IVSTI LIPSI
DE
MILITIA ROMANA
LIBER QVINTVS.

Qui est de DISCIPLINA.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCV.

Cum Priuilegiis Cæsareo & Regio.

IVSTI LIPSI DE MILITIA ROMANA LIBER V.

DIALOGISMVS I.

Ad Disciplinam transitum, ac primò de sede eius, Castris. Ea laudata, diuisa, partes recensitæ.

AVDITOR ad me solito maturior venit, & insit, Amœnior hic, Lipsi, dies est,

Diffusúmque nitet pacato lumine cælum:

vt ait Lucretius: vísne ambulemus? Aura prouocat, tum etiam liberior sermo atque animus erit in spatiis his camporum. LIPS. Non nolo: & scis me, cum Cicerone olim, tueri valetudinem crebrâ istâ domesticâ ambulatione: quídni magis amem & vsurpem, cùm licet, illam subdiualem? Fiat. heus puer, cedo calceos & pallium. Habeo. imus? quò? AVD. Ad mœnia hæc si voles, verè amœna. Aquam hinc vides, illinc viridia, paullo longiùs agros & camporum spatia olim culta, nunc, heu, deserta. LIPS. Deserta? imò excisa pleraque aut deiecta. En stirpes, en arbores, quę fuerunt! en domus & ædificia, quæ fuerunt! Ferum Martem, nec qui animata solùm vitâ deuoluit, sed euertit quidquid stetit. O etiam ferini animi, qui cladibus his auctores! qui delectamini, qui gaudetis, & per malam ambitionem fouetis. Meo voto, in vos & capita vestra expetant primæ glandes emissæ aut prima tela. AVD. Tu ille mitis sic loqueris? LIPS. Loquor. isti ma-

lorum fons & caussa, isti per prauam cupidinem aut metum bella nobis suscitant post ipsos mansura. Iterùm voueo. cadant, & his victimis Bellona placata abeat, & candida Pax succedat. AVD. Pacem laudare tecum possumus, atque etiam amare: sed te doctore didici, vt in aëre sic in terrâ suas esse bellorum tempestates, & deiici istâ grandine atque atteri hominum aliquot stirpes. Nónne ferre nostrum est? nónne iurare, vt sic dicam, in communem istam legem?

Euripid.

Μοχθεῖν ἀνάγκη. τὰς δὲ δαιμόνων τύχας
Ὅστις φέρει κάλλιστ᾽ ἀνὴρ οὗτος σοφός:
Dolere & affligi necesse. at qui Deûm
Sortem optimè fert, ille vir verè sapit.

LIPS. Scio, & à me fiet. qui noui non casus solùm, sed ludibria rerum humanarum. In eo tamen maneamus, *τὸν σόφον μετριοπαθῆ μὲν εἶναι, ἀπαθῆ δὲ μὴ εἶναι. AVD. In istâc re maneo, in aliâ affectum vehementem habeo. LIPS. Quem, aut in quâ? AVD. Desiderij vel cupidinis potius peraudiendi de re institutâ. AD DISCIPLINAM ventum, quâ opus hodie maximè, & quæ non vsu solùm sed notitiâ videtur mihi cessisse. Tu renouas? LIPS. Non mearum virium. Suggerere aliquid possum ex illâ veteri, capiat ex eâ aut hauriat siquis volet. Ambulemus, fabulemur, Polybium habes? AVD. Ecce meâ præuisione puer habet. LIPS. Benè est, audi. Disciplinam comprehendi in definitionis meæ verbis, SVB CERTA LEGE. Nec enim aliud ea est, quàm *Præscriptum & lex quædam militandi, & in militiâ se gerendi.* Itaque ea continet, tempus, modum, munia, opera, militiæ: & quæ pleraque Polybius exsequitur, etsi nec dispositè satis nec plenè. Sed siquid ille omittit, aut alibi

Aristot.
Sapiẽtem mediocres affectus habere, nullos non habere.

Disciplinæ definitio.

aut hîc dicam. Politicis enim nostris Monitis siue Notis quædam reseruamus, antè etiam à nobis factum. Tu librum cape, & lege:

Τούτων δ' εὐπρεπῶν γινομένων, παραλαβόντες οἱ χιλίαρχοι τοὺς ῥωμαίους, ὁμοῦ καὶ τοὺς συμμάχους κατεστρατοπέδευσαν, ἑνὸς ὑπάρχοντος παρ' αὐτοῖς θεωρήματος ἁπλοῦ ἐπὶ τὰς παρεμβολάς, ᾧ χρῶνται πρὸς πάντα καιρὸν καὶ τόπον. διὸ καὶ δοκεῖ μοι πρέπειν τῷ καιρῷ, τὸ πειραθῆναι καθ' ὅσον οἷόν τε τῷ λόγῳ τοὺς ἀκούοντας εἰς ἔννοιαν ἀγαγεῖν τῆς κατὰ τὰς πορείας καὶ στρατοπεδείας καὶ παρατάξει χειρισμοῦ τῶν δυνάμεων. τίς γὰρ οὕτως ἐστὶν ἀπεοικὼς πρὸς τὰ καλὰ καὶ σπουδαῖα τῶν ἔργων, ὃς οὐκ ἂν βουληθείη μικρῷ ἐπιμελέστερον ἐπιστῆσαι ἐπὶ τῶν τοιούτων, ὑπὲρ ὧν ἅπαξ ἀκούσας ἐπιστήμων ἔσται πράγματος ἑνὸς τῶν ἀξίων λόγου καὶ γνώσεως.

His ita paratis, accipiunt Tribuni Romanos vnà & Socios, & castrametantur: vnâ quidem apud eos & pariformi metatione, quâ vtuntur in omni tempore & loco. Ideóque & visum mihi nũc decorum, conari, quantum id verbis potest, audientes inducere in notitiam modi & ordinationis, circà itinera, circà metationes, circà instructiones copiarum. Quis autem adeò abhorret abiunctúsque est à pulchris & honestis rebus, vt nolit paullò attentiùs hæc inquirere, quæ cùm semel audierit, gnarus erit vnius rei inter alias dignißimæ notitiâ & consideratione? POLYB.

Ad castra, vt vides, nos ducit: & Disciplinam ego istinc ordior, non quia sola ea pars, aut non ea alibi, sed quia hîc pręcipuè. Nam Castra re ipsâ gymnasium, palæstra, sedes imò & domicilium Disciplinæ. *Munia*, *Opera*, *Exercitia*, *Præmia*, *Pœnæ* sunt in castris: & vno verbo, hîc regitur miles & formatur. Ipsa Castra non sine Di-

 sciplinâ

Laudatio Rom. castrorum. sciplinâ fiunt aut constant: quæ accuratissima sanè apud Romanos. Audi hoc à me. si in togâ aut sago pars alibi aut specimen Romanę prudētiæ: hîc reperies, imò sapiētię, & iudicio eo verbo vtor. Non vanè aut leuiter Polybius hîc attollit, & *rem vnam omnium cognitione dignissimā* ait. Quis Polybius? quo vix alius scriptor iudicio firmior, & nemo certè vsu atque experientiâ doctior. Ergo verba cogitatè examinemus & pensiculemus.

„ *Castra metantur.*] Nam quamprimùm iuncti ciues & socij, non confident sine castris. Sed ea iunctio plerumque in locis hosti vicinis, aut certè extrà Romanum solum. Nullam illi noctem (vide curam & prouidentiam) sine castris agebant, & semper ligneis terreisque istis mœnibus, vt in vrbe, cincti. Quando id institutum? *Vetera castra.* ab antiquo, si Liuium & Dionysium interrogas, qui sub regibus & statim post eos, castra ponunt, vallo & fossâ cingunt. Pluries meminerunt. *Frontinus tamē vult à Pyrrho.* Eò mirer à Frontino hanc rem ad Pyrrhi tempora relatam, & asseri ab eius exemplo, institutam. *Lib. IIII. cap. I.* Nam ait: *Castra antiquitus Romani passim per corpora cohortium, veluti mapalia, constituere soliti erant: Pyrrhus Epirotarum rex primus totum exercitum sub eodem vallo continere instituit. Romani deinde, victo eo in campis Arusinis, castris eius potiti & ordinatione notatâ, paullatim ad hanc vsque metationem quæ nunc est peruenerunt.* Totâ in re dubito, & controuerto. *Non meo assensu.* Romani, inquit, anteà *per cohortes*? atqui Manipulos fuisse docuimus, & eam olim diuisionem. Pyrrhus *primus exercitum sub eodem vallo*? nec apud Gręcos quidem verum, & in Homero ipso exempla sunt quæ refellunt. Illud fortasse potuit, Pyrrhum (vt fuit diligens ordinis & instructionis) primum curiosiùs meliusque castra digessisse:

gessisse: & fortasse ad illud instar Romani.. Fortasse inquio. nam cur adfirmem? video in reliquo ordine omnia composita iam antè apud Romanos: potuit & debuit ἀναλόγως etiam in castris. Si aliter: cur Polybius, qui sic liberis abit & trahit in laudem suæ gentis, imitationem hanc siluit? Imò cur diuersa tota & alia apud Græcos ratio? quod ipse infrà dicet. Sed siue à se, siue ab aliis Romani: pulchra & admirabilis hæc facies ipsis etiam Græcis. Philippus Macedonum, narrante Liuio, *subiecta cernens Romana castra, admiratus esse dicitur & vniuersam speciem castrorum; & descripta suis quæque partibus, tum tendentium ordine, tum interuallis: & negasse Barbarorum ea castra vlli videri posse.* Idem hoc Pyrrho Plutarchus adscribit: illi, dico, Pyrrho Epirotæ: si verè, quomodo Frontinus verè? Sed Plutarchi verba hæc: Τάξιν τε καὶ φυλακὰς καὶ κόσμον ῥωμαίων καὶ τὸ σχῆμα τῆς στρατοπεδείας ἐθαύμασε. καὶ τῶν φίλων προσαγορεύσας τὸν ἐγγυτάτω, τάξις μὲν, εἶπεν, ὦ μεγάκλεις αὕτη τῶν βαρβάρων οὐ βάρβαρος: *Ordinem, & vigilias, & apparatum Romanorum, & figuram ipsam castrorum admiratus est: & proximum amicorum affatus, O Megacles, inquit, hic ordo barbarorum non est barbarus.* Si ipse Pyrrhus metationi huic adstupuit: non ab eo profectò exemplum. Lib. xxxi. In Pyrrho.

„ *Vnâ quidem apud eos & pariformi metatione.*] Aliter quàm apud Græcos aliosque, qui pro locis & temporibus mutabant. Non sic Romani, simplex semper & eadē, excipio quod minor vel auctior spatio, pro numero legionum. Sed quadrata semper, sed portę & sectiones eædem, sed tabernacula ducum & militum eodem situ. Hinc vtilissima illa notitia castrorum, & præuisa & inuenienda militibus omnia, sicut ciuibus in aliquâ vrbe. Vnius- *Vniformia Romanis castra.*

Vniusmodi igitur semper castra, si formam consideres: paullò alia, si apparatum totum & instructum. Nam moneo, duplicia Romanis castra fuisse, *Æstiua & Hiberna*. Illa, quæ mobilia, & æstatis siue expeditionis tempore, in vnam sæpe noctem structa. Quæ iterùm duplicia à moræ mansionisque differentiâ. Si enim vna alteraque, aut omnino paucæ noctes in iis agendæ: sine aliâ additione *Castra* dicebant, aut *Mansiones* etiam posteriore æuo. Si diutius subsistendum, ab ipsâ re *Statiua*, aut *Statiuas*. In Suetonio Æstiua habes: *Obiit in castris Æstiuis, quæ ex eo Scelerata sunt appellata*. Statiua in Liuio, sub Rege Tarquinio: *In iis Statiuis, vt fit, longo magis quàm acri bello*. Dixi & *Statiuas* appellari, voce in postremis scriptoribus reperiendâ, & intellegunt *Sedes*. Verba edicti Alexandri Imp. apud Lampridiũ: *Illâ die, illâ horâ, ab vrbe sum exiturus, & si dij voluerint, in primâ mansione mansurus. Deinde per ordinem mansiones, deinde Statiua*. Sedes dixi intellegi: & ipsa ea vox pro castris. Vegetius: *Eruditi in sedibus milites*. Ammianus: *Militares numeri destinatas remearunt sedes*. Et pluscula exempla. At *Hiberna* sunt, quæ per hiemem & in diuturnâ mansione militibus receptaculum: ab ipso item sic tempore dicta. *Hiemalia* Vopiscus appellauit: *Tuum est illìc Hiemalia & Æstiua disponere, vbi tuis nihil deerit*. Istorum origo in Liuio, bello Veienti: *Hibernacula etiam, res noua Romano militi, ædificari cœpta*. Annæus Florus: *Tunc primùm hiematum sub pellibus, taxata stipendio hiberna*. Id fuit sub annum Vrbis CCCLVIII. Hæc non est dubium quin paratu & opere paullò accuratiora Æstiuis fuerint: & meritò, tum contra cæli iniurias, tum quia vsui plura necessaria in diuturnâ morâ. Itaque hæc talia, fortasse

[Margin notes: *Duorum generum.* — *Aestiua.* — *Statiua.* — Claud. cap. I. — Lib. I. — *Sedes, pro castris.* — *Hiberna.* — In Aurel. — Lib. V. — Lib. I. cap. XII.]

fortaſſe & Statiua, partes ſiue membra habebant magis diſtincta, vt *Armamentarium*, *Fabricam*, *Valetudinarium*, & ſiquid reperis tale. *Membra caſtrorum* Imò reuera inſtar opidorum ſæpe ſtruebantur, præſertim in finibus imperij, & vbi perpetuæ ſtationes & prætenturæ contra hoſtem. Tale in Euphratis, Danubij, Rheni noſtri ripâ: & hæc ea origo & genitura nobilium aliquot hodie opidorum. Ad hæc etiam, ea quæ *Proceſtria* dicebant, niſi fallor. *Proceſtria* Feſtus enim in eâ voce explicandâ nutat: *Proceſtria, quò proceditur in muro. Ælius Proceſtria ædificia eſſe dixit extra portam. Artorius quæ ſunt ante caſtra, etiam qui non habent caſtra, propugnacula quibus pro caſtris vtuntur ædificant.* Sententiæ tamen haud nimis diuerſæ, ſi attendis. Prima eſt, locum ſpatiumque ſic dici proceſſus in muro. quid vult? ambulacra illîc, à procedendo? vix opinor, & malim ſcribi, *quò proceditur à muro*. vt ſint Proceſtria, *Diuinatio in Feſto.* quidquid ante muros eſt. quomodo Ælius, *ædificia extra portam*: quaſi Suburbia aut προάστεια. At Artorius, vult ædificia eſſe ante caſtra: & ſi non ſint caſtra, illa ipſa quæ loco caſtrorum ſunt, *propugnacula ædificiáue*. Ita enim *Et iterùm.* poſtremam vocem ſcripſerim, & me capis. Duplex eſt ſententia ſcilicet Artorij: aut ædificia ante caſtra eſſe; aut ipſa illa quæ vice caſtrorum vſurpantur. Sicut *Pro caſtris*, duo notat, & ante ea, & pro ipſis. Sed quid iuuat hæc* ἐξακανθίζειν? tenuis fructus: magis noto, pro Artorij priore ſententiâ morem caſtrenſem eſſe, quem Tacitus notat. *Subuerſa longæ pacis opera, haud procul caſtris in modum municipij exſtructa.* Sunt profectò hæc *Proceſtria*: quę adnexa ferè Hibernis aut Statiuis, vt eò reciperentur lixæ, aduenæ, & qui alij paganorum caſtra ſequerentur. Miſceri enim eos militibus, non Romanus

** ſubtiliter vellere, ſpinas ablegere.*

Tacito lux. IIII. Hiſt.

vſus. Cęſar pro hac conſuetudine, cùm Germanos equi-
Lib. VI. tes ſubitò ſcribit ad caſtra auolaſſe: *Nec priùs ſunt viſi quàm caſtris appropinquarent, vſque eò vt qui ſub vallo tenderent mercatores, recipiendi ſui non haberent facultatem.* Manifeſtò dat intellegi, lixas, id eſt mercatores & id genus, ſub caſtris tetendiſſe, non in caſtris; & receptum denique in ea habuiſſe, hoſte inſtante.

„ *Circa itinera, circa metationes, circa inſtructiones copiarum.*] Tria polliceri videtur iam dicturus, *Agmen, Caſtra, Acies.* Priora duo exſecutus eſt, etſi ordine alio: tertium deſidero, ſi tamen id ſenſit. Vox Græca ſanè eò ferè ducitur: & ſi ita eſt, abſoluo culpæ Polybium cuius antè reum feci, quaſi neglegenter de Acie omiſiſſet. Fortaſſe nunc non ipſe, ſed exſcriptorum aut temporum culpa hæc ſubduxit.

DIALOG. II.

Prætorij poſitura, eius magnitudo, & partes.

POLYB. Ἔστι δὲ τὸ γένος αὐτῶν τῆς στρατοπεδείας τοιόνδε. τοῦ κριθέντος ἀεὶ τόπου πρὸς στρατοπεδείαν, τούτου τὸν ἐπιτηδειότατον εἰς σύνοψιν ἅμα καὶ παραγγελίαν, ἡ τοῦ στρατηγοῦ σκηνὴ καταλαμβάνει. τεθείσης δὲ τῆς σημαίας, οὗ μέλλουσι πηγνύναι ταύτην, ἀπομετρεῖται πέριξ τῆς σημαίας τετράγωνος τόπος· ὥς τε πάσας τὰς πλευρὰς ἑκατὸν ἀπέχειν πόδας τῆς σημαίας,

Eſt autem metatio caſtrorum eiuſmodi. loci ſemper, quem caſtris dilegerint, aptiſſimam & cōmodiſſimam partem aſpectui ſimul & iuſſioni, eam ſibi vindicat Prætorium. Signo autem poſito, vbi id defixuri ſunt, menſurâ definitur circùm id ſignum quadratum ſpatium, ſic vt omnia latera à ſigno centum pedes abſint, fiátque tota

τὸ δ᾽ ἐμβαδὸν γίνεσθαι τετρα-πλεθρον.	*tota ipsa area siue pedatura iugerum quaternûm.*

CVM laudauit Polybius castra, ponit & designat: sed Prætorium primò. Quidni illud? honoris & decentiæ caussâ primo Duci primus locus. Tamen Vegetius ipsa Signa militaria præmittit, atque iis locum præmetatur. *Prima*, inquit, *signa suis locis intra castra ponuntur, quia nihil est venerabilius, eorum maiestate militibus. Deinde Duci Prætorium eiúsque comitibus præparatur, ac Tribunis tabernacula collocantur.* Et Polybius hîc quoque (& magis posteà) *Signi* aut *Vexilli* meminit primò positi: sed in alium sensum, nec illius militaris. Sanè Vegetij æuo dixeris Signa in vno loco circa Principia constitisse: quod & ex Taciti scriptis liceat opinari. At Polybius Signorum mentionem haud aliter facit, videturque locare in Manipulis suis quodque, aut Turmis. Ista quidem Signa, quæ ad locum notificandum, metatorum sunt, vt posteà dicam, non legionum aut manipulorum. *Signa primo locat. Vegetius. Lib. III. cap. VIII.*

„ *Aptißimam & commodißimam partem aspectui simul & iußioni.*] Nempe eam partem quæ editior, aut cui aliunde nihil obstabat: quæ aspici vndique & aspicere poterat, è quâ dari mandata & audiri. Nam ecce Allocutio, Signi ad pugnam propositio, circa Prætorium aut super ipsum facta: quæ locum volebant liberum & conspectum. Eaipsa res ad maiestatem aliquam & vim imperij faciebat, eminere loco qui dignitate eminebat. Ipsum etiam Tabernaculum, nisi fallor, non latius solùm ceteris, sed altius, & quasi in vrbe aliquâ templum. *Prætoriũ in edito aut conspicuo. Ipsum erectius.*

„ *Prætorium.*] Vna ista vox Latinis, quam duplici Polybius interpretatus est, ἢ στρατηγοῦ σκηνήν: *tabernaculum*

Bb 2 *Præto-*

Strategiũ. *Prætoris.* Etsi Græci quoque simpliciter στρατήγιον, quasi *Imperatorium* aut *Prætorium* dicunt. Corrigi Suidam ita censeo: στρατήγιον ὁ τόπος τοῦ στρατοῦ: *Startegium locus exercitus*: imò verò τοῦ στρατηγοῦ, vel ex iis quæ Suidas adtexit. Sed cur Latinis *Prætorium*? Festum audi: *Initio Prætores erant, qui nunc Consules, & iꝗ bella administrabant. quorum tabernaculum quoque dicebatur Prætorium.* Augustæa ætas videtur & hoc *Augustale* dixisse: vt quidem in Fabio lego, sed solo: *Carmen funebre, propriè Nænia; & tabernaculum ducis, Augustale.* Potest ab Augustis ita dictum esse, qui in eo tendebant: sed exemplum tamen eius verbi aut vsurpationem, mirum nusquam reperiri. Aliter autem etiam Latinis vox *Prætorij*: nec pro loco solùm, sed pro conuentu & hominibus qui in eo loco. Hoc sensu *Prætorium dimittere* dicunt: quod est proinde, quasi *Curiam mittere, aut Senatum.* Liuius: *Tribunis edicit, vt vbi Prætorio dimisso signa concinuissent.* Idem iterùm: *Priusquam Prætorium dimitteret, denũciauit.* Iterumq́; : *Fuluius dimittens Prætorium Tribunis militum imperat.* Quę missio semper ad horam & statutum tempus facta, scilicet vespere & luce abeunte, cùm Vigiliæ mox constituendæ essent, & quisque ad corpora aut munia sua curanda abiret. Ideò mandata, siqua in noctem aut primam lucem Imperator vellet, tunc dabat: ne quies turbaretur castrorum. Dictio hæc restituenda Liuio, in rebus Annibalis. vbi acer ille Imperator & in dolos intentus, sub pugnã ad Trebiam, fratri suo Magoni in tabernaculo insit: *Delige centenos viros ex omni pedite atque equite, cum quibus ad me vigiliâ primâ venias: nunc corpora curare tempus est. Ita præconium missum.* Sic scribunt vsque adhuc, & explicant

Præco-

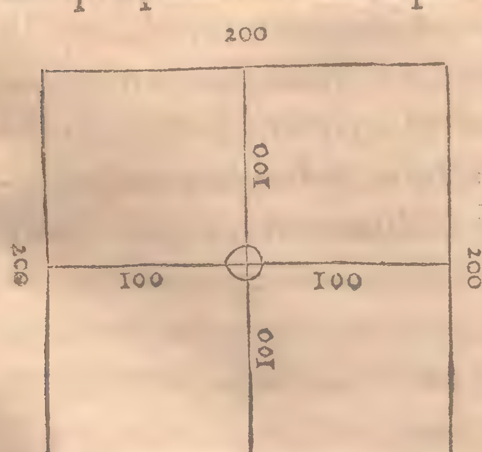
Marginal notes: Prætoriũ vnde dictum. — Augustale. — Lib. VIII. cap. II. — Sed sine exemplo. — Alio sensu Prætoriũ. — Lib. XXX. — Lib. XXXVI. — Lib. XXI.

Præcones circummiſſos qui edicerent corpora curare. Ego verò non admitto in Romanâ aut Punicâ militiâ *Præcones*: etſi Græcos habuiſſe probè ſcio: magiſque accedo veteribus libris, in quibus conſtanter repperi, *Prætorium miſſum*: & quis non probet? Simile eſt alterum illud è militiâ, *Mittere principia*. In Frontino leges: *Perſtare in principiis, donec ea mitterentur, præcepit*. Quod ille de militibus dixit ignominiâ notatis, & oculis omnium in fœdo habitu ibi expoſitis. Tentanda non eſt aut immutanda ea ſcriptio (conati quidam:) firmaturque iterùm à Frontino: *Tempus elegit quo miſſa principia quietem omnibus caſtrenſibus dabant*. Quid igitur hoc eſt? pænè idem quod alterum prius: & dicuntur mitti aut dimitti Principia, cùm Tribuni non vltrà ibi præſident, ius aut mandata diſpertiunt, ſed ſub noctem ad Prætorium eunt, mox ad ſe ituri. Id verò eſt *mittere principia*, & conuentum militum ſoluere qui ibi frequentes. Cùm de Vigiliis agemus, capies hoc magis.

Correctus Liuius. *Principia mittere.* Lib. IIII. cap. I. Lib. II. cap. V. *Quo ſenſu dictum.*

„ *Vt omnia latera à ſigno centum pedes abſint.*] Signum hoc fuit vexillum album, vt infrà dicam. Ab eo remouet quaquauerſus latera pedes centenos. Eſt igitur quadratum hoc iuſtum, cuius latera ſingula *pedum ducentenûm*. Nam vide in figura. Grandis igitur & capax hæc metatio, ac par (vt mox videbis) illi quattuor manipulorum, ſiue hominum *quadringentorũ octoginta*. Ergóne opus tantâ? opus. Primùm, quia

Area Prætorij. *Cur tam ampla.*

ipſe Prætor pro ſe laxiùs paullo agere & tendere debuit, quàm caput aliquod è vulgo. Deinde, quia miniſtri aut comites illi plures, quos iuxtà ſe habebat. Inter miniſtros, lictores erant primò, & peculiares deinde ſerui ad varios eius vſus. Inter comites, honeſtiores multi qui amicitiæ cauſsâ aut militiæ ſponte eum ſecuti. Hi *è contubernio Prætoris*, aut *Contubernales* eius dicebantur, quoniam eâdem iſtâ pedaturâ tendebant. Imò Senatorum filij, & tale nobiliorum genus, comitari ita magiſtratus ſolebant. Atque ipſe Iulius Cæſar, cùm ſuâ quadam cauſsâ peregrinari nobiles nollet, tamen hoc vtiliter à maioribus inſtitutum non abrogauit, & cum exceptione edixit: *Neu quis Senatoris filius, niſi contubernalis aut comes magiſtratus, peregrè proficiſceretur*. Ita Suetonius in eius rebus. Et ſanè vtilitas hîc clara quòd iuuentus caſtè modeſteque agebat ſub oculis & in latere ducis: quòd ſermonibus ſæpe militaribus, & interdum conſiliis, intererat: denique *duces agere*, vt Plinius admonet, *parendo diſcebat*. Sed & laxitate Prætori opus, ad mulos & iumenta quæ plura habebat, itemque ad ſupellectilem & vaſa. Pecunia è publico ad *Mulos & tabernacula* dabatur: & altera ad *Vaſa*, *Vaſarium* appellata. In his quidem, adeò non vſum ſed delicias & luxum quidam ſpectabant, vt de Cæſare ſcripſerit Suetonius: *In expeditionibus teſſellata & ſectilia pauimenta circumtuliſſe*. ſcilicet quibus Prętorij ſui ſolum parte aliquâ tegeret, & ſterneret in breuem vſum. Nec de Prætorio plus hauſeris è Polybio: de meo aliquid addam? quoniam toto capite adnuis, fiat. Forma eius fuiſſe videtur rotunda, ex Varrone: *In cauædio ſi locus nullus relictus ſub diuo qui eſſet, teſtudo dicebatur, à teſtudinis ſimilitudine: vt eſt in Prætorio*

Miniſtri & apparitio Prætoris.

Comites & Contubernales.

Cap. XLII.

Muli & vaſa multa.

Iulianæ deliciæ.

Cap. XLVI.

Forma Prætorij.

IIII. de L. L.

torio in castris. Significat testudineâ formâ id fuisse, pænè in rotundum. Hac caussâ fortasse Iosephus cum templo componit: τὸ στρατήγιον, inquit, ναῷ παραπλήσιον: *Pratorium templo simile*, quòd templa pleraque rotunda: aut etiam, quòd eminebat in mediis castris, vt in vrbe aliquâ templum. An & quia religio ibi, & pars sacrorum? certè *Augurale* fuit, vbi sacrificare & auspicari Imperator solet. Tacitus de Germanico: *Nocte cœptâ egressus Augurali, per occulta & vigilibus ignara.* Meminit iterùm: *Structam ante Augurale aram subditâ face accendi.* Ita enim legerim magis, quàm vt vulgatur: *Structa ante Augeralem aram.* Quasi Ara aliqua cognomento *Auguralis* fuerit: quod non probo, nec etiam ante aram aliquid strui mos, sed in ipsâ, aut super ipsam. Itaque crediderim ante ipsum Augurale aram hanc fuisse, in quâ sollenniter libamenta aliqua illata & cremata, cottidianæ religionis ergo. An non Dionysius hanc intellegit, cùm inter prodigia scribit: Τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων Γαΐου Μαλλίου κεραυνὸς εἰς τὸ στρατήγιον ἐμπεσὼν, τήν τε σκηνὴν διέσπασε, καὶ τὴν ἑστίαν ἀνέτρεψε: *In alterius Consulum, C. Manlij Prætorium fulmen incidens, & tabernaculum disiecit, & focum siue Aram euertit.* Nisi si de Larum magis foco intellegit: quod in medio pono. At ipsum nostrum hoc est, quod *Auguratorium* Iulio Hygino dicitur (vir ille de Castris scripsit, & vidi in codice veteri ac libaui) *Auguratorium*, inquam, ipsi: qui & situm docet: *Auguratorium parte dextrâ Prætorij, Tribunal læuâ, vt accepto augurio insuper ascendat.* Ecce duo membra Prætorij, Augurale & Tribunal, & vtrique suum locum. Quod autem *dextrâ* ait, aut *sinistrâ*: puto capiendum pro intrantium ratione, & aspectu venientium à Decumanâ.

Lib. III. Excid.

Cum templo comparatur.

Augurale in eo.

II. Annal.

XVII

In Tacito nostra lectio.

Ara ad Augurale.

Lib. IX.

Vbi id situm.

manâ. Sed & Stabula, Culinam, & eiusmodi partes seorsim in Prætorio fuisse, tu tibi subieceris me silente, nec longè à Prætorio *Armamentarium*, cùm id fuit.

„ *Tota ipsa area siue pedatura iugerum quaternûm.*] In Græco *Plethra quaterna* sunt: nos fecimus *iugera*, etsi plurium opinione Iugerum est paullò maius. Possis veriùs firmiusque, *Versus*. Varro: *Versum dicunt centum pedes quoquouersus quadratum*. Quod ipsum dimensum quater est in areâ Polybianâ. Sed Varro addit, *in Campaniâ* vulgò sic appellare & metiri: contrà Hyginus *in Dalmatiâ*. *Iugerum*, inquit, *in Dalmatiâ Versus appellant, in prouincia Narbonensi alij Libram, alij Paralleuam*. Sed in verbis quid insistam, cùm rei adfatim? AVD. Etiamnum insistes, & te rogo. LIPS. Quid illud? AVD. *Pedaturam* hîc quam appellas, ea firmat mihi pedem. Libera & expedi. LIPS. In facili est: quia tamen voce eâ sæpe & necessariò vtar, audi. Quod Græcis ποδισμὸς, id Latinis *Pedatura*: etsi *Podismi* ipsâ Græcanicâ voce crebrò in hac tali re Vegetius vsus. Podismus autem, dimensio, aut & dimensum ipsum per pedes: sicut σαδιασμὸς, per stadia. Ad verbum est, *Pedatura*. Glossæ illæ fidæ: ποδισμὸς, *pedatura*. Vegetius: *Singulæ centuriæ accipiunt pedaturas*. Cassiodorus: *Pedaturas murorum omnes subeatis*. Hyginus in istâ re castrorum: *Si strictior fuerit pedatura*. Et accipiunt, vt vides, non pro ipsâ mensurâ tantùm, sed pro spatio areaque quam sic dimensi. Nescio an Frontinus magis nouè hoc ipsum non *pedem* dixerit: *Pomiferam arborem*, inquit, *quam in pede castrorum fuerat amplexa metatio*. Interpreter equidem, pedaturâ & areâ: nisi quis extremum & finem castrorum malit. Sed pro priore tamen sensu sciat & Senecam esse:

Exiguæ

Versus, quid. 1. de RR. cap. x.

Pedatura.

Podismus.

Lib. III. cap. VIII.

V. Var. II.

Pes pro eodem.

Lib. IIII. cap. III.

Exiguæ ſæpe areæ in multos vſus deſcribentis arte patuerunt, & pedem quamuis anguſtum diſpoſitio fecit habitabilem. De Tranq. cap. x.

DIALOG. III.

Tribunorum metatura, Quæſtoris, Euocatorum, Ablectorum, Extraordinariorum.

IAM perge ſodes, & lege:

Τούτου δὲ τοῦ σχήματος ἀεὶ παρὰ μίαν ἐπιφάνειαν καὶ πλευράν, ἥτις ἂν ἐπιτηδειοτάτη φανῇ πρός τε τὰς ὑδρείας καὶ προνομὰς παραβάλλεται τὰ ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα τὸν τρόπον τοῦτον, ἐξ ὑπερχόντων χιλιάρχων ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, δυεῖν δὲ στρατοπέδων ὄντων τῶν ῥωμαϊκῶν ἀεὶ μεθ' ἑκατέρου τῶν ὑπάτων, φανερὸν ὅτι δώδεκα χιλιάρχους ἀνάγκη συστρατεύειν ἑκατέρῳ τῶν ὑπάτων. τιθέασι δὴ τὰς τούτων σκηνὰς ἐπὶ μίαν εὐθεῖαν ἁπάσας, ἥτις ἐστὶν παράλληλος τῇ τοῦ τετραγώνου προκριθείσῃ πλευρᾷ. πεντήκοντα δ' ἀπέχει πόδας ἀπ' αὐτῆς, ἵπποις ἅμα δ' ὑποζυγίοις καὶ τῇ λοιπῇ τῶν χιλιάρχων ἀποσκευῇ τόπος. αἱ δὲ σκηναὶ τοῦ προειρημένου σχήματος εἰς τοὔμπαλιν ἀπεστραμμέναι, πήγνυνται

POLYB. *Ad huius figuræ ſemper vnum adſpectum & latus, quod optimum videatur aquationi & pabulationi locantur Romanæ legiones hūc in modum. Cùm ſex Tribuni ſint in legione, vt diximus, & duæ ſint vtique legiones ipſius Conſulis; liquet duodecim Tribunos alteri Conſulum in militiâ adeſſe. Collocant horum tabernacula ad vnam rectam lineā omnia, quæ parallela ſit & paridiſtās lateri Quadrati in hanc rem capto. Diſtet autem ab eo quinquaginta pedes: equis ſcilicet, & iumentis, & reliquis Tribunorum impedimentis locandis. Tabernacula autem prædictæ Figuræ auerſa ponuntur, vt extror-*

πρὸς τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν, ἥτις ἔξω τε καλείσθω δὲ καθάπαξ ἡμῖν ἀεὶ τοῦ παντὸς σχήματος κατὰ πρόσωπον. ἀφεστᾶσι δ' ἀλλήλων μὲν ἴσον αἱ τῶν χιλιάρχων σκηναί. τοσοῦτον δὲ τόπον, ὥστε παρ' ὅλον τὸ πλάτος ἀεὶ τῶν ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων παρήκειν.

ſum ſpectent. quod ſit, & appelletur ſemel à nobis totius figuræ caſtrenſis frons & facies. Diſtant inter ſe Tribunorum tentoria æqualiter, & eò producuntur, vt omne ſpatium attingant Romanarum Legionum.

Statuto Prætorio & ſede Conſulis, proximum eſt locare ab eo proximos. ij ſunt Tribuni. Ponit: & indicat quâ parte ſemper. Ait:

„ *Ad huius figuræ ſemper vnum aſpectum & latus.*] Seriò hoc monet & præmittit, numquam variatum in hac poſiturâ. Semper ad vnum latus idemque huius Quadrati Tribuni collocati; & infra eos, legiones. Quod autem latus? id, inquit, quod aquando aptiſſimum ſit & pabulando. Igitur aptabant ita caſtra, vt Prætoria ferè porta hoſtem ſpectaret, Decumana auerſiſſima ab illo. Et per hanc plurimùm aquabantur & pabulabantur: ergo & facies caſtrorum tota verſa in illam.

Prætorij aſpectus Decumanã verſus.

„ *Quinquaginta verò pedes ab eo diſtat.*] Rimanti aut inquirenti omnia hîc ſatis clara. Linea iſta, inquit, parallela diſtat à lineâ Quadrati quinquaginta pedes. Quo fine hoc ſpatium? vt tabernacula illîc Tribunorum poſſint ſtatui: atque ea ipſa laxiora, calonibus, equis, mulis. Quis neſcit honeſtius paullò comitatos inſtructoſque fuiſſe hos militum duces, & ſæpe Senatores?

„ *Totius figuræ caſtrenſis frons & facies.*] Id eâ cauſsâ, quòd omnia illuc ſpectent & intendant. Hac igitur conſideratione Prætoria porta, & quæ iuxta eam, tergum & po-

Frons caſtrorũ, duplici conſideratione.

& posteriora castrorum sunt: Decumana & introrsum alia, facies & pectus. Diuersa inspectio est, cùm Tacitus *auersa castrorum*, Decumanam appellat: & Liuius, *abs tergo castrorum* eam ponit: quod fit intuitu & relatione ad hostem. Nam hæc ferè semper illi auersa, & tum frons censetur pars ei proxima & opposita.

„ *Distant inter se Tribunorum tentoria æqualiter.*] Nota non continua igitur fuisse, nec connexa. Cur autem separata? credo ad vsum militarem, & vt commeatus ac transitus vndique ad Forum vtrumque esset, per minutas illas vias & spatia interiecta. Sed & dignitas locationis maior, sic diuisæ & abiunctæ. Quanta autem illa interualla? in Tabulâ videbis. Nunc, si placet, lege non quæ sequuntur, sed paullò inferiùs, quæ huc spectant. Etsi enim Polybius ipse Principia & legiones hîc adtexit: tamen ordini meo & intellectui tuo aptius, totam *Superiorem* partem simul describi, & tum ad *Imam* iri. Ergo ista nunc lege:

Ὁ δ' ὑπὸ τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνὰς ὄπισθεν τόπος ὑποπεπτωκώς, ἐξ ἑκατέρου δὲ τοῦ μέρους τοῦ τῆς στρατηγοῦ παραστάσεως παρακείμενος, ὁ μὲν εἰς ἀγορὰν γίνεται τόπος, ὁ δὲ ἕτερος τῷ τε ταμίᾳ, καὶ ταῖς ἅμα τούτῳ χορηγίαις. ἀπὸ δὲ τῆς ἐφ' ἑκάτερα τελευταίας τῶν χιλιάρχων σκηνῆς, κατὰ τὴν οἷον ἐπικάμπιον ἔχοντες τάξιν πρὸς τὰς σκηνάς, οἱ τῶν ἐπιλέκτων ἱππέων ἀπόλεκτοι, καί τινες τῶν

At qui ponè Tribunorum tentoria locus iacet, & ex vtraque parte Prætorio adiacet, eius vna pars Foro destinatur, altera Quæstori eiúsque apparatibus. Ab vtroque verò extremo Tribunorum tabernaculo, retrò quasi inflexam metationem habent Extraordinariorum equitum Ablecti, & quidam ex iis qui POLYB.

ἐθελοντηδὸν στρατευομένων τῇ τῶν ὑπάτων χάριτι. πάντες οὗτοι στρατοπεδεύουσι παρὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων τοῦ χάρακος ἐπιφανείας. βλέποντες οἱ μὲν ἐπὶ τὰς τοῦ ταμείου παρασκευάς, οἱ δ' ἑκατέρου μέρους εἰς τὴν ἀγοράν. ὡς δ' ἐπὶ τὸ πολὺ συμβαίνει τούτοις, μὴ μόνον στρατοπεδεύειν σύνεγγυς τῶν ὑπάτων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς πορείας, καὶ κατὰ τὰς ἄλλας χρείας περὶ τὸν ὕπατον, καὶ τὸν ταμίαν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν ὅλην διατριβήν. ἀντίκεινται δὲ τούτοις ἐπὶ τὸν χάρακα βλέποντες οἱ τὴν παραπλήσιον χρείαν παρεχόμενοι πεζοὶ τοῖς προειρημένοις ἱππεῦσιν. ἑξῆς δὲ τούτοις δίοδος ἀπολείπεται πλάτος ποδῶν ἑκατὸν, παράλληλος μὲν ταῖς τῶν χιλιάρχων σκηναῖς. ἐπὶ θάτερα δὲ τῆς ἀγορᾶς, καὶ τοῦ στρατηγίου, καὶ τοῦ ταμιείου παρατείνουσα, παρὰ πάντα τὰ προειρημένα μέρη τοῦ χάρακος. παρὰ δὲ τὴν ἀνωτέρω πλευρὰν ταύτης, οἱ τῶν συμμάχων ἱππεῖς ἐπίλεκτοι στρατοπεδεύουσι, βλέποντες ἐπί τε τὴν ἀγορὰν ἅμα καὶ τὸ στρατήγιον, καὶ τὸ ταμιεῖον. κατὰ μέσον δὲ τὴν τούτων τῶν ἱππέων παρεμβολήν, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τοῦ στρατηγίου πρόστασιν,

vltrò ac ſponte in gratiam Conſulum militant. Hi omnes locantur & ſpectant transuerſa latera, alij Quæstorium intuentes, alij Forum. Plerumque autem euenit, istos non modò metari circa Conſules, ſed & in agmine & viâ faciendâ, aliiſque adminiſtrationibus, curare atque agere apud Conſulem & Quæstorem. Opponuntur istis in vallum ſpectantes, conſimilem prædictis vſum præbentes Pedites. Supra deinde vtroſque via relinquitur lata pedes centum, parallela Tribunorum tentoriis, ad vtrumque autem Fori latus & Prætorij & Quæſtorij pertingens & ad omnes dicti valli partes. Ad ſuperum huius viæ latus ſociorum equites Extraordinarij metantur, Forum verſus aſpicientes, & Prætorium, & Quæſtorium. Circa mediam horum metaturam, & è regione ipſius Prætorij, via relinqui-

διόδος ἀπολείπεται πεντήκοντα ποδῶν, φέρουσα μὲν ἐπὶ τὴν ὄπισθεν πλευρὰν τῆς στρατοπεδείας, τῇ δὲ τάξει πρὸς ὀρθὰς κειμένη τῇ προειρημένῃ πλατείᾳ. τοῖς δ' ἱππεῦσι τούτοις ἀντίτυποι τίθενται πάλιν οἱ τῶν συμμάχων ἐπίλεκτοι πεζοί, βλέποντες πρὸς τὸν χάρακα, καὶ τὴν ὄπισθεν ἐπιφάνειαν τῆς ὅλης στρατοπεδείας. τὸ δ' ἀπολειπόμενον ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους τούτων κένωμα παρὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων πλευρὰς δίδοται τοῖς ἀλλοφύλοις, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ καιροῦ προσγινομένοις συμμάχοις.

linquitur quinquaginta pedum, quæ fert ad postica castrorum, ordine autem & situ rectangula est prædictæ viæ latæ. His demum equitibus auersi locantur sociorum Extraordinarij pedites, aspicientes vallum & tergum castrorum. Quod autem superat vacuum ex vtraque harum partium ad latera transuersa, id datur extraneis & siquis subitò & ex tempore socius aduenerit.

Tribunos cùm locauimus, videamus ecquis alius è dignioribus in isto tractu? Ita, inquit, etiam Quæstor. Vbi? designat:

„ *Qui ponè Tribunorum tentoria locus iacet.*] Amplius & ducentorum pedum scilicet in longo, maior in lato. Atque is ab vtraque parte Prætorij, vtrisque Tribunorum tentoriis respondet. Quid autem eo fit?

„ *Eius vna pars Foro destinatur.*] Quod & rebus vænalibus, opinor, seruiit, & conuentibus, & legationibus etiam audiendis. In Suidâ reperio fragmentum: Ὀλίγον ἐξωτέρω τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς, χωρίον τι ὥσπερ ἀγορὰ ἀπεδέδεικτο. ὃ δὴ γνῶμα προσηγορεύετο. ἐκεῖσε δὲ αἱ πρεσβεῖαι καὶ αἱ ἀγγελίαι καὶ *ὅλα ἐγίνοντο: *Paullum vltra tabernaculum Prætorium, locus ostensus fuit velut Forum, qui Gnoma appellabatur. Illîc autem legationes & nuncij, & alia administrabantur.* * Lego ἄλλα.

bantur. Sed nescio tamen an non de loco & Foro Quæstorio hoc accipi verius sit, quoniam ad eum veniebant & deducebantur primò legati. Ita sanè in Hygino scriptum: *In Quæstorio maximè legati hostium & obsides, & siqua præda facta fuerit in quæstione* (forte *Quæstorio*) *ponitur*. Quod autem Suidas ait *Gnomam* appellari, mihi inauditum est: doceat qui nouit.

„ *Altera Quæstori, eiúsque apparatibus.*] Vtrumque hoc spatium grande fuit, & in omni latere circiter *pedum trecentorum*. Vnum igitur, atque id dextrum (respectu Prætoris in castra versi) Foro seruiit: alterum, de quo

Quæstoriū vbi. nunc, Quæstori. Sed itáne Polybi ponis? palàm, & mox reponis. At nobis tamen dubitatio aut remora, ex Li-

Liuius dissentire videtur. uianis aliquot locis, qui in te pugnant. Narrat alibi, Samnites in castra Romana improuisos irrupisse: *& ab ter-*

Lib. x. *go*, inquit, *castrorum, portâ Decumanâ, impetus factus. itaque captum Quæstorium, Quæstórque ibi L. Opimius Pansa occisus*. Quid clarius, quàm haud longè à Decumanâ

Quæstoria porta. Quęstorium fuisse? Sed & *Quæstoriam portam* idem nominat, & ponit à Prætoriâ longè. vt cùm de L. Æmilio,

Lib. xl. qui suos instruit in castris aduersus Ligures. Is *M. Valerium erumpere Extraordinariâ portâ iussit: ad dexteram principalem hastatos legionis primæ instruxit: tertia legio aduersus sinistram principalem, Q. Fuluius Flaccus cum dexterâ alâ ad Quæstoriam portam positus*. Pressiùs hæc considera. Ad quattuor portas exercitum instruxit, & orsus ab *Extraordinariâ* (ea est *Prætoria*, ad vtramque *Principalem*, & tum *Quæstoriam* descendit Quæ hæc esse potest, nisi *Decumana* ipsa? sic dicta scilicet, quia Quæstorio vicina. Indicat iterùm Liuius, cùm Galli Boij Sempronium in castris aggrediuntur. ac dum ille, inquit,

inquit, suos disponit & *duabus Principalibus portis signa efferre iubet: alius tumultus ab aduersâ parte castrorum est exortus. In portam Quæstoriam irruperant Galli.* Et mox addit: *tria prœlia circa castra locis distantibus fuisse.* Ecce duas *principales* portas abiungit à *Quæstoriâ*, & hanc ait in *aduersâ* (siue magis placet *auersâ*, aut *diuersâ*) *parte* fuisse: item, prœlia illa *distantibus locis facta.* Atquin profectò si Quæstorium, vbi Polybius ponit; nihil clarius, quàm ad alteram Principalem id fuisse. Hæc talia sunt mi Auditor, vt ego quidem sine calumniâ nihil iis obtendam. Descendo illuc, vt olim & veteri æuo Quæstorium fuerit è regione Decumanæ, viâ mediâ *Quintanâ.* Rationem ille situs habuit. quòd in vtraque castrorum parte voluerunt imperium aliquod & magistratum esse. Si ita est, tum & viam illam latiorem fecerim, & centum haud minus pedum. Argumentum aliquod pro hac re, quod etiam posteà (Quæstorio iam translato) forum illud Quæstoris *Quintana* appellata: quid nisi prisco nomine, vt solet, retento? Nam quod Isidorus ait: *Quintana, pars plateæ quinta est, quà carpentum progredi potest*: aut nec verum est, aut nihil ad hanc nostram facit. De quâ Festus: *Quintana appellabatur in castris post Prætorium, vbi rerum vtensilium forum fuit.* Etsi in eo legitur: *Quintana appellabatur porta in castris.* Sed portæ profectò vox delenda (palàm enim falsa) aut in *partem* commutanda est. Vnde enim in portâ forum? Sed etiam alibi sic appellabant, exemplo castrensi. Suetonius de Nerone: *Quintanâ domi constitutâ, vbi partæ prædæ & ad licitationem diuendendæ pretium assumeretur.* Hæc olim dico sic fuisse: ante Polybij tamen æuum mutasse, & visum transferri Quæstorium in Prætorij latus, vt vici-

Marginalia: Lib. XXXIIII. (beside line 1); Conciliatio tẽtata. (beside "storium fuerit è regione Decumanæ"); Quintana. (beside "ait: Quintana"); Cap. XXVI. (beside "tonius de Nerone")

vt vicinius esset. Nescio an non huc Hygini nota faciat: *Quæstorium*, inquit, *dicitur quòd aliquando ibi Quæstores pedaturam acceperint, quod est supra Prætorium in rigore portæ, quæ à cohortibus decimis ibi tendentibus Decimana est appellata.* Videtur agnoscere veterem illum situm, & retentam etiam appellationem: etsi aliter ostendit nunc esse. *Aliquando*, inquit, *ibi acceperunt pedaturam*: nempe priscis temporibus. An magis est intellegi, quòd iam æuo Principum Quæstores non amplius in militiam irent: atque ita nomen loci sine re esset? Sed tamen situs quem tangit, non est profectò iste Polybij & nouus: sed planè vetus ille, è regione Decumanæ. Nisi quis alius in verbis iis sensus, quem scrutari magis pensiculatè haud possum: quoniam scriptus ille codex non vltrà mihi ad manum, & paucula sunt excerpta. Siquis habet, & tanti est, videto, imò edito & videndum etiam aliis præbeto. Qualiacumque illa vetera, præ istis certè nouitiis ponenda quæ sic affatim Typographia atque etiam ἀκρίτως nobis protrudit. Vis dicam tibi verum verbum? Ars ea quæ instaurandis litteris fuit, eaipsa perdendis profligandisque erit, vt facilitatem hanc video imperitum quidquid aut ineptum diuulgandi. Sed ad meum Quæstorium. censeo igitur variasse, quod ad locum: & occurrit Liuij testimonium, è quo colligas satis longulè antè Polybij ætatem pro eius situ fuisse. Ita enim libro XLI: *Prætorio deiecto, direptis quæ ibi fuerant, ad Quæstorium, forum Quintanúmque hostes peruenerunt.* Appâret ad Prætorium & Forum adsitum tunc fuisse, vt verba hæc præferunt. Sed quid tam curiosè hæc persequor? & an non in ventum brachia iacto, aut cum Aristotele, *Τὰ πετώμενα διώκω? vereor: de modo Quæstorij magis

*Volantia sector.

magis addo: etsi nec id liquidò possum. Polybius siluit: credam dimidiatum ad Prætorij fuisse, id est *ducentos pedes* in longum, *centenos* in latum. Amplitudo quidem opus fuit, ad commeatus, vestes, pecuniam, prędam, aliáque reponenda. Sed in verborum textu pergamus.

„ *Ab vtroque extremo Tribunorum tabernaculo.*] Impleuit de præcipuis imperiis, transit ad milites qui vsui aut tutelæ eorum adiuncti. Nam Supera ista castrorum pars nihil habet præter duces, & eorum comites, aut administros. Valdè hoc notandum. atque omne corpus legionum & sociorum infrà metationem habuit: eaque caussâ ibi denique *Principiorum* nomen, & quasi hæc Supera esset extrà castra. Amplius obserua nihil aut parùm è ciuibus iuxta Consulem aut Tribunos fuisse: nónne mirum? & quæ ratio? sapiens, vt mihi videtur. Primò, Sociorum florem, id est Selectos & Extraordinarios, abiunxerunt loco & metatione à corpore reliquo, vt minor occasiò coeundi esset, & fortasse in Romanos conspirandi. Certum est, vires abiunctas & discretas, minùs esse validas aut paratas. Deinde etiam: credo hoc spectasse, vt custodiam & tutelam suam Sociis permitterent, obligandæ eorum fidei: quia palàm sic iis creditum (naturâ humani ingenij) magis prouocabat vt tales se exhiberent quibus meritò crederetur. Fides habita fidem alligat, in animis quidem vbi alti aliquid est aut honesti. An & illa tertia caussa, vt robora hæc & apices sociorum circa se haberent, in oculis semper & aspectu? nequid dicere aut agere aliud possent clàm & in secreto? Quæcumque ex his caussis, certum est sic fuisse: nec nisi Euocatos solos è ciuibus (eosipsos sæpe pauculos) in parte eâ metatos. Hoc quoque ideò, quòd isti non legi-

Supera pars tota Ducum.

Socij custodia Cōsulis.

Quare?

Euocati ibidem, & quare.

timi aut ſcripti milites, ſed veterani quidam erant, & voluntarij, ideoque velut comites & amici Conſulis altrinſecus ad latus eius locabantur. Specie honoris haud dubiè factum; ſed & præſidij ac cuſtodiæ, vt fida ſaltem illa manus è ciuibus ad manum eſſet. Sed iam ad verba. AVD. Imò ad mea rogata. Nam dicebas, *impleſſe eum de imperiis*: itáne? Vbi ergo *Legati*, quos nuſquam video
Legatorũ metatio. locatos? LIPS. Benè hoc iniicis, dabo. Polybius quidem etſi Legatos in caſtris ſtatim agnoſcit, & excubias iis adſignat; tamen omiſit & oblitus eſt Pedaturam. Quam aptè videor iis dare ad latus alterum Prætorij, & vbi Forum. Ita parte vnâ Quæſtor ſit, parte alterâ ipſi. Omnino ratio vult haud longè Prætorem eos tetendiſſe; quia & dignitate proximi, & ad eum ſermonis conſiliique cauſsâ ſæpe aduocati. Quid ſi plures iam Legati, & tot quot legiones, vt inferiore æuo factum? Credo, cùm tunc Quæſtor non ita vulgò comitaretur, eos vtrimque ad latus Prætorij fuiſſe, & ſic medium habuiſſe ſuum Du-
Lib. III. Excid. cem. Ioſephus hæc talia vult: Μέσας δὲ τὰς τῶν ἡγεμόνων
Dux ſummus medius Ducũ. σκηνὰς τίθενται, μεσαίτατον δὲ τούτων τὸ στρατήγιον: *Media tabernacula ducum ſuorum ponunt, maximè autem medium & inter iſta Prætorium*. Quod veteri nouoque more verum eſt, & ſemper in medio Tribunorum aliorumque Ducum Prætoris locus. Profectò vt in ipsâ acie Prętor ſiue Conſul (confundimus iſta, vt ſcis) poſt Haſtatos & Principes ante Triarios ſtabat, mediâ ferè acie, & ad latera Tribuni; ita hîc, niſi quòd pro Triariis Ablecti & Extraordinarij & Euocati ſubſtituti. Quia igitur me-
Lib. XVI. dium ita Prætorium, in Ammiano ſcriptum: *Alemannos aduſque Primanorum legionem locatam in medio perueniſſe, quæ conſirmatio Caſtra Prætoria dictitatur*. Nem-
Caſtra Prætoria.
pe à

pe à similitudine istâ posituræ in castris. Sed ohe, iam ad verba.

„ *Ab vtroque extremo Tribunorum tabernaculo.*] Intellegit extremum, versus portas Principales, & vbi desinunt legiones, socij excipiunt. Nec tamen ita accipio, quasi ab ipso tabernaculo metatio ista rigidè cœperit: imò interuallum decorè medium aliquod fuerit, separandis Tribunis à Præfectis, vt mox dicam.

„ *Quasi inflexam metationem habent.*] Non incuruam aut lunatam, sed quæ in cubitum aut anconem. Figura castrensis, quam dabo, hæc & alia aperiet.

„ *Extraordinariorum equitum Ablecti, & quidam ex iis qui vltrò ac sponte militant.*] Duo genera hîc collocat, *Ablectos* equites & *Euocatos*. Vbi? & quo ordine? Vtrosque Forum aut Quæstorium intuentes: quod ex Tabulâ quoque clarum est: sed suprà, nisi fallor, Ablectos, infrà Euocatos. Istos enim digniores habeo, & ideò iuxta Præfectos Tribunosque statim eos loco. De modo pedaturæ, nihil ipse dicit: & in Euocatis incertus fuit: nec in Ablectis quidem nimis certus. Suprà disputaui de eâ re, sed ratiunculas nondum dispunxi: nec scio an vna in totum cohors, an duæ, id est è quoque cornu vna fuerit in hoc genus. Sed obserua etiam, quòd ait *quosdam* ex Euocatis. non enim semper *omnes*: & numerus si grandior extra exiguam hanc areolam iis locus, quem posteà dicet. Nam tibi lectione & mente hæc coniungenda sunt, aut mihi superuacuè multa iteranda, quod fugio, fugi, fugiam. *Incertum quot Ablecti.*

„ *Euenit istos non modò metari circa Consulem, sed & in agmine & viâ aliisque administrationibus curare atque agere apud Consulē & Quæstorem.*] Clarè hîc habes mu-

nia Ablectorum & Euocatorum, tam equitum quàm peditum: qui fuit à custodiâ & velut satellitio Consulis esse. Plurimùm ij iuxta eum, in castris, in agmine, puto & in acie ipsâ.

„ *Via relinquitur lata pedes centum.*] Pari igitur magnitudine, quâ via principiorum. Cur tanta? vt foro latitudo sua maior & Quæstorij areæ esset, ad res vænales, ad prædam, ad circulos etiam & sermones. Quid si & illa caussa, vt in necessitate commodè in isto vacuo copiæ instrui & educi in hostem possent? puta, cùm eruptione pugnandum, aut tempore tali. Hæc est quam *Quintanam*, vt opinor, Hyginus appellat: *Lateribus Quæstorij tendere debet ad viam Quintanam centuria Statorum, vt posticum Prætorij tueantur.* Cùm enim de *Postico Prætorij* exprimat, non est intellegere aliam illam & inferiorem Quintanam. A quâ tamen & hanc ego censeo dictam, & quia Quæstor olim in verâ Quintanâ (à quintis cohortibus ibi tendentibus dictâ) nunc eo translato, hæc quoque proxima via, & quæ vsui vænalium, vt prior illa, seruiebat, vênit in idem nomen. Pars superior explicata est, quâ fini quidem opus. Nam verba Polybij singula rimari, non est otium aut pretium: & quamuis obscura quædam aspicienti videantur, in spicienti minimè. & siquid erit, in lucem dabit Tabula subiicienda.

Quintana duplex.

DIALOG. IIII.

Inferior castrorum pars explicata, & deinde cum Declaratione & Podismis suis proposita.

AD Inferiorem partem eamus, & tu (quod ille de viro magno olim) *Cedò magistrum*. Polybij inquam hæc lege.

Ἀπομετρηθέντων δὲ πάλιν ἑκατὸν ποδῶν εἰς τὸ πρόσθεν κατὰ πάσας τὰς σκηνάς, λοιπὸν ἀπὸ τῆς τοῦτο τὸ πλάτος ὁριζούσης εὐθείας, ἥτις γίνεται παράλληλος ταῖς τῶν χιλιάρχων σκηναῖς, ἀπὸ ταύτης ἄρχονται ποιεῖσθαι τὰς τῶν στρατοπέδων παρεμβολάς, χειρίζοντες τὸν τρόπον τοῦτον. διχοτομήσαντες τὴν προειρημένην εὐθεῖαν, ἀπὸ τούτου τοῦ σημείου πρὸς ὀρθὰς τῇ γραμμῇ, τοὺς ἱππεῖς ἀντίους ἑαυτοῖς ἑκατέρου τοῦ στρατοπέδου παρεμβάλλουσι, πεντήκοντα διέχοντας πόδας ἀλλήλων, μέσην ποιοῦντες τὴν τομὴν τοῦ διαστήματος. ἔστι δ' ἥ τε τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεζῶν σκηνοποιία παραπλήσιος. γίνεται γὰρ τὸ ὅλον σχῆμα καὶ τῆς σημαίας καὶ τῶν οὐλαμῶν

Iterùm cùm dimensi fuerint centum pedes antrorsus legiones versus, tum à lineâ rectâ spatium hoc finiente (quæ lineâ respondeat & parallela sit Tribunorum tentoriis) à lineâ illâ, dico, ordiuntur facere castra & domicilia legionum, hoc modo administrantes. Cùm diuiserunt prædictam lineam rectam in duas partes, ab hac sectione & signo rectis ad lineam angulis equites vtriusque legionis aduersos inter se locãt, quinquaginta pedum interuallo: sic vt mediam faciant sectionẽ ipsam eius interualli. Est autem metatio tentoriorum tam equitum quàm peditum similis. Fit enim vniuersa figura & Manipuli & Turmæ POLYB.

 quadrata.

τετράγωνον. τοῦτο δὲ βλέπει μὲν εἰς τὰς διόδους, ἔχει δὲ τὸ μὲν μῆκος ὡρισμένον, τὸ παρὰ τὴν δίοδον. ἔστι γὰρ ἑκατὸν ποδῶν. ὡς δ' ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὸ βάθος ἴσον πειρῶνται ποιεῖν, πλὴν τῶν συμμάχων. ὅταν δὲ τοῖς μείζοσι στρατοπέδοις χρῶνται, τὸ κατὰ λόγον καὶ τῷ μήκει καὶ τῷ βάθει προστιθέασι. γενομένης δὲ τῆς τῶν ἱππέων παρεμβολῆς κατὰ μέσας τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνὰς, οἱονεὶ ῥύμης τινὸς ἐπικαρσίου πρὸς τὴν ἄρτι ῥηθεῖσαν εὐθεῖαν, καὶ τὸν πρὸ τῶν χιλιάρχων τόπον. τῷ γὰρ ὄντι ῥύμαις παραπλήσιον ἀποτελεῖται τὸ τῶν διόδων σχῆμα πασῶν, ὡς δ' ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους, αἷς μὲν ταγμάτων, αἷς δ' ἰλαμῶν. ἐπὶ τὸ μῆκος δὲ παρεμβεβληκότων, πλὴν τοῖς προειρημένοις ἱππεῦσιν κατόπιν τοὺς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων τριαρίους κατ' ἴλαμον ἑκάστην σημαίαν ἐν ὁμοίῳ σχήματι τιθέασι. συμψαυόντων μὲν τῶν σχημάτων ἀλλήλοις, βλεπόντων δ' ἔμπαλιν πρὸς τὰς ἐναντίας τοῖς ἱππεῦσιν ἐπιφανείας, ἥμισυ ποιοῦντες τὸ βάθος τοῦ μήκους ἑκάστης σημαίας, τῷ

quadrata. Aſpicit verò in vias ſiue exitus, & habet lõgitudinem definitam & certam illam quæ ad viam. Eſt enim centum pedum. Plurimùm verò & latitudinem adæquare conantur, præterquàm in Sociis. Quod ſi legionibus magis plenis & numeroſis vtantur, pro ratâ ad longitudinẽ & latitudinem adiiciunt. Factâ igitur hac locatione Equitũ ad media tabernacula Tribunorum, quaſi Strigâ aut Vico tranſuerſario ad dictam rectam lineam (re enim ipſâ vicis aſſimilatur hæc Figura viarũ, ab vtraque parte & Manipulorum & Turmarum, in longum ſe extendentium) tum dictis Equitibus à tergo Triarios vtriuſque legionis apponunt, quemque Manipulum cuique Turmæ, figurâ pari. Sic quidem vt figuræ ſe mutuò tangant, ſed Triarij in alteram partem aſpiciant Equitibus obuerſi. Faciunt etiam dimidium latitudinis pro longitudine in quoque

Mani-

καὶ κατὰ τὸ πλῆθος ἡμίσεις ὡς ἐπίπαν εἶναι τούτους τῶν ἄλλων μερῶν. διόπερ ἀνίσων ὄντων πολλάκις τῶν ἀνδρῶν, ἰσάζειν ἀεὶ συμβαίνει πάντα τὰ μέρη κατὰ τὸ μῆκος, διὰ τὴν τοῦ βάθους διαφοράν. αὖθις δὲ πεντήκοντα πόδας ἀφ᾽ ἑκατέρων τούτων ἀποστήσαντες, ἀντίοις παρεμβάλλουσι τοῖς τριαρίοις τοὺς πρίγκιπας. νευόντων δὲ καὶ τούτων εἰς τὰ προειρημένα διαστήματα, δύο αὗται πάλιν ἀποτελοῦνται ῥῦμαι, τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπὸ τῆς αὐτῆς εὐθείας λαμβάνουσαι, καὶ τὰς εἰσβολὰς ὁμοίως τοῖς ἱππεῦσιν, ἐκ τοῦ πρὸ τῶν χιλιάρχων ἑκατομπέδου διαστήματος, λήγουσαι δὲ πρὸς τὴν κατ᾽ ἀντικρὺ τῶν χιλιάρχων πλευρὰν τοῦ χάρακος, ἣν ἐξ ἀρχῆς ὑπεθέμεθα κατὰ πρόσωπον εἶναι τοῦ παντὸς σχήματος, μετὰ δὲ τοὺς πρίγκιπας ὄπισθεν τούτων ὁμοίως ἔμπαλιν βλέποντας. συμψαύοντα δὲ τὰ σχήματα τιθέντες, τοὺς ἀστάτους παρεμβάλλουσι. δέκα δὲ σημαίας ἐχόντων ἁπάντων τῶν μερῶν κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς διαί-

Manipulo, quia Triarij numero dimidiati sunt ad Manipulos alios. Itaq; cùm numero sæpe impari sint ipsi viri, tamen longitudinem æqualem esse contingit, quoniam latitudinem variant. Atque iterùm quinquaginta pedes ab iis vtrisque abscedentes, oppositos & aduersos Triariis locant Principes. His ipsis spectantibus & vergentibus in spatia atque interualla iam dicta, duo isti iterùm vici fiunt, initium quidem capientes ab eâdem rectâ lineâ, & ingressus eosdem cum equitibus, ex spatio illo centumpede quod ante Tribunos est; desinentes porrò finientésque in partem latúsque castrorum Tribunis oppositum, quod ab initio diximus velut frontem esse figuræ totius. Secundùm Principes verò, iterùm auersos locant Hastatos, figuris tamen & areis contingentibus se & iunctis. Cùm autem decem Manipulos singulæ partes ac Strigæ habeant, ex

dictâ

ρεσιν, πάσας ἴσας συμβαίνει γίνεσθαι τὰς ῥύμας κατὰ τὸ μῆκος, καὶ τὰς ἀποτομὰς ἰσάζειν αὐτῶν τὰς πρὸς τῇ κατὰ τὸ πρόσωπον πλευρᾷ τοῦ χάρακος, πρὸς ἣν καὶ τὰς τελευταίας σημαίας ἐπιστρέφοντες στρατοπεδεύουσιν. ἀπὸ τῶν ἀστάτων πεντήκοντα πάλιν διαλιπόντες πόδας, τοὺς τῶν συμμάχων ἱππεῖς ἀντίους παρεμβάλλουσι τούτοις, ποιούμενοι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς αὐτῆς εὐθείας, καὶ λήγοντες ἐπὶ τὴν αὐτήν. ἔστι δὲ τὸ πλῆθος τῶν συμμάχων, ὡς ἐπάνω προεῖπα, τὸ μὲν τῶν πεζῶν πάρισον τοῖς ῥωμαϊκοῖς στρατοπέδοις, λεῖπον τοῖς ἐπιλέκτοις. τὸ δὲ τῶν ἱππέων διπλάσιον, ἀφῃρημένου καὶ τούτων τοῦ τρίτου μέρους εἰς τοὺς ἐπιλέκτους. διὸ καὶ τὸ βάθος αὔξοντες τούτοις πρὸς λόγον ἐν τοῖς στρατοπεδευτικοῖς σχήμασι, πειρῶνται κατὰ τὸ μῆκος ἐξισοῦν τοῖς τῶν ῥωμαίων στρατοπέδοις. ἀποτελεσθεισῶν δὲ τῶν ἁπασῶν πέντε διόδων, αὖθις εἰς τοὔμπαλιν ἀπεστραμμένας, ὁμοίως τοῖς ἱππεῦσι τιθέασι τὰς τῶν συμμαχικῶν πεζῶν σημαίας, αὔξοντες τὸ βάθος πρὸς λόγον, βλεπούσας δὲ πρὸς τὸν χάρακα,

dictâ diuisione: efficitur vt omnes vici æquales sint longitudine, itémque fines & desinentiæ pares in latere castrorum ad frontem. in quam versos etiam extremos Manipulos locant. Ab Hastatis rursus quinquaginta pedum interuallo Sociorum equites ponunt, aduersos illis, initium facientes ab eadem rectâ lineâ, & desinentes in rectâ. Est autem multitudo Sociorum, vt prædixi, peditum quidem par Romanis legionibus, exceptis tamen detractísque Extraordinariis; equitum verò dupla, his quoque tamen vt detrahas tertiam partem in Electos. Ideóque & latitudinem istis augentes in figuris castrensibus, conantur longitudine exæquare legionibus Romanis. Absolutis igitur omnibus quinque viis, iterùm auersos ab Equitibus locant peditum socialium Manipulos, augentes latitudinem proportione, aspectum habentes vallũ versus,

& vtram-

καὶ πρὸς τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἐπιφανείας ἑκατέρας. καθ' ἑκάστην δὲ σημαίαν τὰς πρώτας ἀφ' ἑκατέρου τοῦ μέρους σκηνιὰς οἱ ταξίαρχοι λαμβάνουσιν. ἅμα δὲ τὸν προειρημένον τρόπον παρεμβάλλοντες καθ' ἕκαστον μέρος τὸν ἕκτον οὐλαμὸν, ἀπὸ τοῦ πέμπτου πεντήκοντα πόδας ἀφιστᾶσι. παραπλησίως δὲ καὶ τὰς τῶν πεζῶν τάξεις, ὥστε γίγνεσθαι καὶ ταύτην ἄλλην διὰ μέσων τῶν στρατοπέδων δίοδον, ἐπικάρσιον μὲν πρὸς τὰς ῥύμας, παράλληλον δὲ ταῖς τῶν χιλιάρχων σκηναῖς, ἣν καλοῦσι πέμπτην, διὰ τὸ παρὰ τὰ πέντε τάγματα παρήκειν.

& vtramque faciem aut latus transuersum. In omni autem Manipulo, prima ab vtraque parte tentoria Centuriones habent. Ad prædictum verò modum locantes ad quodque latus Sextam Turmam, à Quintâ pedibus quinquaginta eam abducunt. similiter & peditum Manipulos, ut fiat alia via per medias legiones, transuersa quidem quòd ad Strigas, sed parallela tentoriis Tribunorum: quam appellant Quintanam, quòd quinque illos ordines secat & peruadit.

Iam siste. Diutius passus sum te legere, vt semel liberarem. Nunc denique absoluisti totam Inferiorem partem, diuisam & ipsam in duas partes, sed conformes. Via enim media transuersa secat quinos Manipulos à quinis: sed in locatione aliâ, nullum discrimen. Percurramus igitur Polybiana verba, quia hoc solum & fundamentum est cui inædificamus: sed verè percurramus. Faciam breue, & scio te velle. Ait:

„ *Iterùm cùm dimensi fuerint centum pedes antrorsus.*] Vides hîc spatium centenarium à Tribunis ad Legiones: quid id fuit? *Principia* Romanis dicta. Etsi enim propriè si cappelles initium ipsum castrorum vbi legio- *Principia in castris.*

 nes

Duplici sensu. nes (inde enim vox) tamen totum hoc spatium medium constat sic esse dictum. Plutarchus in Galbâ verbatim conuertens, ἀρχαῖα dixit, cum additione, ἃ πριγκίπια ῥωμαῖοι καλοῦσι: *Archea, siue Initia, quæ Romani Principia appellant*. Cicero ad Brutum: *Spes libertatis nusquam nisi in castrorum vestrorum principiis est.* *Ciceroni lux.* Cur non tota castra nominat? cur hæc eximiè? quia in Principiis, aut iuxta illa, Tribuni, Præfecti, honestissimi Decurionum & Centurionum: quibus scilicet cura maior & amor reip. ac libertatis, quàm militari vulgo. Capita ergo intellegit & vertices castrorum, qui ibi metabantur. Liuius: *Lib. xxvii.* *Tribunos iura reddere in principiis sinebant.* Credo sedisse eos iuri dicundo ante tentoria sua, non ad Signa aut Aquilas ipsas. Idem ibidem: *In Principiis Prætorióque, vbi sermones inter se serentium circulos vidissent.* Profectò viam & spatium ipsum intellegit inter legiones medium & Tribunos. Etsi legas propriè & strictè magis, ipsa initia castrorum militarium, & vbi Signa præcipua *Othon. cap. 1.* defixa, sic appellata. Suetonius: *Capite puniuit, & quidem ante principia castrorum.* Id valet, in viâ istâ & spatio ante signa. Simile in Quinctiliani Declamatione pro Milite: *Sed neque hoc Mars parens, neque signa militaria aquilæq; victrices sinant, vt tuâ quoque sententiâ quisquam vir, & Romanus, & miles, nimium pudicus sit, apud quem ante principia agendum est.* Sed hoc pro priore fortasse sententiâ, quia probabile caussam hanc ad Tribunal dictam, & ante Prætorium ipsum. Potest & eò trahi Suetonianum scriptum: vt ille punitus sit viâ & vacuo eo *Principia sacra.* quod Prætorio anteiacet. E Quinctiliani autem verbis colligas, sacra & casta hæc Principia habita, & fuisse in religione. Tacitus ipsum indicat, cùm de lasciuiente fæminâ

minâ narrat: *In ipsis principiis stuprum ausam.* Exaggerat flagitium, à sanctimoniâ loci. Et ita fuit, ob præcipua signa quæ ordine illîc antefixa. Nam primæ omnes Decuriæ & Manipuli metabantur illîc, vt intelleges è Polybio: ergo & signa quæque prima, id est primi Hastati, primi Principis, & Primipili etiam, id est Aquilæ ipsæ. An & hoc verum, omnium cohortium signa ibi defixa, ante Prætorium scilicet, & non mouenda nisi eo sciente, iubente? nonnulla suadent, maximè quæ lego in historiis sequentis æui. Sed vt nunc hoc non definiam, constat sanctiorem hunc locum habitum: vbi legionum scilicet numina, & vbi aræ item atque altaria exstructa. Quod verum esse volo tamen non nisi in Statiuis aut Hibernis. Tacitus de Planco: *Ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria deûm commaculauisset.* Præmisit autem, Plancum in castris primæ legionis *signa & aquilam amplexum, religione sese tutatum fuisse.* De hisdem aris in Dione Cassio, qui inter signa Varianæ cladis refert, quòd δόρατά τε ἀπ' ἄρκτου φερόμενα πρὸς τὰ τῶν ῥωμαίων στρατόπεδα προσπίπτειν ἐδόκει, μέλισσαί τε περὶ τοὺς βωμοὺς αὐτῶν κηρία ἀνέπλασσον: *Hastæ à Septemtrione delatæ incidere in Romana castra videbantur, & apes circa altaria eorum cerificauerant.* Castrensia altaria, ista sunt: fortassis & Ara ante Augurale obuersa, de quâ suprà. Equidem in Græcorum etiam rebus hunc morem & religionem recognosco. vt cùm Homerus de Achæis suis scribit:

1. Hist.

Signa præcipua ibi.

Aræ in Principiis.

1. Annal.

Aræ in Græcorum castris.

——ἵνα σφ' ἀγορή τε θέμις τε
Ἤην, τῇ δὴ καὶ σφι θεῶν ἐτετεύχατο βωμοί.
——*vbi iis Fora, iudiciúmque,*

Atque inibi constructa deorum altaria sancta.

In Foro ille ponit, & vbi iudicia: Romani in Principiis, vbi item iudicia, præmia & pœnæ.

Viæ castrenses. „ *Quinquaginta pedum interuallo.*] Ordinaria ista dimensio, & viæ sic grandes, non decoræ solùm, sed vtiles ad equos & iumenta educenda inducenda. Interdum tamen contractas reperio, ob aliquam caussam. vt in *v. Gallic.* Cæsare: *Castra etsi erant exigua per se vix hominum millium septem, præsertim nullis cum impedimentis; tamen angustiis viarum, quantum potest, contrahit.* Quin nomina sua Viis istis fuerint, vix ambigo: nondum tamen mihi fuit reperire.

„ *Latitudinem adæquare conantur, præterquam in Sociis.*] Longitudo, inquit, areolarum semper pariat: non *Pedatura diuersa.* æquè latitudo. & caussa est, quòd Turmæ quædam aut manus militares grandiores. Vt in Sociis ecce, equites quadraginta sunt in Turmam: at in ciuibus duntaxat triginta. Ergo meritò iis spatium & pedatura amplior: sed id accedat in latum. Et Socios quidem excipit ipse tantùm: tu potes & Triarios, qui angustiùs quàm longiùs (dimidiatus enim numerus) metantur. Obserua *Longitudo castrorum quæ?* hîc autem, longitudinem castrorum Polybio dici & censeri, à Prætoriâ ad Decumanam: latitudinem, à Principali Dextrà ad Sinistram.

„ *Quasi Strigâ aut vico transuersario.*] Ῥύμη est in Græco, quod sulcum & tractum notat, παρὰ τὸ ῥύειν. In Hesychio legas: Ῥύμη, τάξις ἔρημος. Putabam ἔρημος, quod esset *tractus, & ordo solus, singularis.* Iosephus in castro- *Lib. III.* rum re adhibet hoc quoque verbi: Ῥυμοτομοῦσι δὲ εὐδιαθέτως εἴσω τὸ στρατόπεδον: *Diuidunt in strigas & ordines introrsus compositè admodum sua castra.* Latinam vocem *Strigæ* *Striga.*

Hyginus

Hyginus præit: *Poterunt Singulares in strigâ Prætorianorum tendere.* In Festo, *Striges* sunt *ordines rerum inter se coniunctæ collocatarum à stringendo.* Verti & *Vicum* nec malè: cùm in Glossis sit, *ῥύμη*, *vicus*: in Apostolorum Actis, *πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην τὴν καλουμένην εὐθεῖαν*: vbi benè interpres, *Vade in vicum qui vocatur rectus.* Vt igitur Vici in vrbibus *id quod ex domibus constat*, ait Varro, id De L. L.
est medium illud inter vias: ita in castris manipulorum ordo cum tentoriis. quæ castra ipse Polybius cum vrbe confert.

„ *Figurâ pari.*] In longum, non in latum.

„ *Duo iterùm vici fiunt.*] Scilicet in quaque legione vnus: an duo, quia Quintanâ mediâ secantur?

„ *Ingressus eosdem cum Equitibus.*] Siue & Triariis. Equites tamen nominat, quia illorum ἐξόχως hæc area, & Triarij additi ac subiuncti.

„ *In partem latúsque Tribunis oppositum.*] Nempe in decimo suo ordine desinunt, ad vallum & Decumanam.

„ *Figuris tamen & areis contingentibus se & iunctis.*] Vt lucri locus fiat, nec via interseratur non necessaria. Auersi enim sic positi & tergis contingentes, vtrimque exitus suos habent, nec alteri alteris molesti.

„ *Ideóque & latitudinem istis augentes.*] Scilicet Equitibus sociorum, qui Romanis plures.

„ *Omnibus quinque viis.*] Haud plures agnoscit, directas quidem & in longum. Nam transuersariè tres sunt, Quot viæ castrorum.
vt in Figurâ vides.

„ *Iterùm auersa locant ab equitibus peditum socialium signa.*] Hîc dubitatio mihi iusta de sociorum locatione. Socij an manipulatim distincti.
Vtrúmne, vt Romani, per manipulos suos & vias di-

 stinctè

ſtinctè locati? an coniunctim magis per cohortes? Illud prius ſimilitudo ſuadere & ratio etiam videatur: quia ſic cum equitibus omnes iuncti iiſque appoſiti, conferti ſint, nec commodè poſiti ad ingreſſus aut egreſſus. Hoc tamen alterum magis pro Polybij mente videtur, certè verbis, cùm dicit: *Omnes quinque vias abſolutas*: omnes inquam: non ergo aliæ reſtant. Item cùm addit, *auerſa equitibus locari peditum ſocialium ſigna*: non diſtinguit Triarios tantùm, ſed vniuersè profatur. Ampliùs, cùm ſcribit *auctam latitudinem pro portione*. Itáne *auctam*? minutam oportuit, ſi manipulatim locati: quoniam minores & infrequentiores ij in ſociis, quàm in Romanis. His inducor, cohortatim locatos ſocios, ſed ſuâ quadam manipulorum fortaſſe diuiſione. Dicam ad Tabulam.

Cohortes ſociæ minores.

„ *Aſpectum habentes vallum verſus, & vtramque faciem aut latus tranſuerſum.*] Triplex ergo iis egreſſus: in vallum primò, & deinde ad Principia & ad Quintanam. Hoc appellat vtrumque latus tranſuerſum. Etſi duplex etiam vallum eſt, quod ſpectant, in latum & in longum. Vt paullum diducam. vide quinque ſuperiores cohortes, ex iis prima in Principia, ſi volet, exit: tres mediæ, in vallum oppoſitum: quinta, vel iſtuc, vel in Quintanam. Simile de quinque aliis: & iam iſta intellegis? nam contractiore fronte te eſſe video. AVD. Mentiri non eſt meum. quod igitur apud te mi Magiſter liceat, totidem hæc iſta, quot effatus es, perdidiſti verba. In ſitu hoc toto nihilo ſum tibi doctior. LIPS. Hem! te ſic eſſe, quod non es? Nam acumen & ſagacitatem tuam ſæpe in experimento didici. Sed quod euenit tamen, præuidi: & ſuſpicabar auditum vnum

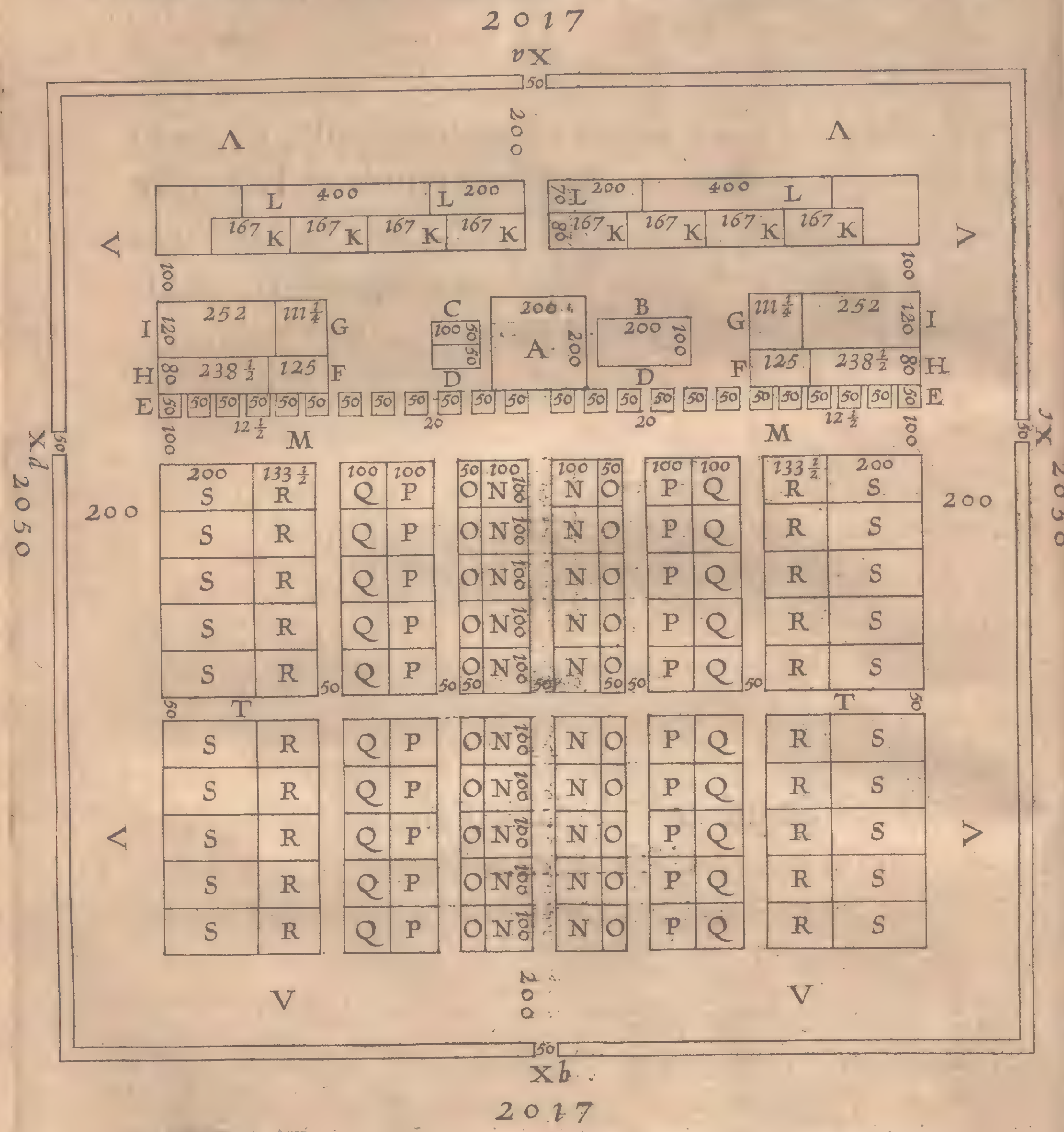
fugiti-

fugitiuum non esse combibendæ huic doctrinæ. Ad oculos me vertam, & Tabulam tibi habe, quam consultò attuli, depictam & descriptam. Intuêre. AVD. O meum Solem! sic te appellem, imò & publicum: & proprium hoc tuum, quæ vis & concepisti, sermone aut stilo efferre atque illustrare super multos. LIPS. Ne blandire. haud magna laus est: & fortasse quia ego minùs acutus, diffusiùs alios doceo, quæ ægrè fuerit cepisse mihi. Sed tu hoc age, & vide.

Sequitur Tabula & Forma
Castrorum.

TABV-

TABVLA ET FORMA CASTRORVM.

A. *Praetorium.*
B. *Quaestorium.*
C. *Legati duo.*
D. *Tribuni.*
E. *Praefecti sociûm.*
F. *Euocati equites.*
G. *Ablecti equites.*
H. *Euocati pedites.*
I. *Ablecti pedites.*

K. *Extraordinarij equites.*
L. *Extraordinarij pedites.*
M. *Principia.*
N. *Equites Romani.*
O. *Triarij legg.*
P. *Principes legg.*
Q. *Hastati legg.*
R. *Equites socij.*
S. *Pedites socij.*

T. *Quintana.*
V. *Spatium ad vallum.*
Xa. *Porta Praet.*
Xb. *Porta Decum.*
Xc. *Porta Princip. dextra.*
Xd. *Porta Princip. sinistra.*

DECLARATIO ET DISQVISITIO TABVLÆ.

INTENTE aſpicis. dic ſodes, Tabula hæc te iuuat? AVD. Vel maximè, & ex ve eri verbo, non ſolùm oculis quàm auribus plus credo, ſed etiam plus diſco. Vtinam tu porrò adiuues, & velut diſſignator per ſingula loca me circumducas & illuſtres! LIPS. Comiter fiet: & tanquam ramulos omnes huius arboris excutiam ad tuum fructum. Prima eſto

PARS SVPERA, ET

PRÆTORIVM in eâ. quod in medio ſitum vides, non quidem caſtrorum, ſed aliorum ducum. Magnæ rationis hic ſitus. Primùm, non longè ab hoſte, & ad Prætoriam portam, quæ illum ſemper ferè ſpectabat: nimirum vt obſeruet ſiquid ille moliatur aut moueat, & nuncios quoque aut exploratores ſtatim admittat. Cauſſa altera, vt duces omnes circum ſe habeat, quorum conſilio, cùm opus, ſtatim vtatur: item iubeat aliquid aut mandet. Tertia, vt in conſpectu habeat ſubiecta caſtra & militem totum, videatque ſiquid peccent aut turbent. Ipſe ille aſpectus coërcebat milites, qui ſciebant ſemper ſub oculis ſui Ducis ſe verſari, eoque in omnibus magis compoſitè ſe gerebant. Nec Ducis tantùm, ſed Ducum. quoniam Quæſtor, Legati, Tribuni omnes ferè huc ſpectabant. Denique cauſſa etiam hîc, honor & dignitas. quod media omnia honeſtiora, imò & tutiora. Atque ita in corpore etiam iſto cor circa medium, & ſubiectas habet inferas illas partes. Ad Prætorium ſitum eſt *Prætoriũ cur medium.*

QVÆSTORIVM, ad latus, dextrum dicam an sinistrum? Si Imperatorem aspicio in castra versum, sinistrum fuerit: si Aquilas & ipsa castra, magis dextrum. Eadem dubitatio in Dextrâ & Sinistrâ portâ Principali. Sed quod ad rem, hilum non interest vtrum latus sic appelles: teneas tamen Quæstorium ad dextram fuisse. cur? & an supra Legatos? ita, quia iste magistratus populi Romani, alij non nisi in dignitate. Itaque supra Legatos Quæstor.

Quæstor, dexter.

LEGATI, meritò iuxta Prætorium à nobis siti, etsi Polybius non fecit verbum. In latum tabernacula illorum produxi, vt ne Prętorium eiusque conspectum Ablectis & Euocatis prorsus eriperent: quod idem in Quęstorio sum secutus. Alioqui siquis malit in longum obtendere, haud repugnem: nisi quod meum illud magis fortasse decorum. Alter eorum facie in Ablectos spectauerit, alter in subiectos Tribunos. Viam inter ipsos & Prætorem mediam feci, sed exiguam, quâ vel ad ipsum irent, & item qui in contubernio Prætoris illac exirent. Adiungi enim prorsus & adnecti haud placet.

TRIBVNI, sub ipsum Prætorium ordine siti. Diuisi in duas partes viâ mediâ, quæ à legionibus ad Prætorium ducit: & ita collocati seni, & seni, vt quisque ordo suam legionem habeat in conspectu. Exempli caussâ, sex Tribuni primæ legionis, huic sunt oppositi: sex secundæ, illi. Ordo etiam inter ipsos, vt primus Tribunus (nam scis dignitatem & ambitionem in eo fuisse) ad Prætorium primus esset, oppositis equitibus; secundus deinceps, & sic ad sextum. Tabernacula illorum secreta & disparata: siue quia dignitas in eo aliqua est, seorsim tendere: siue quia ratio voluit vias quasdam medias esse, per

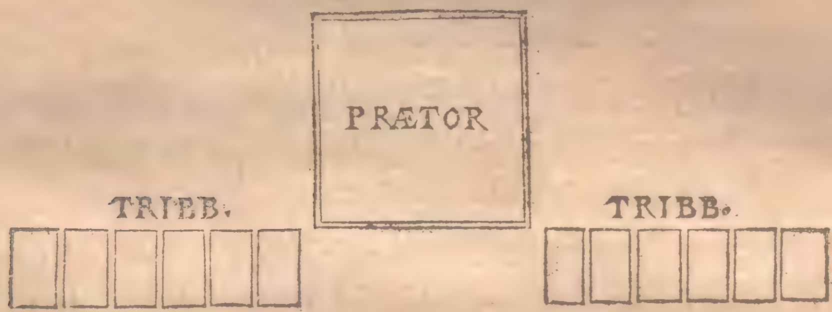
Situs Tribunorum distinctus.

per quas ad Forum vtrumque ſine ambitu iretur. Eæ viæ vtiles quattuor ſunt in vtraque parte: quinta enim perit Prætorij obiectu. Caput tu moues? quid diſplicet? AVD. Diſplicet, quòd Prætorium totum non eſt liberum; & amplius, quòd viæ illæ duæ inutiles, & cum loci iacturâ. LIPS. Me quoque aliquid mouit initiò. ſed cùm Polybij verba penſitaui, aliter non potui. Ait enim diſertè, *Tribunorum tentoria æqualiter inter ſe diſtetiſſe*: ergo viæ & interualla fuerunt. Ait amplius cùm equites locat, *initium iis eſſe à mediis Tribunorum tentoriis*. Igitur palàm locanda duo prima, id eſt media, ad viæ illius vtrumque marginem, iuxta quam equites metantur. Niſi hæc in Polybio eſſent: ego verò libens totum Prætorij ſpatium vacuum liberumque reliquiſſem, pulchrè & vtiliter etiam ad commeatum. Idem ad alloquia aut iudicia. & profectò cùm hæc conſidero, inducor vt credam ſic fuiſſe. Nam Tribunal ecce ad latus vnum fuit: quomodo alloqui milites commodè illinc potuit, tentoriis obiectis? Iam iudicia ſi exercenda, cum conſilio militari: videantur ea commodè in aditu & veſtibulo Prætorij exercita, ſed ſpatio vaſtiore. Quod ſi placeat, remoueantur vndique Tribuni à Prætorio, imò via etiam inter ipſos & illud media ſit pedum *vigintiquinque*: (ij pedes reſultant ex quinquaginta pedum viâ Prætorio oppoſitâ: numera, & reperies) quæ via ſeruiat pulchrè ad tranſitus in Forum vtrumque: tum Tribuni excipiant, & degant in ſpatio iuſto pedum trecentorum. Ita ſingulis pedatura ſua manebit pedum *quinquaginta*: & decorè incipient à peditibus ipſis, id eſt Triariis: habebuntque equites (honeſtiſſimi ciuium) liberum in Prætorium aſpectum & acceſſum. Iſta placent: quid ta-

Viæ inter Tribunos.

Addubitatum in hac re.

men Polybij verbis fiet de interuallis? Vide an non seruare ea possis, imò debeas, legionibus magis plenis. Nam cùm eæ essent *quinque millium & ducentorum:* palàm est auctum modum in Principum & Hastatorum pedaturâ: ergo & in spatio opposito, v i Tribuni. Commodè igitur tunc & loces ita, & exigua des interualla. Etiam vt id non sit; verba tamen Polybij & præcepta serues, si in latum tentoria Tribunicia facias pedum modò *quadraginta.* Nihil impedit, & viæ tunc fuerint mediæ pedum *duodenûm.* Alterum de equitibus, quod obstat: benignè intellegendum sit, opponi eos mediis Tribunorum tentoriis in parte. quod verum esse ex situ vides: & accipe, si vis, tabellam.

PRÆFECTI sociorum. quos Polybius (ô incuriam! nec aliter possum dicere, si scriptum hoc integrum) nusquam locat. Nos ad latera Tribunorum ponimus, situ & modulo paribus: quidni? cùm pari munere & dignitate. Vbique eos Polybius æquiparat: nisi quod illi tamen honestiores, quatenus ciues. Ratio etiam vult opponi eos suis Alis siue Cornibus: sicuti legionibus Tribuni. Diuidantur ergo, & sint in quaque parte seni, eâdem metaturâ quâ Tribuni, nisi quòd viæ aut interualla hîc magis exigua, an potiùs nulla? Cui enim vsui? nec transitus

Præfecti æquantur Tribunis.

Examinata eorum pedatura.

ransitus hîc aut commeatus vlli, cùm à tergo excipiant Euocati & Ablecti. Quid ergo fiet spatio grandiori, quod est ped. *trecentorum sexaginta trium & semis*? Nam triginta pedes ex ipsâ illâ viâ capimus *quinquaginta* pedum, quæ Socios à legionibus abiungit. Hoc ideò, quia Polybius scribit Ablectorum & Euocatorum tabernacula incipere obliquo flexu statim ab extremis Tribunorum. Igitur non tam grandi interuallo abiungenda videntur: aliquo tamen, vt & ipsi, & Præfecti etiam, distincti sint à Tribunis. Meâ istâ mensione sint interiecti pedes *viginti*. Illinc ergo si ordiare Præfectorum tabernacula, possis in longum minuere de mensurâ Tribuniciâ, nec dare iis *quinquaginta*, sed *quadraginta* pedes tantùm. Ita pariabis, & reliquum supernè Euocatis vtiliter addes. Imò si plures infrà socij (quod sæpe, & non rarò duplici numero:) tum profectò magis etiam minuenda illa mensura altior, aut ipsi Præfecti non producendi ad vltimos Sociorum. Vtrouis modo, vacuum accedet supernè aut ad latus vtiliter imò necessariò, quia tunc quoque Extraordinarij augendi & Ablecti. *Hæc notanda.*

EVOCATI equites. quos hîc colloco proximos à Præfectis, quia dignitate supra Ablectos sunt. Polybius tamen Ablectos priores nominat, & parum refert supernè an infernè ponas.

EVOCATI pedites. Horum omnium numerus incertus est, & sępe plures quàm vt ista area capiat. Sed Polybius *quosdam Euocatorum* modò hîc ponit: vbi reliquos? Si plures fuerint, vel ad latera Pręfectorum locandi, vel Extraordinariorum, suprà in Vacuo: vel etiam noua area iis in Foro transuerso. Nam hoc quoque in-

terdum impleri, & tum Forum in Quæstorium transferri Polybius infrà dicet.

ABLECTI equites. Turma vna.

ABLECTI pedites. Cohors vna nunc esto.

EXTRAORDINARII equites. Sunt Turmæ in vniuersum octo: vtrimque locantur quattuor. Eos infrà ponimus, Prætorium & Fora spectantes (etsi quidam aliter:) quia Polybij verba volunt. Est quoque pro ceterâ locaturâ, vt pedites à tergo equitum sint (vt Triarij in legionibus) equis obseruandis.

EXTRAORDINARIÆ Cohortes. quas tres faciamus nunc esse: & quomodo locamus, vt par vtrimque numerus? non potest sine diuisione. Esto igitur vtrimlibet vna cum dimidiâ: sed dimidiæ duæ viam aspiciant, atque ita iunctæ quodammodo sint, nisi pedum aliquot interuallo. Si plures hîc locas, & pauciores in Ablectis: facile è dictis pariare. Habes partem totam Superam, quę intricatior est, quia à Polybio minus signatè descripta. Itaque variant positione alij & numeris: ego me spero, si non vera, verisimilia dixisse. Nunc considera, quod ad prudentiam Romanam, in omni hac parte vix ciues vllos esse. En custodiam primarij Ducis & Ducum, committere sociis voluerunt: quid nisi vt fide sic habitâ magis adstringerent eorum fidem? Sed & caussa occultior altera, quòd præcipuos sociorum circa se & in ore atque oculis habebant, nequid clàm consulerent aut innouarent. Etsi autem isti vndique cingunt Imperatorem & in custodiâ habent; non tamen ita, vt non sit præsidium aliquod ciuile, si opus. Nam & Euocati vtrimque sunt, veterani milites: sunt in contubernio eius centeni aliquot homines: adsident cum suis Quæstor

Considerata positio Superior.

Tota è Sociis ferè.

ſtor & Legati: præſident Tribuni, ad quos ei ſemper receptus, & per eos in medias legiones. Conſideratio altera, quòd loca hîc magna & vacua. quare? vel quia decorè ibi, vel quia vtiliter. Decorè, vt Forum vtrumque: vbi ſiquid litis aut iniuriæ, in propinquo qui ſoluant aut vlciſcantur. Vtiliter, vt Quintana illa magna; quia ſi opus inſtruere exercitum in caſtris, ibi & in Foro vtroque facillimè fiat. Item ſi educendus; ſublatis Extraordinariis & in latus ſepoſitis, grande ſpatium ad ordinandum. Sequitur nunc *Cur ibi ſpatia vacua?*

PARS INFERA.

EQVITES Romani. Hi, vt digniſſimi, in medio locati, & liberrimos habent egreſſus. Tuti hîc: & quanquam in acie alia diſpoſitio; tamen recepti nunc inter pedites, quia in caſtris nullus eorum vſus.

TRIARII, honore & loco ab iſtis proximi, & conueniunt in vnam aream: tum vt via compendifiat, tum vt equos obſeruent, ne in caſtris ſoluti aut vagi dent turbas. Hoc Polybius infrà dicet.

PRINCIPES & HASTATI. in vnâ item areâ, & vides non manipulatim ſolùm, ſed cohortatim pulchrè locatos. Triarij enim, Principes, Haſtati, ſic in vnâ lineâ faciunt quique ſuam cohortem. Sed vbi Velites igitur? inquies. hîc verò dubitatio aut velitatio: & ô Polybi cur ſiluiſti? Per te ſumus in errore aut tenebris, & verbo vno alteroque poterat illucere. Non feciſti & ideò ecce qui intentiùs hæc ſcrutamur, ſententiis diſſidemus. Volunt quidam Velites mixtos manipulis fuiſſe, & areas ſatis eſſe capaces. Mouet eos, quòd Polybius de Ordine antè dixit, *Velites per manipulos æqualiter eſſe diſtributos.* *De Velitũ metaturâ.* *Aliorum ſententia.*

Hîc

Hîc igitur, inquiunt, ſunto. Sed quid diciti? *æqualiter?* Iniuria Triariorum ſit: quorum dimidiata p datura habere & recipere tantos debeat, quantos in plenâ ſuâ Principes & Haſtati. Subueniunt, & aliter diuidunt, ac Principibus & Haſtatis duplum aſſignant, nempe *quadragintaocto*: Triariis non niſi *vigintiquattuor*, in manipulum quemque. Proportio eſt, fateor: ſed quomodo Polybio igitur innituntur, qui de *æquali diuiſione* aſſerit? *Ea refutata.* Ruit hoc fundamentum: ſed nec aliàs firmum. Enimuerò ſi Velites mixti Triariis: cur non iis obſeruationem equorum potiùs Polybius iniungit? certè miniſterio illi propiores. Amplius, cur tam diſtinctè Triarios, Principes, Haſtatos collocat: nec verbum de iſtis adiungendis adiungit? At enim alibi non eſt eos collocare. Imò verò eſt, & fortaſſis Polybio præeunte. Certè *Noſtra Locatio.* cùm verba eius examino, quæ infrà ſunt de Excubiis, ſedem videor Velitarem repperiſſe. Ait: Τὴν δὲ ἐκτὸς ἐπιφάνειαν οἱ γροσφομάχοι πληροῦσι, παρ' ὅλον καθημέραν τὸν χάρακα κατακοιτοῦντες: *Exteriorem ambitum Velites noctu complent, de die ad totum vallum accubantes*: ſiue vt alia lectio, παροικοῦντες, *adhabitantes*: quod magis etiam ſit pro meâ mente. Ait clarè Polybius noctu excubare Velites pro caſtris, & extra vallum: de die iuxta vallum (interius profectò) tendere & adiacere. Haud aliter acceperim, & *Confirmata ea.* ſunt quæ inducant. Illud maximè, quòd ſicut in acie, in agmine, & paſſim extra ordines Velites ſunt: ita hîc quoque, & ad latera ſunt proiecti. Tota etiam caſtrenſis ratio ſic vult, in quâ optimi quique medij, & paullatim venitur ad extremos. Vt igitur infimi omnium ſunt Velites, ita extimo ordine meritò locandi. Quis is eſt? ad Vallum, & ſpatium illud quod caſtra interiora ambit.

Amplius.

Amplius. notat infrà Polybius Velites ab excubiis & ministeriis diurnis esse immunes: ergo, ne planè feriati, hîc ad vallum sint, & obseruent, & vt in acie quoque, proximi sint hosti. Sanè incustoditum hoc totum vallare spatium esse non conuenit, aut leuiter custoditum. Quid multa? considera, nihil aptius inuenies ad hos locandos. Partitio autem, cùm duplices sint Velites, legionum & sociorum, vt illi sint ad superam inferamque partem; isti ad latus vtrumque. Eadem enim partitio Polybij statim in opere castrorum, vt socij latera sua muniant: legiones quæque vnum, prima superum, & inferum secunda. Itaque *mille ducenti* Velites suprà Prætorium tendent, totidē ad Decumanam: *mille*, ad quamque Principalem. Tendent autem simplici ordine, nec multum spatij sument introrsum: quia scilicet grande vnumquodque latus est, & pedum *bis mille* ac suprà. Sed nec impedimēta multa Velites habent aut arma, & minore podismo iis opus. Opponat aliquis. At enim sic laxè nimis Principes & Hastati tendent. Non est ita. nam *ἀναλόγως* si equites triginta, & totidem equi, par spatium manipulo habent: cur non homines centum viginti? maximè cum centuriones, optiones, signiferi & honestiores illi militum, calones suos habuerint, & sarcinas, & iumenta. Nam cuique manipulo ego mulos fuisse arbitror ad tentoria, molas, & hæc talia ferenda: quæ non reperio gestasse milites ipsos. Cogitetur etiam aliquid loci perisse in tabernaculis figendis, & singulorum interuallis. quoniam omnia sic iuncta fuisse, vt exitus aut transitus non esset, haud opinor, nec fuerit decorū. Ista in eâ re mihi videntur, sed non adfirmatè; & hîc illud locū habeat, imò in pleroq; hoc antiquario studio,

Quomodo locati Velites.

Σοὶ μὲν τά δε δοκοῦντ' ἐςὶν, ἀλλ' ἐμοὶ τά δε.

Tibi illa ſic videntur, aſt iſthæc mihi.

Pegamus: ſequuntur

EQVITES ſocij. vniuerſum autem corpus ſociale extrorſum ſitum eſt, vt ferè in acie ipsâ. Nec imprudentiæ fuit eos diuidere, & vires ſeiungere: vt contrà Romani medij iuncti, & numero firmi.

PEDITES ſocij, quibus vias nullas dat aut interualla, ſed ſic per cohortes locat. Cohortes autem iſtæ, detractis Velitibus, modicæ ſunt, nec niſi hominum *ducentorum trigintaſex*. An autem confusè locati? an per genera ſua diuiſi? ponamus iſtud fuiſſe (etſi ſuprà diſputaui) & Triarios ſeorſim, Principes, ac Haſtatos fuiſſe. Ita dico ſeorſim, vt iuncti tamen lateribus eſſent, ſicut Haſtati & Principes tergis. Ideò autem lateribus hîc iungo: quia ſi Triarios iuxta equites in longum pono, profectò incommodiſſimo illi loco ſint, & ad exitus inepto. Malim ergo aliter: & ſic locare, vt omnes Centuriones Vallum ſpectent, aut Principia & Quintanam. Hoc ex dignitate eorum, & commodo: & facit, quòd Polybius *in capite vtroque cuiuſque manipuli ordinum ductores* ponit. Hoc notare te volo in totâ metatione: & Decuriones aut Centuriones ſcire eſſe in capitibus ad Vias; & iuxta eos Signiferos, vt opinor. Præcipua hæc ſunt monenda: niſi quid tu ſuggeris. AVD. Suggero. Prætoria cohors aut cohortes vbi ſunt? nuſquam locaſti. LIPS. Non enim Polybius, nec tunc adhuc vulgò erat. Cùm fuit autem, omnino oportet iuxta Prætorium tetendiſſe, iuxta Legatos aut Quæſtorem. Sed aliud mihi hîc occurrit. Superior tota pars Socios ferè habet: quid ergo cùm Socij non fuerint? cùm omnes ciuitate donati & in legiones tranſ-

Socij quomodo locati?

Prætoriæ cohortes, vbi?

Mutatio in caſtris.

transscripti? quod haud longè nimis à Polybij æuo fuit. Censeo partem eam tunc occupasse Prætorias cohortes, quæ magis cœperunt inualescere, itemque equitum aliquos selectos Puta idem de Euocatis, qui tunc quoque plures. In Hygino ad hanc rem reperio, *Prætorianos* & Equites *Singulares* iuxta Prætorium tetendisse, Principum scilicet æuo. Nec ambigere oportet, quin tunc multa mutata, præsertim in supernis. Siquis volet Vexillarios quoque legionum, id est Veteranos, ibi metaturam habuisse: meo animo haud aberret. Sed iam quoque dentur & declarentur Tabulæ nostræ numeri &

PODISMI.

PODISMOS *appello, vt dixi,* Pedaturas *siue mensiones pedales. Sed cùm Pes duplex sit,* Simplex *&* Magnus: *vtriusque nobis vsus erit. illius, in mensuris longitudinis aut latitudinis; huius in vtriusque. Nam pes magnus Varroni est, qui aliis* Planus *aut* Constratus, *&* *vulgo nostro* Quadratus *aut* Superficialis. *Huius vsus in areis metiendis, & vt planities ac capacitas tota innotescat. Videamus.*

PRAETORIVM *quadratum iustum est,* ducentorum *vndique pedum. Latere in latus ducto efficitur area ped. 40000. passuum 1600.*

QVAESTORIVM *dimidiatum feci ad Prætorium, haud absurdâ caussâ. Proximus ille dignitate est: dimidium ergo pedaturæ estò. & magis ideò, quia ampla ei vasa, & instrumenta. Habet* 200. *ped. in latum, 100. in longum. Planities ped. 20000.*

LEGATI *iterùm dimidiati ad Quæstorem. Ergo habento in longum singuli 50. ped. in latum 100. Ne aberres in lato aut longo: ex Polybij mente longum appello, spatium à Prætoriâ ad Decumanam, latum à Principali ad Principalem. Est area 5000.*

TRIBVNI *iterùm dimidiati, & habent æqualiter in quadro 50. ped. Sunt in areâ 2500.*

PRAEFECTI *pares Tribunis, cum exceptiunculis quas dixi.*

EVOCATI, *quorum numerus incertus, & ideò pedatura. Sunto tamen triginta, id est Turma vna Romana: habebunt 80. ped. in lon-*

gum, 125. in latum. Area 10000. Supersunt inibi 238 ½. Ea area esset pedum circiter 20000. Caperet igitur manipulos duos ciuiles peditum, id est homines 240.

ABLECTI, *sint Turma vna socialis. ergo 40. equites: ergo area 13333 ½. Efficiunt eam numeri à me notati, in long. 120. in latum 111 ¼. A tergo (item opinatione meâ) cohors vna eiusdem nominis, 336. hominum. Area illi esse debet 28000. ergo essent in latum 233 ½. circiter, in longum 120. Supersunt ped. 19. Ego eos insuper habui notare in meâ Tabulâ, & plenos adnumeraui.*

EXTRAORDINARII *equites, Turmæ quattuor sociales. areolæ diuisæ ad modum dictum. Idem in Cohortibus supernè tribus, vtrimque vna cum dimidiâ. Vacuum superest, palàm ita Polybio scriptum, sociis aduentantibus relinquendum.* In

PARTE INFRA, *primi* EQVITES. *Podismus è Polybio notus, est area ped. 10000. Ad passus si redigas, sunt 400. Hoc in omnibus manipulis æqualiter & turmis. An non grande spatium triginta equitibus, triginta equis? nec enim vnus plus vno militari equo, opinor, habuit. Dico non prægrande. nam cogitandi calones totidem, fortasse & Decurionibus ipsis aliqui honestiores comites aut ministri: item iumenta aut muli ad sarcinas, hordeum, frumentum. Nec enim ipsi equites onusti, aut eorum insessorij equi.*

TRIARII. *Dimidiati ad equites. liquet. Cetera paria, & ratio eadem podismorum etiam in legionibus auctis.*

VIAE *definitæ à Polybio, suntque omnes aut* quinquaginta, *aut* centum *pedum. Excipio minusculas inter Tribunos aut Præfectos: excipio & semitas inter tabernacula, siquæ fuerunt.*

PORTAE *singulæ 50. ped. meâ mensione. latiore enim ingressu opus vehiculis & iumentis.*

VALLI *modus parte vnâ 2017. ped. alterâ plusculo maior 2050. Metatio superior visa mihi exigere: etsi potes aliquid recidere, si voles.* Nam Polybius *sanè* æquilatera castra *mox dicet: sed an capiendus sic rigidè? Ego verò scio Martiam hanc esse, non Mathematicam arenam. Illi ipsi qui æquare voluerunt, cùm ad rem ventum non fecerunt. Vides in toto ambitu esse* milliare vnum & semis, & aliquot passus. *In eo spatio peditum 16800. locarunt bellè & commodè, equitum 1800: præter comites Prætoris, Legatorum, Quæstoris Tribunorum, præter omne genus*

genus calonum, iumentorum & impedimentorum. An noſtri ſic hodie? militares ſciunt, & ij viderint: ego non diutius his immoror, ne tibi cum Claudio videar morari.

DIALOG. V.

De Tentoriis, Foſſâ, Vallo, Portis.

AVD. Tenet me & oculos hæc ſpecies, tota pulchra, prudens, imò ſapiens, quod initio dixiſti. Vnde ruſticulis iſta mens? nam tales putantur priſci Romani: etſi multa ſub regibus, quæ & cor & elegantiam oſtendunt. LIPS. Nobis ſic videntur, fateor: ſed velim examinari à peritis & Martialibus; quia, vt Fabius ait, *tum dignum operæ pretium venit, cùm inter ſe congruunt præcepta & experimenta.* Sed examinari dico ab iis, qui non omnium litterarum aut artium rudes: in quos profectò conuenit ——*νοῦς οὐκ ἔνι κενταύροις. At nos, ſi lubet, pergamus: enucleanda etiam quædam in his Caſtris. Polybij iſta lege: ** Mens nõ ineſt Centauris.*

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, τὸ μὲν σύμπαν σχῆμα γίνεται τῆς στρατοπεδείας τετράγωνον ἰσόπλευρον. τὰ δὲ κατὰ μέρος ἤδη τῆς τε ῥυμοτομίας ἐν αὐτῇ, καὶ τῆς ἄλλης οἰκονομίας, πόλει παραπλησίαν ἔχει τὴν διάθεσιν. τὸν δὲ χάρακα τῶν σκηνῶν ἀφιστᾶσι κατὰ πάσας τὰς ἐπιφανείας διακοσίους πόδας. τοῦτο δὲ τὸ κένωμα, πολλὰς καὶ δοκίμους αὐτοῖς παρέχεται χρείας. πρός τε γὰρ τὰς εἰσαγωγὰς, καὶ τὰς ἐξα-

His ita conſtitutis, tota figura caſtrorum fit quadrata, æquilatera. Partes autem eius & in ſtrigarum ſectione, & in alio ordine, vbi ſimilem locationem habent. Vallum verò ipſum abiungunt à tentoriis quaquauerſus pedes ducentos. Jd vacuum multas & ſpectabiles vtilitates iis præbet. quoniam & ad egreſſus ingreſſúſque POLYB.

γωγὰς τῶν στρατοπέδων εὐφυῶς ἔχει καὶ δεόντως. ἕκαστοι γὰρ κατὰ τὰς ἑαυτῶν ῥύμας εἰς τοῦτο τὸ κένωμα ποιοῦνται τὴν ἔξοδον, ἀλλ' οὐκ εἰς μίαν συμπίπτοντες ἀνατρέπουσι καὶ συμπατοῦσιν ἀλλήλους, ἰάς τε τῶν παρεισαγομένων θρεμμάτων, καὶ τὰς ἐκ τῶν πολεμίων λείας εἰς τοῦτο παράγοντες ἀσφαλῶς τηροῦσι τὰς νύκτας. τὸ δὲ μέγιστον ἐν ταῖς ἐπιθέσεσι ταῖς νυκτεριναῖς, οὔτε πῦρ οὔτε βέλος ἐξικνεῖται πρὸς αὐτοὺς, πλὴν τελείως ὀλίγων. γίνεται δὲ καὶ ταῦτα σχεδὸν ἀβλαβῆ, διά τε τὸ μέγεθος τῆς ἀποστάσεως, καὶ διὰ τὴν τῶν σκηνῶν περίστασιν.

gressúsque copiarum conuenit (singuli enim iuxta Strigas suas in hoc vacuum exeunt, nec confusi proterunt se & conculcant:) & pecudes adductas aut prædas ex hostico captas huc agunt feruntque & noctibus seruãt. Præcipuum verò, quòd in nocturnis assultibus, neque ignis, neque telum ad eos peruenit, præter pauca: eáque ipsa innoxia ferè fiunt, tum ob interualli spatium, tum ob tentoria circumposita.

Paullò post:

Τῆς δὲ ταφρείας καὶ χαρακοποιΐας, δύο μὲν ἐπιβάλλουσι πλευραὶ τοῖς συμμάχοις, παρ' ἃς καὶ στρατοπεδεύει τὸ κέρας αὐτῶν ἑκάτερον. δύο δὲ τοῖς ῥωμαίοις, ἑκατέρῳ τῷ στρατοπέδῳ μία. διαιρεθείσης δὲ τῆς πλευρᾶς ἑκάστης κατὰ σημαίαν, τὴν μὲν κατὰ μέρος ἐπιμέλειαν οἱ ταξίαρχοι ποιοῦνται παρεστῶτες. τὴν δὲ καθόλου δοκιμασίαν τῆς πλευρᾶς δύο τῶν χιλιάρχων.

Fossæ verò ac valli struendi duo latera incumbunt sociis, ad quæ vtrumque eorum cornu metatur: duo alia Romanis, cuique legioni vnum. Diuisio autem latere vnoquoque per manipulos, curam partium Centuriones gerunt, iique assistunt: vniuersi autem operis probationem duo Tribunorum.

Hæc ſola noſter doctor de totâ facie Externâ: leuiter profectò, imò neglegenter, ſi fas hoc mihi dictu. Nam cùm tres ſint Externæ huius partis partes, *Foſſa*, *Vallum*, *Portæ*: duas priores libat, tertiam nec verbo tangit. Ait:

„ *Figura caſtrorum ſit quadrangula.*] Hanc formam Romani amauerunt, & elegerunt præ Græcanicâ, quæ ſæpe rotunda. Ita de Spartanis quidem Xenophon: Ἐρῶ δὲ καὶ ἣν στρατοπεδεύεσθαι ἐνόμισε χρῆναι Λυκοῦργος. διὰ μὲν γὰρ τὸ τὰς γωνίας τοῦ τετραγώνου ἀχρήστους εἶναι, εἰς κύκλον ἐστρατοπεδεύσατο, εἰ μὴ ὄρος ἀσφαλὲς εἴη, ἢ τεῖχος, ἢ ποταμὸν ὄπισθεν ἔχοιεν: *Dicam & quomodo caſtra poni oportere cenſuerit Lycurgus. Quia enim angulos diſpoſiti loci inutiles arbitrabatur, in orbem magis caſtra ponebat, niſi aut mons aliquis tutamen daret, aut murus, aut fluuium à tergo haberent.* Nec cauſſa nulla illa Lycurgi, quam in opidis ferè condendis ſecuti ſunt: tamen Romanis placuit aliter, & ex iuſtâ item cauſsâ. Interior enim illorum tota diſpoſitio hanc talem formam cupit, aut potiùs poſcit. Itaque Ioſephus etiam ſic deſcribit: Διαμετρεῖται, inquit, παρεμβολὴ τετράγωνος αὐτοῖς: *Ad menſuram conſtituuntur iis caſtra quadrangula.* Vegetius tamen & alias formas ſuo æuo in vſu oſtendit, & exemplo Græcorum ad locum ferè aptatas. *Pro neceſſitate loci*, inquit, *vel Quadrata, vel Rotunda, vel Oblonga caſtra conſtitues.* Vbi quæ ſint *Oblonga*, ne addubites: non ouatâ ſanè formâ, ſed *quibus*, vt mox ait, *vltra latitudinis ſpatium tertia pars longitudinis additur.* Itaque ea quoque *Quadra*, ſed non *Quadrata*, id eſt æquilatera, pro Vegetij ſenſu. Leo Imperator, cuius vtilem bonumque libellum De militiâ habemus, is quoque duas haſce quadrangulas agnoſcit: *Diuerſos ſitus & formas*

Græcorum rotunda caſtra.

De rep. Laced.

Lib. III.

Lib. III. cap. VIII.

formas Fossatorum antiqui tradiderunt in castris ponendis. Laudabilis autem Quadrata atque Oblonga est, tum quia ordinata, tum quia necessaria. Sed in Vegetio etiam Rotunda ponitur, tunc recepta: & exemplum eius in Ammiano:
Lib. xxiiii. *In valle gramineâ properiuum, multiplicato scutorum ordine, in orbiculatam figuram metatis tutiùs castris, quieuimus.*

„ *Æquilatera.*] Exiguo quidem discrimine, vt ego suprà depinxi.

„ *Urbi similem locationem habent.*] Iterat hoc infrà vberiùs.

„ *Vallum verò ipsum abiungunt à tentoriis.*] Quod vacuum, si manere in imagine istâ vrbis lubet, haud absurdè *Pomœrium* dicam, quia introrsum post muros est. Eius vsum triplicem Polybius promit. Primum,

„ *Ad egressus ingressúsque copiarum.*] Nempe vt compositi ineant, atque in vacuo eo per Genera & Manipulos se disiungant: iterumque in egressu, sic iungant. Quod vtibile maximè, si eruptione pugnandum, & instat hostis. Secundum,

„ *Ad pecudes adductas aut prædas.*] Mira prouidentia, & ne hoc quoque nomine confusio minima in castris. Nec tamen in longum ibi præda seruata: sed ab ipsis, aut Quæstore, mox vendenda. Pecudes etiam intellego, tam eas quæ ex hoste captæ, quàm has quæ in militarem cibum, etsi paucæ, sequebantur. Nec enim tales multæ deliciæ. Tertium,

„ *In nocturnis assultibus.*] Si hostis, inquit, noctu assiliat, aut per insidias & clàm tela immittat, innoxia ferè sunt ob illud spatium interiectum, & cùm perueniunt, viribus defecta.

„ *Neque*

„ *Neque ignis, neque telum.*] Ignis voce, tela ignita siue faces intellegit, in crebro vsu veteribus ad pugnas, vt *alibi scribo. *In Face. Hist.

„ *Tum ob tentoria circumposita.*] Nihil nobis vsquam de tentoriis dixit, cuiusmodi ea fuerint: firma tamen fuisse hinc discas. An igitur ex asseribus aut tabulis, & ideò Tabernacula dicta? In hibernis fortasse & perpetuis illis castris nihil absonum: tamen vulgò minimè. & constat fuisse tentoria hæc è corio & pelle. Inde & nomen, quia funibus tendebant & detendebant. Cæsar: *Signo profectionis dato, tabernaculisque detensis.* Tacitus: *Incisis tabernaculorum funibus, suismet tentoriis coopertos trucidabant.* Isidorus: *Dicta Tabernacula, quòd cortinæ funibus distentæ tabulis interstantibus, appenderentur, quæ tentoria sustinerent.* Etsi ipse *Cortinas* dicit, & è lino fortasse intellegit, de quibus statim. Nec *Tabernaculorum* vox imponet. cùm Festus monuerit, *à tabernis tecta castrensia, quamquam pellibus contegantur, Tabernacula dicta.* A formâ igitur aut vsu simili, non à materie: & istæc è pellibus corioque fuerunt. Iosephus de Romanis: Τὰς δέρρεις αἷς ὑποσκηνοῦν: *pelles sub quibus tendebant.* In epistolâ Valeriani apud Trebellium: *Tribuno Claudio pellium tentoriarum decurias triginta dabis.* Adnota obiter, è publico etiam datas: sed Ducibus. Nam Tacitus contrà, Tiberij æuo, *vestem & tentoria redimi* à militibus dicit. Sed de pellibus his & Tacitus, de Frisiis: *Tributum iis Drusus modicum iusserat pro angustiâ rerum, vt in vsus castrenses coria boum penderent.* In tentoriorum scilicet vsum, & si fortè scutorum. In eiusdem Taciti suprà loco: *suismet coriis coopertos* (non autem *tentoriis*) scripta lectio probè ad hunc sensum refert. Ita igitur de more: in-

Tentoria cuiusmodi?

E corio aut pelle.

VII. Gallic.

IIII. Hist.

In Claud.

terdum, vbi inopia, etiam ſtramentis, centuneulis, aut veſtibus vſi. Sic Cæſar cùm milites in Africam expeditos & nihil præter arma ferentes tranſuexiſſet: *Attenuati illi, opidò perquàm pauci ſub pellibus acquieſcebant; reliqui ex veſtimentis tentoriolis factis, atque arundinibus coriiſque contectis permanebant*. In Hirtio ita ſcriptum, nec ſine vitio. Quomodo enim *arundinibus coriiſque contecti*, ſi negat pelles habuiſſe? Corij ſanè vox falſa: & puto *ſtoreiſque* verum eſſe. In vetuſtiore tamen libro, *arundinum copiis* lego: ex quo haud malè, *arundinum copulis*. Ergo pellibus ſic vſi, & inde vulgata hiſtoricorum ſcriptio, *Sub pellibus eſſe*. Fecerunt & Græci, quibus Xenophon στεγάσματα διφθέρας adtribuit: *tentoria & tegmina, pelles*. Q. Curtius de Alexandro Macedone: *Pellibus ſæpe tabernaculi alleuatis, vt conſpiceret hoſtium ignes*. Quod autem in Polyæno ſcriptum de Ageſilao, eum *iuſſiſſe milites caſtra bis ter in die mutare, atque ita neceſſariò ligna multa incidiſſe cùm tentoria erigerent* (τὰς καλύβας ἐγείροντας:) *eáque arte Bœotiam callidè vaſtam reddidiſſe & ſine arboribus*: id non eò facit, quaſi tentoria tota è lignis, ſed dumtaxat fulcra & tigilla lignea fuiſſe quibus erigerentur & ſuſtinerentur. Quod ipſa eius verba ſignificant. Etſi tamen è ligno etiam reperio. vt in Procopio (verſionem modò vidi) de Beliſario: *Ipſe ſubitò tugurio ex craſſis aſſeribus compacto, quod Papilionem vocant*. Vocem & hanc notabis, quæ item in Trebellij triginta tyrannis, de Herode: *Homo Orientalis & Græcæ luxuriæ, cui erant ſigillata tentoria, & aurati papiliones*. In Lampridij Alexandro: *Apertis papilionibus prandit atque cænauit*. Iſidorus: *Papiliones, à ſimilitudine parui animalis volantis*. Hæc ita priſcis: etſi è lino etiam, noſtrate iſto ritu, adnoto fuiſſe.

De bello Afric.

Correctus Hirtius.

I. Anabaſ.

Lib. III.

Lib. II. Stratag.

Lib. II. Bell. Perſ.

fuiſſe. Iſidorus ſuprà indicat: & clarè Suidas: Τένδα παρ' ἡμῖν οἰκία ἐκ λίνου: *Tenda apud nos domus ex lino.* Res & vox eſt hodierna. Talia igitur tentoria, ſed quàm multa in Manipulum? lubet inquirere: & credam duodecim fuiſſe. Vegetius quidem auctor vndecim homines vnà tetendiſſe, & id *Contubernium* appellatum. *Singula*, inquit, *contubernia, hoc eſt vndecim homines deputantur.* Idem præſidem iis dat Decanum, qui eſt ipſe ſcilicet vndecimus: *Decani decem militibus præſunt, qui nunc caput contubernij vocatur.* An ab iſto capite Italis hodie *Caporales*: etſi *Corporales* alij efferunt, & ad Ammiani *Concorporales* nos remittunt. Hyginus porrò numerum hunc minuit, & *octo* in contubernio ponit. *Centuria habet milites octoginta, papiliones tendit decem, papilio tegit homines octo.* Vegetij numerus magis pro Polybiano æuo, nec pro ipsâ areâ ineptus, vt terna & terna ſteterint tabernacula, ordine quaterno. Atque iſtæ ſunt velut domus militares, cuique notæ, & ſciebant quoto, & apud quem manerent. Itaque familiaritas quædam erat & nexus, *Contubernalem* eſſe: ſicut *Adtubernales* Feſto dicti, quorum tabernacula iuncta. Ipſi autem Centuriones in capite cuiuſque Manipuli ad exitum ſiti, vt Polybius palàm ſcripſit: reliquos adſitos probabile eſt, vt ætas aut dignitas cuiuſque erat. A V D. Sed enim hoc quoque aueo ſcire. nihil membrorum aut diſcriminum in his tentoriis? non culina, non cubicula & lecti? L I P S. Rideo. & tu verò parùm cogitas ſtrictam & duram militiam Romanam. Quid culinâ opus? cùm panis cibus eſſet, & obſonia nulla aut rara? de quibus poſteà tamen dicam. De cubiculis aut lectis, apage. Illi verò aut humi iacebant, aut ſuper gramen aliquod aut ſtramen. Liuius

Quot tentoria in Manipulũ?

Contubernium.

Lib. II. cap. vlt.

Decani.

Lib. II. cap. VIII.

Militum ſtibadia.

Lib. xxi. de Annibale: *Multi sæpe militari sagulo opertum humi iacentem inter custodias stationésque militum conspexerunt.* Et lego Scipionem Æmilianum (cui comes noster Polybius) cùm solutam disciplinam corrigeret ad Numantiam, *lectos vetuisse habere, atque ipsum primum in* In Iberic. *stramento dormiuisse.* Appiani verba: Κλίνας τε ἀπεῖπεν ἔχειν, καὶ πρῶτος ἐπὶ στιβάδων ἀνεπαύετο. Sed satis de Tentoriis, ad Polybij verba redeamus.

„ *Fossæ autem ac valli struendi duo latera incumbunt sociis.*] Vbique prouidentiam videas & mireris. Ecce & in Ordo in munitione. muniendis castris perpetuus & certus ordo: & vt quisque in iis locum & tentorium suum nouerat, sic partem quoque operis, quæ obueniret. Nam Socij semper duo latera habebant, vbi tendebant: & eo ordine etiam, nisi fallor, quo tendebant: Romani duo reliqua, per manipulos sic diuisi. Quid autem, cùm desierunt iam esse Socij? tum per legiones diuisio facta; & si plures, singulis III. Ciuil. suum latus. In Cæsare: *Singula latera castrorum singulis adtribuit legionibus munienda.*

„ *Curam partium Centuriones gerunt.*] Quisque in suo Lib. III. cap. VIII. manipulo. Vegetius: *Opus Centuriones decempedis metiuntur, ne minus foderit aut errauerit alicuius ignauia.* Vbi velim legi, *eruerit*: sicut & *Rutra* in hac re legas.

„ *Operis probationem duo Tribunorum.*] Centuriones quidem per partes intendunt: sed toti operi præsunt & Tribuni intendunt munitioni. curant duo Tribuni. vt scilicet vniuersè omnia aptè & cohærenter, & nequid ipsi Centuriones remittant. Vegetius idem: Lib. III. cap. VIII. *Tribuni circumeunt, nec antè discedunt quàm fuerint vniuersa perfecta.* Qui sunt autem isti *duo* Tribuni? è quaque legione vnus, qui per menses suos imperium habeat, vt mox disces. Nec plura nobis de Fossâ

aut

aut vallo Polybius: ego necessariò aliquid ad lucem tuam addam. Fossa igitur exteriùs vallo prędu̧cta: prędu̧cta, inquam, & sic ab ipsâ re dicebant. Tibullus: Fossam prædncere.

Quà deceat tutam castris prædncere fossam.

Vegetius: *Tunc opere tumultuario fossa præducitur.* Cæsar: *Fossas transuersis viis prædncit.* etsi vulgò ibi *perducit.* In Silio: —*fossas instant prædncere muris.* Dicebant & *Deprimere fossam*, itemque *Percutere*: ac notabis per te exempla. Ea fossa lata plurimùm octo pedes, & totidem alta. Iosephum sic interpretor, vbi de castris: Τάφρος ἔξωθεν περιβάλλεται βάθος τετράπηχυς, καὶ εὖρος ἴσον: *Fossa exteriùs circumijcitur profunda quattuor cubitis, lata æqualiter.* Definit quattuor cubitis: sed cubitum illîc maiorem accipio & duorum pedum: etsi nec sic modus Fossæ nimis amplus. Nec abs re fortasse in Iosepho legi: δεκάπηχυς. qui essent *quindecim pedes*: vt in Cæsare plus semel lego. Imò etiam alij adaugent & Vegetius, etsi rebus labentibus, ac post Iosephum: *Milites*, inquit, *gladio cincti fossam aperiunt, latam aut nouem aut vndecim aut tredecim pedibus: vel si maior aduersariorum vis metuitur, pedibus decem & septem vel nouem. Imparem enim numerum seruari moris est.* Ait primò, *accinctos fodisse*. quò facit hoc Taciti, inter Corbulonis seuera recensentis, *Militem quia vallum non accinctus, atque alium quia pugione tantùm accinctus foderet, morte punitos.* Ponit deinde modum, sed varium, vti reuera fuit, pro temporibus, pro arbitrio Ducis. Sed quod notat *imparem de more seruatum*: ipse contrait, dum alibi scribit: *Vbi vis acrior imminet hostium, tunc legitimâ fossâ ambitum conuenit munire castrorum, ita vt duodecim pedes lata sit, & alta sub lineâ, sicut appellant, nouem.* En, facit legitimam

Magnitudo eius. Lib. III.

Lib. III. cap. VIII.

XI. Annal.

Lib. I. cap. XXIIII. Vegetij a se dissensio.

fossam duodenûm pedum: quem parem numerum esse liquet. Sed quod dicitur hîc *sub lineâ*: idipsum Hirtio, nisi fallor, *directis lateribus*. *Fossam duplicem*, inquit, *pedum quindenûm lateribus directis deprimi iubet*. Ita altitudo maior, quàm si iacentia latera facias & metiare. Atque hoc de Fossâ: *Vallum* ipsum nunc describo, quod appello aggestum è terra & sudibus, ad labrum interius fossæ, velut murum. Duæ igitur eius partes (vt distinctè explicem) *Agger*, & *Sudes*. Agger est ipsa terra, de quâ Virgilius:

VIII. Gall.

Quid Vallum?

In eo Agger.

Castrorum in morem pinnis atque aggere cingunt.

Describit eum Vegetius: *Si nimia necessitas non premit, cespites circumciduntur è terrâ, & ex illis velut murus instruitur, altus tribus pedibus supra terram: sed vbi vis acrior imminet hostium, tunc crescit in altum quattuor pedes.* Ponit cespites ad hanc structuram: vti & Plinius. *Cespitum*, inquit, *natura castrorum vallis accommodata*. Huius & modulum præscribit Vegetius: *Cespes fit altus semissem, latus pedem, longus pedem semis.* Nam nec temerè aut pro arbitrio hunc exscindere licuit, sed omnia ad normam. Quid autem si *terra solutior fuerit* (vt Vegetius loquitur) *vt ad similitudinem lateris, cespes non possit abscindi?* Tum sanè, vt inibi addit, aut *fossa producitur, cuius intrinsecus agger excrescit*: aut vt posteà, *sepibus ductis, vel interpositis stipitibus ramísque arborum, ne terra facilè dilabatur, Agger erigitur.* Hoc ipsum Hygino monitum: *Ceruoli, trunci ramosi. ad hos decurritur, si soli naturâ, nimiâ teneritudine, cespes frangeretur.* Iste Agger est, qui sæpe, vt opinor, vltra Vegetianum modum. In Cęsare quidem lego: *Erat eo loco fossa pedum quindecim, & vallus contra hostem in altitudinem pedum decem, tantumdémque eius*

Lib. I. cap. XXIIII.

Modus eius.

Lib. XXXV. cap. XIIII.

Ibid.

Cespes ipse quantus.

Ibid.

Sepes aliquãdo circumpositæ.

Aut rami interpositi.

III. Ciuil.

Valli altitudo.

cius valli Agger in latitudinem patebat. In Hirtio etiam: *Castra imperat vallo pedum duodecim muniri*. Pars altera, vt dixi, *Sudes*: qui propriè *Valli*, & inde compositum ex vtroque, dixêre *Vallum*. Virgilius priore & propriâ notione: *Quadrifidasque sudes, & acuto robore vallos*. Ibi Seruius: *Bis idem dixit. nam & Valli & Sudes idem sunt*. Magis prisci dixêre & *Suros*. *Suri, fustes*, ait Festus, *vnde ὑποκοριστικῶς Surculi*. Idem Ennij *Crebrisuro* notat: eaque voce notari *vallum crebris suris, id est palis munitum*. Sed Sudium vox creberrima. vt in Valerio: *Tragulis & pilis, quia roboreæ sudes deerant, vallauit*. E robore eas sumit, ex acere Propertius:

Sudes, & Valli, idē.

Lib. VII. cap. VII.

E quâ arbore.

Hunc Tatius fontem vallo præcingit acerno. Lib. IIII.

Sed non est dubium quin è quocunque & obuio ligno, robusto tamen, cùm daretur. Iterùm de Sudibus Ammianus: *Vallo sudibus fossáque firmato*. Idem: *Vallum sudibus densis & fossarum altitudine cautius adstruebatur*. sæpiusque. In Vegetio igitur cùm legitur: *Quibus protecti bellatores, si lutum obfuerit, ciuitatis fossatum etiam comportatis lapidibus complent*: longè aliam lectionem scripti libri preeunt: in quibus ferè est, *bellatores sudatum auferunt*. ex quo illud natum: *si lutum obfuerit*. Atqui (vide & considera) *luto* non ibi locus. Equidem lego: *Sudetum auferunt*. Sub musculis, inquit, protecti bellatores detrahunt sudes mœniorum, & fossas complent. Nam & in opidis etiam istæ sudes. Sidonius ad Narbonem Martium:

Lib. XXXI.

Lib. IIII. cap. XVI.

Correctus Vegetius.

Non te fossa patens, nec hispidarum
Obiectu sudium coronat agger.

Igitur quâ formâ *Vepres Vepretum* faciunt, *Salices Salicetum*, tali *Sudes Sudetum*. In Suidâ est: Σέδετον, τὸ φωσᾶτον: *Sedetum, fossatum*. Vide ne Σούδετον vera lectio sit, *Sudetum*:

Et Suidas.

tum:

tum: nisi quis existimat à *Sedibus* dictum hoc *Sedetum.*

Ipsi Valli quales? Forma Sudium siue Vallorum quæ fuerit, diffusè in Polybio ipso nostro habes, de rebus Quinctij Flaminini in Græciâ. Ipsum vide. Inter alia ostendit, non *æquabili & simplici ligno fuisse, sed habuisse*, vt ipse appellat, δύο κεραίας ἢ τρεῖς ἢ τέτταρας: *duas eminentias & velut cornua, aut tres aut quattuor.* Significat ramos in maiore stipite, qui recisi vt cornua eminebant. Tales præsertim in summo erant, eoque Varro, me iudice, aspexit cùm scripsit: *Vallum, vel quòd ea varicare nemo poßit, vel quòd singula ibi extrema bacilla furcillata figuram habeant litteræ V.* Duplex etymon dat. siue quòd nemo ea varicando transscendat; siue quòd in capite & extremo bacillorum V. littera sit expressa. Ostendit amplius idem Polybius, Φιλοπόνως ἀποξυμμένας τὰς κεραίας: *studiosè acutas fuisse eminentias illas vallorum:* & caussam addit, ne quis facile posset apprehendendo euellere, lubrico scilicet ligno. Caussa etiam altera in promptu, contra transgressum aut transcensum. Hæc acumina Ammianus ita exprimit: *Castra ponuntur, vndique, in modum mucronum, præacutis sudibus fixis.* Isti sunt Valli aut Sudes: quas in Aggere illo terreo defixas satis liquet. Vegetius: *Super aggerem valli, hoc est sudes vel tribuli lignei, per ordinem digeruntur.* Itaque longiusculos fuisse oportuit hos vallos, cùm pars in terram defigeretur, firmamenti caussâ, & pars emineret. Etsi implexos & deuinctos inter se etiam fuisse, ex Polybio discas. Hæc ratio tota vallandi nec antiquis Græcorum ignota, imò vsurpata fuit, ex Homero. Nam ille Agamemnonem sic facit castra ædificare ad Troiam:

Καὶ δὴ τεῖχος ἔδειμε, ἔλασε τάφρον ἐπ' αὐτῷ
Εὐρεῖαν, μεγάλην, ἐν δὲ σκόλοπας κατέπηξεν:

Et mu-

Margin notes: *Lib. XVIII.* — *Varro explicatus. De L.L.* — *Valli superne acuti.* — *Lib. XXV.* — *Lib. III. cap. VIII.* — *Valli ratio Græcis nota.* — *Iliad. I. vers. 349.*

Et murum construxit, & hunc fodit prope fossam,
Latam atque ingentem, & vallos posuit quoque in ipsâ.

Satis de Vallo: pars tertia, *Portæ*. Quot eas fuisse dicimus? quattuor. Ex Liuio: *Ad quattuor portas exercitum instruxit*. Vbi autem? ad vnumquodque latus vnam, ex Iosepho: Πύλαι δ' ἐνοικοδομοῦνται τέσσαρες, καθ' ἕκαστον τοῦ περιβόλου κλίμα: *Portæ inædificantur quattuor, ad vnamquamque ambitus partem*. Atque inter eas prima *Prætoria*, quæ scilicet vicina & à tergo Prætoris. Ammianus: *Ausi inter hæc equitum cunei, portâ perruptâ Prætoriâ, prope ipsum tabernaculum Principis aduenire*. Festus: *Prætoria porta appellatur in castris, quà exercitus in prœlium educitur*. Et sanè solet ea plerumque obuerti hosti, vt Decumana auerti. Vegetius: *Porta Prætoria aut Orientem spectat, aut illum locum qui ad hostes pertinet, aut illam partem ad quam exercitus est iturus*. Vbi igitur hostis in vicino, illum spectat: vbi minimè, alterutrum ex iis quæ dicit. Hæc ipsa *Extraordinaria* Liuio dicta: *M. Valerium erumpere Extraordinariâ portâ iussit*: ab iis ipsis Turmis & Cohortibus, quæ illîc tendunt. Duæ laterales & proximæ, *Principales*: è quibus *Læua* altera ad discrimen, altera *Dextra*. Vnde nomen? à Principiis, quia his respondent. An non ergo veriùs scribi & appellari *Principiales*? profectò puto. nec *Principales*, id est principes & primariæ portæ verè dici possunt. Lucretius ita à Principio *Principiale* vsurpat: *Principiale aliquod tempus cladémque futuram*. Et iterùm: *Haud sine Principiali aliquo læuore creata est*. Harum mentio in Liuio satis crebra: & loca alibi dedi, aut tu excerpes. Quarta, *Decumana*, à cohortibus Decimis ibi tendentibus sic dicta. Ea est opposita Prætoriæ, & remota ab hoste. Tacitus: *Cuncti ruebant*

Portæ in castris. Lib. xl. Lib. iii. *Prætoria.* Lib. xxv. *Extraordinaria eadem.* Lib. xl. *Principales duæ.* Lib. v. Lib. ii. *Decumana.*

bant ad portas, quarum Decumana maximè petebatur, auersa hosti & fugientibus tutior. Vegetius ostendit supplicia extra hanc sumpta: *Decumana quæ appellatur post Prætorium est, per quam delinquentes milites educuntur ad pœnam.* Hæc eadem *Quæstoria* olim dicta, vt suprà dissertum. Ista olim: nec inferior ætas valde mutauit, nisi

Posteà plures portulæ. quod minores quasdam portulas interstruxit. Leo Imp. *Ambitus fossati Portas quattuor maiores & publicas habere debet, portulas autem paruas præterea complures.* Sed illas maiores quantas fuisse arbitramur? Iosephus grandes fuisse ostendit, Πρός τε εἰσόδους τῶν ὑποζυγίων εὐμαρεῖς, καὶ πρὸς ἐκδρομάς, εἰ κατεπείγοι, πλατείας: *ad introitus iumentorum faciles, & ad excursus, si opus sit, latas.* Ergo suprà, non minus patuisse quàm Vias censui, id est pedes quin-

Fores in portis. quaginta. Fores & ianuæ etiã iis impositæ, ad serandum ac reserandũ. Virgilius indicauit, in castris Troianorũ:

Lib. IX.

Portam, vi multâ, conuerso cardine torquet,
Obnixus latis humeris.

Hirtius item expressè:

IIX. Gallic. *Portis fores altioresque turres imposuit.* Vbi & turres in

Turres in portis, Et Vallo. portis ad defensionẽ notes: quod item sæpe in toto ambitu castrorũ. Iosephus: Καὶ τὸ μὲν ἔνδον, εἰς σκηνὰς διαλαμ-

Lib. III. βάνουσιν, ἔξωθεν δὲ ὁ κύκλος τείχους ὄψιν ἐπέχει, πύργοις ἐξ ἴσου διαστήματος κεκοσμημένος. ἐπὶ δὲ τῶν μεταπυργίων, τούς τε ὀξυβελεῖς, καὶ καταπέλτας, καὶ λιθοβόλα, καὶ πᾶν ἀφετήριον ὄργανον τιθέασιν, ἅπαντα πρὸς τὰς βολὰς ἕτοιμα: *Et introrsum quidẽ tabernaculis locum capiũt, extrorsum verò ambitus muri præbet speciem, turribus ex æquo spatio instructus. & per interualla ballistas, & catapultas, & aliud omne instrumentum missile disponunt, cuncta ad iactum parata.* Quæ talia tamen non nisi in Statiuis & diuturnioribus sedibus credendum est habuisse. In vnam noctem, ne foribus quidem valdè opus.

DIALOG. VI.

De operibus. qui Immunes in iis, qui Munifices. Secordia posterioris æui.

HABES exteriorem quoque castrorum faciem: in quâ tamen scito variatum interim aliquid maioris firmitatis aut tutelæ caussâ. Legas enim non rarò duplicem fossam, & duplex vallum: sed quæ scilicet eadem iam dictis. AVD. Linguam mihi soluis, quam ægrè coercui: & rogare libido, an hæc talia & tot opera ipsi milites? LIPS. Ipsi nec pro nostro more aut secordiâ munitores quosdam seorsim cogita, circumductos. AVD. Non cogito. sed calones, lixas, & id genus in mente habeo: & an non ij potius ad seruilia hæc munera admoti? LIPS. Seruilia appellas? ad quæ ego reperio ipsos Imperatores manum interdum admouisse, in calcar & exemplum. Excute hæc nostri æui iudicia, & scito Romanos sociosque communiter & sollenniter in his operibus fuisse. Cottidiana erãt; & siqua alia res, hæc militem firmabat & indurabat. Vt tamen semel tibi explicem, Polybio paullùm seposito, disce. Duo genera militum fuisse *Munifices* & *Immunes*. Illos, qui munus facerent: id est, fossas, vallum struerent, excubias stationesque obirent. Istos, qui his omnibus vacarent. De prioribus ita Festus: *Munifices, qui non vacabant, sed munus reip. faciebant*. Vbi illud, *reipublicæ*, suspectum leuiter habeo, nec scio an non magis publicè legendum, abiecto *rei*. Vegetius: *Munifices appellantur, qui munus facere coguntur*. In hoc genere omnes gregarij, & quibus honos aut gradus vacationem non dabat. Quidam enim, vt posui, *Immunes*

Ipsi milites muniuerunt.

Munifices.

Immunes.

munes erant, quos Festus *Beneficiarios* vocat. *Beneficiarij*, inquit, *dicebantur, qui vacabant muneris beneficio*. Et hîc displicet *beneficium muneris*: illud verò onus est. Lego: *muneribus, beneficio*. Sensus, sic dictos qui beneficio Imperatorum, muneribus vacarent. Duo enim genera eiusmodi Immunium: alij, qui ex lege & more vacabant; alij, qui ex beneficio. Ex lege, omnes Tribuni, Centurionesque, qui arbitri & exactores munerum erant, non actores. Item equites, ob dignitatem. Valerius me docuit in exemplo: *Equestris*, inquit, *ordinis bona magnáque pars, quadringenti iuuenes, censoriam notam patiente animo sustinuerunt, quia in Siciliâ ad munitionum opus explicandum ire iussi, facere id neglexerant*. Clariùs ex Frontino, in eâdem re: *Aurelius Cotta Consul, cùm ad opus equites necessitate cogente iussisset accedere, eorúmque pars detrectasset imperium, questus apud Censores effecit vt notarentur*. Ex quo liquet immunes eos vulgò fuisse, nec nisi in necessitate admotos: quod tunc quoque recusarunt in parte, ne ius scilicet suum remittere aut proiicere viderentur. In eodem numero pono etiam Veteranos & Euocatos, quos omnino probabile est, cùm sponte militiam sumerent, munerum hac necessitate non adstrictos, nisi item in necessitate. A quo exemplo exauctorati & qui sub vexillo habebantur temporibus Principum, *ceterorum immunes erant* (ait Tacitus) *nisi propulsandi hostis*. Atque isti tales lege vacabant: beneficio autem, quibus id indultum per gratiam, siue quia virtute meruissent. Tale cùm Annibal Imperator Campanis concedit, apud Liuium, *Ne ciuis Campanus inuitus militaret, munúsue faceret*: quod valet, nec ad militiam adigi debere; nec si in eâ sponte esset, ad munus. In eodem Liuio,

Tribuni, Centuriones, Equites vacāt.

Lib. II. cap. IX.

Lib. IIII. cap. I.

Euocati vacant.

Item Vexillarij.

I. Annal.

Et quidam beneficiarij Imperator indulgebat

Lib. XXIII.

Liuio, octo cohortes Hernicorum scribuntur, *quæ duplex stipendium acciperent, immunes quoque operum militarium essent, in vnum pugnæ laborem reseruati.* Sed & apud eundem, Senatus inter cetera, quæ ignominiosè de Cannensibus reliquiis, censet: *Ne quis eorum munere vacaret, neu dono militari, virtutis ergo, donaretur.* Nec Imperatores solùm ipsi dabant, sed indulgebant aut conniuebant etiam pro tempore Tribuni. In Quinctiliani Declamatione, pro Milite: *Transeo oblatam nolenti munerum vacationem, & blandiùs adulatum militi Tribunum.* Talia olim: at remissiore iam & minus intentâ militiâ, inualuit, Vacationes pretio etiam, idque à Centurionibus emi. Inter alia, quæ militiam & rem Romanam euerterunt, hanc scito esse inter occultas caussas. Redimebant igitur, & iam per bella ciuilia cœptum mansit sub Augusto. Tacitus in seditione quæ statim ab eius morte, loqui milites facit: *Hinc* (è decem assium stipendio) *arma, vestem, tentoria, hinc sæuitiam Centurionum & vacationem munerum redimi.* Quomodo hîc sæuitia, & Centurionum etiam auaritia aut fraus, declarat idem ampliter in rebus Othonis. *Flagitatum*, inquit, *vt vacationes præstari Centurionibus solitæ remitterentur. Namque gregarius miles* (nota *gregarium* tantùm exprimi) *vt tributum annuum pendebat, pars manipulis, pars per commeatus aut in ipsis castris vaga; dum mercedem Centurioni exsolueret, neque modum oneris quisquam, neque genus quæstus, pensi habebat. Per latrocinia aut raptus, aut seruilibus ministeriis, militare otium redimebant. Tum locupletissimus quisque miles labore ac sæuitiâ fatigari, donec vacationẽ emeret. Vbi sumptibus exhaustus secordiâ miser elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro strenuo in mani-*

Lib. VII.

Lib. XXVI.

Et Tribuni.

Et Centuriones.

Vacationes emptæ.

I. Annal.

I. Hist.

pulum redibat. ac rursus alios atque alius eâdem egestate ac licentiâ corrupti, ad seditionem ac discordias, & ad extremum, bella ciuilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione Centurionum animos auerteret, ex fisco suo vacationes annuas exsoluturum promisit: rem haud dubiè vtilem, & à bonis posteà Principibus perpetuitate disciplinæ firmatam. Tota res explicata, & seueriter etiam damnata: nisi quod posteà remittit aliquid, & probat vacationes solui è fisco. Si te noui Tacite & rectum tuum sensum; non pro iudicio, sed pro tempore, & quia eò ventum vt foueri

In Tacito scrupulus.

hæc vulnera possent non sanari. Quod autem ait, *rem eam à Principibus posteà perpetuitate disciplinæ firmatam:* quid hoc est? an vt nemo posteà munifex? omnes pretio è fisco soluto vacarent? Profectò non potuit, aut omnis iam munitio, & vigiliæ, & munia, cessarunt. Non ea

Is sublatus

mens. sed certo aliquo numero vacationes Centurioni solutas; ceterùm, militi nullam sæuitiam vltrà adhibitam, aut immodicè exagitatum; sed cùm opus, fecisse opus. Spes enim cùm recisa extorquendi, cessauit & tormentum. Sanè quin posteriore etiam æuo munierint opusque fecerint, dubitari non potest vel ex Vegetio,

Lib. II. cap. VII.

Principales milites. Munifices pro gregariis.

qui distinguit duo genera militum: *Principales, qui priuilegiis muniuntur, Munifices, qui munus facere coguntur.* Ipse *Principales* appellat, illos eximios & in gradu: *Munifices*, viliores & gregales. Ita Ammianus: *Munificis militis vili & fortuito cibo contentus*: quod ita scribit in laudem & continentiam Iuliani Imperatoris. Iterumque:

Lib. XVI.

Lib. XXV.

Portio pultis parabatur exigua, etiam munifici fastidienda gregario. In Codice Theodosij: *Qui contra hanc sanctionem fecerit, promotus regradationis humilitate plectetur, munifex pœnam deportationis excipiet.* Quibus locis

Lib. VIII. tit. V. l. II.

Muni-

Munifices palàm distinguuntur à Principalibus siue Promotis. Vides quid moris fuerit, quomodo minuerit. & facit eò Dionis scriptio, qui Mæcenatem Augusto suadentem inducit, *vt allegat in Senatum quosdam etiam ex Centurionibus*, πλὴν τῶν ἐν τῷ τεταγμένῳ ἐστρατευμένων. τούτων μὲν γὰρ τῶν καὶ φορμοφορησάντων καὶ λαρκοφορησάντων καὶ αἰσχρὸν καὶ ἐπονείδιστόν ἐστιν ἐν τῷ βουλευτικῷ τινὰς ἐξετάζεσθαι: *præter eos, qui aliquando inter gregarios militassent. Nam ex iis qui corbes aut sportulas tulissent, turpe & ignominiosum sit quosdam in Senatu censeri.* Ita Dio. qui censet Centuriones quoque Senatores fieri, sed nempe qui ab initio tales, aut in gradu aliquo: nec qui vnquam vilia ista obiissent. Vilia, vt ipse iudicat pro suo iam æuo: an pro veteri? absit, aliter ostendimus. Et quid C. ille Marius, nónne à caligâ ad Consulatum peruenit? nónne munifex & qui vitem capite sæpe excepit & fregit,

Lib. LII.

Dio explicatus.

Si lentus pigrâ muniret castra dolabrâ?

vt ait Satyricus. Sed molliore illo æuo, fracta & mollia etiam iudicia: puluerulenta virtus sorduit, & iam pænè dedecus, esse verè virum. Audi Tacitum de Syriacis legionibus, quas Corbulo desides & ignauas repperit: *Satis constitit*, inquit, *fuisse in eo exercitu veteranos, qui non stationem, non vigilias inissent, vallum fossámque quasi noua & mira viserent, sine galeis, sine loricis, nitidi & quæstuosi militiâ per opida expletâ.* O milites, sed Nerone non Corbulone dignos! Et tale, quod de Prætorianis Spartianus scribit: quos cùm Iulianus, is qui imperium ab iis emerat, in campum produceret & exercere militariter vellet: *illi vicarios operis, quod cuique præscribebatur, mercede conduxerunt*. Planè, vt de Ægyptiis Valerius: *qui ductu Archelai aduersus A. Gabinium mœnibus egressi, cùm castra*

XIII. Ann.

Mollitia sub Principibus.

In Iuliano.

Lib. IX. cap. I.

castra vallo atque fossâ cingere iuberentur, vniuersi succlamarunt, vt id opus publicâ pecuniâ faciendum locaretur. Rides? qui magis quàm in nostris hominibus & moribus, per quos certum est idem futurum si rogarentur? imò seditionem futuram, si iuberentur? Ista sunt quæ militiam perdiderunt, & perdunt: vilia habere & seruilia, quæ domini vsurparunt orbis terræ. Romani enim certè tales: atque etiam Macedones, de quibus apud Curtium, obsidione Tyri: *Macedonas inclytos armis, dorso, sicut iumenta, onera portare.* Quod iis obiiciunt obsessi, dum terram fodiunt & sportis egerunt: obiiciunt, inquam, sed mox subiiciendi. Nec Flori sanè illud æquis oculis lego: qui de Scipione ad Numantiam, priscam disciplinam reuocante: *Assiduis, & iniustis, & seruilibus maximè operibus attriuisse* milites suos scribit. Apage, *seruilibus*. numquam id in Romanis castris serui: quos semel dumtaxat lego manum his operibus admouisse. In Hirtio de bello Alexandrino: *Cum more operis cottidiani, magnam illam seruorum multitudinem quæ aggerem portabat, militum esse credidisset.* Nam Cæsar ibi seruos huic rei adstrinxit, quia militem paratum habere volebat in pugnam: atque id Pharnacem fefellit. Numquam dico legisse me id expressim, & quod serui soli: etsi quin milites interdum iuuerint, cùm opus subitum, haud negem. In Cæsare etiam, obsidione Massiliensi, cùm magnæ munitiones instituerentur, lego *C. Trebonium ad efficienda opera magnam iumentorum atque hominum multitudinem ex omni prouinciâ euocasse.* Sed rara hæc exempla olim: posteà tota res abiit, & desierunt muniri etiam castra. Vegetius de suo æuo: *Huius rei* (metationis castrorum) *scientia prorsus intercidit, nemo enim iamdiu*

Macedones operarij. Lib. IIII.

Lib. II. cap. XVIII.

Calones aut serui rarò muniebant.

II Ciuil. *Interdum & Prouinciales.*

Munitio desita. Lib. I. cap. XXI.

iamdiu ductis foßis fixisque sudibus castra constituit. Obserues inde Valentiniani iunioris igitur tempore Vegetium vixisse: nam senioris, castra adhuc in vsu. Ammianus sanè aliquoties munit in Iuliani & Valentiniani rebus: & de huius fratre Valente in Alanos ducente, *Vallo*, inquit, *sudibus fossáque firmato.* Non ergo tunc scientia prorsus interciderat, aut vsus. Etsi iam aliud muniendi genus & leuius cœperat, vt non vallo sed scutis, idq́ue multiplicatâ serie, cingerentur. Idem Ammianus in rebus Iuliani: *Quibus terminatis, reuocatus inuictißimus miles, prope supercilia Rheni tendebat, scutorúmque ordine multiplicato vallatus, victu fruebatur & somno.* Iterùm, in eodem Principe: *In valle gramineâ prope riuum, multiplicato scutorum ordine in orbiculatam figuram metatis tutiùs castris quieuimus.* Quod ipsum in obsidionibus opidorum aliquoties in eo scriptore factum aduertas. vt libro XXI. *Ordine itaque scutorum gemino Aquileia circumsepta.* Alibi de *triplici ordine*, imò & *quintuplici* legas. *Quinquies ordine multiplicato scutorum cingitur ciuitas*: quod de Persis Ammianus scripsit. Sed hęc scuta sola & sine viris deposita non est arbitrandum: recta quidem sic & iuncta stetisse arbitror ad pila aut hastas acclinata, sed milites item appositos ad tuendum. Sed ad Vegetium quod facit, periisse hunc vsum: idem in fragmento Græcanici scriptoris apud Suidam mihi obseruatum: qui Mauricium quemdam diu desitam sepultamq́ue hanc rem ait restituisse & eduxisse. Οἱ ῥωμαῖοι γὰρ, inquit, τὸ πρότερον οὐκ ἀπετάφρευον, οὔτε μὴν ἐν ἐπιστήμῃ πάμπαν τὸ τοιόνδε εἶχον πρότερον ἢ μαυρίκιον τὸν παύλου ἡγήσασθαι τοῦ ἑῴου πολέμου. ἐπειδὴ δὲ ὅτε τὴν στρατηγίαν εἶχεν, τὸ τοιόνδε ῥαθυμίας παροφθὲν ἐς τὸ δέον ἐπανήγαγε. ῥωμαίοις γὰρ μὴ βου-

Lib. XXXI.

Scutorum munitio.

Lib. XVII.

Lib. XXIIII.

Lib. XIX.

Instaurata iterum munitio.

λουθροῖς ἦν τὸ χρῆμα, καὶ ἐς λήθην κατώλισθεν. πόνος γὰρ ὄκνου πολέμιος: *Romani anteà castra non muniebant, atque adeò scientiam eius rei prorsus non habebant, priusquam Mauricius Pauli filius dux Orientali bello esset. Is postquam ducatum suscepit, hoc totum ignauiæ prioris correxit, & ad decorum atque vtile redegit. Romanis tamen ea res volentibus minimè erat, atque in obliuionem iam lapsa erat. Labor siquidem ignauiæ aduersarius.* Habes adfirmatum hoc ipsum quod in Vegetio, sed auctorem etiam resuscitatæ artis, dignum quem norîmus. Vir enim profectò fuit, quicumque iste Mauricius. Et sanè sub Græcis iterùm vixisse ea videtur, si Leonis Imperatoris præcepta vsum habuerunt, quæ de Castris exstant. Ea ipse, voce eius sæculi, Ἄπληκτα vocat: & interpretatur Ἄπληκτον, τὸ φοσσάτον. Suidas haud aliter: Ἄπληκτον, τόπος ἔνθα καταλύουσι τῆς ὁδοιπορείας τὰ στρατόπεδα: *Aplectum, locus vbi à viâ quiescunt legiones.* Quis alius ille locus, quàm castra? Est & in Constantino Porphyrogenetâ id verbi: οὗτοι, inquit, τὰ τῶν βασιλέων ἄπληκτα διατιθοῦσι, καὶ τὰς ὁδοὺς ἐκκαθαίρουσι: *Isti & castra Imperatorum disponunt ac dirigunt, & vias mundant.*

Aplecta pro castris.

DIALOG. VII.

SED excessimus, in viam redimus & ad Polybium nostrum, cum quo etiam ratiunculæ aliquid subducendum de castris. Nam quia mutari in iis solet pro numero militum maiore, imò sub duobus Ducibus geminari: hæc quoque addit, non aliâ in re, fateor, quàm in hac castrensi, serius magis & accuratus. Nec omnino de nihilo, qui hũc libellum *De metatione castrorum* inscripserunt: quia plurima certè pars de istis. Verba hęc lege:

Quòd

Ἐὰν δέ ποτε πλεονάζῃ τὸ τῶν συμμάχων πλῆθος, ἢ τῶν ἐξ ἀρχῆς συστρατευομένων, ἢ τῶν ἐκ τοῦ καιροῦ προσγινομένων. τοῖς μὲν ἐκ τοῦ καιροῦ πρὸς τοῖς προειρημένοις, καὶ τοὺς παρὰ τὸ στρατήγιον ἀναπληροῦσι τόπους, τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ ταμιεῖον συνάγοντες εἰς αὐτὸν τὸν κατεπείγοντα πρὸς τὴν χρείαν τόπον. τοῖς δ' ἐξ ἀρχῆς συνεκπορευομένοις, ἐὰν ᾖ τὸ πλῆθος ἱκανώτερον, ῥύμην μίαν ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους τῶν ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων πρὸς ταῖς ὑπαρχούσαις παρὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἐπιφανείας προστιθέασι. πάντων δὲ τῶν τεττάρων στρατοπέδων, καὶ τῶν ὑπάτων ἀμφοτέρων εἰς ἕνα χάρακα συναθροισθέντων, οὐδὲν ἕτερον δεῖ νοεῖν, πλὴν δύο στρατείας κατὰ τὸν ἄρτι λόγον παρεμβεβληκυίας ἀντεστραμμένας αὑταῖς συνηρμόσθαι, συναπτούσας κατὰ τὰς τῶν ἐπιλέκτων ἑκατέρου τοῦ στρατοπέδου παρεμβολάς. οὓς ἐποίουν μὲν εἰς τὴν ὀπίσω βλέποντες ἐπιφάνειαν τῆς ὅλης παρεμβολῆς. ὅτε δὴ συμβαίνει γίνεσθαι τὸ μὲν σχῆμα παράμηκες, τὸ δὲ χωρίον διπλάσιον τοῦ πρόσθεν, τὴν δὲ περίμετρον ἡμιόλιον. ὅταν μὲν οὖν συμβαίνῃ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέ-

Quòd si aliquando maior sit Sociorum multitudo vel ab initio comitantium, vel posteà forte superuenientium: his quidem qui posteà, præter loca dicta, etiam eum qui ad Prætorium est complent, Forum ipsum & Quæstoriũ, si res exigat, in vnum conferentes. Iis verò, qui ab initio simul egreßi fuerunt, si iusta multitudo sit, Strigam vnam parte alterâ legionum addunt versus vallum. Omnibus autem quattuor legionibus, ab vtroque Consule, in vna castra conductis, nõ aliud mente concipere oportet, quàm duos exercitus, modo quem suprà dixi, pariter metatos, atque inuicem sibi obuersos esse: iunctos & sese contingentes, quâ parte Extraordinarÿ vtriusque exercitus locantur. quos feci scilicet metari ad castrorum tergum. Ita fiet, vt Figura quidem sit oblonga, locus priore duplo maior, ambitus sesquialter. Cùm igitur Consules vnà POLYB.

ρους ὁμοῦ στρατοπεδεύειν, οὕτως ἀεὶ χρῶνται) ταῖς στρατοπεδείαις. ὅταν δὲ χωρὶς, τ᾽ ἄλλα μὲν ὡσαύτως, τὴν δ᾽ ἀγορὰν, καὶ τὸ ταμιεῖον, καὶ τὸ στρατήγιον, μέσον τιθέασι τῶν δυεῖν στρατοπέδων.

metantur, eiusmodi ſemper vtuntur metaturâ: cùm ſeorſim, alia quidem ſunt ſimilia, Forum verò, Quæſtorium, & Prætoriũ in medio vtriuſque exercitus ponunt.

Duo proponit, & exponit, quæ morari lectorem poſſint. Prius, de Sociis. Nam ij aliquando plures aut ſuperueniunt (puta à regibus aut ſociis gentibus miſſi:) aut ſimul lecti & egreſſi ſunt. quod crebrum, cùm è Latio aliquando duplicem numerum aut ſeſquialterum, vt docui, capere ſolerēt. Quid tum igitur factum? ordine explicat. & pro aduentoribus quidem, inquit,

„ *Præter loca dicta*] Quæ iſta? Vacua, vt opinor, poſt Extraordinarios relicta. Nam hoc diſertè dixit, ſpatij ibi aliquid redundare, aduenientibus implendum. Sed ſi ea non ſufficiant; addit,

„ *Etiam qui ad Prætorium eſt, complent.*] Nimirum ſpatium illud centum pedum & viam latam, anteà relictam. Quod ſi opus etiam ſit, totum Forum ad Prætorium vſque complent. Dixeris. vbi tunc igitur Forum? reſpondet, in vnum locum ſolere cum Quæſtorio conferri: id eſt, vt locus ille vacuus anteà vſibus Quæſtoris deſtinatus tantùm, nunc etiam foro rerum vænalium ſeruiat. At verò ſi ab initio maior fuerit multitudo, & caſtris nondum poſitis aut vallatis: tum aliter & magis compoſitè rem expediunt. quomodo?

Forum & Quæſtoriũ iuncta.

„ *Strigam vnam parte alterâ legionum addunt.*] Caſtra ſcilicet in latitudine augent, & ad ſocios alios ſocios ponunt, prorſus formâ & modo dicto. Ita fit tunc via media,

Caſtra in latũ ſemper aucta.

dia, & alter Vicus. Sed hoc tantùm, si iusta multitudo, inquit, ad locum implendum. Si non, supernè scilicet locantur. Credo idem factum, si tres (quod tamen raro) sub vno Consule legiones: in latum, inquam, castra producta. Quid tamen si quattuor, & vterque ibi Consul? facilis ratio: & ait,

„ *Non aliud mente concipere oportere, quàm duos exercitus.*] Sententia tota. Binas esse copias, & bina velut castra, vno saltem vallo clausa. Itaque dispositio tota eadem manet; dumtaxat notandum binos istos exercitus à tergo sibi iungi, & Extraordinarios limitem castrorum esse. Atque istud facile: aliud mouet, obscurius aut implexius nobis. Quid enim si vnà quidem, sed non misceri volunt castris? vterque Consul seiunctos habere suos? Tum, inquit,

„ *Alia quidem sunt similia, Forum verò, Quæstorium & Prætorium in medio.*] Videtur dicere (videtur. nam satis hæc ambigua.) quod ad legiones, omnia tunc fuisse eadem: dumtaxat Prætorium, Quæstorium & Forum admota vtrimque ad vallum, & sic communionem inter Consules fuisse: singulis tamen castris vallo suo discretis. Nam hoc nisi fuisset, iam non esset metatio, & castra diuersa. Hoc autem fieri potuit, vel in Oblongâ illâ figurâ iam dictâ: saltem vt Extraordinarij amouerentur, & ad latus locarentur: vel in figurâ aliâ, vt castra velut geminarentur, sed duplici vallo secreta: Prætorium autem & adiuncta, ad latus vtrumque circa portas Principales. Ista ex Polybio. etsi raro aut non leges (in libris qui hodie) Consules sic iunctis castris, vallo tamen diuisos. Et quid opus? nisi si auctoritatis seruandæ gratiâ: etsi & aliter ea salua. Scipio Imp. ad Pompeium venit: & vt

Partitio castrorũ, vbi duo Impp.

III. Ciuil. Cæsar narrat, *receptis omnibus in vna castra legionibus, ille suum cum Scipione honorem partitur, classicúmque apud eum cani, & alterum iubet Prætorium tendi.* Simile Augustus in Agrippâ. & vt Dio ait, *siquando simul ad bellum irent, tabernaculum sui simile dabat, & signum ab vtroque peti iubebat.* Diuisa quidem castra etiam lego, sed loco etiam diuisa & abiuncta: idque vel ob numerum militum maiorem, vt apud Cannas maiora & minora fuerunt: vel ob alium vsum, vt Cæsar in Ariouistum. Illud rari exempli, vtrumque Consulem conuenisse, & in castris nil mutasse: sed Hastatos ab Hastatis, Principes à Principibus, & sic ordine; itemque Centurionem à Centurione, Tribunum à Tribuno receptos. Quod Claudius Nero & C. Liuius vsurparunt, contra Asdrubalem: sed dumtaxat in vnam noctem, & ad fallendum hostem. Discas tamen ex eo, satis laxè metari solere, cùm tot millia in iisdem locis possent recipere & inserere: expulsis, nisi fallor, & in vacuum ad valla redactis calonibus & iumentis plerisque.

Lib. LIII.

DIALOG. VIII.

De ministeriis, quæ Tribunis & Equitibus & alibi præstantur, item de Excubiis & Stationibus.

SED de Castris ipsis denique iam peregimus, sermone & re haud illepidâ, sed longâ: & subinde cum Pindaro vereor*, μὴ κόρος ἐλθὼν κνίσῃ. AVD. Harum quidem dapum haud satier, te condiente: & vetus illud verum didici,

*ne satietas veniēs offendat.

Οὐ παντός γε παντός ἐστιν ἀρτῦσαι καλῶς:
Condire scitè non cuilibet datum est.

LIPS.

LIPS. Fortaſſe nec mihi, niſi quia amor tuus ita vult, cui bella etiam non bella. Sed ſedem igitur Diſciplinæ quia vidimus, nunc ipſam. Tria ad eam ſpectant, *Munia, Exercitia, Leges*. Quædam ex his prompta nobis in Polybio, quædam non erunt. Ipſum primò excutiamus: ſiquid deerit, & tempus & hic animus ferent, pòſt dabo. *Munia* appellamus excubias, miniſteria, & hæc talia: quæ in his Polybij verbis habes. Lege:

Ἑξῆς δὲ τούτοις διέταξαν τὰς σημαίας ἐξ ἑκάστου στρατοπέδου τῶν πριγκίπων, καὶ τῶν ἀστάτων, δύο μὲν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ τόπου τοῦ πρὸ τῶν χιλιάρχων. τὴν γὰρ διατριβὴν ἐν ταῖς καθημερίαις οἱ πλεῖστοι τῶν ῥωμαίων ἐν ταύτῃ ποιοῦνται τῇ πλατείᾳ. διόπερ ἀεὶ σπουδάζουσι περὶ ταύτης, ὡς ῥαίνηται καὶ καλλύνηται σφίσιν ἐπιμελῶς. τῶν δὲ λοιπῶν ὀκτωκαίδεκα, τρεῖς ἕκαστον τῶν χιλιάρχων διαλαγχάνει. τοσαῦται γάρ εἰσι τῶν ἀστάτων καὶ πριγκίπων ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ σημαῖαι, κατὰ τὴν ἄρτι ῥηθεῖσαν διαίρεσιν. χιλίαρχοι δὲ ἕξ. τῶν δὲ τριῶν σημαιῶν ἀνὰ μέρος ἑκάστῳ τῶν χιλιάρχων λειτουργεῖ λειτουργίαν τοιαύτην. ἐπειδὰν καταστρατοπεδεύσωσι, τὴν σκηνὴν ἱστᾶσιν οὗτοι, καὶ τὸν περὶ τὴν σκηνὴν τόπον ἠδάφισαν. κἄν τι περι-

Deinde verò ordinant manipulos, ex vtraque legione, Principum & Haſtatorum, duos ad curam loci qui ante Tribunos eſt. In hac enim viâ plerumque diem plerique militum terunt: ideóque curæ iis eſt, vt aſpergatur verraturque diligenter. Reliquorum autem manipulorum octodecim quiſque Tribunus tres ſortitur. tot enim ſunt Haſtatorum & Principum in quaque legione manipuli, Tribuni autem ipſi ſex. atque è tribus iſtis manipulis ſinguli & per vices Tribuno hoc miniſterium miniſtrant. Cùm caſtra metantur, tentorium eius ſtatuunt, & locum circà complanant: & ſiquid ſe- POLYB.

piendum

φράξαι δὲ τὴν τῶν σκευῶν ἀσφαλείας χάριν, οὗτοι φροντίζουσιν. διδόασι δὲ καὶ φυλάκια δύο. τὸ δὲ φυλάκειόν ἐστιν ἐκ τεττάρων ἀνδρῶν, ὧν οἱ μὲν πρὸ τῆς σκηνῆς, οἱ δὲ κατόπιν παρὰ τοὺς ἵππους ποιοῦνται τὴν φυλακήν. οὐσῶν δὲ σημαιῶν ἑκάστῳ χιλιάρχῳ τριῶν, ἐν ἑκάστῃ δὲ τούτων ἀνδρῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν, χωρὶς τῶν τριαρίων καὶ γροσφομάχων (οὗτοι γὰρ οὐ λειτουργοῦσι) τὸ μὲν ἔργον γίνεται κοῦφον, διὰ τὸ παρὰ τετάρτην ἡμέραν ἑκάστῃ σημαίᾳ καθήκειν τὴν λειτουργίαν. τοῖς δὲ χιλιάρχοις ἅμα μὲν τὸ τῆς εὐχρηστίας ἀναγκαῖον, ἅμα δὲ τὸ τῆς τιμῆς, διὰ τῶν προειρημένων ἀποτελεῖται σεμνὸν καὶ προστατικόν. αἱ δὲ τῶν τριαρίων σημαῖαι, τῆς μὲν τῶν χιλιάρχων παραλύονται λειτουργίας. εἰς δὲ τοὺς τῶν ἱππέων οὐλαμοὺς ἑκάστη σημαία, καθ᾽ ἡμέραν δίδωσι φυλακεῖον ἀεὶ τῷ γειτνιῶντι κατόπιν τῶν οὐλαμῶν, οἵτινες τηροῦσι μὲν καὶ τἆλλα, μάλιστα δὲ τοὺς ἵππους, ἵνα μήτ᾽ ἐμπλεκόμενοι τοῖς δέμασι, βλάπτωνται πρὸς τὴν χρείαν, μήτε λυόμενοι καὶ περιπίπτοντες ἄλλοις ταραχὰς καὶ θορύβους ἐμποιῶσι τῷ

piendum aut claudendum sit ad vasorum custodiam, id præstant. Dant & duas excubias: quarum pars ante tentorium, pars post illud iuxta equos agunt. Cùm autem sint cuique Tribuno tres manipuli, & in quoque istorum viri supra centũ (Triariis exceptis & Velitibus. nam hi non ministrant:) leue munus fit, nec nisi in quartum quemque diem ad manipulum redit & incumbit. Tribunis verò simul & commoditas ex hisce ministeriis, simul & dignitas atque honos imperio accedit. Triariorum porrò manipuli liberi quidem sunt à ministerio Tribunitio, sed Turmis equitum excubiam cottidie præbent, vt quisque manipulus à tergo Turmæ aßidet. Atque hi curant cùm alia, tum equos maximè, ne aut vinculis impediti inque ligati lædantur, inutiles futuri ad militiam, aut soluti & ruentes turbas ac consternationem excitent

sin.

στρατοπέδῳ· μία δ' ἐξ ἁπασῶν καθ' ἡμέραν σημαία ἀναμέρος τῷ στρατηγῷ παρακοιτεῖ, ἥτις ἅμα μὲν ἀσφάλειαν παρασκευάζει τῷ στρατηγῷ πρὸς τὰς ἐπιβουλὰς, ἅμα δὲ κοσμεῖ τὸ πρόσχημα τῆς ἀρχῆς.

in castris. Vnus verò ex omnibus manipulis in diem Imperatori excubat, quæ res & tutum eum præstat ab insidiis, & ornatum speciémque magistratui addit.

Positis castris, primùm post iuramentum (de quo dicetur in Legibus) præstitum, quod curant Tribuni, est partitio manipulorum ad ministeria, & munia diurna. Attende. pulchra videbis & composita, haud aliter quàm in familiâ boni patris.

„ *Ordinant manipulos*, inquit, *ex vtraque legione Principum & Hastatorum.*] Qui verò ordinant? Tribuni: quomodo? sorte. Quos? non omnes, sed Principum & Hastatorum ex vtraque legione. Triarios & Velites omittunt, quorum nullus hîc vsus. Et ex vtraque legione ita, vt tamen sex & sex Tribuni, quique non nisi ex suâ legione manipulos capiant: nec miles extra suam legionem ministerium Tribuno præstet. Summatim hæc istis verbis primis dicuntur: quæ velim te libare oculis interdum, & eos tum ad me referre. Vix enim sermonem meum capias, nisi & Polybiana adiungas.

„ *Duos ad curam loci.*] Isti duo manipuli in totum sunt? an duo ex quaque legione? nempe vnus Principum, vnus Hastatorum ex quaque? Sunt verò ex quaque, atque ita quattuor simul, argumento claro ex verbis infrà, cùm *octodecim manipulos* reliquos in legione dicit. Sunt autem in quaque ex vtroque hoc Genere viginti, decem Principum, decem Hastatorum.

Quot manipuli ad primam curam.

„ *Loci qui ante Tribunos est.*] Ea sunt Principia, celeberrimus & sacerrimus locus, vt suprà dictum, & hîc quoque clarè vides. Sermones enim ibi & conuentus in totum diem, atque etiam iudicia, & siquid aliud publicè agendum.

Frequẽtia Principiorum.

„ *Ut aspergatur verratúrque diligenter.*] Heus tu Batauе, qui munditiâ & politiâ prouocatis aut vincitis omnes gentes, quid Romani tibi nostri videntur? non & ipsi politi, munduli, idque in ipsis castris? Noluerunt sordium hîc aliquid: & quia frequenti itu & attritu necessum erat puluerem aut lutum fieri, iusserunt in dies viam hanc adspergi & mundari. Illud, cùm puluis; hoc cùm lutum. Sed fortasse etiam non fallar, si cespitem hîc dispositum tessellatim dicam, instar pauimenti. Sit pro reliquâ diligentiâ Romanâ: & Tribuniciis tabernaculis ita factum mox dicet. Hoc magis adfirmem in Statiuis aut Hibernis; si ista quidem lapide aut glareâ etiam strata non fuerunt. AVD. O gratam mihi curam! & quæ alterum iniicit à te celatum. LIPS. Quid illud? profer. AVD. Verecundor. LIPS. Quid tandem? impurum aut infandum aliquid in castis his castris? AVD. Non tale. à naturâ est, sed & naturâ duce silemus. LIPS. Dic clariùs. AVD. Ea inquam quæ natura requirit, cùm tam mundi Romani tui, vbi deposuerunt? LIPS. Profectò in risum me das inopinato hoc & iocoso quæsito. Tamen certè necessaria res, videamus. Quî autem definiam? veteres silent, quod tu quoque nunc ægrè proferebas. Coniicio, extra castra & vallum hæc fecisse, cùm liceret: id est, de die. Quòd si noctu vrgerentur; in tentoriis & vasis, ac calones aut ipsos asportasse. Discurrisse enim in tenebris per castra & excubias non opinor: & fraudi

Principia versa, tersa.

Vbi sordes humanæ?

fraudi fuerit locus. Quid si etiam, vt Turcas hodie audio, in fossis quibusdam hæc excreuerint, iisque terrâ repletis, alias subinde nouas foderint? Id potuit, & Turcæ maioribus tabernaculis tentoriola quędam coniuncta habent cum his scrobibus: quæ tentoriola scilicet crebrò mutant. Faciunt simile in extis aliisque reiectamentis carnium, & ea defodiunt atque humo operiunt studiosè, contra fœtores. Salubria haud dubiè castra per minutas has obseruationes. At enim Spartani liberiùs aut inuerecundiùs se hîc gerebant. de quorum militiâ castrisque Xenophon hoc quoque narrat: Καὶ ἐπὶ τὰ ἀναγκαῖα ἀπιόντας οὐ δεῖ θαυμάζειν, ὅτι οὔτε ἀλλήλων, οὔτε τῶν ὅπλων πλέον, ἢ ὅσον μὴ λυπεῖν ἀλλήλους, ἀπέρχονται· καὶ γὰρ ταῦτα ἀσφαλείας ἕνεκα ποιοῦσιν: *Atque eos qui ad necessaria secedunt, non oportet mirari quòd haud longius ab aliis aut ab armis suis recedunt, quàm quod satis sit ne nares offendant. hoc enim securitatis caussâ faciunt, & ne excipiantur.* Sed in ministeriis nostris pergamus.

Turcarum mundicies.

Spartanorum mos.

„ *Quisque Tribunus tres sortitur.*] Hîc de sorte, antè non dixit: sed antè quoque admisi à sollenni militiæ, in quâ sors assidua aut certè crebra. Ait, *quemque Tribunum tres habere*: quid clarius? Sunt reliqui octodecim manipuli, seni Tribuni: tres igitur in singulos. Quid autem isti faciunt? sequitur,

„ *Tentorium eius statuunt.*] Non ergo lautioribus hisce Tribunis proprij ministri & serui? Fuerunt, sed visum tamen hæc omnia quæ militiam tangunt per milites fieri, tum contra ignauiam & otium, tum caussâ obsequij, & vt opportuni magis imperiis atque obnoxij essent. Hodie abnuant, per malum fastum, qui in milite

bonus, sed in hostem: apud Duces obsequiosi & flexi animi conueniunt.

„ *Locum circà complanant.*] In Græco, ἐδάφισαν: *pauimentabant*. Nec tamen de vero lapideoque pauimento ceperim: vnde cottidiani & subiti isti lapides? sed de cespiticio, & credo virides sic eos comportatos à milite & tessellatim dispositos. Si locus tamen vicinus præberet, aut diuturnior mora posceret (vt in Statiuis aut Hibernis) non abnuam etiam de glareâ aut lapide, quia istos homines video omnia de facili præstitisse, quæ ardua nobis & onerosa. Iulius quidem Cæsar *sectilia sua & tessellata* in hunc vsum circumtulit, vt suprà monui: sed Iulius ille, qui omnia supra vulgus, & ipse reuera non è vulgo. Hæc ministeria Vegetius quoque tetigit: *Duci Prætorium præparatur, ac Tribunis tabernacula collocantur, quibus per contubernales deputatos aqua, lignum, & pabulum ministrantur.* Quæ postrema etsi Polybius non expressit: tamen fuisse olim censeo, & aquatum, lignatum, pabulatum milites istos isse in vsum Tribunorum.

Tentoria cespite strata.

Cæsaris splendor.

Lib. III. cap. VIII. *Ministeria alia Tribunis.*

„ *Dant & excubias duas.*] Præter dicta, è ternis istis manipulis ordine Tribunis sunt excubitores. Quid isti agunt? velut custodes quidam sunt aut apparitores. Imò fallor, aut cum ipsis Tribunis, si exibant, pars eorum exibat: vt honestè scilicet per castra & alibi incederent, militibus sic comitati. Hunc morem collapsum restituit Alexander Seuerus, Imperator inter optimos, siquis facta & dicta eius iustâ trutinâ librat: *Apparitores nullos esse passus est.* (ita in vitâ eius Lampridius) *Tribunis aut Ducibus nisi milites anteire noluit. iussitque vt ante Tribunum quattuor milites ambularent, ante Ducem sex, ante Legatum*

Excubiæ Tribunis.

Comitantur eos.

Legatùm decem. Ecce *quattuor* milites adtribuit, quid nisi ipsam vnam Excubiam nostram? *Duci sex*. quis iste Dux, qui olim Legatus dictus, legioni nempe præpositus: ex quo colligas tres excubias eum habuisse. At ipsi *Legato decem*: id est, legato Consulari, aut exercitus primario Duci. Ex hisce Lampridij arbitror Trebellium Pollionem castigandum in triginta Tyrannis, Balistâ decimoseptimo: *Est Valeriani epistola, in quâ docet sibi præcepta gubernandæ reip. ab eodem* (Balistâ) *data, gaudens quòd eius consilio nullum adscriptitium, id est Vacantem haberet, & Tribunum nullum stipatorem, qui non verè pugnaret*. Scribo, *& Tribunus*. Est hoc ipsum quod Alexander sustulerat, sed posteà iterùm irruperat, ne Tribuni apparitores aut stipatores proprios haberent, qui annonas scilicet acciperent, & militum salaria absumerent: sed dumtaxat verè milites ante eos irent. *Trebellius leuiter rescriptus.*

„ *Excubia est è viris quattuor.*] Notetur seriò excubiarum hic numerus. qui ipse fuit etiam Vegetij æuo: *De singulis*, inquit, *Centuriis quaterni equites, & quaterni pedites, excubitum noctibus faciunt.* *Quot hominum excubia?*

„ *Leue munus, quoniam in quartum quemque diem ad manipulum redit, & incumbit.*] Ita est. Sunt tres manipuli, ergo ad primum quarto die munus redit. Sed in ipso Manipulo quoque, quindecim duplices tales Excubiæ: ergo quadragintaquinque in tribus: atque ita non nisi tali die ad singulos venit.

„ *Triariorum Manipuli liberi sunt à ministerio Tribunicio.*] Atque etiam Velitum, vt præmisit: sed Triariorum, ob dignitatem, istorum ob vilitatem: & quia vtrique aliò vocantur. Quò Triarij? addit,

„ *Turmis equitum excubiam cottidie præbent.*] Obser-

Equitibus excubia vna. ua & equitibus honorem habitum, qui primores ciuium & proximi à Tribunis. Sed nónne in vili, quòd istis ministrant Triarij? nónne dignius, si digniori? Non hîc quidem. aspectus ad locum metationemque fuit: & quia Triarij post ipsos equites, percommodum visum vt iis ministrarent, sine molestiâ vllâ suâ, & in suis tabernaculis manentes. Nam & hoc adiungit, quemque Manipulum Excubiam dedisse Turmæ præpositæ, & cui ipse subiunctus. Hoc leue. & amplius: dedêre tantùm excubiam vnam. Nam φυλακεῖον hîc singulari numero Polybius: conuenienter id ipsum. quoniam nec Equitum tanta dignitas; & quia ipsi Triarij etiam non nisi dimidiati ad alios Manipulos. Vide vbique, in minimis maximis, analogiam & circumspectionem.

„ *Turbas & consternationem excitent in castris.*] Cuius *1. Annal.* rei exemplum in Tacito: *Fortè equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quosdam occurrentium obturbauit. Tanta inde consternatio in castris irrupisse Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas.* Et addit, sisti non potuisse, nisi quod ipse Legatus se proiecit in limine portæ, & pudore calcandi fugam repressit. Insigne exemplum etiam hæc talia minima cauenda, vicino maximè hoste: & vides Romanos veteres fecisse.

Excubiæ Imperatori. „ *Vnus verò ex omnibus manipulus in diem Imperatori excubat.*] Dubitare aliquis possit, vnúsne ex omnibus omnino manipulus, an tantùm ex triginta vnius legionis? Nihil enim definit, etsi hactenus sermo de vnâ legione fuit. Sed posteà tamen etiam in Vigiliis vnius Manipuli accubantis Prætorio mentio tantùm fit. Ergo hoc non decido: magis quęro, Sociis quid factum? Quęro? imò queror etiam de te Polybi qui siluisti. Certè *Sociorum excubiæ.*

immu-

immunes & vacuos eos fuisse non ego opinor, nec ratio vlla suadet. Puto igitur tribuendos ad exemplum Legionis, vt quidam etiam Manipuli Principia munda habuerint in suâ parte: aliæ excubiæ item Præfectis, exemplo Tribunicio: denique & Imperatori manipulus fortassis vnus. Fortassis. nam hîc hæreo: sumam ex Cornibus, an ex iis qui adiacent Prætorio Extraordinariis ipsis? Posset non incommodè aut indecorè sic fieri, vt Manipulus vnus ciuium excubuerit à fronte & à tergo, diuisus: vnus Sociorum, ad vtrumque latus. Deinde ipsos etiam qui proximi Equitibus, siue in Cornibus siue in Extraordinariis, probabile est Excubiam vnam iis dedisse, exemplo Triariorum. Quæro amplius, Cùm hæc ita in castris, quid ad portas & vallum, quis seruauit? nam aliquam ibi tutelam & custodiam fuisse ratio & testimonia euincunt. Passim lego de excubitu in portâ, atque etiam ante portam. In Sallustio: *Neque secus atque si hostes adessent, iter facere, castra munire, excubitum in portâ* (lego cum priscis libris, **portas*) *cohortes ex legionibus, pro castris equites auxiliarios mittere.* Virgilius allusit, de animalculo aëreo:

Excubiæ ad portas.

In Iug.

* plures enim in castris.

Sunt quibus ad portas cecidit custodia sorti. IIII. Georg.

Atque adeò Romanus mos fuit totas Cohortes & Turmas habere & ponere quietas ante ipsas portas: non vnum aut alterum militem, vt hodie solet, quos à sentiendo *Sentinellas* vocamus. Illi plures, atque etiam cùm periculum esset, alios super alios, & longiùs abiunctos. Id vocabant ab ipsâ re *Stationes*. Stabant enim. Cæsar: *Quæ in statione pro castris erant Afranij cohortes.* Palàm hîc pedites habes: at equites in Sallustio suprà, & nunc in Liuio: *Manlius super castra hostium cum turmalibus suis*

Stationes.

II. Ciuil.

E pedite.

Ex equite.

Lib. VIII.

suis euasit, vt vix teli iactu ab statione proximâ abesset. Ibi Thusculani erant equites. Communiter & indistinctè Cæsar: *Ij qui pro portis in statione erant, Cæsari renunciarunt.* Iterùm: *Qui erant in statione pro castris collocati, acriter pugnauerunt.* Virgilius:

XIII. Gall.
V. Gallic.

Lib. IX.

Tunc quoque communi portam statione tenebant.

Stationes aliæ à Vigiliis.

Et distinguunt passim à Vigiliis, quòd hæ diurnæ essent. Liuius: *In stationes ac vigilias ordine ibant.* Tacitus: *Vigilias, stationes, ac siqua alia præsens vsus indixerat.* Iterùm Liuius: *Muros aliáque loca, in quibus stationes vigiliásque esse placuerat.* Et sunt omnino istæ, quas Græci προφυλακὰς benè & aptè vocant, quasi dicas *Procustodias.* Dio Cassius: Ἀντώνιος ἱππομαχίᾳ τινὶ πρὸς ταῖς τοῦ Καίσαρος προφυλακαῖς ἡττήθη: *Antonius equestri quodam prœlio à Cæsaris stationibus est superatus.* Dionysius: οἱ πρὸ τοῦ στρατοπέδου τὰς φυλακὰς φυλάττοντες, suo more explicat & dilatat: *ij qui ante castra custodias agunt.* Ammianus *Stationes agrarias* aliquoties dixit, quòd in agris scilicet & sub diuo: Vegetius compendio, *Agrarias*, quæ vox sæpe apud eum in *Angarias* mutauit, malè. Hadr. Turnebum vide. Atque hæ Stationes olim quidem totum diem habitæ: sed mutauit Æmilius, ob caussas. Liuius: *Stationum quoque morem mutauit, armati omnes, & frænatis equis equites, diem totum perstabant. Id cùm æstiuis diebus, vrente assiduo sole fieret, tot horarum æstu ac languore ipsos equósque fessos, hostes integri sæpe adorti, vel pauci plures vexabant. Itaque ex matutinâ statione ad meridiem decedi, & in postmeridiem succedere alios iussit.* Mansit in æuum Vegetij: *Castris,* inquit, *positis alij manè, alij post meridiem, propter fatigationem hominum equorúmque agrarias faciunt.* Istæ igitur Stationes: &, meo iudicio, vtiles,

Lib. XXVIII
X. Annal.
Lib. X.
Lib. XI.
Agrariæ.
IV. Aduer. cap. VII.
Lib. XLIIII
Binæ in diem.
Lib. III. cap. VIII.

vtiles, quòd numquam hostis imparatos aut paucos deprehendebat, imò qui essent resistendo donec succurreretur. Anxiè autem seruatæ: & omnino capitale (nisi magnâ vi abriperentur potiùs, quàm pellerentur) deseruisse. Polybius: Πρόστιμον παρὰ ῥωμαίοις θάνατός ἐστι τῷ παρειμένῳ τὸν τόπον καὶ φυγόντι τὸ παράπαν ἐξ ἐφεδρείας: *Pœna mortis apud Romanos, illi qui locum deseruisset aut omnino fugisset ex statione.* Suidas ex hoc siue alio eius loco: παρὰ ῥωμαίοις θάνατος ἦν πρόστιμον τῆς ἐφεδρείας λιπόντι τὴν τάξιν: *Apud Romanos mors pœna, siquis liquisset locum stationis.* Liuius: *Apud Romanos, præsidio decedere, capitale esse, & nece liberorum etiam suorum parentes eam legem sanxisse.* Suetonius de Augusto: *Centuriones statione desertâ, itidem vt manipulares, capitali animaduersione puniit.* Mitior posteà militia facta, & Modestinus de hoc delicto: *Qui stationis munus relinquit, plusquàm emansor est. Itaque pro ratione delicti castigatur, aut gradu militiæ deijcitur.* Sed qui igitur istas, quo numero, quo ordine subierunt? Adseueranter non dixero: sed ex omni genere militum (exceptis Velitibus) suspicor obiisse. Quot? ad singulas portas non minus Cohorte, & Turmâ vnâ: interdum & plures, cùm iuxtà hostis. Quattuor autem portæ, in vniuersum quadraginta cohortes, & totidem turmæ (exceptis iis qui ad Prætorium Extraordinarij aut Selecti:) ergo munus redijt decimo quoque die: imò quinto die, si illum medium diuidis (quod ab Æmilio institutum) & secas. Ab hac re Extraordinarij immunes? fortasse, quia Imperatorem exeuntem comitabantur, eique præsidio erant. Si non; tum Prætoria porta custodiæ illorum esto: sed non sine ciuibus. Dixi plures interdum aut geminatas cohortes fuisse: & verum est.

Stationem nefas deseri.

Lib. I.

Lib. XXIIII.

cap. XXIIII.

Lib. III. De re mil.

Modus Stationũ.

In Hirtio, de bello Africo: *Opera interim ipse cottidie* (de Cæsare) *circumire, & alternas cohortes in statione habere, propter hostium multitudinem.* Vbi vetus editio *alteras cohortes*: vt significet duas fuisse. Nam *alternas* profectò non conuenit, & fuerit hoc releuandis militibus, at non pellendis magis hostibus. In libro autem scripto Torrentij, *ad terras* compendio quodam scriptum: è quo libens fecerim, *ad ternas*. Imò mihi crede sic fuisse. Atque ita in stationibus Romani: paullò aliter Spartani, bonæ & compositæ item militiæ homines, de quibus Xenophon: Φυλακάς γε μὴν ἐποίησε μεθημερινάς, τὰς μὲν πρὸς τὰ ὅπλα εἴσω βλεπούσας. οὐ γὰρ πολεμίων ἕνεκα, ἀλλὰ φίλων αὗται καθίστανται. τούς γε μὴν πολεμίους, ἱππεῖς φυλάττουσι ἀπὸ χωρίων ὧν ἂν ἐκ πλείστου προορῷεν: *Diurnas custodias instituit* (Lycurgus) *illas quidem quæ in castra & suorum arma versæ essent. non enim hostium caussâ, sed sociorum & amicorum, eæ constituuntur. alteras quæ hostes obseruent, equitum, idque in locis è quibus longissimè sit prospectus.* Spartani igitur asseruabant fœderatos suos & armorum socios, vnâ illâ custodiâ, alterâ hostes. Custodia in socios peditum fuit; in hostes equitum, atque ea in locis ferè montanis aut excelsis.

Hirtius correctus.

DIALOG. IX.

De Vigiliis. Tessera in iis, Tesserulæ, & Diuisio, & Circuitio, omnia distinctè.

MINISTERIA dicta sunt & diurnæ Excubiæ, ad Vigilias transit, quæ propriè sunt noctis. Sed quia tria in his ordine dicit, de *Tesseris* primò, tum de *Vigiliis* earumque numero, denique de *Circuitione*: hæc, inquam,

quam, omnia quia ipse distinctè, ego quoque partiar & distinguam, & singillatim de his dicam. Da te mihi, quæso: vereor enim vt tenebrosum aliquid in his Vigiliis & ab ipsâ Nocte. Verba Polybij cedò:

Τὴν δὲ τοῦ νυκτερινοῦ συνθήματος παράδοσιν ἀσφαλίζονται τὸν τρόπον τοῦτον. καθ' ἕκαστον γένος καὶ τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεζῶν ἐκ τῆς δεκάτης σημαίας τοῖς τελευταίοις μέρεσι στρατοπεδευούσης κατὰ τὰς ῥύμας. ἐκ τούτων εἷς ἑκάστης ἀνὴρ λαμβάνεται καθ' ἐκλογήν, ὃς τῶν μὲν κατὰ τὰς φυλακὰς λειτουργιῶν ἀπολύεται. παραγίνεται δὲ καθ' ἡμέραν δύνοντος ἡλίου πρὸς τὴν τοῦ χιλιάρχου σκηνήν, καὶ λαβὼν τὸ σύνθημα (τοῦτο δ' ἐστὶ πλατεῖον ἐπιγεγραμμένον) ἀπαλλάττεται πάλιν. ἀναχωρήσας δ' ἐπὶ τὴν αὑτοῦ σημαίαν τό τε ξυλήφιον παρέδωκε, καὶ τὸ σύνθημα μετὰ μαρτύρων τῷ τῆς ἐχομένης σημαίας ἡγεμόνι, παραπλησίως δὲ πάλιν οὗτος τῷ τῆς ἐχομένης, τὸ δ' ὅμοιον ἑξῆς ποιοῦσι πάντες, ἕως ἂν ἐπὶ τὰς πρώτας, καὶ συνεγγὺς τοῖς χιλιάρχοις στρατοπεδευούσας σημαίας ἐξικνῆται. τούτους δὲ δεῖ τὸ πλατεῖον ἔτι φωτὸς ὄντος ἀναφέρειν πρὸς τοὺς χιλιάρχους, κἂν μὲν ἀνενεχθῇ πάν-

Nocturni signi traditionem tutam securámque hoc modo reddunt. In quoque genere equitum & peditum, ex decimo signo, quod vltimum est & in strigarum parte extremâ, vir vnus quispiam eligitur, qui à reliquo munere excubiarum immunis sit. Is cottidie, sole iam inclinante, ad Tribuni tentorium venit, & signum accipiens (id verò est tabella latiuscula, inscripta) iterùm abit. Rediens autem ad suum signum, ligneolum istud tradit proximi signi duci, atque ille similiter consequentis; denique alij sic ordine, donec ad prima & prope Tribunos metata signa perueniat. Hos oportet tabellam, cùm lux nondum occidit, referre ad Tribunos. Quòd si omnes relatæ sunt quæ datæ erant, POLYB.

τὰ δοθέντα, γιγνώσκει, διότι τὸ σύνθημα πᾶσι, καὶ διὰ πάντων εἰς αὐτὸν ἥκει. ἐὰν δ' ἐλλείπῃ τι, παραπόδας ζητεῖ τὸ γεγονὸς, εἰδὼς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐκ ποίου μέρους οὐχ ἥκει τὸ πλατεῖον. οὗ δ' ἂν εὑρεθῇ τὸ κώλυμα, τυγχάνει τῆς καθηκούσης ζημίας.

ta erant, cognoscit signum ad omnes, & per omnes ad se venisse. At siquod desit, confestim inquirit in factum, noscens ex inscriptione cuius partis signum non sit perlatum: & cuius culpâ aut morâ id factum, is subit conuenientem pœnam.

„ *In quoque genere equitum & peditum, ex Decimo signo.*] Dicturus de Vigiliis, quia tota illarum ratio Tesseris constat, de his præmittit, & qui eas acceperint, dederintque. Ait igitur ex decimo quoque Signo (Manipulum, Cohortem, Turmam intellegit) vnum aliquem eligi qui à Tribuno petat, auferat, diuidatque Quare ex decimo & vltimo signo? quia commodum diuisionem illinc fieri, vt ita ordine redeant ad Tribunos. In textu verborum habes.

„ *Vir vnus quispiam eligitur.*] Et cui vnum hoc munus: vtque ei vacet, est à reliquo munere immunis. Dictus ab ipsâ re *Tesserarius*, quod nomen in marmoribus, inter militares titulos, sæpius legitur: etiam in Tacito, *Tesserarius optio*: & in Vegetio, *Tesserarij qui tesseram per contubernia militum nunciant.*

Tesserarij. — I. Hist. — Lib. II. cap. VI.

„ *Ad Tribuni tentorium venit.*] Ergo à Tribuno signum petitur? ita, sed non primò. Ille ab alio accipit, & acceptum transfundit. Nam summi Ducis hoc est, & consensu refertur inter imperij notas. Scipio cùm seditiosos increpat, hoc iis obiicit: *In Prætorio tetenderunt Albius & Atrius, signum ab iis petitum est?* Tacitus de Tiberio

Signum à Duce, sed per Tribunos. — Lib. XXVIII

Tiberio verbis abnuente, re Principatum arripiente: *Signum tamen Imperatoriis cohortibus, ut Imperator dederat.* Dio cùm notat honorem Agrippæ habitum, & communicatum ab Augusto, vt Imperatori: Τότε σύνθημα παρ' ἀμφοτέρων αὐτῶν ἐδίδοτο: *Et signum ab vtroque eorũ dabatur.* Sed dabatur, nempe ipsis Tribunis. atque ita Suetonius Claudio: *Excubitori Tribuno signum, de more, petenti.* Idem Nerone: *Signum excubanti Tribuno dedit, Optimam matrem.* Appianus de L. Antonio, qui se Octauiano submisit, & *Tribunos*, inquit, *misit tesseram militarem accepturos à Cæsare. Illi autem & numerum copiarum ei attulerunt: vti & nunc in more est, Tribunum petentem signum, dare Imperatori pugillares qui numerum contineant militis præsentis.* Attende quod inibi est, de numero militum cottidie relato. Quis præter Appianum tradidit? nisi quod Seneca tamen tetigit, De Tranquillitate cap. VIII. De Pompeij liberto Demetrio agit, eiusque opibus: *Numerus illi cottidie seruorum, vt Imperatori exercitus referebatur, cui iamdudum diuitiæ esse debuerant duo vicarij & cella laxior.* Stomachatur in seruum, ita seruorum diuitem, vt ei, exemplo castrensi, cottidie referretur numerus superstitum. Vtile sanè hoc in militiâ, & omnino cauto Duci imitandum. vt quoniam multi per commeatus, aut quâ aliâ caussâ, diffluunt; multi casu aut ferro pereunt: sciat cottidie suas vires, & quid militum ad manum. Ruunt multi in pericula, fiduciâ virium quas habere putant, nec habent: & fraudes quæ hîc hodie, non est ignotum, cùm nomina magis Centuriarum quàm numeri constant. Ergo petebant & capiebant Tribuni ab ipso primo Duce: at à Tribunis deinde milites. Liuius de seditione in Scipio-

[Margin notes: I. Annal. — Lib. LIII. — cap. XLII. — Cap. XX. — V. Ciuil. — *Mos de annumerando milite.* — *Valdè laudabilis.*]

Lib. XXVIII

nem, quam tetigi: *Constabat tamen forma castrorum, quod Tribunos iura dare in Principiis sinebant, & signum ab iis petebant.* Nec pugnat cum eo quod Scipio dixit, *Albium & Atrium* dedisse: quia id quoque, vt dixi, factum. Hæc ita olim: Vegetij tempore dabat Præfectus legionis. Scribit inter eius munia: *Vigiliarum vel profectionis tessera ab eodem petebatur.*

Lib. II. cap. IX.

„ *Id verò est tabella latiuscula, inscripta.*] Quia Synthema nominauit, & sæpius iterandum est, quid & quale sit meritò dicit. Est inquit, *tabella paullò latior.* Græcè vno verbo, πλατεῖον. *Tabellam* quidem & è ligno esse, ipse statim dicit, cùm ξυλήφιον siue *ligneolum* appellat. Sed & Plinius: *Ligustrum tesseris aptissimum.* In ambiguo tamen an non Lusorias intellegat. Sicut & in eodem, cùm scribit *Signi dationem, tesseras, vigilias Palamedem inuenisse bello Troiano.* Dixeris quidem ex adiunctis, eum has nostras militares intellegere; sed suspendunt assertionem nostram Græci, qui Palamedi non nisi illas ad lusum adsignant. Sophocles:

Signũ aut tessera militaris.

Lib. XVI. cap. XVIII.

Quis repperit?

Lib. VII. cap. LVI.

Palamedes lusoriæ.

——χρόνου τε διατριβὰς σοφωτάτας,
Πεσσούς, κύβοις τε, τερπνὸν ἀργίας ἄκος
Ἐφηῦρε.

——*catósque temporis furunculos,*
Scrupósque tesserásque, fallendo otio,
Inuenit.

Gorgias in Oratione pro Palamede, inter alia quæ repperit, enumerat πεσσοὺς σχολῆς ἄλυπον διατριβήν: *calculos, otij sine fastidio transactionem.* Alcidamas contrà Palamedem, πεσσοὺς καὶ κύβους inuenisse item tradit. Hoc Pausanias, & alij: sed de militari isto synthemate, quod sciam, nemo. Nam φρυκτοὶ siue *ignes excubiales*, quos ad eum

quoque

quoque referunt, alij sunt ab isto signo. Quisquis tamen inuentor, res vetus, & historicis ac poëtis nominata. Virgilius:

Clasica iámque sonant, it bello tessera signis. Lib. VII.

Statius: —— *dat tessera signum* Lib. X.

Excubiis, positaque vices.

Nec ad ipsas Vigilias solùm, sed ad mandata adhibuerunt, quæ Tesseris sic inscripta. Liuius: *Scipio tesseram vesperi per castra dedit, vt ante lucem viri equique curati & pransi essent, armatus eques frenatos teneret equos.* Hirtius bello Hispaniensi: *Tesserâ datâ* (à Cæsare) *extra vallum omnes concisi sunt Mundenses duces.* Suetonius de Galbâ: *Sollenni spectaculo plaudentes milites inhibuit, tesserâ datâ, vt manus penulis cohiberent.* Atque ex his vides, Tesseras grandiusculas sæpe fuisse, & quibus inscribi plura possent. Imò *libellos* Suetonius appellat, in Tiberio: *Præcepta sequentis diei omnia, & siquid subiti muneris iniungendum esset, per libellos dabat, additâ monitione, vt de quo quisque dubitaret, se neque alio interprete, quacumque vel noctis horâ, vteretur.* Hoc ille in bello Germanico fecit, etsi reuera hæc talia Tesseræ non semper erant, non propriè quidem illæ nostræ. Mandata potiùs, & securitatis causâ, nequis quid excusaret, data in scripto: quæ tamen cùm omnes tangerent, sic vespere data & transmissa, isto Tesserarum exemplo, quid impediat? quia nempe tutò sic data sub noctem, & sine periculo reuelationis, vigiliis iam ponendis. Denique & celeriter sic transmissa, ordine noto. Statius hac mente:

Mandata per tesseras.

Lib. XXVIII.

Cap. VI.

Cap. XVIII.

—— *longo fugit ordine velox*

Tessera. Velocem appellat, & Polybius mox ostendit. Sed mandata igitur: atque adeò sæpissimè quæ

Tessera ad iter.

Lib. xxi. quæ ad Iter. Ammianus: *Per tesseram edicto itinere.* Lib. xxiii Idem: *Tesserâ datâ sollenni, armatos omnes celeri eduxêre procursu.* Et idem: *Missâ per Prouinciales numeros expeditionali teßerâ, cunctos transire iußit Eufraten.* Vides ad absentes etiam missam: nec aliud, quàm mandatorium hunc libellum. Idem scriptor: *Missam ad se tesseram finxit, redeundi cum milite Gallicano.* Iterumque: *Militem diffusum per prouinciales leui tesserâ colligere.* Sed de his vialibus tesseris Sidonius etiam:

Absentibus etiã missa.

—— nec tessera castris
In Ctesiphonta datur.

Dolet & tangit imminutas imperij vires, nec iam, inquit, tessera exspectanda, *Pete Ctesiphontem.* Silius de Asdrubale:

Lib. xv.

—— tacitum dat tessera signum,
Dimißâ, in colles, pugnâ, siluásque ferantur,
Dispersi.

Quod ille Dux industriè fecit, & occultè præcepit ordinum ductoribus, vt si vincerentur, dispersi quisque suos ducerent ad Pyrenæum. Allusit & Hegesippus: *Miles tesseram exspectat, seruus imperium. siquis horum sine præcepto exierit, alter desertor, alter fugitiuus est.* Atque addo astutiæ vel cautioni potiùs locum etiam hîc fuisse. Dabant enim interdum Signatas, nec nisi tempore & loco reserandas. Cæsar in more habuit, vt magis celaret suum iter, auctore Hirtio: *Neque certum locum gubernatoribus quem peterent, neque vt mos ipsius consuetudóque superioribus temporibus fuerat, tabellas signatas dederat, vt in tempore iis perlectis locum certum peterent vniuersi.* Simile olim Hamilcar Pœnorum dux: qui *vt in Siciliam inopinatus appelleret, non pronunciauit quò proficisceretur, sed*

Lib. iii. cap. xvii.

Stratagema in Tesseris.

De bello Afric.

Lib. i. cap. i.

ſed tabellas, in quibus ſcriptum erat quam partem peti vellet, ſignatas gubernatoribus tradidit, præcepítque nequis legeret, niſi vi tempeſtatis à curſu Prætoriæ nauis abductus eſſet. Sed redeo ad verba Polybij, qui addit, *πλατεῖον hoc inſcriptum fuiſſe.* Nempe ipſo nocturno ſigno aut dicto, quod eſſe vellet Imperator. Sæpe vnum, alterum verbum erat; interdum mandatum, aut ſententiam habebat, aut verſum. Claudius quidem à Suetonio, in coniuratione dediſſe ſcribitur *excubitori Tribuno haud temerè ſignum aliud, quàm* Ἄνδρ᾽ ἀπαμύνασθαι ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ. Qui integer Homeri verſus eſt. Et Imperator quidem ipſe ore dabat & pronunciabat (in hoc, aliiſque exemplis:) ſed Tribuni tum inſcribebant, & diuidebant. Modus diuidendi iam ſequitur: *Inſcriptio Teſſeræ.*

„ *Rediens ad ſuum Manipulum, ligneolum iſtud ſiue taleam tradit proximi Manipuli duci.*] Teſſerarius acceptâ teſſerâ à Tribuno, non loci aut dignitatis ordine dabat, incipiens à primis manipulis: ſed contrà, redibat ad ſuum & vltimum Manipulum, & Centurioni dabat: ille acceptam proximi Manipuli Centurioni, iſte iterùm proximi: donec ad primos manipulos peruentum eſſet. Bonus hic ordo dupliciter. tum, vt Vigiliæ in vltimis caſtris & hoſti propinquis ſtatim conſtituerentur; tum vt teſſera ſic viâ rectâ, & ſine flexu, ad Tribunos rediret. *Teſſera ab vltimis diuiſa.*

„ *Hos oportet tabellam, cùm lux nondum occidit, referre ad Tribunos.*] Vides celeritatem. Luce ambiguâ, & ſole occiduo, Teſſeræ à Tribuno datæ; ante eundem occaſum oportuit relatas. Quid ſi mora aut culpa? inquiritur, punitur. Et culpa quidem ſic cognoſcitur:

„ *Siquid deſit, confeſtim inquirit in factum, noſcens ex*

inscriptione, cuius partis tessera non sit perlata.] Ecce, pono tesseram vnam ad Tribunum non rediisse: inter plures, vnde sciet ipse cuius partis aut classis desit? Ait Polybius, ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, *ex inscriptione.* Quid? nónne inscriptio eadem in omnibus? ita, quod ad symbolum aut signum nocturnum attinet; vnum & idem omnibus, in vnam noctem: sed præter hoc, alia etiam inscriptio quæ notaret partem aut genus. Exempli caussâ, tesserarius Hastatorum, Principum, Triariorum, Equitum, quisque suam Tesseram accipiebat, cum notulâ H. P. T. E. aut tali, quæ initialibus aut pluribus litteris notaret genus. Quo fine? ne longè quærendum esset, si fraus aut delictum: sed statim constaret in tali parte peccatum. De ipsâ peculiari notâ, nihil certum habeo: sed probabile talem aliquam fuisse. Quæro amplius, in ipsâ illâ classe, vbi peccatum, quid si neget aliquis sibi datam? si, Thusco quodam, vt dicitur, iurgio, alter alterum culpat? Non potuit. nam testibus adhibitis consignatam, hoc est præsumendum: exemplo à Circuitoribus, qui in exploratione idem faciebant, Polybio mox teste. In re cuiusque capitali, credo hanc diligentiam & cautionem vsurpatam. Facile id autem: quia Centurionibus in tabernaculo, præsentibus militibus data. Hæc ratio Tesserarum, mihi proba & firma, præ nostrâ & hodiernâ. In aures saltem insusurramus, quàm facili lapsu aut venia, si neges intellectam? Discursu datur: nihil hîc opus, & distribuitur in summâ quiete. Et ipsi quidem Centuriones legunt, & porrò tradunt: sed lectam enunciant quorum sunt vigilandi vices. Ita omnia ordine à summo Imperatore Tribunus; ab isto Centurio; ab hoc miles in manipulo suo quisque accipit. Denique ratio sic imperi-

Inscriptio generum in Tesseris.

Laudatæ Tesseræ.

imperitandi aliud etiam aliquid proba, & quæ ad omnes it sine tumultu. Sequitur de ipsis Vigiliis. Lege:

Τὰ δὲ περὶ τὰς νυκτερινὰς φυλακὰς οὕτως οἰκονομεῖται παρ' αὐτοῖς. τὸν μὲν στρατηγὸν, καὶ τὴν τούτου σκηνὴν ἡ παρακοιτοῦσα σημαία φυλάττει. τοὺς δὲ τῶν χιλιάρχων καὶ τοὺς τῶν ἱππέων οὐλαμοὺς, οἱ διὰ τε ταγμένοι, κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, ἐξ ἑκάστης σημαίας. ὁμοίως δὲ καὶ παρ' ἕκαστον τάγμα πάντες ἐξ ἑαυτῶν τιθέασι φυλακὴν, τὰς δὲ λοιπὰς ὁ στρατηγὸς ἀποτάττει. γίνονται δὲ ὡς ἐπίπαν τρεῖς φυλακαὶ παρὰ τὸν ταμίαν, καὶ παρ' ἕκαστον τῶν πρεσβευτῶν, καὶ συμβούλων δύο. τὴν δ' ἐκτὸς ἐπιφάνειαν οἱ γροσφομάχοι πληροῦσι, παρ' ὅλον καθημέραν τὸν χάρακα παρακοιτοῦντες. αὕτη γὰρ ἐπιτέτακται τούτοις ἡ λειτουργία, ἐπὶ τῶν εἰσόδων ἀνὰ δέκα ποιοῦνται τούτων αὐτῶν τὰς προκοιτείας. τῶν δ' εἰς τὰς φυλακὰς ἀποταχθέντων ἀφ' ἑκάστου φυλακείου, τῶν τὴν πρώτην μελλόντων τηρεῖν, εἷς ἐξ ἑκάστης σημαίας οὐραγὸς ἄγει πρὸς τὸν χιλίαρχον ἑσπέρας. ὁ δὲ

Ea verò quæ ad vigilias nocturnas spectant, sic ab iis administrantur. Imperatorem & Prætorium accubans manipulus custodit; Tribunos & Equitum turmas, ij qui è quoque manipulo constituti sunt, vt diximus. Similiter etiam per singulos manipulos omnes ex seipsis Vigiliam disponunt, reliquas ipse Imperator ordinat. Fiunt autem plerumque tres Vigiliæ apud Quæstorem, & apud quemque Legatorum duæ. Exteriorem verò aspectum castrorum Velites complent, per totum vallum de die accubantes. Hoc enim munus iis incumbit. In portis singulæ eorum decuriæ excubant. Qui verò ad Vigilias destinati sunt, ex singulis eorum excubiis, vnus cuiusque manipuli Tergiductor, ducit vespere ad Tribunum qui primas sunt acturi. Is verò POLYB.

δίδωσι τούτοις πᾶσι ξυλήφια κατὰ φυλακὴν, βραχέα τελέως, ἔχοντα χαρακτῆρα.

dat omnibus istis Tesserulas planè exiguas iuxta Vigiliam, habentes characterem.

Excubiæ à Vigiliis discretæ. Iam ipsas Vigilias enumerat atque ordinat, quas νυκτερινὰς φυλακὰς *nocturnas custodias* dicit. Latini vno verbo *Vigilias*, & distinguunt ab *Excubiis*, quæ diurnæ etiam sunt. Isidorus non malè: *Excubiæ autem diurnæ sunt, Vigiliæ nocturnæ*: etsi illæ quoque pro istis vsurpatæ, & est generale nomen; at non contrà. Ait: *Lib. IX.*

„ *Prætorium accubans manipulus.*] Vti & in diurnis excubiis, & in numero nihil, sed homines mutantur.

Vigiliæ per manipulos „ *Per singulos manipulos.*] Græcè est, παρ' ἕκαστον τάγμα. quod *per quamque legionem* sonare etiam potest: sed Polybius *Ordinem* & *Manipulum* ferè sic appellat, & res vult de istis capi. Quantulum enim esset, vnam Vigiliam in quaque legione excubare? at illud bonum & ad securitatem dispositum, esse ordine per singulos manipulos, in longum latumque castrorum: atque ita nihil vsquam incustoditum. Sunt autem in quaque legione manipuli triginta: ergo excubabant homines *centum viginti*. Quid in Turmis equitum? non ponit, nec credimus fuisse. Iuncti enim iis Triarij dabant, & ipsi districti in circuitione. Si tamen aliter, nihil mali. De Socijs, paria dicenda.

„ *Reliquas ipse Imperator ordinat.*] Quas reliquas? An omnes, præter eas quas ex se ipsi manipuli? vix apparet. nam de more & sorte, vt in diurnis, probabile est in orbem iuisse. An istas reliquas quæ sequuntur, Quæstori & Legatis? Haud absurdum sit, dignioribus illis

Vigiles

Vigiles ab ipso Imperatore adsignatos: & fortasse è superiori illo corpore Extraordinariorum, qui vicini. An *reliquas* etiam intellegere est, vt istæ quidem manipulares tali numero manserint: aliæ variauerint pro libitu Imperatoris, & pro discrimine temporum? Considera. non iuuat me opinionem hanc* χύτραν ποικίλλειν.

*Ollam depingere.

„ *Tres vigiliæ apud Quæstorem*] Versio & sententia nostra valdè abeunt à Ioh. Lascaris. qui sic reddidit: *Fiunt plerumque tres excubiæ, apud Quæstorem vna, binæ apud Legatos.* Quasi hoc vellet Polybius, reliquas excubias ab Imperatore disponi, atque eas ferè tres esse: vnam Quæstori, duas duobus Legatis. Ego malim capi (& verba mecum Polybij) de numero excubiarum. vt tres ipsi Quæstori fuerint, id est homines duodecim: cuique Legato binę. Etsi suprà tamen suspicatus sum huic quoque tres fuisse. Sed reuera suspicionibus hæc constant: & cur tam curiosè rimamur nullâ industriâ fortassis indaganda?

Ambigua Polybij sententia.

„ *Exteriorem aspectum Velites complent.*] Ambigas quid velit. vtrum fuisse eos intra castra, medios inter vallum & milites, vacuo illo spatio: an extra ipsa castra, & ad fossas. Illud securitas magis suaserit; istud Festus, qui ita scribit: *Procubitores dicuntur ferè Velites, qui noctu custodiæ caussâ ante castra excubant, cùm castra hostium in propinquo sunt. vt M. Cato in eo quem De re militari scripsit.* Notandus locus, & omnino huc facit. nam ait *noctu* excubasse, & *ante castra.* Sed fortasse hoc intellegit, quod in portis, aut ante eas. Certè si ad ipsum vallum extrorsus, non absque periculo eorum fuerit: etsi video semper istos in leui habitos & in vili. Seneca: *Bona aduenticia eo nobis loco sint, quo in castris auxilia & armatura le-*

Velites vbi?

Velites proiecti & viles.

De Vit. beat. cap. VIII.

ra leuis. Seruiant ista, non imperent. Etiam de die Polybius eos ad vallum locat, & videntur illîc sedes & tentoriola sua habuisse. Sed ait idem, *compleuisse exteriorem aspectum.* Ergo multos vigilasse oportet, in tantâ latitudine valli, quod fuit pedum supra *bis mille* in quoque latere, vt diximus. Sed intellego, non confertim impleisse & iunctos: sed sparsim, & per excubias diuisos. Pone (vt in manipulis) singulis centenis pedibus excubiam vnam: tutelæ satis erit. nempe viginti excubiæ in latere, siue viri *octoginta.* Adde eos qui in portis.

Portarum vigilia. ,, *In portis singulæ eorum decuriæ excubant.*] An soli Velites? an nulli è ciuibus aut sociis adiuncti? Equidem

Equites inibi. vereor, vt parùm firma sit hæc custodia, & Vegetio libenter accesserim qui & equites apponit. *Equites*, in-

Lib. III. cap. VIII. quit, *extra vallum nocturnas excubias facere debent.* Id esset ab exemplo diurno, quo Stationes posuimus ante portas. Certè firmiorem aliquam manum ad ipsos aditus vt locemus, ratio inducit: & puto etiam manipulos, an cohortes potius, excubasse. Toties illud *Puto*? Quid enim faciam? vacillandum est, cùm scipio noster Polybius deserit, ille qui olim ipsius Scipionis.

,, *Ducit vespere ad Tribunum qui primam sunt acturi.*]

Diuisio Vigilum. Ex his aliisque certum est, Vigiles quaternos se diuisisse in quattuor partes, ita vt singuli vigiliam vnam noctis obirent, sorte diuidente. Ad quam sortem Virgilius aspexit:

Omnis per muros legio sortita periclum

Excubat, exercetque vices quod cuique tuendum est.

Ad vices autem & mutationem Vegetius: *Quia impossibile videbatur in speculis per totam noctem vigilantes sin-*

Lib. III. cap. VIII. *gulos permanere, ideò in quattuor partes ad clepsydram sunt*

diuisæ

diuisa vigilia, vt non amplius quàm tribus horis nocturnis necesse sit vigilare. Bona & commoda ratio. Erant quattuor vigiles, atque ij vnà. sed vnus ex iis suâ vigiliâ quisque perstabat intentus & verè vigil, alij adiacebant aut accubabant. Itaque his quies aliqua; & ille stans si auxilium posceret, ad manum habebat. Multo melior hæc ratio quàm nostrorum Sentinellarum, qui prorsus solitarij, aut certè a suis abiuncti. Itaque facilè intercipiuntur, imò & occiduntur, sine aliorum sensu. Sed iam ad Polybium, ait: Tergiductorem siue Optionem, ducere primos quosque Vigiles ad Tribunum, quis ergo secundos, tertios, quartos? Nemo, nec vllus vltrà discursus in castris: sed probabile est, ipsos istos primos Tesserulas quoque eorum vicem accepisse. Castra quidem noctu omnino quieta: ideoque statuendum, Vigiles primos, etsi dependso suo penso, tamen non abiuisse ad tentoria, sed illic reliquum noctis mansisse. Idem in secundis & tertiis, non pòst venisse sub suam horam: sed illîc eam otio exspectasse. Quærere lubet de Velitibus. an non iis Tesserulæ? si fuerint, quis deduxit? Non enim iis Optio aut Centurio. Fuisse Tesseras tamen, necessarium videtur pro fide Vigiliarum: & arbitrari liceat Optionem deduxisse manipuli eius, cui pars quæque Velitum adtributa. In Ordine suprà declaratum. *Per ternas quique horas.*

„ *Dat omnibus tesserulas, planè exiguas, iuxta Vigiliam.*] Vide ne te confundant aut turbent iteratæ istæ Tesseræ. Nunquid enim anteà habuimus, & Tesserarius ipse eam à Tribuno accepit? Ita planissimè. sed nempe diuersam ab istis. Illa vniusmodi fuit, & signum aut dictum nocturnum, quo sese ab hoste internoscerent: istæ diuersiformes, & propriæ cuique Vigiliæ. Etiam in modulo *Tesserulæ à prioribus aliæ.*

dulo discrimen. Illa *tabella latiuscula*, vt dixit: istæ *planè exiguæ*, & vt appellat, καῖφι aut velut *taleolæ*. Omnino non aliud fuisse videntur quàm ligneola; cùm notâ duplici impressâ: alterâ manipuli, alterâ Vigiliæ ipsius. Id hoc fine, vt Tribunus eâ redditâ, statim conspiceret quis in quoque manipulo, & quotâ Vigiliâ, munus fecisset aut non fecisset. Puta igitur fuisse insculptum, H. P. T. cum numeris *primi, secundi, tertij, quarti* manipuli: itemque V. I. V. II aut talia, id est, *Hastati, Principis, Triarij* ille & ille manipulus: & *Vigilia prima, Vigilia secunda*, sic deinceps adiunctum. Sed iam de ipsâ *Circuitione* Polybium nobis lege:

POLYB. Ἡ δὲ τῆς ἐφοδείας πίστις, εἰς τοὺς ἱππεῖς ἀνατίθεται. δεῖ γὰρ τὸν πρῶτον ἰλάρχην καθ' ἕκαστον στρατόπεδον ἑνὶ τῶν οὐραγῶν τινι αὐτοῦ παραγγεῖλαι πρωῒ παράγγελμα τοιοῦτον, ἵνα τέτταρσιν οὗτος ἐμφανίσῃ νεανίσκοις τῶν ἐκ τῆς ἰδίας ἴλης πρὸ ἀρίστου τοῖς μέλλουσιν ἐφοδεύειν. μετὰ δὲ ταῦτα τῷ τῆς ἐχομένης ἴλης ἡγεμόνι δεῖ τὸν αὐτὸν ἀφ' ἑσπέρας παραγγεῖλαι, διότι τούτῳ καθήκει τὰ περὶ τῆς ἐφοδείας φροντίζειν εἰς τὴν αὔριον. τοῦτον δ' ἀκούσαντα παραπλησίως ταυτὰ δεῖ ποιεῖν τοῖς προειρημένοις εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ἑξῆς. οἱ δὲ

Fides circuitionis equitibus committitur. Oportet enim primũ Turmæ Præfectum, aut Decurionem in quaque legione, vni Tergiductorum suorum præcipere manè præceptum huiusmodi. vt quattuor iuuenibus Turmæ suæ indicet atque edicat ante prandiũ, iis qui debebunt circuire. Deinde sequẽtis Turmæ Præfecto oportet eũdem vespere indicare, quòd ad eum sequentis diei circuitionis cura pertineat. Qui cùm audierit, oportet consimiliter iam dictis eum facere in sequentem diem. Pariter & eos qui sequuntur. Qui verò

προσκληθέντες ὑπὸ τῶν οὐραγῶν, ἐκ τῆς πρώτης ἴλης τέτταρες, ἐπειδὰν διαλάχωσι τὰς φυλακάς, πορεύονται πρὸς τὸν χιλίαρχον, καὶ γραφὴν λαμβάνουσι, πόστην καὶ πόσας ἐφοδεῦσαι δεῖ φυλακάς. μετὰ δὲ ταῦτα παρακοιτοῦσιν οἱ τέτταρες, παρὰ τὴν πρώτην σημαίαν τῶν τριαρίων. ὁ γὰρ ταύτης ταξίαρχος τὴν ἐπιμέλειαν ποιεῖται τοῦ κατὰ φυλακὴν βουκανᾶν. συνάψαντος δὲ τοῦ καιροῦ τὴν πρώτην ἐφοδεύει φυλακὴν ὁ ταύτην λαχών, ἔχων μεθ' αὑτοῦ μάρτυρας τῶν φίλων. ἐπιπορεύεται δὲ τοὺς ῥηθέντας τόπους, οὐ μόνον τοὺς περὶ τὸν χάρακα καὶ τὰς εἰσόδους, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατὰ σημαίαν ἅπαντας, καὶ τοὺς κατ' οὐλαμόν. κἂν μὲν εὕρῃ τοὺς φυλάττοντας τὴν πρώτην ἐγρηγορότας, λαμβάνει παρὰ τούτων τὸ κάρφος. ἐὰν δ' εὕρῃ κοιμώμενον, ἢ λελοιπότα τινὰ τὸν τόπον, ἐπιμαρτυράμενος τοὺς σύνεγγυς, ἀπαλλάττεται. τὸ δὲ παραπλήσιον γίνεται καὶ ὑπὸ τῶν τὰς ἑξῆς φυλακὰς ἐφοδευόντων. τὴν δ' ἐπιμέλειαν τοῦ κατὰ φυλακὴν βουκανᾶν, ὡς κυρίως εἶπον, ἵνα σύμφωνον

verò ordinati ab Tergiductoribus fuerint, ex primâ Turmâ quattuor, postquam sortiti fuerint Vigilias, eunt ad Tribunum, & scriptum accipiunt, quotam & quot debeant obire. Post quæ illi quattuor accubant ad primum Manipulum Triariorum, siue Primum pilum. Eius enim Centurio curam habet ad quamque Vigiliam buccinâ signum dandi. Cùm verò tempus appetierit, primam Vigiliam circuit is qui eam sortitus est, habens apud se testes aliquos ex amicis. Perlustrat verò dictos locos, non solùm circa vallum & portas, sed etiam circa manipulos & turmas. Quod si reperit qui Primam agunt vigilantes, capit ab iis tesserulam. sin aliquem dormiẽtem, aut loci desertorem, testificatus proximos abit. Idem fit & ab iis qui sequentes vigilias lustrant. Curam verò buccinandi ad quamque Vigiliam, vt circuitoribus con-

 ueniat

ἢ τοῖς ἐφοδεύουσι πρὸς τὰς φυλάττοντας, οἱ τῆς πρώτης σημαίας τῶν τριαρίων, ἐξ ἑκατέρου τοῦ στρατοπέδου ταξίαρχοι, καθ' ἡμέραν ποιοῦνται. τῶν δ' ἐφόδων ἕκαστος ἅμα τῷ φωτὶ πρὸς τὸν χιλίαρχον ἀναφέρει τὸ σύνθημα, κἂν μὲν ᾖ πάντα δεδομένα χωρὶς ἐγκλήματος, ἀπαλλάττονται πάλιν. ἂν δέ τις ἐλάττω φέρῃ τοῦ πλήθους τῶν φυλακείων, ζητοῦσιν ἐκ τοῦ χαρακτῆρος, ποῖον ἐκ τῶν φυλακείων λέλυται. τούτου δὲ γνωσθέντος, καλεῖ τὸν ταξίαρχον. οὗτος δ' ἄγει τοὺς ἀποταχθέντας εἰς τὴν φυλακὴν, οὗτοι δὲ συγκρίνονται πρὸς τὴν ἔφοδον. ἐὰν μὲν οὖν ἐν τοῖς φύλαξιν ᾖ τὸ κακὸν, εὐθέως δῆλός ἐστιν ὁ τὴν ἐφοδείαν ἔχων, ἐπιμαρτυράμενος τοὺς συνεγγυς. ὀφείλει γὰρ τοῦτο ποιεῖν. ἐὰν δὲ μηδὲν ᾖ τοιοῦτο γεγονὸς, εἰς τὴν ἔφοδον ἀναχωρεῖ τοὔγκλημα. καθίσαντος δὲ παραχρῆμα συνεδρίου, τῷ χιλιάρχῳ κρίνεται. κἂν καταδικασθῇ, ξυλοκοπεῖται.

ueniat cum vigilibus, Centuriones primi manipuli Triariorum in quaque legione per dies curant. Quisque autem circuitorum unà cum luce ad Tribunum defert Tesseram. & si omnes redditæ sint, sine culpâ abeunt. Quod siquis pauciores fert quàm pro numero Vigiliarum, inquirunt ex charactere quanam Vigilia defecerit. Quo cognito, vocat Centurionem, qui ducit eos quorum Vigilia fuerat. ij disceptant cum circuitore. Et si Vigilum delictum est, statim ostendit circuitor adhibitis testibus è proximis. id enim facere tenetur. Si nihil horum; in ipsum cadit culpa. Statímque consilio aduocato, Tribunus iudicat, & si damnatus fuerit, fuste percutitur.

Posuit Vigilias, non est satis: firmandæ sunt, alioqui in noxam ituræ adeò non in bonum. Dum infidis aut incautis vigilibus fido, parùm ipse caueo, & obijcior hosti. Absit, absit à Romanâ prudentiâ: benè & tutò muniemus. Ait ergo.

„ *Fides circuitionis.*] Græcè ἐφοδείας, passim in re istâ: quod est, *obitus aut lustrationis.* Placet vox *Circuitionis* destinata in hanc rem olim, vt euincunt exempla. Magis tamen prisci aliter, dixeruntque (auctor Festus) *Fraxare, vigiliam circuire.* Circuitio.

„ *Equitibus committitur.*] Optimâ ratione. quiescant paullum Tribuni & Cēturiones, fessi diurnis curis: succedant isti, dignitate & fide proximi, aut pares. Hoc ante Polybium obtinuisse, etiam Liuius docet, qui inter prodigia memorat bello primo Annibalico: *Circumeunti vigilias equiti scipionem, quem manu tenebat, arsisse.* Quem scipionem? fortuitum, opinor, & per tenebras ad fulcrum: nisi quis signum aliquod imperij fuisse vult, ritu Centurionum: quod non probo. Allusit ad hanc equestrem circuitionem & Statius: Equites circūeunt. Lib. XXII. Liuio lux.

—— monitu ducis acer agebat Lib. X.
Amphion equites, noctem vigilatáque castra
Explorare datus.

Hæc de more. nec tamen nescias ipsos interim Tribunos circumiuisse, si propius discrimen. Liuius: *A custodibus probra in circumeuntes Vigilias Tribunos iacta.* Quin & ipse Imperator interdum. quod de Tito in obsidione Hierosolymorum, Iosephus prodit: & de Mario Sallustius: *Vigilias ipse circuire.* Idem & Legatos iungit, de Metello: *Vigilias crebras ponere, & eas ipse cum legatis circuire.* Posteriore æuo dixeris hac in re aliquid etiam Centurionibus fuisse. ex Tacito: *Deflagrante paullatim seditione addit consilium, vetitis obire vigilias Centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur.* Sed hoc magis sit intellegi de initiis vigiliarum, quæ Centuriones procurant: itemque de Tubâ, quâ solent Primi- Tribuni aliquando idem. Lib. XXVIII. Et Imperator aut Legati. An & Cēturiones. II. Hist.

XV. Annal. pili singulas ordiri. Est etiam in eodem Tacito: *Initia vigiliarum per Centurionem nunciari.* Quod ille inter sollennia Romanæ militiæ refert, & ea quæ Teridates mirabatur. Credo autem fuisse, vt Centurio (an non ille ipse Primipili?) nunciaret Imperatori Vigilias iam positas, & castra in quiete esse. At sub Vegetij æuum *Circitores* proprium munus fuit, & vt ipse loquitur, *militiæ gradus.*

Circitores

Lib. III. cap. VIII.

„ *Primum Turmæ Præfectum.*] Turmæ, non *Alæ*, vt Lascaris vertit. In quaque Turmâ tres Præfecti siue Decuriones: nunc ait, hanc curam fuisse primi è tribus. Idque per vices iuisse in orbem: ergo vndecimo die redibat ad Turmam circumeundi munus. si tamen è quaque legione Circuitores capti, quod Polybij verba hîc ostendunt. Ergo octo fuerunt in vnam noctem, & partiti sunt lustrationem, quod nunc dicet.

„ *Scriptum accipiunt, quotam, & quot debeant obire.*] Si quattuor modò Circuitores fuissent, atque ij tota castra lustrassent: quid opus scripto, aut designatione? nullâ Sed quia octo, & bipertitò obibant: ecce cuique parti adsignant Tribuni Vigilias quas lustrent. Sed an per legiones? id est, vt cuiusque legionis equites, suos lustrauerint? hoc nescio. Sed siue illud, siue aliter, vtile tamen scriptum. Si enim quique in suâ legione obibant; sciebant quidem Vigilias in manipulis: sed quis, cuius partis, ad Prætorium, Quæstorium, Legatos, portas excubarent, id haud certò sciebant. Optimè Tribunus, qui ideò scribebat. Sin autem Tribunus ipse castra diuidebat, & partes lustrandas, ne certum esset vnde inciperent, aut quos obirent: multo magis sanè hoc opus. Sed dices, cur *quotam* etiam scribit? Nam id iam constabat,

Inquisita ratio lustrandi.

& inter

& inter ipſos, vt Polybius dixit, ſortiti erant. Maioris firmitatis cauſsâ, & vt quiſque cum notâ ſuæ Vigiliæ omnes eas haberet. In re, vnde ſalus caſtrorum pendebat, nolebant quæſtioni aut excuſationi locum vllum eſſe. Poſſes etiam in Græcis interpretari & legere, πόσην καὶ πόσας: *quantam & quàm multas*. Quod eſſet, vt non ſolùm numerum Vigiliarum, ſed modum & magnitudinem ſcirent. Nam hæc variabant: & alibi vna erat, alibi duplices, triplices, alibi manipulus totus. Hæc autem ſcienda, vt non de certitudine tantùm, ſed de numero quoque referrent.

„ *Accubant ad primum pilum.*] Bonâ cauſsâ, vt proximi ſint ad audiendum Signum, atque eiipſi attendendum vt in tempore detur. Sed & honeſtum decorumque id Aquilis; ante ipſas, velut equeſtres excubias illas eſſe. Vno enim abeunte, reliqui tres accubabant. *Circuitores ad Aquilam adiacent.*

„ *Cuius Centurio curam habet.*] Cur ille? quia magna hæc res: & ideò commiſſa capiti Centurionum.

„ *Ad quamque Vigiliam.*] Quæ quattuor erant, & ſingulæ diuiſæ in horas ternas. Lucanus clarè: *Vigiliæ quaternæ.*

—— iam caſtra ſilebant, *Lib. v.*

Tertia iam vigiles commouerat hora ſecundos.

Quies, inquit, in caſtris erat, & tertiâ horâ parabant ſe Vigiles ſecundi. In Auſonio hîc Griphus: *In Auſonio ſalebra* In Gripho Ternario.

—— noctiſque per vmbram

Tergemini vigiles.

Mihi quidem griphus, & ipſe carme[n] ſ[ic] inſcribit. Vir doctiſſimus explicat: *Cùm ſint quattuor Vigiliæ, in ſingulis ternos vigiles fuiſſe, quemque pro ſuâ horâ excubaſſe.* Id verò numquam factum, Vigiliis quas Polybius & nos hactenus explicamus. Sed nec Vegetij temporibus aliter,

Lib. III. ter, qui Vigilias disertè *quattuor virorum* facit; & singulos *tribus horis* excubasse. Confusio fuisset illa* toties mutandi: & quo signo? quis de horâ indicasset? Nam buccina dumtaxat tertiâ quâque horâ sonabat. Aliud est in Ausonij versu, & nisi quis explicat, muto: *noctisque per vmbram Tergeminam*. Vmbra inquam *tergemina*, non ipsi vigiles: id est, horæ ternæ in vigiliis: quod clarum. Poëtica quidem illa phrasis, eoque audacior; cur offendat? Tot igitur Vigiliæ, & Primipilus Clepsydris eas discernebat. Habebat vascula aquaria, siue *mensuras ex aquâ*, vt Cæsar appellat quibus quattuor illa tempora æqualiter distinguebant. Vegetius: *In quattuor partes ad clepsydram sunt diuisæ vigiliæ*. Cæsar de Britanniâ: *Certis ex aquâ mensuris breuiores esse noctes quàm in continente videbamus*. Agnitum id & obseruatum è vigiliariis hisce clepsydris significat, quæ castra comitabantur.

Vigiles per ternas horas.

**præsertim breuioribus horis æstiuis.*

Clepsydræ ad Vigilias.

Lib. V.

" *Signum buccinâ dandi.*] *Tubâ* dixit Lascaris: sed est in Græco clarè βυκανᾷν: nec aliter factum. Buccina huic rei seruiit. Liuius: *Vbi secundæ Vigiliæ buccinâ signum datum esset*. Idem: *Vt ad tertiam buccinam præsto essent*. Propertius: *Et iam quarta canit venturam buccina lucem*. Silius: —— *mediam somni cùm buccina noctem*

Diuideret, iámque excubias sortitus iniquas

Tertius abruptâ vigil iret ad arma quiete.

Buccina ad Vigilias.

Lib. VII. Lib. XXVI. Lib. IIII. Lib. VII.

Vbi attende item de sorte ad vigilias, & mediam noctem, id est tertiam iniquissimam habitam, quia turbaret totam quietem. Nam reliquis, bonam partem primæ aut sequentis noctis licebat dormire. Hauris etiam, dormisse Vigiles cùm eorum sors & vices non essent. Sed de Buccinâ, item Frontinus: *Sulla bello sociali nocte profectus*,

Lib. I. cap. V.

profectus, relicto buccinatore, qui vigilias ad fidem remanentium diuideret, & quartâ vigiliâ commissâ eum sequeretur, incolumes suos perduxit. Cicero huc aspexit: *Te gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat.* Orat. pro Mur. Sallustius communi verbo, & multitudinis numero, est vsus: *Marius quàm maximum silentium haberi iussit, ne signa quidem, vti solent per vigilias, canere.* In Iug. An quia reuera plura, an quia pluries. Istud Ausonius significat:

—— ter clara instantis Eoï
Signa canit serus, depenso Marte, satelles.

At illud è Vegetio firmes: *A tubicine,* inquit, *omnes vigiliæ committuntur, & finitis horis à cornicine reuocantur.* Lib. III. cap. VIII. Itaque Tubam adhibet ad initia, Cornu siue buccinam ad finem. *An & Tuba adhibita?* Tacitus quoque in verbis suprà datis tangit, *Omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur.* II. Hist. Tubâ, disertè. Sed & Iosephus: Τὰς φυλακὰς καὶ τὰς ἐξεγέρσεις *σάλπιγγες προσημαίνουσιν: *Vigilias & excitationes, Tubæ præsignificant.* *Sed Græca ea vox communior est. Et certum est iam olim signa omnia cecinisse initio Vigiliarum, aut potius paullò ante ipsas, cùm scilicet Prætorium dimitteretur. *Signa omnia sub Vigilias.* Polybius, de Scipionis strategemate, quo castra Syphacis incendit: Ἐστὶ γὰρ ἔθος Ῥωμαίοις κατὰ τὸν τοῦ δείπνου καιρὸν τοὺς βυκανίτας καὶ σαλπιγκτὰς πάντας σημαίνειν παρὰ τὴν τοῦ στρατηγοῦ σκηνήν, χάριν τοῦ τὰς νυκτερινὰς φυλακὰς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἵστασθαι: Lib. XV. *Est enim mos Romanis, sub tempus cenæ buccinatores & tubicines omnes canere ad Prætoris tabernaculum, vt tunc vigiliæ nocturnæ constituantur.* Liuius ipsum illud narrans: *Vbi Prætorio dimisso signa concinuissent.* Lib. XXX. Atque hoc est illud signum imperij, quod Cæsar tangit: *Pompeius receptis omnibus in vna castra legionibus, suum cum Scipione honorem partitur, classicúmque apud eum cani, & alterum illi iubet Prætorium* III. Ciuil.

torium tendi. Haud dubiè hoc ipsum est: sed ambigo an Liuius item eò aspexerit, siue Asdrubal apud Liuium: qui suspicione iniectâ de aduentu alterius Consulis in castra Liuij, *attendi iubet, semel bísue signum canat in castris.* Et statim addit: *Illud veterem ducem, & assuetum Romano hosti mouit, quòd semel in Prætoriis castris signum, bis in Consularibus referebant cecinisse. Duos profectò Consules esse.* Putarem de ipso isto classico intellegendum: sed Liuius singularie *signum* dicit: & Silius in câre *Buccinam* nominat:

De Liuij sententia. Lib. xxviii.

Lib. xv.

> —— *bis clarum buccina signum*
> *Præterea, gemino prodebat iuncta magistro*
> *Castra regi.*

Vt fortasse ad Vigilias ipsas hæc sint referẽda: & in vnis castris Buccinam vnam sonuisse: nisi cùm duo Prætoria, & duo duces. In Tacito autem quod legitur, inter sollennes militiæ ritus: *Initia vigiliarum per Centurionem nunciari, conuiuium buccinâ dimitti*: referebam olim ad hoc Classicum. Sed resisto: quia ante cænam videtur illud cecinisse: hæc Buccina finit cænam. Sed & ea hîc sola; in Polybio omnia signa. An non magis hic mos & sensus? Ante cænam classicum cecinisse: eo signo Prætorem aliosque cænasse: tum Centurionem nunciasse Vigilias incipere: & mox ad primam Buccinam conuiuium dimissum. vt quisque scilicet ad se iret, nec vltrà discursu vllo castra inquietarentur. Hoc nunc placet.

De Taciti. xv. Annal.

" *Testes aliquos ex amicis.*] Primùm fidei causâ, vt si culpam alicui ingerat, non ille regerat aut abnuat: deinde decori etiam causâ & periculi, quia nec honestum, nec tutum fortasse, solos ita circuire. Ergo aliquem aut

aliquos ex amicis assumebant: sæpe eiusdem illius ordinis, & quibus operam hanc in simili reddebant.

„ *Attestatus proximos abit.*] Tam illos, quos apud se amicos habet, quàm Vigiles proximos.

„ *In quaque legione per dies curant.*] Hoc ille de Primopilo iterùm, qui signum dat Vigilijs. Atque ait, *ex vtraque legione Centuriones per dies fecisse.* Ita vertere malo illud Græcum καθ' ἡμέραν, quàm cum Lascari *cottidie*. Non enim, opinor, bis signum datum, & ab vtroque Centurione, sed per vices id factitatum: & cùm quattuor essent (duo in quoque Manipulo) munus haud graue fuisse in quintum quemque diem. Si vt Lascaris, profectò graue, & singulis, aut alternis noctibus peruigilandum ad curam, in quâ nihil remissè aut otiosè agendum.

„ *Vocat Centurionem.*] Eius manipuli, in quo culpa. Cetera clara, vtique si vnà cum meis iungas: quod semel te hortor. Finem Vigiliarum habes: nihil omissum? quædam. Primùm de *Armis* nihil dixit: sed sciri etiam *Vigiles cũ armis.*
eo silente potest, armatos vigilasse. Tacitus de instauratâ disciplinâ à Corbulone: *Stationes, Vigiliæ, diurna nocturnáque munia in armis agitabantur.* Quod tunc omissum *XI. Annal.*
scilicet, per longam pacem. Æmilius Paullus tamen *Scutū olim ademptū.*
olim sine scuto ire eos censuit: *& nouo more*, ait Liuius, *Lib. XLIIII*
scutum in vigiliam ferre vetuit. Caussam dedit: *Stare enim galeatos, deinde vbi fessi sint innixos pilo, capite super marginem scuti posito, sopitos stare.* Seneca hoc ipsum euenisse testatur: *Vt si necesse fuerit, stans etiam aliquando saucius pro vallo peruigilet, & ne pilæ quidem incumbat, quia solet obrepere interim somnus in aliquod adminiculũ reclinatis.* *Epistol. XXXVI.*
Etsi hoc de Scuto non mansisse arbitramur: & in *Posteà redditum.*
monumentis lapideis Vigiles cum scuto ante se deposi-

to ſtare cerno. Sed de pilo aut lanceâ, cùm eo ſteriſſe etiam Tertullianus approbat, qui ſic de milite Chriſtiano, libro De Coronâ: *Et excubabit pro templis, quibus renunciauit, incumbens & requieſcens ſuper lancea, quo perfoſſum eſt latus Chriſti?* In eodem etiam Senecâ lectum moneo, qui illo die in expeditione fuiſſent, ne vicibus quidem ſuis vigilaſſe. *Miles, inquit, vigilias diuidit: at nox immunis eſt ab expeditione redeuntium.* Cauſſa ab humanitate, & quia tales egent quiete. Secundùm. Nihil de *Vigilum vocibus* in Polybio: at Tacitus iniecit. *Inualidi ignes, interruptæ voces*: de nocte quam Romani egerunt in angore, obſidentibus Germanis. Iterùm clariùs: *Vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant, tamquam iuſſi ſilere, ne quietem eius turbarent. Ita intermiſſo ſigno & vocibus, ſe quoque in ſomnum lapſos.* Duo adhibita oſtendit ad excitandum, *Signum* ſiue buccinam, & *Voces*. Et de his Dionyſius iam olim. cùm Sabini caſtra Romana tentarent noctu, & illi de compoſito neglegentiam & ſomnum præferrent: οἱ πρῶτοι πορευόμενοι, inquit, οὔτε φέγγη λαμπτήρων ἑώρων, οὔτε φωνὰς φυλάκων ἤκουον: *Qui primi* (Sabinorum) *progreſſi ſunt, neque ſplendores facium videbant, neque voces vigilum audiebant.* Nota ibi & Faces, de quibus ſtatim. Lego & in Polyæno, Clearchum cùm timeret incurſuros noctu hoſtes, iuſſiſſe ſuis ἐν τοῖς ὅπλοις διατελεῖν, καὶ τὰς ἐγέρσεις ποιεῖσθαι πυκνάς: *in armis permanere, & excitationes crebras facere.* Ad voces has referendum videtur, quibus Vigiles cum clamore proximos & ſucceſſuros excitabant. Ambroſius & eò reſpicit, de gruibus: *Poſt vbi vigiliarum munus fuerit completum, perfuncta munere in ſomnum ſe, prauio clangore componit, vt excitet dormientem, cui vices muneris traditura eſt.* Et quæ autem voces? opinor, ex ipsâ re: *Vigila;*

Cap. xi.

De Tranq. cap. vlt.

Voces Vigilum.

1. Annal.

v. Hist.

Lib. v.

Lib. II. Strat.

Lib. v. Hexaëmer. cap. xv.

Quæ eæ fuerint?

gila, vigila. Tale aliquid in Seruio, qui sacerdotes ad templum Martis iuisse, instante bello, & *motis ancilibus dixisse, Mars vigila,* scriptum reliquit: quasi illum, more militiæ, ad excubandum prouocantes. Facit magis, quod hodie apud Turcas ille mos, & in arcibus opidisque excubias ita agunt, vt altâ voce inuicem appellent se & responsent. Petrus Bellonius diligens vtilisque obseruator monuit: itemque amicus noster Carolus Clusius, Pannones idem factitare, qui clarè & mutuò sibi accinunt *Szolaÿ Szolaÿ virratzto, Szolaÿ,* id est, *Vigila vigila vigil, vigila.* Et cùm sub auroram se recipiunt, canunt: *Haynal vagÿon szep pyros, haynal haynal-vagÿon,* hoc est, *Erumpit iam elegans rubens* (scilicet aurora aut dies) *erumpit iam.* Sed & Persæ cantitare soliti in Vigiliis laudes sui regis. Ammianus: *Nostri obtruncarunt vigiles omnes, ex vsu moris gentici iustitiam felicitatemque regis sui canoris vocibus extollentes.* Quæ omnia bona & vtilia contra somnum nemo neget. Atque istæ olim voces: Græcis etiam Tintinnabula siue Campanulæ, ad excitandum. In Thucydide: Τοῦ γὰρ κώδωνος παρενεχθέντος, οὕτως ἐς τὸ διάκενον, πρὶν ἐπανελθεῖν τὸν παραδιδόντα αὐτὸν, ἡ πρόσθεσις ἐγένετο: *Tintinnabulo enim prolato, priusquam rediret is qui tradiderat, ita in vacuum locum scalarum admotio facta.* De Brasidâ loquitur, qui Potidæam conatus capere noctu, dum is qui circuit tintinnabulum porrigit, atque ita locũ paullisper deserit. Ibi Scholiastes: Ἕως γὰρ ὁ περιιὼν μετὰ τοῦ κώδωνος ἄλλῳ παρεδίδου τὸν κώδωνα, χρόνου ἐγγινομένου, ἔλαθε προσθεὶς τὸν κλίμακα: *Intereà dum is, qui circuibat cum tintinnabulo, alteri illud traderet, tempore aliquo medio, fefellit scalas admouens.* Hoc ipsum tempus (apud Plutarchum) Aratus insidiis legit, cùm Sicyonem caperet: Ἀναβαινόντων δὲ τῶν πρώτων, ὁ τὴν ἑωθινὴν φυλα-

Turcæ his vocibus vtuntur.

Et Pannones.

Et Persæ.

Tintinnabula Græcis. Lib. IIII.

κὴν παραδιδοὺς ἐφώδευε κώδωνι, καὶ φῶτα πολλὰ καὶ θόρυβος ἦν τῶν ἐπιπορευομένων: *Ascendentibus primis, is qui matutinam vigiliam tradebat, transibat cum tintinnabulo, erántque lumina multa & strepitus ingredientium*. Dio Cassius Romanis Vigilibus in vrbe videtur ea dare. cùm scribit

Lib. LIIII. Augustum somnio monitum, *Iouem Tonantem quasi* περιφύλακα, *procubitorem Iouis Capitolini fecisse, eóque tintinnabulum ei appendisse.* Οἱ γὰρ, addit, τὰς συνοικίας νύκτωρ φυλάσσοντες, κώδωνι χρῶνται, ὅπως σημαίνειν σφίσιν ὁπόταν βουληθῶσι, δύνωνται: *qui enim vicos noctu custodiunt, campanulâ vtuntur, vt significare inter se, cùm voluerint, possint*. Etsi haud prorsus eadem ibi caussa. Sed Suidas de illo

In κωδωνοφορῶν. ritu: Οἱ περίπολοι οἱ τὰς φυλακὰς περιπολοῦντες καὶ περισκοποῦντες ἐρχόμενοι ἐπὶ τοὺς φύλακας, κώδωνας εἶχον, καὶ τούτους ἐψόφουν πειράζοντες τὸν καθεύδοντα, καὶ ἵνα οἱ φυλάσσοντες ἀντιφθέγγονται: *Circuitores, qui vigilias circuibant & explorabant, euntes ad Vigiles, tintinnabula habebant, atque ea concutiebant explorantes si quis dormiret, & vt vigilantes voce responderent*. Quod nec hodie prorsus exoleuit, & in arcibus plerisque ad campanulam Vigiliæ excitantur.

Ignes Vigilum. Satis de istis: addo aliquid & de *Ignibus*, quos reperio crebrò. In Propertio:

Lib. IIII. *Ignes castrorum, & Tatiæ prætoria turmæ.*

Lib. IIII. In Statio: *——noctísque per vmbras*
Nunciat excubiis vigiles arsisse plateas.

I. Annal. In Tacito: *Apud Romanos inualidi ignes*. In Liuio: *Pluribus ignibus, quàm pro numero manentium, in speciem*

Lib. XXI. *factis*. Ac possis ad ignes referre, quibus cænæ & corporum curandorum caussâ vtebantur. quò Diodorus du-

Ii sub cænā structi. cit, de Eumene: *Iussisse suos luculentam flammam facere,*

Lib. XIX. *per interualla circiter viginti cubitorum, tamquā ad cænam curámque corporis; secundâ vigiliâ minorem; tertiâ minimam;*

mam; vt procul ſpectantibus vera caſtra viderentur. Quos ſcilicet ignes ita ſtructos, in noctem & Vigilias producebant, donec paullatim exſtinguerentur. Etſi tamen de Facibus propriè ad Vigilias, aliquid ex Dionyſio ſuſpicere, qui ſuprà φέγγη λαμπτήρων ſignanter dixit, id eſt *Facium lumina.* Item Statio, qui & ipſe verbo Facium vſus: *Tamen & Faces alia.*

Incertæq; faces, & iam malè peruigil ignis. Lib. VIII.

de languidis excubiis & remiſſis, vti Tacitus *inualidos ignes.* Atque idem Statius, vbi crebras excubias & dēſas notat, *Contractæq; vices, & crebrior excubat ignis.* Lib. XII.

Quin & in Columnâ Traiani, vbi Vigiles ponuntur, video ſuper eos in turris feneſtrâ exſertam facem: quid? ad illucendum, & vt accedentes noſcerent? opinor.

Etsi alio etiam fine ignes in turribus aut speculis fuisse, probè scio: nempe ad indicandum aliquid aut significandum. quod genus Græci dicunt φρυκτοὺς. Suidas inter alios: *Phrycti, faces quædam è ligno factæ, quas super muros adferentes significant vicinis aut sociis cùm vident hostes aduentantes. Atque etiam cùm socios vel auxilium vident: sed cùm istos, gestant faces quietas; cùm hostes, quatiunt & mouent.* Talia Scholiastes Thucydidis: & res ab ipso Thucydide aliquoties memorata, & crebrò alibi in Græcorum actis. Conuenit quod Polybius διὰ τῶν πυρσῶν σημαίνειν, *per faces significare* dicit: & varium vsum eius rei explicat, & posse pro litteris etiam esse. Cur hodie ignorant aut neglegunt? & alia vsurpant magis molesta, & minùs certa. Sed ille scriptor diffusè exsequitur Decimi libri fine, quem vide. Inuentum hoc Sinoni adtribuit Plinius: *Specularem significationem Troiano bello Sinon inuenit.* An verius de Palamede? cui plerique Græci, vt Sophocles: —— ὃς στρατῷ φρυκτωρίαν,

Ὕπνου φυλάξεις, τά θ' ἀσήμαντ' ἐμφανῆ

Ἔδειξε.

Vt Alcidamas Oratione in Palamedem: Πυρσοὺς αὖ ἐσοφίσατο, ἀλλ' ἐφ' ἡμετέρῳ κακῷ: *Faces inuenit, sed in nostrum malum.* Ipse Palamedes apud Gorgiam ait, ἐξευρηκέναι πυρσοὺς, κρατίστους καὶ ταχίστους ἀγγέλους: *inuenisse faces, optimos & celerrimos nuncios.* Et quod tamen Plinius de Sinone, caussam habet, quòd illum volunt sustulisse facem quâ Græcos aduocabat. Q. Calaber:

Δὴ τότ' ἄρ' αἰθαλόεντα Σίνων ἀνὰ πυρσὸν ἄειρε

Δεικνὺς Ἀργείοισι πυρὸς σέλας:

Tunc Sino flagrantem faculam sublime leuauit,

Ostendens Græcis ignis decus.

Romani

φρυκτοὶ Græcorũ.

Eorum vsus pro litteris.

Quis inuenerit?

Lib. VII.

Romani etiam vsurparunt. vt Scipio apud Numantiam, quem Appianus scribit *diuisisse castra & per partes aßignasse Tribunis, cum præcepto, vt si impeterentur ab hoste, de die panno rubro in hastâ sublato significarent, de nocte, igne.* Vt Cæsar: *Celeriter, vt antè imperauerat, ignibus significatione factâ, ex proximis castellis eò concursum est.* Vegetius inter vsitata refert: *Si diuisæ sint copiæ, per noctem flammis, per diem fumo significari sociis.*

Romani interdũ vsi.
In Iberic.
11. Gallico

DIALOG. X.

De imperiis castrorum, & administratione in his talibus. Tribuni per vices faciunt. Et Salutationes ducum.

TANDEM, tandem, de Vigiliis absoluimus, & ad *Exercitia* imus. AVD. Nec nunc quidem plenè. LIPS. Quid autem abest? AVD. De Tribuno, siue Tribunis, quos crebrò Polybius & tu nominastis, & ferè duos, aut vnum. Quis igitur iste? certus, an quem casus dabat? LIPS. Ille verò certus, & nihil hîc à casu. Commodè autem petis: & dabo. quia facit non ad dicta solùm, sed dicenda. Ordo in hac administratione certus fuit, nec omnes Tribuni simul imperitarunt, ne qua confusio, aut dissensio etiam, esset. Scis illud vetus, *Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Quâ serie & discretione, ista Polybij verba dicent: recita.

** Multorũ imperium non vtile.*

POLYB.

Τὴν δὲ καθόλου δοκιμασίαν τῆς πλευρᾶς, δύο τῶν χιλιάρχων· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν λοιπὴν τὴν κατὰ τὸ στρατόπεδον ἐπιμέλειαν οὗτοι ποιοῦνται. κατὰ δύο γὰρ σφᾶς

Vniuersam lateris probationem duo Tribuni faciunt. Similiter aliam etiam castrensem curam hi sunt qui gerunt. Nam in binos & binos

αὐτῶν διελόντες ἀνὰ μέρος τοῦ ἐκ μηνου τὴν δίμηνον ἄρχουσι, καὶ πάσης οἱ λαχόντες τότε ἐν τοῖς ὑπαίθροις προΐστανται χρείας. ὁ δ' αὐτὸς τρόπος τῆς ἀρχῆς μὲν καὶ τῶν πραιφέκτων περὶ τοὺς συμμάχους. οἱ δ' ἱππεῖς καὶ ταξίαρχοι, πάντες ἅμα τῷ φωτὶ παραγίνονται πρὸς τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνάς. οἱ δὲ χιλίαρχοι πρὸς τὸν ὕπατον, κἀκεῖνος μὲν τὸ κατεπεῖγον ἀεὶ παραγγέλλει τοῖς χιλιάρχοις, οἱ δὲ χιλίαρχοι τοῖς ἱππεῦσι καὶ ταξιάρχοις. οὗτοι δὲ τοῖς πολλοῖς, ὅταν ἑκάστων ὁ καιρὸς ᾖ.

binos se diuidentes, semestris spatij duos menses imperant, & quos ea sors tangit, vniuersæ administrationi castrensi tunc præsunt. Idem imperitandi modus Præfectorum in socios. Equites verò & Centuriones cum primâ luce veniunt ad tentoria Tribunorum, Tribuni ad Consulis: atque ille quidquid agendum Tribunis edicit: Tribuni equitibus Centurionibúsque: isti vulgo militum, cùm tempus cuique rei venit.

„ *Vniuersam lateris probationem.*] Hoc ad castrorum munitionem spectat, de quâ dictum.

„ *Duo Tribuni.*] E quaq; legione vnus, vt iam audies.

Munera Tribunorum.

„ *Aliam etiam castrensem curam.*] Nempe vigilias disponere, circuire; tesseras & signum dare; denique, quidquid ad vsum, imperare. Sed inprimis etiam ius dicebant, & caussas siue lites militares cognoscebant. Liuius: (Lib. XXVIII) *Tribunos & iura reddere in principiis sinebant, & signum ab eis petebant.* Imò puniebant etiam, & de capite cognoscebant. in Polybio infrà.

„ *In binos & binos se diuidentes.*] Totum hoc ita exaudio, vt velit vnius legionis sex Tribunos in tres se partes diuisisse, & binos imperasse per binos menses. Ita, cùm duæ legiones in castris, quattuor erant qui imperabant:

Diuisio Tribunorum.

bant: sed nec ij continuò, diebusque, nisi fallor, alternis. Id à Consulibus quoque factum, cùm vterque in vnis castris, vt imperia in dies demutarent. Caussa sic censendi non vno loco Polybius (in totâ hac re castrensi:) qui ferè ad vnum Tribunum omnia refert. Ad vnum dico, cùm de vnâ legione; ad duos, cùm de duabus. Nisi obseruas, hærebis sæpè in eius verbis. Ista diuisio commoda fuit & prudens: commoda ad alternam requiem; prudens ad concordiam. Quisque enim suis diebus & mensibus, in suâ legione, imperium inhibebat. Ad hanc diuisionem spectauit Liuius: *Secundæ legionis Fuluius Tribunus militum erat. is suis mensibus dimisit legionem.* Disertè ait *menses*, multitudinis numero: & Polybius hîc, *duos menses*. Alioqui potuisset diuisio institui, vt è quaque legione vnus in mensem. Sed non est ita. & quę ratio in Centurionibus duobus valuit, ea hîc: vt altero ægro aut impedito, alter nihilominus munia obiret. Libet etiam quærere, cur in *semestre* tantùm? cur non discreti sic in totũ annum? Ratio fuit, quòd annus actionibus & negotiis inæqualis. Æstas tota in expeditione & opere; hiems pigra & otiosa. Nequis ergo queri posset, aut honoratum se parum aut nimis oneratum; omnes ad res aut otium admittebant, prout tempora erant. Cogitandum etiam, an non hæc semestris diuisio occasionem dederit *Tribunis Semestribus*, de quîs dixi.

A Consulũ exemplo.

Vnus in diem imperabat.

Lib. XXXIIII.

Alia diuisio reiecta.

Cur semestris ea fuerit?

„ *Idem imperitandi modus Præfectorum in socios.*] Qui Præfecti Tribunis vbique adæquantur.

„ *Equites verò & Centuriones.*] Omnésne equites? indefinitè dicit: sed Decuriones intellegi tantùm, ratio & exemplum dictare videntur: vt iuerint modò ij, qui in imperio. Certè alius ille numerus prægrandis.

Equitum nomine Decuriones.

„ *Cum primâ luce veniunt ad tentoria Tribunorum.*] Ita me Deus, hoc pulchrum. Ecce sexaginta Centuriones, triginta Decuriones (in vnâ legione supputo.) veniunt agmine, & compositè, ad Tribunos: (omnésne? an eos modò, quorum illis mensibus imperium? hoc verius.) veniunt, inquam, ad Tribunos, per speciem officij, vt salutent & vt deducant. Quid tum? ipsi Tribuni cum hoc comitatu ad Imperatorem summum. Nónne decorè omnia & vtiliter, ad dignitatem imperantium augendam? ad imprimendam subditis venerationem? Iosephus de totâ istâ re: Ὑπὸ δὲ τὴν ἕω, τὸ στρατιωτικὸν μὲν ἐπὶ τοὺς ἑκατοντάρχας ἕκαστοι, πρὸς δὲ τοὺς χιλιάρχας οὗτοι συνίασιν ἀσπασόμενοι, μεθ' ὧν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν ὅλων οἱ ταξίαρχαι πάντες: *Manè & sub auroram, milites quidem singuli ad Centuriones, ad Tribunos porrò isti conueniunt salutaturi: cum quibus ad Ducem primarium omnes deinde ordinum ductores.* Eadem dicit quæ Polybius: sed hoc amplius de militibus, quòd ij quoque venerint è suâ quisque centuriâ salutatum ducem. Iam addit noster:

Centuriones & Decuriones ad Tribunos.

Tribuni ad Imperatorem.

Lib III. Excid.

„ *Ille quidquid agendum, Tribunis edicit.*] Non otiosa hæc aut honoraria tantùm salutatio, sed visio. *Numquid vellent?* Itaque Imperator tunc iis *Signum dabat*, atque alia pro tempore edicebat agenda. De Signo, clarè ita Iosephus: Ὁ δὲ αὐτοῖς τό τε ἐξ ἔθους σημεῖον, καὶ τὰ ἄλλα παραγγέλματα δίδωσι διαφέρειν εἰς τοὺς ὑποτεταγμένους: *Ipse verò* (Imp.) *tunc illis ex more Signum dat & alia mandata perferenda ad subiectos.* Cur tamen tam manè signum? nam illud* nocturnum opinor intellegi, & vigiliarum. Ideò, quia & Tribuni plerumque diem occupati, & ipse Imperator huc illuc distrahi poterat, & abire. Prouidè igitur & maturè: atque ipsi tamen apud se habebant, donec

Signum manè datũ Tribunis.

Lib. III.

*Nisi & in diurnis excubiis velimus fuisse.

donec promendi tempus, & vespere peterent Centuriones. Sed vide mihi etiam pulcherrimum imperandi modum. Imperator Tribunis edicit; isti Centurionibus; Centuriones suis. Qui ipse apud Spartanos, vt scribit Thucydides: Βασιλέως ἄγοντος ὑπ' ἐκείνου πάντα ἄρχεται. καὶ τοῖς μὲν πολεμάρχοις αὐτὸς φράζει τὸ δέον, οἱ δὲ τοῖς λοχαγοῖς, ἐκεῖνοι δὲ τοῖς πεντηκοντατῆρσιν, αὖθις δ' οὗτοι τοῖς ἐνωμοτάρχαις, καὶ οὗτοι τῇ ἐνωμοτίᾳ: *Rex cùm ducit, ab eo omne imperium. & ipse quidem Polemarchis* (velut Tribuni sunt) *quod opus est edicit; isti Centurionibus; hi Quinquagenariis; hi Decanis; hi Decuriæ.* Prorsus idem ordo, nisi quod plusculum etiam sectus. At in illo Romano leuiter innouasse Paullus Æmilius videtur, de quo ita Liuius: *Vt ordine ac sine tumultu omnia in agmine, ad nutum imperiúmque Ducis fierent, prouidit. Vbi omnibus simul pronunciaretur quid fieret, neque omnes exaudirent, incerto imperio accepto, alios ab se adiicientes plus eo quod imperatum sit, alios minus facere. clamores deinde dissonos oriri omnibus locis, & prius hostes quàm ipsos quid paretur scire. Placere igitur Tribunum militum Primopilo legionis secretum edere imperium, illum & dein singulos proximo cuique in ordine Centurioni dicere quid opus facto sit: siue à primis signis ad nouissimum agmen, siue ab extremis ad primos perferendum sit.* Seneca huc spectauit, Epist. LX. *Quod in exercitibus his, quos magni Imperatores ordinant, fieri videmus, vt imperium ducis simul omnes copiæ sentiant, sic disposita vt signum ab vno datum peditem simul equitémque percurrat: hoc aliquanto magis necessarium esse nobis.* Othonis etiam illud apud Tacitum huc refero: *Ita se Ducum auctoritas, & sic rigor disciplinæ habet, vt multa Centuriones Tribunósque tantùm iuberi expediat.* Sic enim rectè scri-

Ordo in imperiis.

Lib. V.

Lib. XLIIII.

I Hist.

Tacitus explicatus.

psimus, cùm anteà vulgatum esset; *multa per Centuriones*. Quis nescit autem per Centuriones omnia iuberi? sed hoc Otho ait, quædam secreta imperia esse, & ipsis tantùm Tribunis Centurionibusque edita: qui cùm opus, promant.

DIALOG. XI.

Ad Exercitia transitum. Ea diuisa, & primò dictum de Oneris exercitiis. Tulisse cibos, vallos, sarcinas, præter arma.

SED heus, vel nunc denique Labyrinthum hunc euasimus, & ventum ad *Exercitia*, alteram Disciplinæ partem. Absoluimus, an producimus? Longiuscula enim est, & licebit Augurum verbo, *Alio die*. Hoc magis, quòd dum castra & Vigilias ambimus, vrbem ambiuimus, & ad locum venimus vnde digressi. Ergóne domum? Quid rides? AVD. Nam tu mihi facere, quod fæminæ in amantes, videris. LIPS. Quâ caussâ? AVD. Subducere te paullùm, vt magis incites. Quid autem opus? famem meam vides, quæ ipsâ auditione crescit. Res enim magis magisque allicit. & vt in puteis quò plus sumitur, melior dulciorque aqua euadit: sic in hac militari re, ad meum quidem gustum. Perge, & suggere. LIPS. Sed enim ipse puteus noster deficit, Polybius inquam: nec ille de Exercitiis verbum. AVD. Tu Polybius esto, & è pectore isto prome. Ibi quoque Musarum fontes saliunt. LIPS. Theatrum hoc, vt video, iterùm reserandum est, & fabella tota peragenda. Ergo porrò ambulemus paullùm, vel extra hanc vrbem. De Exercitiis autem vt ordine dicam, triplicia ea facio: *Oneris, Operis, Armo-*

Armorum. De primis, ſuccurrit M. Tullium aliquid ſcripſiſſe, quod vſui erit, & pro Polybio vicarium hunc dabo. Verba ſunt è Tuſculanâ ſecundâ, cùm laborem dilaudat & commendat ab exemplo militari.

Noſtri exercitus primùm, vnde nomen habeant, vides. CICERO
deinde quis labor & quantus Agminis? Ferre plus dimidia- "
ti menſis cibaria, ferre ſiquid ad vſum velint, ferre vallum. "
Nam ſcutum, gladium, galeam noſtri milites in onere non "
plus numerant, quàm humeros, lacertos, manus. Arma enim "
membra eſſe militis dicunt, quæ quidem ita geruntur aptè, vt "
ſi vſus foret, abiectis oneribus, expeditis armis vt mem- "
bris pugnare poßint. "

Pleraque hîc omnia, quæ ad *Oneris* exercitia ſpectant; vſurpata Romanis præter & ſupra pleraſq; gentes. Quid ſimile vſquam, quale hîc legis, & audies? Atque eius rei fructus, indureſcere, & corpus habere cuique labori ferendo. Plutarchus quidē de Romanis noſtris tradidit, *eos ſic fuiſſe laboribus ſuetos factóſque* (διαπόνους vno verbo) *vt nec ſudantem, nec ſuſpirantem quemquam cerneres: ídque in diuturnâ illâ pugnâ cum Cimbris magno æſtu & acri concurſu, Q. Catulum notaſſe, & ad Senatum ſic ſcripſiſſe.*

Romani laborioſiſſimi.

Facili tolerare. In Mario.

" *Noſtri exercitus vnde nomen.*] Clarum, quòd ab exercendo. Vegetius: *Exercitus ex re ipsâ atque opere exercitij nomen accepit.* Varro: *Exercitus, quòd exercitando fit melior.* Planè melior, fortiorque. Hippocrates: οἱ γὰρ ἀγύμνασοι τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ παντὸς κοπιῶσι πόνου: *Inexercitati homines ab omni labore fatigantur.* Et idem generatim prolocutus: Ῥαθυμίη ὑγραίνει, καὶ ἀσθενὲς τὸ σῶμα ποιέει. πόνος δὲ ξηραίνει, καὶ τὸ σῶμα ἰσχυρὸν ποιέει: *Deſidia humectat, & imbe-*

Lib. II. cap. I.

Fructus exercitij.

Lib. II. de Diætâ.

Ibid.

cillum corpus fluidúmque reddit; labor siccat, & robustum strictúmque corpus facit.

„ *Qui labor & quantus agminis.*] Alia enim exercitia omittit, illa sola agminis, id est Oneris diducit. Quæ profectò magna, & Virgilij verbo, pænè iniusta. Ille sic de istâ re:

III. Georg. *Non secus ac patriis acer Romanus in armis*
Iniusto sub fasce viam dum carpit, & ante
Hosti exspectatum positus stat in ordine castris.

Lib. XI. cap. III. Onera in fasce. Eius exemplo Fabius: *Assueta gymnasiis & oleo corpora, quamlibet sint in suis certaminibus speciosa atque robusta, si militare iter fascésque & vigilias imperes, deficiant & quærant unctores suos.* Fasces & ipse dixit, quia sic alligatas ferebant velut in fascem sarcinas: & malè atque imperitè qui hîc *Falces.*

„ *Ferre plus dimidiati mensis cibaria.*] Quattuor Oneris genera militibus imponit, *Cibum, Utensilia, Vallum, Arma.* De cibo, ait, *Ferre plus dimidiati mensis.* Omnino Cibos ferunt. *plus:* & sæpe etiam totius mensis. Liuius: *Prætore dimisso* Lib. XLIIII *Consul, menstruo iusso milite secum ferre, profectus est.* Lib. LVII. Idem in Epitomâ, de Scipione Numantino: *Militem triginta dierum frumentum ferre cogebat.* Paullò minus in II. Ciuil. Cæsare, de Afranianis: *Frumenti copiam legionarij nonnullam habebant, quòd dierum vigintiduorum ab Ilerdâ frumentum iussi erant efferre: cetrati auxiliarésque nullam, quorum erant & facultates ad parandum exigua, & corpora insueta ad onera portanda.* Tot dierum portasse Auxiliares non ferũt. legionarios vides, sed solos. Auxiliares, inquit, insoliti erant & rudes ferendi. Mansit hæc durities etiam molliore æuo, & in Principum inferiorum rebus onera ista legis. In Alexandro Lampridij: *Milites expeditionis tempore*

pore sic disposuit, vt in mansionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & septem, vt solent, dierum, nisi in barbarico: quamuis & illic mulis eos & camelis adiuuerit. En, illo quoque æuo septemdecim dierum (id est, *plus dimidiati mensis*, vt in Cicerone) cibaria ferebant: idque etiam inter socios & amicos. nisi quod remisit & laxauit paullùm Alexander. Remisit, sed non dissoluit. nam & posteà dierum hunc numerum reperio, in Ammiano: *Tutum ex annonâ decem & septem dierum, quam in expeditionem pergens vehebat ceruicibus miles.* Lib. xvii. Sed an isto æuo frumentum ipsum datum & latum, an verò panis excoctus, quem Buccellatum (quia sectus in bucceas) vocabant, ambigo: imò potius iste. *Buccellatū ferunt.* Spartianus in Pescennio: *Pistores sequi expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites, & omnes, contentos esse.* Dat intellegi, Buccellatum communem cibum fuisse: sed delicatiores quosdam asperitatem illam aut siccitatem refugisse, & habuisse in exercitu pistores ad panem recentem. Ille vetuit, & iussit milites, imò & omnes (Legatos, Duces, honestiores) eo cum aliis vti. Ammianus in Iuliani rebus: *Viginti dierum frumentum ad vsus diuturnitatem excoctum, Buccellatum, vt vulgò appellant, humeris imposuit libentium militum.* Atque vt verum fatear, posterior ista ratio veteri vtilior & prior: quia pōderis minus, in mensurâ & modo eodem frumenti. Procopius de Iohanne quodam Præfecto Prætorij sub Iustiniano: *Panem qui in exercitu fertur, bis est consuetudo in clibanum ponere, vt diligenter coctus diu duret, neu citò corrumpi posset: verùm eumdem pondere à primo deficere, pro quartâ minimum parte, necessum est.* Lib. I. Bell. Wādal. Addit deinde, varum & vafrum illum Iohannem, *vt pondus hoc lucri sibi faceret, nec sumptus tamen*

men

men ad ignem adderet, panem hunc in balneis iuſsiſſe ſiccari, vt in ſpeciem coctus videretur: ſed eumdem in naues illatum (maritima tunc fortè expeditio erat) ſtatim in farinam ſolutum, eámque olidam & rancidam, cuius eſu milites inciderunt in morbos. Sed panis igitur talis, *bis* inquam *coctus*: quod nomen hodie retinet, atque ita olim Græcis. Δίπυρον enim dicebant, *bis ignitum*. Suidas: Δίπυρος ἄρτος, ὁ παρὰ ῥωμαίοις λεγόμενος παξαμᾶς: *Biſcoctus panis, qui Romanis dicitur Paxamas.* Intellegit Græculos illos Romanos in imperio Byzantino, qui ſic dixêre: ſiue *Paxamadium*, vt in Leone Imp. lego: *Commeatus paxamadij ſiue biſcotti habeas viginti aut triginta libras.* Fragmentum ſuper hoc pane in eodem Suidâ eſt incerti ſcriptoris: Σισύρας ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες, ἐν αἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν, ὅτι μὴ διπύρους ἄρτους οἴκοθεν ἐμβεβλημένοι ἀφίκοντο: *Saccos pelliceos in humeris ferentes, in quibus nihil aliud quàm panes biſcoctos domi impoſuerant, abibant.* Simile olim, quod ad ſaccos, quas πήρας, *peras* Polybius appellat. Eius quoque hoc fragmentum: Μήδ᾽ ἐπὶ ὑποζυγίων, ἀλλ᾽ ἐν πήραις δέχ᾽ ἡμερῶν ἔχειν ἐφόδια: *Neque in iumentis, ſed in ſaccis decem dierum habere cibaria.* Atque habes de onere frumenti. AVD. Quæro. ipſius olim frumenti an farinæ? LIPS. De frumento memini legere tantùm. AVD. Vnde igitur panis, cùm opus, & qui comminuebant? LIPS. Aut tundebant pinſebantque, aut molis manuariis frangebant. Certè iſtas quoque inter inſtrumenta militaria fuiſſe, & comitatas caſtra, dicas ex Liuio. apud quem varij Italiæ populi Scipioni ituro in Africam conferunt, *ſcuta, galeas, haſtas, ſecures, rutra, falces, alueolos, molas.*

Bis coctus panis.

Cap. x.

Cibi in peris aut ſaccis.

Molæ in exercitu.

Lib. XXIX.

„ *Ferre ſiquid ad vſum velint.*] Hæc ſunt, quæ Vtenſilia

dixi.

dixi. quæ illa? Partem eorum Iosephus dat: *Ferunt*, inquit, Romani pedites *hastam & scutum*: Πρὸς δὲ τούτοις, πρίονα καὶ κόφινον, ἄμην τε καὶ πέλεκυν. πρὸς δὲ, ἱμάντα καὶ δρέπανον καὶ ἅλυσιν: *Præter ista. serram, & corbem, rutrum, & securim; amplius, lorum, falcem, & catenam*. Multa sanè hæc onera, & pertinent pleraque ad lignandum, pabulandum, muniendum: postremum, id est *Catena*, ad captiuos vinciendos. Sed tu me respicis, & vultu rogas an hæc tulerint omnia? Ista, & plura etiam. nam vbi olla, veru, & talia ad victũ? Atqui tulisse ista cùm Appianus in Ibericis dicit, tum ipsa res vult & monumenta antiqua ostendunt. In columnâ Traiani militem sic videas: *Utensilia Romanorum.*

" *Ferre vallum.*] Tertium id onus. Sed vallum, an vallos tulere? Sæpè & plurimùm vallos. In Liuio de septe- *Vallorum numerus.*

nis, vbi Scipio disciplinam reformat ad Numantiam: *Triginta dierum frumentum ac septenos vallos ferre cogebat.* In eodem de duodenis. *Armati cum cibariis in quinque dies, vallisque duodenis Martio in campo adessent.* Sed hæc rariora: ex vsu & more fuit, ferre ternos aut quaternos. Ipse Polybius, vbi ex professo de Vallis, libro XVII. Εἷς ἀνὴρ φέρει τρεῖς καὶ τέτταρας συνθεὶς ἐπ' ἀλλήλοις: *Unus vir fert tres aut quattuor, simul eos componens.* Isti autem ferebantur, vt statim liceret vallare se & munire, si castra subitò locanda, aut alia necessitas esset. Cogita numerum militum, qui fuêre in Consulari exercitu supra *sedecim millia*: ter aut quater tot vallos: profectò densa & firma munitio statim strui potuit, contra equitem peditemque. Ita nec in agmine facile fuit eos opprimere aut dissipare.

Epist. LVII. Lib. III. Eorum vtilitas.

„ *Nam scutum, galeam.*] Quartum onus, Arma. Imò non onus, ait Cicero, & habent milites quasi sua membra. Tale de Annibalis veterano milite Silius, aspectu & imitatione non dubiâ Ciceronis:

Arma pro membris.

Ac ne nocte quidem clypeúe enséue reposti,
Non pharetræ aut iacula, & pro membris arma fuêre.

Lib. XI.

Simile Hegesippus, apud quem sic Romani: *Aliis arma oneri sunt, nobis integumento quia vsu leuantur.* Sed addit Cicero, *aptè gesta fuisse.* quod videre est in imagine suprà positâ è columnâ Traiani. Pendet galea ab dextro humero ad pectus; scutum in sinistrâ; in eâdem, pertica cum sarcinis. Polybius tamen ait, *scutum ab humeris loro reuinctum pependisse, manibus tulisse pila & vallos.* Sed Galea cur non in capite? id quoque ad duritiem, vt incederent eo nudo. Sed tu quid ad ista? siles? AVD. Stupore quidem defixus. Tot & talia vt vir vnus tulerit? mihi

Lib. III. Ratio ferendorum. Lib. XVII.

mihi non vir, ſed iumentum. LIPS. Rectiſſimè dicis. & ſic Ioſephus comparat, qui ſcribit ὀλίγον ἀποδεῖν τῶν ἀχθοφορούντων ὀρέων τὸν πεζόν: *Parum abeſſe à mulis ſarcinariis peditem* Romanum. Itaque & *Mulos* ioco etiam vocabant, an ipſos milites, an Furculas eorum? Feſtus: *Muli Mariani dici ſolebant C. Marij inſtituto, cuius milites in furcâ interpoſitâ tabellâ, varicoſiùs onera ſua portare adſueuerant.* Frontinus: *C. Marius recidendorum impedimentorum gratiâ, quibus maximè agmen oneratur, vaſa & cibaria militum in faſciculos aptata furcis impoſuit, ſub quibus & habile onus & facilis requies eſſet. Vnde & in prouerbium tractum eſt, Muli Mariani.* Tales iſtas Furculas appellarunt *Ærumnulas*: quod Feſtus in eâ voce notat. Et ſic quidem onuſti militis, quod admirationem tuam intendat, iter grande ſæpe conficiebant. Vegetius tirones ſuos adſuefacit, *pondus baiulare vſque ad* * *ſexaginta libras, & iter facere gradu militari: quibus in arduis expeditionibus neceſſitas imminet annonam pariter & arma portandi.* Quod verò iſtud iter? idem aperit: *Horis quinque æſtiuis* (eæ paullò grandiores) *vigintiquinque millia paſſuum militari gradu confici.* Quid ergo in totum diem? Si de *triginta* aut *quadraginta* dicam, non aberrem. Polyænus hoc mihi de Macedonibus adſitebitur. *quos*, inquit, *Philippus exercebat vnà cum armis trecenta ſæpe ſtadia ambulare, ferentes galeas, peltas, ocreas, ſariſſas, & prætereà commeatum, & quæcumque vaſa cottidiani vſus.* Reddidi fideliter ipſa verba: & nónne hæc ſunt milliaria *triginta ſeptem* amplius? Vide & ſarcinas, & arma, haud longè abeunt à duritiâ Romanâ. Imò verò in frumenti modo paria feciſſe etiam lego, & menſtruum tuliſſe. Frontinus: *Philippus cùm primùm exercitum conſti-*

Romani muli.

Lib. IIII. cap. I.

Onuſti diu ambulant.

Lib. I. cap. XIX.

*Credo in vetere onere plus fuiſſe.

Iter militare.

Lib. IIII. Strat.

Macedones ad Romanam militiam.

Lib. IIII. cap. I.

tueret, vehiculorum vsum omnibus interdixit. equitibus non amplius quàm singulos calones habere permisit, peditibus autem denis singulos, qui molas & funes ferrent. In æstiua exeuntibus triginta dierum farinam collo portare imperauit.*

*Nota de molis, vt suprà.

O eximium regem, & dignum filio Alexandro! cuius felicitas tamen & magnitudo fuit à virtute & seminibus paternis. Nec Macedones ista solùm, sed de Cattis Tacitus: *Omne robur in pedite. quem super arma ferramentis quoque & copiis onerant.* Quin & Turcas hodie, *ollam æneam, scutellam, securim, igniarium, sacculum cum annonâ*, & talia quædam ferre, scimus per eos qui vidêre.

Etiã Catti prisci.

Quid nostra ad hæc ignauia? refragatur, aut ridet: & tantùm ab onere ferendo absunt, vt vix sua arma. quid arma? imò vix sese ferunt, & pedites etiam videas in equo vehi. Quàm malè memores dicti illius Scipionis! qui tales quosdam ignauos cùm in agmine suo vidisset, equis iussit detrahi, & addidit: *Nihil ab eo milite boni expectandum, qui pedibus suis ambulare non posset.* Appianus in Ibericis. AVD. Quidquid adfers, non desino admirationis, nec video quî tot onera iis lata. LIPS. Commodè & facilè, sed doctore vsu. Nam à primo tirocinio condiscebant, & assiduò deinde vsurpabant. *Nihil autem est*, ait verè Vegetius, *quod non assidua meditatio facillimum reddat.* AVD. Sed quæro tamen, an non Serui iis & Iumenta? Si hæc fuerunt, quid opus illa ipsos ferre?

Turpe militem in equo vehi.

LIPS. Respondebo distinctè. Habuêre seruos, sed nec multos, nec vulgò. Tribuni, Centuriones, & digniores militum habebant: gregarij non habebant. Sallustius, de Metello: *Ne lixa exercitum sequerentur. ne miles gregarius in castris, néue in agmine, seruum aut iumentum haberet.* Vides amputata hæc adiumenta inertiæ, & neutrum

Calones etiã pauci.

In Iug.

trum gregariis licuisse. Sed addit idem etiam Sallustius: *ceteris arctè modum statuisse.* id est, dignioribus quoque præfinisse, vltra quos & quot non haberent. Nec aliter in veteri militiâ: in sequenti, hoc & alia solutiora. Tacitus de Vitelliano exercitu: *Sexaginta millia armatorum sequebantur licentiâ corrupta. Calonum numerus amplior.* Grandis numerus, & supra ipsum militum: quod probo nostro Censori non probum, & inter corruptelas militiæ habet. Iosephus tamen aliter, qui de numerosis istis calonibus recenset, & parte aliquâ probat. *Erant*, inquit, *Vespasiano ad sexaginta millia militum, præter calones, qui multi admodum sequebantur, vsu & peritiâ militari vix infra dominos ponendi. Nam & in pace, assiduè exercitiis eorum intersunt; & in bello cum iis versantur & periclitantur. adeò vt nec peritiâ nec robore à quoquam, nisi à solis dominis vincantur. In quo admirari est Romanorum prudentiam, qui famulos ita assuefaciunt & instituunt, vt non solùm ad vitæ officia, sed ad belli munia sint apti.* Discis ex eo Calones istos grandiores fuisse, & bello quoque bonos. quod Iosephus laudat & prudentiæ adscribit, me dissentiente, qui puto turbam hanc semper corrumpendæ disciplinæ esse. Sed de Seruis tantùm est: à quibus *Lixæ* diuersi, qui velut negotiatores, quæstus sui caussâ castra sequebantur. De quibus aliâs. Nunc de Iumentis, dico. ea quoque in castris plura fuisse, sed gregariis militibus non nisi ad vsum communem. nempe vt tentoria, vt molas, & siquid tale, ferrent. Digniores, sibi quædam habuêre & ad proprium vsum. Reperies & his & vehiculis modum etiam positum: imò rarenter vehiculis eos vsos. quia hæc scilicet impediunt aut morantur iter, præsertim per angusta aut confragosa. Mei

Posteà increbuerūt.

II. Hist.

Calones illi militares planè.

Iumenta multa publica.

iudicij ſiquid eſt, malim & in noſtrâ militiâ frequentiora iumenta *Sagmaria* eſſe, quàm currus: excipio quod ad Tormentorum vecturam.

DIALOG. XII.

De Agmine toto. tum de metatione caſtrorum, & metatoribus.

SED illud etiam opportunè hîc monebo (non enim ad lancem aut dimenſum verba damus) compoſitos & ordinatos ſub his oneribus iuiſſe, nec viæ tantùm ſed pugnæ aptos. Mira eorum hîc prouidentia & diſpoſitio, quam licet è Polybio cognoſcas. Puer librum reddito, & tu legito: ego paullùm hîc conſido.

POLYB. Τὰς δ᾽ ἐκ τῆς παρεμβολῆς ἀναστρατοπεδείας ποιοῦνται τὸν τρόπον τοῦτον· ὅταν τὸ πρῶτον σημήνῃ, καταλύουσι τὰς σκηνὰς, καὶ συντιθέασι τὰ φορτία πάντες. οὔτε δὲ καθελεῖν ἔξεστιν, οὔτ᾽ ἀναστῆσαι πρότερον οὐδένα τῆς τῶν χιλιάρχων καὶ τοῦ στρατηγοῦ σκηνῆς. ὅταν δὲ τὸ δεύτερον, ἐπιτιθέασι τὰ σκευοφόρα τοῖς ὑποζυγίοις. ἐπὰν δὲ τὸ τρίτον σημήνῃ, προάγειν δεῖ τοὺς πρώτους, καὶ κινεῖν τὴν ὅλην παρεμβολήν. εἰς μὲν οὖν τὴν πρωτοπορείαν, ὡς ἐπίπαν, τάττουσι τοὺς ἐπιλέκτους. τούτοις δὲ

E caſtris ſuis diſcedunt hūc in modum. Cùm primum ſignum datum eſt, tabernacula ſua deſtendunt, & ſarcinas cōponunt omnes. Sed nec detrahere, nec cōſtituere cuiquam tabernaculū fas, priuſquam Tribunorum & Imperatoris erigatur deponatúrue. Cùm verò ſecundū ſignum ſonuit, imponūt ſarcinas iumentis. Cùm tertium, procedere oportet primos & mouere tota caſtra. Ad primum autem agmen plerūque ponunt Extraordinarios. his ſuccedit

τὸ τῶν συμμάχων δεξιὸν ἐπιβάλλει κέρας. ἑξῆς δὲ τούτοις ἕπεται τὰ τῶν προειρημένων ὑποζύγια. τῇ δὲ τούτων πορείᾳ τὸ πρῶτον τῶν ῥωμαϊκῶν ἀκολουθεῖ στρατόπεδον, ἔχον ὄπισθεν τὴν ἰδίαν ἀποσκευήν. ἔπειτα κατακολουθεῖ τὸ δεύτερον στρατόπεδον, ἑπομένων αὐτῷ τῶν ἰδίων ὑποζυγίων, καὶ τῆς τῶν συμμάχων ἀποσκευῆς, τῶν ἀπὸ τῆς οὐραγίας τεταγμένων. τελευταῖον γὰρ ἐν τῇ πορείᾳ τάττεται τὸ τῶν συμμάχων εὐώνυμον κέρας. οἱ δ' ἱππεῖς ποτὲ μὲν ἀπουραγοῦσι τοῖς αὐτῶν ἕκαστοι μέρεσι, ποτὲ δὲ παρὰ τὰ ὑποζύγια πλάγιοι παραπορεύονται, συνέχοντες ταῦτα, καὶ τὴν ἀσφάλειαν τούτοις παρασκευάζοντες. προσδοκίας δ' οὔσης κατὰ τὴν οὐραγίαν, τὰ μὲν ἄλλα παρ' αὐτοῖς τὸν αὐτὸν ἔχει τρόπον. αὐτοὶ δ' οἱ τῶν συμμάχων ἐπίλεκτοι, τὴν οὐραγίαν ἀντὶ τῆς πρωτοπορείας μεταλαμβάνουσι. παρὰ δὲ μίαν ἡμέραν τὰ μὲν ἡγεῖται τῶν στρατοπέδων καὶ τῶν κεράτων, τὰ δ' αὖ πάλιν ἕπεται ταῦτα κατόπιν, ἵνα τῆς περὶ τὰς ὑδρείας καὶ σιτολογίας ἀκεραιότητος πάντες ἐπίσου κοινωνῶσι,

succedit sociorum cornu Dextrum. Post istos sequuntur iumenta prædictorũ. Horum agmini succedit & consequitur Romana prima legio, à tergo habẽs vasa sua & impedimenta: tum secunda legio, cui subsequuntur iumenta sua, & sociorum item impedimenta, qui ad tergum locati sunt. Ultimum enim in agmine est sociorum cornu Sinistrum. Equites porrò interdum à tergo sunt quisque suæ parti, interdum ad latera iumentis adequitant, continentes & coërcentes ea & securitatem item præstantes. Cùm autem suspicio à tergo est, reliqua quidẽ eodem modo atque ordine manent, ipsi tantùm Extraordinarij pro fronte tergum curant, eóque traducuntur: alternis autem diebus altera legio & alterùm cornu præcedũt, eadémque rursus sequuntur. vt cõmodi scilicet, quod ex aquatione aut pabulatione integrâ & illibatâ euenit, æqualiter omnes participes fiant,

mutantes

μεταλαμβάνοντες ἀεὶ τὴν ἐπὶ τῆς πρωτοπορείας ἐναλλὰξ τάξιν. χρῶνται δὲ καὶ ἑτέρῳ γένει πορείας ἐν τοῖς ἐπισφαλέσι τῶν καιρῶν, ἐὰν ἀναπεπταμένους ἔχωσι τόπους. ἄγουσι γὰρ τριφαλαγγίαν παράλληλον τῶν ἁστάτων καὶ πριγκίπων καὶ τριαρίων, τάττοντες τὰ τῶν ἡγουμένων σημαιῶν ὑποζύγια πρὸ πάντων. ἐπὶ δὲ ταῖς πρώταις σημαίαις τὰ τῶν δευτέρων, ἐπὶ δὲ ταῖς δευτέραις τὰ τῶν τρίτων. καὶ κατὰ λόγον οὕτως ἐναλλὰξ ἀεὶ τιθέντες τὰ ὑποζύγια ταῖς σημαίαις. οὕτω δὲ συντάξαντες τὴν πορείαν, ἐπειδὰν προσπίπτῃ τι τῶν δεινῶν. ποτὲ μὲν παρ' ἀσπίδα κλίναντες, ποτὲ δ' ἐπὶ δόρυ προάγουσι τὰς σημαίας ἐκ τῶν ὑποζυγίων πρὸς τὴν τῶν πολεμίων ἐπιφάνειαν. λοιπὸν ἐν βραχεῖ χρόνῳ καὶ μιᾷ κινήσει τὸ μὲν τῶν ὁπλιτῶν σύστημα λαμβάνει παρατάξεως διάθεσιν, ἐὰν μήποτε προσεξελίξαι δέῃ τοὺς ἁστάτους, τό τε τῶν ὑποζυγίων καὶ τῶν παρεπομένων τούτοις πλῆθος ὑπὸ τοὺς παρατεταγμένους ὑπεσταλκὸς ἔχει τὴν καθήκουσαν χώραν πρὸς τὸν κίνδυνον. ὅταν δὲ κατὰ τὰς πορείας ἐγγίζωσι στρατοπεδείᾳ, προπορεύονται χιλίαρχος καὶ

mutantes semper ordinē, vt alternatim primi incedant. Vtuntur & alio genere agminis tēporibus intutis, cùm patentes habent locos. Ducunt enim triplicem phalangem siue aciē æquidistantem, Hastatorum, Principum, Triariorum, iumenta primorum manipulorum omnibus præponentes; post autem primos manipulos, iumenta secundorū; post secundos, tertiorum: atque hoc modo semper alternatim iumenta collocantes. Ita agmine constituto, siquid hostile incidit, aliâs ad scutum inclinantes, aliâs ad hastam, producunt manipulos ex iumētis & impedimentis in hostium aspectum. Ceterùm breui tempore armatorum corpus accipit pugnæ ordinem: nisi quòd euoluere Hastatos oporteat, & iumenta ac subsequentem iis multitudinem habere conuenientem locum ad discrimen. Cùm verò appropinquauerint vbi castra ponenda, præeunt Tribunus & Centu-*

*In co ex

τῶν ταξιάρχων οἱ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἀεὶ προχειριζόμενοι. οἵ τινες ἐπειδὰν ἐπιθεάσωνται τὸν ὅλον τόπον, οὗ δεῖ στρατοπεδεύειν, ἐν αὐτῷ τούτῳ πρῶτον μὲν διέλαβον τὴν τοῦ στρατηγοῦ σκηνήν, οὗ δεήσει θεῖναι κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, καὶ παρὰ ποίαν ἐπιφάνειαν καὶ πλευρὰν τοῦ περὶ τὴν σκηνὴν περιστάσεως παρεμβαλεῖν τὰ στρατόπεδα. τούτων δὲ προκριθέντων, διαμετροῦνται τὴν περίστασιν τῆς σκηνῆς. μετὰ δὲ ταῦτα τὴν εὐθεῖαν, ἐφ' ἧς αἱ σκηναὶ τίθενται τῶν χιλιάρχων. ἑξῆς δὲ τὴν ταύτης παράλληλον, ἀφ' ἧς ἄρχεται τὰ στρατόπεδα παρεμβαλεῖν. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐπὶ θάτερα μέρη ταῖς τῆς σκηνῆς κατεμετρήσαντο γραμμαῖς, περὶ ὧν ὑπεδείξαμεν ἄρτι διὰ πλειόνων κατὰ μέρος. γινομένων δὲ τούτων ἐν βραχεῖ χρόνῳ, διὰ τὸ ῥᾳδίαν εἶναι τὴν καταμέτρησιν, ὡς ἁπάντων ὡρισμένων καὶ συνήθων ὄντων διαστημάτων. μετὰ δὲ ταῦτα σημαίαν ἔπηξαν μίαν μὲν καὶ πρώτην, ἐν ᾧ δεῖ τόπῳ τίθεσθαι τὴν τοῦ στρατηγοῦ σκηνήν, δευτέραν δὲ τὴν ἐπὶ τῆς προκριθείσης πλευρᾶς, τρίτην ἐπὶ μέσης τῆς γραμμῆς, ἐφ' ἧς οἱ χιλίαρχοι σκηνοῦσι, τετάρτην παρεντίθενται τὰ στρατ-

Centurionum illi, qui ad hoc munus semper electi sunt. Hi cùm totum locum conspexerint vbi metari oportet, in eo primum capiunt & designãt Prætorium, vbi id ponere oportebit iuxta ea quæ diximus: & ad quod latus aspectúmque loci Prætorio adiacentis ponere legiones. His electis & captis, dimetiuntur Prætorij ambitum: deinde lineam rectam, ad quam tabernacula Tribunorum locantur: tum aliam lineam æquidistantem, à quâ incipiunt metari legiones. Consimiliter & latera vtrimque ad Prætorium dimetiuntur & describunt lineis, de quibus diximus vbertim & distinctè. His in breui absolutis, quoniam facilis dimẽsio, omnibus interuallis definitis iamantè & consuetis: tum Vexillum desigunt, vnũ quidem & primum in loco vbi Prætorium ponẽdum; secundum in latere electo; tertium in mediâ lineâ vbi Tribuni tendunt; quartum, vbi legiones.

πεδα. καὶ ταύτας μὲν ποιοῦσι φοινικᾶς, τὴν δὲ τοῦ στρατηγοῦ λευκήν. τὰ δ' ἐπὶ θάτερα ποτὲ μὲν ψιλὰ δόρατα πηγνύουσι, ποτὲ δὲ σημαίας ἐκ τῶν ἄλλων χρωμάτων. γενομένων δὲ τούτων, ἑξῆς τὰς ῥύμας διεμέτρησαν, καὶ δόρατα κατέπηξαν ἐφ' ἑκάστης ῥύμης, ἐξ ὧν εἰκότως ὅταν ἐγγίσῃ τὰ στρατόπεδα κατὰ τὰς πορείας, καὶ γένηται εὐσύνοπτος ὁ τόπος τῆς παρεμβολῆς, εὐθέως ἅπαντα γίνεται πᾶσι γνώριμα, τεκμαιρομένοις καὶ συλλογιζομένοις ἀπὸ τῆς τοῦ στρατηγοῦ σημαίας. λοιπὸν ἑκάστου σαφῶς γινώσκοντος ἐν ποίᾳ ῥύμῃ, καὶ ποίῳ τόπῳ τῆς ῥύμης σκηνοῖ, διὰ τὸ πάντας ἀεὶ τὸν αὐτὸν τόπον ἐπέχειν τῆς στρατοπεδείας. γίνεταί τι παραπλήσιον οἷον ὅταν εἰς πόλιν εἰσίῃ στρατόπεδον ἐγχώριον. καὶ γὰρ ἐκεῖ διακλίναντας ἀπὸ τῶν πυλῶν, εὐθέως ἕκαστοι προάγουσι, καὶ παραγίνονται πρὸς τὰς ἰδίας οἰκήσεις ἀδιαπτώτως, διὰ τὸ καθόλου καὶ κατὰ μέρος γινώσκειν, ποῦ τῆς πόλεώς ἐστιν αὐτοῖς ἡ κατάλυσις. τὸ δὲ παραπλήσιον τούτοις καὶ περὶ τὰς ῥωμαϊκὰς συμβαίνει στρατοπεδείας, ἣ καὶ δοκοῦσι ῥωμαῖοι καταδιώκοντες τὴν ἐν τούτοις εὐχέρειαν, τὴν ἐναντίαν ὁδὸν πορεύεσθαι

nes. Et hæc quidem faciunt punicea, illud autem Imperatoris album: ad latera porrò interdum tenues hastas defigunt, interdum vexilla coloris alterius. His factis, Strigas dimetiuntur, & hastas in quaque eâ defigunt: è quibus, cùm appropinquarunt copiæ & in conspectu habent castra, statim omnia omnibus innotescunt, indicio & ratiocinio vsis à Prætorij signo. Et cùm quisque sciat in quâ Strigâ, & quâ parte tendat, (semper enim in eâdem:) fit quiddam simile, vt si exercitus in notam & suam vrbem ingrediatur. Illìc enim statim à portis declinantes procedunt, & quisque veniunt ad suas ædes sine ambage aut errore: quoniam & vniuersè & in parte cognoscunt, quâ regione vrbis iis diuertendum. Simile igitur & in Romanis metationibus euenit: cóque videntur Romani, facilitatem hanc spectantes, contrariam

Græcis

τοῖς Ἕλλησι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος. οἱ μὲν γὰρ Ἕλληνες ἐν τῷ στρατοπεδεύειν ἡγοῦνται κυριώτατον τὸ κατακολουθεῖν ταῖς ἐξ αὐτῶν τῶν τόπων ὀχυρότησιν, ἅμα μὲν ἐκκλίνοντες τὴν περὶ τὰς ταφρείας ταλαιπωρίαν, ἅμα δὲ νομίζοντες οὐχ ὁμοίας εἶναι τὰς χειροποιήτους ἀσφαλείας, ταῖς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως ἐπὶ τῶν τόπων ὑπαρχούσαις ὀχυρότησιν. διὸ καὶ κατά τε τὴν τῆς ὅλης παρεμβολῆς θέσιν, πᾶν ἀναγκάζονται σχῆμα μεταλαμβάνειν, ἑπόμενοι τοῖς τόποις, τά τε μέρη μεταλλάττειν ἄλλοτε πρὸς ἀλλήλους καὶ καταλλήλους τόπους. ἐξ ὧν ἀνάστατον ὑπάρχειν συμβαίνει καὶ τὸν καθ' ἰδίαν, καὶ τὸν κατὰ μέρος ἑκάστῳ τόπον τῆς στρατοπεδείας. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν περὶ τὰς τάφρους ταλαιπωρίαν, καὶ τἄλλα τὰ παρεπόμενα τούτοις ὑπομένειν αἱροῦνται χάριν τῆς εὐχερείας, καὶ τοῦ γνώριμον καὶ μίαν ἔχειν καὶ τὴν αὐτὴν αἰεὶ παρεμβολήν.

Græcis hac in parte viam inſtitiſſe. Græci enim in metatione præcipuum cenſent, ſequi & captare ex ipſis locis firmitatem. ideóque & in vniuersâ caſtrorum poſiturâ, quamlibet formam aſſumunt neceſſariò, locis obſequentes, & partes ipſas commutare aliter atque aliter pro ſitu. E quibus incertum accidit locum eſſe & priuatim cuique & in partibus aſsignandum. Romani verò illam quæ circa foſſas eſt ærumnam & laborem, quæque alia adhærent, ſubire eligunt, cauſsâ facilitatis & aptitudinis, & vt notam atque vnicam eamdémque ſemper habeant metationem.

Pluſcula hæc verba ſunt, & ideò in pleriſque claræ. Summa eorum eſt (vtiliter enim contraham:) duplex genus Agminis eſſe. Prius commune, & cùm ſine motu incedunt: quod eſt tale. Præeunt & exeunt *Extraordinarij*, & agmen ducunt. Cur illi? quia portæ Prætoriç vicini, per quam ferè egreſſus: atque etiam quia ordine pænè illo exeant, quo metati. Secundi, *cornu Dextrum* Duplex agmen.

sociorum: tertij, *prima legio*: quarti, *secunda*; vltimi, *læuum cornu*. Ad latera *equites*, aut quisque post suorum agmen: id est, Sociorum post socios, Romani post legiones. Habet enim quæque legio suam Alam, & item Cornu. Media his singulis ordinibus sunt impediméta. Si consideras, pulcher est, & pænè idem qui castrorum ordo: præsertim cùm equites medij incedunt. Alterum genus, non ita commune, & cùm in hostico, & vicino periculo, incedunt. Id tale. Præeunt impedimenta Hastatorum, ipsi sequuntur: tum iterùm impedimenta Principum, & mox ipsi: idem in Triariis. Est igitur tum quasi composita ad pugnam acies, nisi quod euoluere se oportet ab impedimentis: quod fit, ad latus alterum declinando, & in hostem eundo, illis subsistentibus, aut retrò subductis. Summatim hæc sententia: nisi quod adtexit de ratione metandi & delineandi castra. Nunc verba lustremus. Ait:

" *Cùm primum signum datum est.*] Idque, vt opinor, classico: quod ferè est, cùm omnia signa canunt. Liuius: *Classico signum profectionis dedit*. Ammianus: *Extractâ quiete nocturnâ itinerarium sonare lituos iubet*. Tubam tamen solam memini alibi etiam legere. Et signi quidem mentio in Polybio tantùm: etsi clamor etiam, de more, sublatus videtur, alacritatis signum, & ne clàm ac per timorem viderentur se subducere. Cæsar: *Scipio noctu, ne conclamatis quidem vasis, flumen transit*. Iterùm: *Cæsar legiones præmisit: paruóque spatio intermisso, vt & militare institutum seruaretur, & ne citissimè eius profectio cognosceretur, conclamari iussit*. Palàm hoc recenset inter sollennia instituta. At Iosephus tertiam etiã notam miscet, Incendium castrorum. Verba mox dabo.

Classicum ad iter. Lib. II. Lib. XXIII

Clamor ad iter.

III. Ciuil.

30 *Cùm tertium.*] Nota ergo ter sonuisse signum, vt nihil trepidè aut confusè: & cuique signo actionem suam adnexam. Iosephus ita prorsus: Ἐξιέναι δὲ τοῦ στρατοπέδου δέον, ὑποσημαίνει μὲν ἡ σάλπιγξ, ἠρεμεῖ δὲ οὐδείς, ἀλλὰ ἅμα νεύματι τὰς μὲν σκηνὰς ἀναιροῦσιν, πάντα δ' ἐξαρτύονται πρὸς τὴν ἔξοδον. πάλιν δὲ αἱ σάλπιγγες ὑποσημαίνουσιν παρεσκευάσθαι. οἱ δὲ ἐν τάχει τοῖς τε ὀρεῦσι καὶ τοῖς ὑποζυγίοις ἐπιθέντες τὴν ἀποσκευὴν, ἑστᾶσιν ὥσπερ ἐφ' ὕσπληγος ἐξορμᾶν ἕτοιμοι, ὑποπιμπρᾶσι τε ἤδη τὴν παρεμβολὴν, ὡς αὐτοῖς μὲν ῥᾴδιον ἐκεῖ πάλιν τειχίσασθαι, μὴ γένοιτο δ' ἐκεῖνο ποτὲ τοῖς πολεμίοις χρήσιμον. καὶ τρίτον δ' ὁμῶς αἱ σάλπιγγες προσημαίνουσι τὴν ἔξοδον, ἐπισπέρχοντες τοὺς δι' αἰτίαν τινὰ βραδύνοντας, ὡς μή τις ἀπολειφθείη τάξεως. ὅτε κῆρυξ δεξιὸς τῷ πολεμάρχῳ παραστὰς, εἰ πρὸς πόλεμον εἰσὶ ἕτοιμοι τῇ πατρίῳ γλώσσῃ τρὶς ἀναπυνθάνεται, κἀκεῖνοι τοσαυτάκις ἀντιβοῶσι μέγα τι καὶ πρόθυμον, ἕτοιμοι λέγοντες. φθάνουσί τε τὸν ἐπερωτῶντα, καί τινος ἀρηίου πνεύματος ὑποπιμπλάμενοι, τῇ βοῇ συνεξαίρουσι τὰς δεξιάς. ἔπειτα προϊόντες ὁδεύουσιν ἡσυχῇ, καὶ μετὰ κόσμου πάντες, ὥσπερ ἐν πολέμῳ τὴν ἰδίαν τάξιν ἕκαστος φυλάσσων: *Cùm castris egrediendum est, significat quidem id Tuba, nemo autem quiescit, sed vel solo nutu moniti* (fortasse in Græco melius ἅμα πνεύματι, quod esset, *vnà cum tubæ flatu & spiritu) tabernacula tollunt, atque omnia ad exitum aptantur. Iterùm verò tubæ significant paratos esse. atque illi mulis & vehiculis imponentes impedimenta, stant velut in carceribus exire parati & auidi: incendunt verò tunc sua castra, vt quibus facile est iterùm ea construere, & ne hostibus quãdoque ea vsui sint. Et simul tertiò tubæ dant signum, quæ vrgent & excitant ob caussam aliquam tardantes, ne quis ordinem deserat. At præco dexter Imperatori adsistens, an ad bellum parati sint, patrio sermone ter percunctatur: atque illi toties contrà acclamant altâ & alacri voce,*

Ter signũ sonuit.

voce, paratos se esse. Occupant autem & praeueniunt interrogantem, & Martiali quodam spiritu repleti vnà cum voce dextras attollunt. Tum progredientes viam faciunt silentio & quietè, decenter omnes, tamquam in bello, proprium ordinem asseruantes. Pulchrè ista narrat & explicatè, vt pleraque ille scriptor mente & iudicio bonus. Sed ait in primo signo σάλπιγγα siue *Tubam* singulariter sonuisse: in altero tertioque, σάλπιγγας, *Tubas.* Et credo sic fuisse: ac secundò tertioque classicum cecinisse. Nam etsi in Iosepho σάλπιγγες dicuntur siue tubæ, totum genus tamen intellegit: vt & Ammianus in verbis datis *Lituorum* voce. Singulare autem hoc, quod adnotat *Præconem ter interrogasse, An parati ad bellum?* mos quem non alibi ego lêgi: sed nec temerè de Præcone in Romanis castris. Sed etsi κήρυξ illi est, tamen licet intellegere & vertere, *Accensum*, aut *Curionem*: & de ipso ritu, censeo rogasse, *An in procinctu essent*? Et fortassis hic ille clamor est respondentium, quem Cæsar aliique tangunt, cùm *Vasa* aiunt *clamari.* Porrò quod ad tria signa, simile à Clearcho factum iussumque Græcis, cùm iret in Persas. de quo Xenophon: Ἐπειδὰν δὲ σημήνῃ τῷ κέρατι ὡς διαπαύεσθαι, σκευάζεσθε. ἐπειδὰν δὲ τὸ δεύτερον, ἀνατίθεσθε ἐπὶ τὰ ὑποζύγια. ἐπὶ δὲ τῷ τρίτῳ, ἕπεσθε τῷ ἡγουμένῳ: *Cùm signum cornu datum fuerit, vt solet ad quietem, tum vasa colligite; cùm secundò, imponite iumentis; cùm tertiò, sequimini vestrum Ducem.*

Mos singularis.

11. Anabas.

Ad scutum inclinare.

33. *Aliàs ad scutum inclinantes.*] Id verò non aliud est, militari Græcanicâ phrasi, quàm *ad sinistram deflectere* & sese obuertere: sicut contrà, *ad hastam*, valet *ad dextram.* Ratio sermonis, quia in alterutrâ ea manu Scutum vel Hasta. Phrasis, quâ creberrimè Polybius, Diodorus,

dorus, Xenophon vsi. qui etiam dicunt ἐπιστρέφειν ἐπὶ δόρυ, περικλᾶν ἐπὶ δόρυ: item ἐκ δόρατος παρεμβάλλειν, & talia quæ nihil opus subtiliùs hîc explicare.

„ *Euoluere Hastatos oporteat.*] Ita accipio (etsi obscura vel ambigua) vt velit nihil rei aut operæ esse; nisi vt conspecto hoste, subsistant impedimenta, & ad latus explicent se, & libero loco statuant Hastati: quod idem Principes deinde ac Triarij: & sic pugna legitima instructa. Sed vbi, inquies, Velites? ego verò miror Polybium in neutro genere Agminis meminisse. Credibile est locum iis fuisse qui in Acie, id est in fronte aut lateribus iuxta equites ipsos. Malim tamen nunc in fronte, & præmissos ad explorandum hostem: quod factitatum aliâs legi. Ad hæc porrò duplicia Agmina pertinet, quod Seruius ex Varrone notat: *Duo sunt genera agminum: Quadratum, quod immistis etiam iumentis incedit, vt vbiuis possit considere: Pilatum alterum, quod sine iumentis incedit, sed inter se densum est, quò facilius per iniqua loca tramittatur. Scaurus de vitâ suâ: In agrum hostium veni, pilatim exercitum duxi, id est, strictim & densè.* Ita quidem Seruius. & videtur in altero genere nulla prorsus interponere iumenta: quod haud video quî verum esse possit. Nam, vt Polybius quidem describit, non immixta iumenta fuerunt, sed tamen intersita: sic vt ordines non turbarent, & triplex modò agmen omnium copiarum esset: haud aliter quàm in acie structâ suprà à me est ostensum. Nam cùm dixit Hastatos præiuisse, capere non Legionarios tantùm, sed & Socios debes: idemque in Principibus & Triariis: Imperatorem deinde & Extraordinarios cum Ablectis agmen clausisse, aut loco suo (si mauis) ante Triarios incessisse. Vera igitur

Euolutio quid?

Velites à Polybio neglecti.

Seruij locus ad Agmina.

Dubitatio super eo.

tur hæc acies, nisi quod interposita iumenta, in fronte & grandioribus illis transuersis interuallis. Amoueãtur: ad manus imus. Habet me & hoc dubium, quòd idem Seruius prius agmen *Quadratum* appellat: non magis alterum? imò hoc verius. Certè de isto in hostili agro Sallustius sensit, cùm de Mario scripsit: *Neque tamen victoriâ secors aut insolens factus, sed pariter atque in conspectu hostium, quadrato agmine incedere*. Item Seneca, epist. LX. *Ire quadrato agmine exercitum, vbi hostis ab omni parte suspectus est, pugnæ paratum*. Prius quidem illud quadrum est, sed in longum magis magísque extensum. Itaque damnari in historiis leges *longum & laxum agmen*. Moneo etiam, etsi hæc sola duo Seruius cum Polybio commemorat: tamen aliter atque aliter agmina sæpè incessisse. A lectione & obseruatione res pendet, ad quam te remitto. Vnde omnia mihi prompta sic ambulanti & fabulanti? Occurrit tamen Ammiani de Iuliano Imperatore. qui in Perside, haud malo consilio, *sarcinas & calones & apparitionem imbellem, impedimentorúmque genus omne, inter vtrumque latus instituit procedentium ordinum, nequâ vi subitâ raperentur, vt sæpè contigit, improtecta*. Quæ dispositio fuit, vt vtrimque à lateribus miles esset, in mediâ serie atque ordine iumenta. At verò in Iosepho ordo totus alius, quem ille bis, vt sollennem, pariformiter describit. Breuius de Tito, qui Hierosolyma ibat: *Progredientem in hostilem terram Titum præibant regia auxilia & omnes sociales copiæ: post quos Munitores viarum, & metatores castrorum: deinde Ducum iumenta: ac post eorum armatos ipse Titus, cùm alios selectos tum lancearios* (siue Speculatores) *habens. Post ipsum equites legionum, qui machinas anteibãt: & post has,*

Quadratũ agmen. *Variatũ in Agmine.* *Iuliani agmen.* Lib. XXIIII *Iosephi ordo diuersus à dictis.* Lib. VI. Excid.

bas, vnà cum selectis Tribuni & cohortium Præfecti. Secundùm istos, circa Aquilam signa, & ante eam Æneatores. Post istos ipsa phalanx (siue legionum agmen) *senûm virorum ordinibus dilatata. Seruitia autem & calones cuiusque legionis retro eam, & ante ipsa iumenta. Vltimi verò omnium, Mercenarij, eorúmque custodes* **Vragi, siue agminis coactores.* Diffusiùs de Vespasiano: sed quid verba adnumerem? quin tu è libro tertio eius pete. Ego pergo in reliquis quæ Polybius addit. Nam in occasione redit ad figenda castra, quod solet scilicet post iter: atque ita dicit vtiliter quædam anteà non dicta. *Hic enim Vragi câ notione.

„ *Praeunt Tribunus & Centuriones.*] Vnúsne Tribunus, an duo? ex quaque scilicet legione vnus, vt ante dictum in administratione totâ castrensi? istud opinor. Hoc etiam, Legatum aliquando aut tales adiunctos, cùm periculum maius esset & diligentiùs ponenda castra. Ita Statius in Bolani laudibus ponit, qui Legatus, quòd eum Corbulo sæpè dilegerit ad hanc curam: *Tribuni ad castra metanda. Vel Legati.*

——Bolanus iter prænosse timendum, v. Silu.
Bolanus tutis iuga commoda quærere castris,
Metari Bolanus agros.

„ *Centurionum illi, qui ad hoc munus electi sunt.*] Ostendit munus fuisse in hominibus certis, quod & Vegetius ostendit: qui appellat eos *Metatores.* Sed credo eius æuo distinctos à Centurionibus fuisse. Ipse describit *Metatores, qui præcedentes locum castris idoneum eligunt.* Metari sanè non aliud, quàm diuidere, secare suis finibus & metis. *Vineas metari,* in Columella: *agros metari* in Virgilio leges, ad stationem. *Metata porticus* in Horatio, *mensurata, disposita* explicatur à Scholiaste. Tertullianus ita vocat *Tempus, arbitrum & metatorem initij & finis.* Se- *Metatores. Metari.*

parat enim & abiungit. Ipse *metator agrorum*, Ciceroni in Agrariâ est *Finitor*. Huic rei *Groma* & *Decempeda* seruiebat. Vnde in Lucilliano versu veteri: —— *viámque Vis degrumari, vt castris mensor facit olim* In Glossis: *Gruma* (nam & sic scribitur) γνώμων, βασιλικὴ γνώμη, διόπτρα. Tot his verbis plurifariàm explicant. Eędem: *Grumat*, μετρεῖ, ἐξισοῖ: *metitur, exæquat*. Festus explicat: Groma, genus machinulæ quâ regiones agri cuiusque cognosci possunt, quod Græci dicunt γνώμωνα. At Decempedam Cicero huc aduocat: *Peritus metator & callidus decempedâ suâ Saxa diuiserat*. Inde pro Metatore *Decempedator*, in eodem: *Æquissimus agri priuati & publici decempedator*. Porrò Metandi vox, vt solet, fusa latiùs, & à castris in vrbem iit. Hospitia, mansiones, & quidquid tale adsignatum, *Metari* dicunt, & *Metata*. Primò quidem ipsorum militum, aut Palatinorum: sed mox & aliorum. In libris legum hæc exstant, & iam olim tibi innotuêre. In Cedreno est, *Theodosij milites turbasse Thessalonicæ* διὰ μιτάτα, *ob* metata*. Latinam ipsam vocem Græculus non insolens vsurpat. Sic in Suidâ μιτάτωρ, ὁ προαποστελλόμενος ἄγγελος πρὸς τοῦ ἄρχοντος: *Metator, præmissus nuncius à Principe*, nempe ad loca designanda: *Forrerius* nostro verbo. Cyprianus honestè transtulit, ad Martyres: *Hospitium vobis in carcere præparauit, & metator quodammodo vester nunc quoque vos antecedit*. Et Sidonius: *Metatoriam paginam, quasi cum Musâ præuiâ, misi*. Metator Musa fuit, & charta eius rei index. In Isidoro est vniuersè: *Hospitium, vbi quis ad tempus inhabitat, vnde & Metatum, quia mutatur*. In re nihil peccat, in etymo puerıliter, vt sæpe. Tertullianus: *Nostra metatio, totum versiforme est*. Id est, mundus in quo

Groma quid. — *Et Decempeda.* — Philip. XIIII. — Phil. XIII. — *Metari, de hospitiis.* — *ob hospitia. — Lib. IIII. Epist. I. — Lib. VIII. epist. XI. — *Isidori nugamẽtum.* — De Pace. cap. II.

quo hoſpitamur aſſiduè mutat. Sic *Metatura* Nouatiano: *Eius metaturæ regio ad meridianam reſpicit plagam*. De Trinit. Cap. XI.
Metatorium in Eccleſiæ hiſtoriis, pro domo aduentoribus paratâ. *Metacula deorum*, Marciano Capellæ, domicilia & ſedes ab Aſtrologis datæ. Simili ſenſu idem, *Apollinem Zodiaca hoſpitia præmetari*, id eſt Solem. In eâdem cæleſti re Ouidius:

Nos quoque ſub ducibus cælum metabimur illis.

Diuidemus, & domos ſuas diis adtribuemus. Obſcurius in Ammiano. qui de mollibus & ad oſtentationem diuitibus, cùm anulis depoſitis in balneo, eoſdem abituri reſumunt, ſcribit: *digitis vt metatis abire*. Quiáne loca ſua & ſedes cuique anulo in digitis certæ? Sed ad rem meam redeo. Metator in militiâ, qui vel caſtra vel hoſpitia deſignat. Ille apud Lucanum ferox ad Cæſarem: *Ammianus fortè explicatus.*

Signa ſuper Thuſci ſi ponere Tibridos vndas,
Audax Heſperios veniam metator in agros.

Si in ipsâ Italia, imò ad vrbem matrem ponere me, inquit, ſigna iubeas & caſtra: en ego metator. Optatus Mileuitanus: *Cùm ante venturos milites, metatores, vt fieri ſolet, mitterentur.* Lib. III.

„ *Vexillum vnum ſtatuunt.*] Græcè eſt σημαίαν: ſed ita verti, quia vela quædam & pannulos paruos fuiſſe diuerſicolores ad indicium, ex Polybio ipſo diſcis. In militum tamen metaturis nudæ Haſtæ. Súntne hæc quæ *Metas* vocat Feſtus? *Metari dicuntur caſtra, quia metis diriguntur.* Etſi ad lineas aliaſque partitiones potes ducere.

„ *Quartum in eâ, ad quam ponunt legiones.*] Hoc obſcurè, imò prauè in Græco, nec Laſcaris expediuit.

 Emendo:

Emendo: Παρ' ἣν τίθενται τὰ στρατόπεδα: sensu quem Latinè expressi, & res ipsa præfert.

„ *Vt si exercitus in notam & patriam vrbem ingrediatur.*] Pulchra imago & apta, quæ sic etiam in Vegetio: *Si rectè constituta sunt castra, quasi ciuitatem muratam videntur secum portare.* Et res ipsa est. Adeste omnes non periti solùm, sed sapientes: nego aliquid aptius, & per omnes partes effectius, cogitari à vobis posse. Xenophon vt magnum in Cyri castris laudat, quòd εἶχον καὶ σημεῖα πάντες οἱ ἄρχοντες ἐπὶ ταῖς σκηναῖς, *habebant signa quædam omnes Duces in suis tabernaculis.* Ex quo efficiebatur, inquit, *vt quemadmodum in opidis industriosi magis serui variorum domicilia norunt, & eorum maximè quorum opera crebra aut opportuna: ita in Cyri castris ministri eius & signa Ducum nossent, & si quo eorum conuento opus esset, nihil quærerent, sed rectâ statim ad eum irent.* At enim hîc non Duces solùm noti aut nobiles, & perpetuæ eorum sedes: sed singuli pænè milites, in quâ classe aut manipulo quisque esset. Polybij igitur comparatio verissima. Sunt hîc portæ, sunt directæ viæ, sunt fora, sunt omnia dimensa & disposita, vt in ordinatissimâ ciuitate solent.

Lib. I. cap. XXI. *Castra instar vrbis.*

Lib. VIII. Pæd.

DIALOG. XIII.

De Exercitio Operis. Exempla aliquot eiusmodi illustria.

ET de Agmine quidem ista in occasione, vtiliter an necessariò, dicta sunto: ad *Opera* vocamur, secundam Exercitij partem. Quis ea quoque suggeret? quis Theseus filum sermonis huius diriget? non reperio, nisi quod sparsim tangunt & vniuersè. Vniuersè quidem ita

ita Liuius: *Iam in Opere quis par Romano miles? quis ad* Lib. IX.
tolerandum laborem melior? Atque hoc ille, vbi Romanos cum Macedonibus comparat, & hac parte longè Macedones, operarij.
anteiuisse adfirmat. Tamen & illi profectò hîc laudabiles. & Polybius eos describit λειτουργοὺς, περὶ τὰς ταφρείας Lib. V.
καὶ χαρακοποιίας, καὶ πᾶσαν τὴν τοιαύτην ταλαιπωρίαν φιλοπονωτάτους: *operarios, & circa foßiones & castrorum munitiones, & omnem eiusmodi ærumnam, laborioßißimos.* Sed haud dubiè superarunt Romani: nec fuerunt, aut erunt, istâ re iis milites comparandi. Horrescit mihi animus (vero verbo vtor) cùm opera illorum video, nec à magnâ manu, nec in magno tempore facta. Gygantes fabulata est vetustas, & Persicos quosdam reges, qui montes struxerunt, aut complanarunt? hîc veros eos habes. Isti patrarunt, quidquid fidem superat, & fieri humanâ manu vix posse videatur. Longus aut superfluens sim, si omnia colligam: rem asseram in paucis & illustribus exemplis. Cæsar dum in Galliâ est, præter alia, Atuatico- Cæsaris opus in Atuaticos.
rum opidum obsidens, *vallo pedum duodecim, in circuitu quindecim millium passuum, crebrísque castellis circummuniuit.* Vide & spatium, quod est *quindecim milliarium,* & valli continui altitudinem *pedum* XII. & pro ratâ latitudinem: amplius tot turres ligneas in ambitu exstructas: admiratio te tanget in paucis diebus, solâ militari manu hæc confecta. Quid idem Cæsar, ingressu Helue- Eiusdē in Heluetios. I. Gallic.
tiorum in Prouinciam excitatus? is verò *cum vnâ legione quam secum habebat, militibúsque qui ex prouinciâ conuenerant, à lacu Lemano ad montem Iuram, millia passuum nouemdecim, murum in altitudinem pedum sedecim, fossámque perducit. Eo opere perfecto, præsidia disponit, castella communit, quò facilius, si se inuito transire conarentur, prohibere*

Libere posset. Id quoque opus non multis diebus confecit, & Heluetios consilio & aditu deiecit. Grande mehercules spatium *nouemdecim milliarium*: non tam grandis munitio quæ ad Alesiam eiusdem Cæsaris, sed operosa magis & multiplex. Ipsa enim *in circuitu vndecim millia passuum tenebat*: sed (posteà addit) *fossa fuit pedum viginti directis lateribus ducta*. Iterùm *ab eâ fossâ pedes quadringentos recedens*, reliquas munitiones instruxit. *Eæ erant, duæ fossæ quindecim pedes latæ, eâdem altitudine: quarum interiorem aquâ ex flumine deriuatâ impleuit. Post istas, aggerem & vallum pedum duodecim exstruxit: siue loricam pinnásque adiecit, grandibus ceruis eminentibus, qui adscensum hostium tardarent. Et turres toto opere circumdedit, quæ pedes octoginta inter se distarent*. Omittas alias minores fossas, *Cippis* consitas; & scrobes *Stimulis* repletas. Quid amplius? certè amplius. Nam iterùm, *His rebus perfectis, pro loci naturâ quattuordecim millia passuum complexus, pares eiusdem generis munitiones, diuersas ab his contra exteriorem hostem fecit*. Vides duplicatum totum opus, & post tot illas moles contra opidanos, alteras tantas adiectas contra externum hostem si adueniret. Ita inclusus vtrimque Cæsar opidum clausit, & vim sustinuit *ducentorum quadraginta millium* peditum, equitum *octo millium*, qui subsidio veniebant: & erant in ipso opido hominum *millia ad octoginta*. Addo eiusdem Cæsaris munitionem, quâ Pompeium ad Dyrrhachium clausit, duplici etiam vallo circumseptus. *quo millia passuum octodecim in circuitu erat complexus*. Ita enim in Cæsare ipso scribitur; etsi in Floro paullo minus, & *sedecim millia* reperies. Sed fas mihi dubitare in his numeris, & ex Appiano valdè augere. Nam ille de hac

Item ad Alesiam. VII. Gallic.

Item cõtra Pompeiũ.

III. Ciuil.

Ambigui numeri.

hac re. *Cæsar*, inquit, *aggressus est difficile & inopinatum opus, vt vno muro omnes Pompeij copias circumplexus, à mari ad mare eum duceret: etiam si cœptis excideret, magnam apud posteros super hac audaciâ gloriam laturus. Erant enim stadia ducenta & mille.* Hæc ita verbatim ex Appiano. Quæ si vera, abesse non potest quin ambitus operis fuerit, non *octodecim* aut *sedecim*, sed ad *centum quinquaginta* circiter milliarium. O rem incredibilem! sed vix mihi. præsertim cùm verba Appiani attendo τόλμημα, *magnum facinus*: itemque δυσχερὲς καὶ παράλογον, *arduum & supra fidem atque opinionem*: denique *tantæ gloriæ* apud posteros appellantis & asserentis. Quorum nihil est, si non nisi inuulgata illa magnitudo: quæ in eodem Cæsare, & ab eodem, alibi maior. Lucanum etiam qui inspicit, (poëtam in his talibus non poëtam. fideliter agit.) iudicabit pro numero illo maiore. Nam ipse grandi ore hoc opus attollit:

11. Ciuil.

Aucti ex Appiano.

Item ex Lucano.

Franguntur montes, planúmque per ardua Cæsar
Ducit opus, pandit fossas, turritáque summis
Disponit castella iugis, magnóque recessu
Amplexus fines, saltus nemorosáque tesqua,
Et siluas, vastáque feras indagine claudit.
Non desunt campi, non desunt pabula Magno,
Castráque Cæsareo circumdatus aggere mutat.
Flumina tot cursus illic exorta fatigant,
Illic mersa suos: operúmque vt summa reuisat,
Defessus Cæsar, mediis intermanet agris.
Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Adscribátque Deis: fragili circumdata testâ
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi:
En, quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,

Assy-

Assyriis quantum populis telluris Eöæ
Sufficit in regnum, subitum bellique tumultu
Raptum clausit opus. quanti periêre labores!

Et alia etiam præmisit & subserit, eiusdem admirationis & magnificentiæ: frustrà, si non nisi vulgare aliquod in obsidiis opidorum opus. Considera verò quod ait, *magno recessu saltus, tesqua, siluas* inclusisse: & Magnum sic clausum *castra* tamen *mutasse*, pabuli copiam habuisse. Quî potuerunt hæc à tot legionibus in vulgato illo spatio? Amplius, *Flumina* in eo spatio *oriri & desinere* dicit: ridiculè, in eo minuto. Etiam Cæsar vno die extrema & *summa operis* sui non videt: mansio nocturna interponi debet: nec id potest, nisi in numeris Appiani. Denique extra controuersiam, comparat hoc spatium cum terris quas Orontes aut Tigris ambit: quâ non dicam fide, sed fronte, si tam exiguum? Imò tota regna, inquit, in Oriente vix sunt maiora. Hæc nisi ad vastum illud spatium refers, non ineptè solùm dicta, sed stultè. AVD. Heu, res miras & nouas! alia iudicia induere cogor & sensus. LIPS. Quidni in rebus veteribus? quas ab ignauiâ aut impotentiâ nostrâ metiri, desipere est. Sed tu iam Appiano accedis? AVD. Pede timido. & Orosius etiam retinet, in quo (si commemini) *quindecim milliaria* legi. LIPS. Vt voles, non te vltrà impello: sed hoc superaddo, nihil magni miri in istis octodecim fore, cùm Licinius Crassus opus struxerit altero tanto maius. Leges in Plutarcho, bello Spartacio, *cùm fugitiui peninsulam Brutiorum insedissent quæ circa Regium, Crassum insecutum assedisse, & eum in breui tempore* (verba & hæc nota) *fossam à mari ad mare duxisse, per ceruicem peninsulæ, stadiorum trecentorum, latitudine & altitudine quindecim*

Crassi opus in Spartacum.

cim pedum. Super fossam verò vallum struxisse altitudine & firmitate mirandum. Sunt totidem in Græco pænè Plutarcho verba. Atque ecce, si hæc fossa *trecentorum stadiorum*: ergo milliarium *trigintaseptem cum dimidio*: duplo maius Cæsariano illo opus, præsertim cum vallo tam firmo, & alto. AVD. Eia, iam credo, manum tollo. Sed addoce, posteà etiam in vsu hæc Opera? LIPS. Posteà. Augustus certè aut eius Legati vsurparunt: vt bello in Cantabros Florus auctor, *Medullum montem perpetuâ quindecim milliarium fossâ obsidione cinctum*. Magis magna Appianus de eodem isto Octauiano, ciuili bello ad Perusium. Facit eam vrbem circumuallatam ab eo primùm *quinquagintasex stadiorum spatio*, nec longiore ob tumulos qui impediebant: sed brachia inde ducta ad Tiberim, quæ vsum fluminis eriperent: posteà alias fossas vallumque structum, *additis mille quingentis ligneis turribus, quæ sexagintapedes inter se distarent*. Ex hac turrium distantiâ, valli vtriusque (duplex enim fuit) magnitudinem dimetiare. Quid Hadrianus Imp. & Seuerus, qui vallo & fossâ Britannos per multa milliaria à barbaris seiunxerunt? Plura etiam exempla: atque ea operæ & structione melioris: vt pontium, basilicarum, theatrorum, aquæductuum: & quæ talia peritè & adfabrè facta. Non quia olim in ipsis legionibus seorsum fabri: sed quia ipsi milites aut aliqui inter eos longo vsu sic docti, & mixti fortassis aliqui ex professo tales, denique præerat & dirigebat Præfectus fabrûm. At tempore Vegetij & suprà, quæque iam legio *habebat fabros lignarios, structores carpentarios, ferrarios, reliquósque artifices ad hos vsus*. Itaque etiam in pace & otio, sed contra otium, militari manu mansura multa struebant. Flaminius

Lib. IIII. cap. vlt.

Octauiani opera.

Et varia passim.

Fabri in legionibus.

Lib. II. cap. XI.

Lib. xxxix. nius Consul apud Liuium, *ne in otio militem haberet, viam à Bononiâ perduxit Aretium.* Apud Frontinum: Lib. IIII. cap. I. *P. Nasica in hibernis, quãuis classis vsus necessarius non esset, ne tamẽ desidiâ miles corrumperetur, naues ædificare instituit.* Augustus in Suetonio, *Fossas Nili manu militari detersit.* xIII. Annal. Domitius Corbulo, *ne segnem militem attineret, inchoatũ à Druso aggerem, Rheno coërcendo, absoluit.* Vopiscus de Probo Imp. *Milites otiosos esse numquam est passus. Exstant apud Ægyptum eius opera, quæ per milites struxit in plurimis ciuitatibus. Pontes, templa, porticus, basilicas, labore militum struxit, ora fluminum multa patefecit, paludes multas siccauit, atque in his segetes agrósque constituit.* Varia imò omnis generis opera vides à manu militum: quid si opida etiam tota? Dio Cassius Lugdunum illud hodie nobile à militibus structum in otio testatur: & quid si pleræque coloniæ ab iis qui in eas deductæ? ego nihil ambigo. O pulchras, ô salutares has curas! & quibus haud vanè adscripserim cultum & politum nostrum hunc orbem. Maiores nostri imitari in v. Gallic. bello cœperant. & de Neruiis Cæsar: *Vallo pedum vndecim, & fossâ pedum quindecim hiberna cingunt. hæc superiorum annorum consuetudine à nostris didicerant.* Sed mox desierunt, & nostro æuo quod specimen? Guicciardinus prudens ille ab Italiâ historicus, pro magno & mirando refert, *Prosperum Columnam, obsidione arcis Mediolanensis, fossas duas duxisse, ad intercludendum hostem, spatio milliaris vnius.* Rideo. & quid hîc noui? certum est Romana castra cottidie latiùs & operosiùs munita.

DIALOG. XIIII.

Armorum exercitia, quàm crebra, & quàm paßim? Tum ordine quadam data.

AT de Operibus satis esto: ego exsurgo, & porrò ambulo, & simul ad Exercitia venio *Armorum*. Diligenter hæc quoque pars ab iis habita: & est sanè proprium militis, arma peritè tractare & habere, ad defendendum aut offendendum. Quid in hac re Romani, memoriâ teneo Iosephum & narrare & laudare. Eius sensus, & fortasse verba: Lib. III. Excid.

Quod siquis alium Romanorum ordinem in militiâ inspexerit, videbit hoc grande imperium eos habere virtutis meritum, non fortunæ beneficium. Non enim initium illis armorum ipsum bellum est, nec solùm cùm vsus aut neceßitas est manus mouent, in pace feriati: sed tamquam congeniti armis, numquam pausam Exercitij faciunt, nec exspectant occasiones. Meditationes autem illis siue exercitia nihil à vero vsu fortitudinis & audaciæ abeunt, sed quisque cottidie miles omni alacritate tamquam à bello exercetur. Quò fit vt facillimè & pænè sine laboris sensu pugnas tolerent. Neque enim vel confusio eos à consueto ordine amouet & dißipat, vel metus reddit attonitos, vel labor fatigatos. Sequitur verò victoria semper eos, cùm in hos pugnent qui non pariter confirmati. Nec sanè errauerit qui dixerit, Exercitia eorum pugnas sine sanguine, Pugnas exercitia cum sanguine esse. IOSEPH.

Primùm magnificat Romanos, & iudicat eos orbem terræ habere non Fortunæ beneficium, sed Virtutis meritum.

tum. idque maximè docet ab Exercitiis, quæ tam assidua, vt necessariò robur & peritia, ideoque & Victoria iis adsint. Dicit:

In pace exercitia. „ *Non enim illis initium armorum, bellum est.*] Non hercules, sed ante bellum cogitant & præparantur ad bellum. Pulchrè Seneca: *In ipsâ securitate animus ad difficilia se præparet, & contra iniurias fortunæ, inter beneficia firmetur. Miles in mediâ pace sine vllo hoste decurrit, vallum iacit, & superuacuo labore lassatur, vt sufficere necessario possit. Quem in ipsâ re trepidare nolueris, ante rem exerceas.* Ita sapiens noster scriptor, quem supra omnes Socratas veneror & miror. AVD. Indignantibus multis, & Agellios aut Diones tibi opponentibus. LIPS. Nunc ista & istos mitte. ego ex animo ita censeo, qui eum scriptorem non amat, non ipsam Virtutem. De nostrâ re, Theodericus rex apud Cassiodorum: *Discat miles in otio, quod proficere possit in bello. Animos subitò ad arma non erigunt, nisi qui se ad ipsa idoneos, præmissâ exercitatione confidunt.* Hæc mera oracula sunt. & miror acutum illum doctorem ab Etruriâ noluisse artem esse militiam, idque ob caussas quasdam: sed leues aut nullas, præut est vtilitas ab vsu, & per eum arte.

Epist. XVIII.

Iuniores senesque exercētur. „ *Numquam pausam exercitij faciunt.*] Toto die exercentur, omni ætate exercentur. Vegetius: *Iuniores & noui milites, manè & post meridiem, ad omne genus exercebantur armorum: veteres autem & eruditi, semel in die exercebantur.* En discrimen. Tirones bis die, Veterani semel. Quid de militibus dicam? Ipsi duces faciebant, vt scientiam ostentarent, & in exemplum. Talis Scipio, qui pòst Africanus, describitur à Silio:

Ipsi Imperatores.

Lib. VIII. *Ipse inter medios venturæ ingentia laudis*

Signa

Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu
Murales fossas, vndosum frangere nando
Indutus thoraca vadum, spectacula tantæ
Ante acies virtutis erant. sæpè alite plantâ
Ilia perfossum & campi per aperta volantem
Ipse pedes præuertit equum. sæpe arduus idem
Castrorum spatium & saxo transmisit, & hastâ.

Laudat & P. Valerium Consulem Liuius: *Non alius militi familiarior dux fuit, omnia inter infimos militum munia haud grauatè obeundo. In ludo prætereà militari, cùm velocitatis viriúmque inter se æquales certamina ineunt, comiter facilis, vincere ac vinci vultu eodē, nec quemquam aspernari parem qui se efferret*. Et de Pompeio Sallustius: *Cum alacribus saltu, cum velocibus cursu, cum validis vecte certabat*. De eodem Plutarchus: *in bello ciuili iam senem & duodesexaginta annos natum, peditem atque equitem, se inter suos aßiduè exercuisse*. Ipsi Imperatores posteà fecerunt, & de Traiano Plinius: *Quid apud milites? quam admirationem, quemadmodum comparasti? cùm tecum inediam, tecum ferrent sitim, cùm in illâ meditatione campestri militaribus turmis Imperatorium puluerem sudorémque misceres, nihil à ceteris nisi robore ac præstantiâ differens. cum libero Marte nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata susciperes; alacer virtute militum, & lætus, quoties aut caßidi tuæ aut clypeo grauior ictus incideret. Laudabas quippe ferientes, hortabarísque vt auderent: & iam audebant. Cùm spectator moderatórque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares, ac siquod durius accipienti videretur, ipse vibrares*. Ergo omnes exercebantur, atque etiam in dies. Quo sensu additur:

Vt Valerius. Lib. VII.

Vt Pompeius. In Pōpeio.

Et Traianus. In Panegyr.

Quisque cottidie miles.] Iam diximus, quòd in dies. sed addo, quod id maximè in Statiuis aut Hibernis, cùm quies scilicet à vero certamine & ab hoste. Ideò in Plinio ad Traianum: *Cùm die Statiuorum proximum campum alacritate, discursu, puluere attolleres.* Vegetius notat, nec pluuiis & hiemantibus diebus cessasse: sed ei rei porticus quasdam & basilicas leuiter cannâ aut stramine tectas habuisse, in queis equites peditesque exercerentur. Aliâs, in campo. Inde *Campestres exercitationes* in Suetonio: *Meditatio campestris* suprà in Plinio: *Campidoctor* ipse ὁπλοδιδακτὴς (ita Glossæ reddunt) siue *Doctor armorum*, vt Vegetius. Certum hoc officium inferiore æuo: non certum veteri. sed tunc Centurio aliquis aut miles annorum armorumque vetus docebat. Plinius Panegyrico: *Postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut ciuica, sed Græculus magister adsistit.* Ego verò talem elegissem, præ omnibus iis qui officio doctores. Vniuersè de Exercitio dictum: licuisset & decuisset forsitan partitè adiungere eius species & genera. sed quæ sermonum finis? & vt ij qui opido aut metæ accedunt quam destinant, magis propeiò properant: sic ego, mi Auditor, præceptâ iam quiete festino. AVD. At ne nimis. Ego ex meo & militari vsu censeo paullum te illa saltem libare. LIPS. Libare igitur. cape. Exercitia pleraque omnia Vegetius suppeditat, etsi haud vno loco. Ex ipso aliisque colligam, & disposita (ita amo) subiecta oculis tuis sunto. Primum, ad Ordinem facit, & gradum sub signis: dicebatur

In quiete exercitia maximè.

Lib. II. cap. XXIII

Sub tecto hieme:

Sereno, in campo. Campidoctor.

AMBVLATIO. Vegetius: *Nihil magis in itinere vel in acie custodiendum est, quàm vt omnes milites incedendi ordinem seruent. Quod aliter non potest, nisi vt assiduo exercitio*

Lib. I. cap. XI.

ercitio Ambulare celeriter & æqualiter discant. Ecce, duo in hoc Exercitio spectantur, *Celeritas* in ordinato incessu, sub signis & sub armis; tum etiam *Æqualitas*, vt suis iustisque interuallis. Idem alibi ostendit curæ hanc rem fuisse bonis Imperatoribus: & *Vetus*, inquit, *consuetudo permansit, & D. Augusti atque Hadriani constitutionibus præcauetur, vt ter in mense, tam equites quàm pedites educantur Ambulatum. hoc enim verbo hoc exercitij genus nominant. Decem millia passuum armati instructique omnibus telis pedites, militari gradu ire, ac redire in castra iubebantur. ita vt aliquam itineris partem cursu alacriore conficerent.* Insigne & vtile factum. & in quo notes *decem millia passuum*: quæ tamen vereor vt accipienda sint *viginti.* AVD. Corrigas igitur? LIPS. Minimè. non dixi: sed accipienda, nec inuitis Vegetij verbis, vt ego distinxi. Sic enim sonare ea volo, vt iuerint decem millia, eademque redierint: fiunt viginti. AVD. Nam quo argumento? valdè ad laborem addis. LIPS. Ex ipso Vegetio, qui libro primo, capite illo ipso de Ambulatione: *Militari gradu viginti millia passuum horis quinque, dumtaxat æstiuis, conficienda sunt. Pleno autem gradu, qui citatior est, totidem horis viginti quattuor.* Hęc seriò notanda, vt scias quid in Cæsare aliisque sit, *Eo die iustum iter confectum:* quod est, quantum militari gradu vulgò solet, aut certè circà: sic tamen, vt horas semper aliquot sumas ad quietem. Ad Ambulationem hanc pertinet Spartiani locus in Hadriano: *Exemplo virtutis suæ ceteros adhortatus, cùm etiam vicena millia pedibus armatus Ambularet.* Vtitur enim & Ambulandi verbo, & totidem illa millia vicena exprimit. In Tertulliano item obseruo: *In pace, labore & incommodis bellum pati iam ediscunt, in armis Deambulando,*

Lib. I. cap. XXVII.

Vegetius illustratus.

Iustũ iter diurnum.

Ad martyr. cap. III.

bulando,

bulando, campum Decurrendo, fossam moliendo, testudinem desudando. Legerim hoc vltimum, *desidendo*. quia is habitus multorum in testudine, inclinantium se & subsidentium, vt fiat imbricatum illud decliue tectum. Alibi explicandum. Nunc secundum inter exercitia,

In Tertulliano notula.

DECVRSIO. Haud longè ab Ambulatione est, & fit in armis, & sub signis. Finem & fructum Vegetius pandit: *Ad cursum præcipuè adsuefaciendi sunt milites, vt maiore impetu in hostem procurrant; vt loca opportuna celeriter occupent; vt ad explorandum alacriter pergant; vt fugientium terga facilius comprehendant.* Nominauit Tertullianus suprà: & Seneca: *Miles in media pace decurrit sine vllo hoste, & vallum iacit, & superuacuo labore lassatur, vt sufficere necessariò possit.* Item Liuius inter militaria exercitia ludosque quos Scipio instituit: *Primo die Legiones in armis quattuor millium spatio decurrerunt.* Spatium & illîc habes, grande profectò si attendis cursum non itum fuisse. Capitolinus de hac ipsâ, in Maximinis: *Quintâ quaque die iubebat milites decurrere.* Suetonius Nerone: *Indictâ decursione Prætorianis, scutum suâ manu prætulit.* Idem in Galbâ: *Ipse maximè insignis, quòd campestrem decursionem scuto moderatus, etiam ad essedum Imperatoris per viginti millia passuum cucurrit.* Notanda hæc exempla, & rimanda vt admiremur. Cucurrit, inquit, viginti milliaria ad essedum, nempe incitatius: idque cùm iam prælato scuto etiam decurrisset. Magnum robur, & spiritus Galbæ, fateri oportet. Sed quid de scuto ibi laudatur? Puto tale esse. quòd viri Principes & Duces armigeros haberent, qui scuta ferrent: & quamquam in exemplum decurrerent, tamen plerum-

Lib. I. Cap. IX.

Epistol. XVIII.

Lib. XXVI.

Cap. VII.

Scuti prælatio aut prætentio.

plerumque sine onere scuti. At Nero & Galba contrà. & vterque scutum suâ manu prætulit, sic extensum. Hæc Decursio ad Tubam facta, & ad eandem reuocata. quod Vegetio scriptum libro II. cap. XXII. Tertium

SALTVS. Eius vtilitas in Vegetio: *Ad saltum etiam exercendus est miles, quo vel fossæ transiliuntur, vel impediens aliqua altitudo superatur. vt cum eiusmodi difficultates venerint, possit sine labore transire.* Silius suprà de Scipione: —— *transscendere saltu Murales fossas.* Et Sallustius de Pompeio: *Cum alacribus saltu certare.* Quartum Lib. I. cap. IX.

NATATIO. Aperta vtilitas. Vegetius de ipsâ re: *Seu mare seu fluuius vicinus est* sedibus, æstiuo tempore ad natandum cogendi sunt omnes.* In ipsâ vrbe, aut ad vrbem, hoc olim factum. & *Romani veteres* (ait alio loco idem Vegetius) *Campum Martium vicinum Tiberi ideò delegerunt, in quo iuuentus post exercitium armorum, sudorem puluerémque dilueret, ac cursus lassitudinem natandi labore deponeret.* An nō *lauore deponeret*? nec labor sanè lassitudinem sedet. Fuit & Piscina huic rei, in Festo: *Piscinæ publicæ hodiéque nomen manet, ipsa non exstat, ad quam & natatum & exercitationis alioqui caussâ veniebat populus.* Cum curâ res habita, imò parentes quidam ipsi liberos suos docebant. vt Cato Priscus apud Plutarchum, *Filium suum præiuit & docuit ipse, non solùm iaculari, aut armis depugnare, & equitare, sed & pugillatum exercere, & æstum ac frigus ferre, ac fluminum verticosa aut rapida natando superare ac transmittere.* Ergo iam fero in Suetonio legi, de Augusto: *Nepotes & litteras, & natare, & alia rudimenta per se pleraque docuit.* Etsi *notare* ibi aliquando arrisit: nec nunc prorsus aspernor. Co-

Lib. III. cap. IIII. *Ipsis castris.

In Tiberi natabant.

In Piscinâ.

In Catil.

Cap. LXIV.

gito enim Augustum splendore & æstimatione sui supra Catonem fuisse, & vix illum iam senem ad hæc externa se demisisse. Tamen esto. errauerim: quid noui aut mali in his talibus? Peruicacia aut assertio odio esto; aberratio risui, aut veniæ. Vetus est:

Αν πολλὰ βάλλῃς, ἄλλοτ᾽ ἀλλοῖον βαλεῖς.

Si multa iacias, aliter aliâs ieceris.

Quintum in exercitiis,

PALARIA. Ampliter de his Vegetius lib. I. cap. XI. quem lege. Quid fuêre? non aliud quàm armorum exercitium & pugnæ quæ in manibus esset. Statuebatur palus in terram rectus & fixus, qui sex pedes emineret ad modum hominis: eumque hinc illinc tiro assiliebat, & variis ictibus, astante magistro, petebat. *In quâ exercitatione*, ait Vegetius, *seruabatur illa cautela, vt ita tiro ad inferendum vulnus insurgeret, nequâ ex parte ipse patêret ad plagam.* Meminit huius exercitij Seneca: *Exerceamur ad palum, & ne fortuna imparatos deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris.* In Spartiani Hadriano legitur: *Equitauit ambulauitque* (nota de Ambulatione) *plurimum armisque & pilo se semper exercuit.* At ego verò *palo* mauelim: & duplex genus exercitij intellegi, *Armaturam*, & *Palaria.* Est tamen iterùm in Vopisci Aureliano: *Nullum prætermisit diem, quamuis festum, quamuis vacantem, quo non se pilo & sagittis ceterisque armorum exerceret officiis.* Sed nec ibi religio mihi sit in vicinam vocem *Pali* demutare. Sanè Pilum & Iacula aliorsum pertinuêre, nempe ad id quod subiungam. Nunc de Palo, etiam in Iuuenali (ô Venus specta, & ride) cùm de fæminis: *Quis nescit aut quis non vidit vulnera pali?*

Quem cauat assiduis sudibus scutóque lacessit.

Epist. XVIII.

Spartianus explicatus.

Pro

Pro *Sudibus*, *Rudes* ibi mallem, & mecum vetus interpres, qui *Ferulas* interpretatur. Quæ in Saturnalibus ſcripſi, huc adtexe. Sextum,

ARMATVRA. quod leuium fuit, vti Palaria grauium. De eo Vegetius: *Illo exercitij genere quod Armaturam vocant, & à Campidoctoribus traditur, imbuendus eſt tiro.* Adde ſequentia capita: diſces, non aliud quàm haſtilium, iaculorum, pilorum, ſagittarum miſſionem ſub hoc nomen veniſſe. Cauſſa; quòd ipſi leues milites dicti tunc *Armaturæ*. Olim quidem, iuncto nomine altero *Leues armaturæ*, Liuio atque aliis: ſed compendio poſteà, ſic vt poſui. Vegetius: *Poſt hos erant ferentarij & leues armaturæ, quos nunc Exculcatores & Armaturas dicimus.* Aliæ ſunt ab iſtis, de quibus Græcorum ſcholia: Ὁπλορχῆσαι, οὓς καλοῦσιν Ἀρματούρας, οἷοι περ εἰσὶν οἱ μεθ' ὅπλων ὀρχούμενοι: *Armiſalij, quos dicunt Armaturas, quales ſunt qui cum armis ſaltant.* Credo hoc intellegi ab Artemidoro, & ὅπλον ſimpliciter dici: Τὸ δὲ ὅπλον τὸ λεγόμενον, παρολκὰς σημαίνει. τελευταῖον γὰρ καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ ἆθλον: *Quod Arma dicunt, dilationes & moras ſignificat, eſt enim vltimum & poſt alia præmium.* Inter Agones ponit, ſiue ludos Gymnicos; & Plato recenſet libro VIII. De Legibus. Non id ad nos, & eſt Pyrrhica quædam, aliena à ſeriâ militiâ ad noſtram Seneca: *Iuuentutem maiores noſtri rectam exercuerunt, haſtilia iacere, ſudem torquere, equum agitare, arma tractare.* In Silio ſuprà: —*vibrare ſudem.* Fortaſſe & hoc Feſti: *Sub vineam iacere dicuntur milites, cùm adſtantibus Centurionibus iacere coguntur ſudes.* Item iſtud priori explicando: *Sub vitem haſtas iacere dicitur veles, cùm eas ſub manu ſurſum mittit.* Nota autem & hîc adſtitiſſe Centuriones (in Feſti verbis) quaſi arbi-

Lib. I. cap. XIII.

Armaturæ de Leuibus.

Lib. II. cap. XV.

De ſaltatoribus armatis.

 tros

De Iuuenalis versibus disceptatio.

tros & doctores. An non huc propriè faciunt Iuuenalis versus isti?

Tu scabie frueris mali, quod in aggere rodit
Qui tegitur parmâ & galeâ, metuénsque flagelli
Discit ab hirsutâ iaculum torquere capellâ.

Quidam, imò plerique volunt: etsi iam diu litigatur super germanâ sententiâ in Senatu nostro litteratorum. Nuper consularis vnus censuit, legendum in postremo versu, *hirsuto Capellâ*: vt viri nomen sit, nempe Centurionis alicuius aut armorum doctoris. Ille hirsutus & pilosus, vt solent fortes & minimè molles. Fundus & auctor huic sententiæ Scholiastes vetus, in quo est: *Capellâ, sene magistro, campi doctore*. Sed nulla inuidia sit censere aut sapere aliquid etiam præter veteres: ego hîc facio, & aliorsum totam rem traho. Primùm, si de tirone ij versus: cur illum maximè in exemplum aduocat vilium ciborum? cur parmâ tegit, quæ iam desierat? cur poma in castra transfert, quæ ibi rarissima? Sed respondent de pomis è Plinio, & stabiliunt sententiam eo fulcro. Nam ille sic de Ziziphis & Tuberibus: *Sex. Papinius, quem Consulem vidimus, primus vtraque attulit* (in Italiam) *Diui Augusti temporibus, in castrorum aggeribus sata, baccis similiora quàm malis, sed aggeribus præcipuè decora, quoniam & in tecta iam siluæ scandunt*. Vbi nihil equidem pro hac re video, imò contrà. Plinius ait seri iam & arbores in aggeribus castrorum: sed quas? peregrinas, & quæ in deliciis: atque ipse in eâ re indignatur. Quid censes igitur vilia illa poma hîc intellegi à poëtâ? Imò in pretio fuerunt: etsi reuera vix poma, & similia baccis, vt ait Plinius: sed exotica erant, & vmbræ ac decôri magis caussâ in castris hibernis sata. Quin istæ aut similes erant *Tri-*

Lib. xv. cap. xiiii.

chila & vmbracula castrorum, de quibus*postea monebo. Tamen demus etiam de vilibus ibi pomis: an quod sequitur cadere in tironem potest? Ait, *metuentem flagelli*. Nemo liber ei subiectus, aut eius metuens, nedum miles. Vitis aut fustis eos puniit, nō flagrum. Quid ergo est? pro meo sensu, Venator hîc describitur & bestiarius, qui feras iaculari condiscit in capellâ. Quod talis, omnia addocent. Tegitur parmâ & galeâ; vt solent iaculatores isti & leues. metuit flagellum; sub eo enim arenarij & totum hoc genus erat, infimæ conditionis serui. Docui in Saturnalibus nostris: & addesis propriè de Venatoribus locum Tertulliani: *Alij inter venatorum taureas patientissimis scapulis inambulauerunt*. De Christianis loquitur, qui damnati ad bestias, fortes & alacres sustinuerant verberari taurinis istis tergis, id est flagellis. Claudianus etiam de hisce ludis:

—— insonuit cum verbere signa magister.

& noti sunt Mastigophori, Græcis in hac re dicti. Iam de vilitate cibi, in tenues istos & inopes conuenit, famelicos semper, nec in gladiatoriâ saginâ. Leue enim hoc genus & strictum esse debebat. Denique *in Aggere* conuenit. quo? non illo castrensi, ne errent: sed vrbano, & qui Romæ. Illinc vicinum & in oculis exemplum Satyricus mutuatur. Nam fuit à Tarquinio rege structus agger, *opere inprimis mirabili*, ait Plinius. quem magis explicat Dionysius: *Vrbs*, inquit, *ab Esquilinâ portâ Collinam vsque opere munita est. nam fossâ cingitur latâ centum pedes, & supra fossam muro siue aggere alto & lato.* Scholiastes Iuuenalis nominat: *Iuxta Aggerem primus castra posuit Seianus, id est iuxta Diocletianas.* Ipse Iuuenalis alibi: *Plebeiũ in Circo positũ est & in Aggere fatum.*

*Dial. xvi.

Ad Mart.

Agger Romæ.

Lib. xx.

Sat. v

Sat. x.

Iterumque: *Aut quæ ventoso conducta sub Aggere texit.* Vtrobique ostendit viliores & paupertinos illîc egisse. Nominat & Victor, ac ponit, *Campum Viminalem sub Aggere.* *Plures alij. sed signanter Horatius:

*Suet. in Calig. Lãprid. in Eligab. Lib. 1. Sat. VIII.

Nunc licet Esquiliis habitare salubriùs, atque
Aggere in aprico spatiari.

Et ostendit ambulationes illîc & circulos fuisse. Idem Fabius de Voce: *Adducit animos naturali voluptate vox omnis, neque aliunde illi per fora atque Aggerem circuli.* Scito igitur & iuniores nouitiosque Bestiarios illîc exercitos & à magistris doctos. AVD. Mihi verò in fronte sententia tua ridet: à tergo est quod displicet. Quomodo enim didicit *à capellâ iaculari*? nisi tu explicas. LIPS. Iam explicaui, sed breuiter, & te fugit. Ecce, discere debebat recta ferire feram aut bestiam currentem emisso iaculo. itaque discebat & experiebatur in capellâ. Nam in leone aut vrso periculum facere: id verò periculum. nec aut soluere istas expediebat, aut lædere, imò nec lacessere. Denique integræ seruabantur ad ipsos ludos. Ne vltrà de istis; tepidi iecoris es, si hæc non capis. Superest inter Exercitia

SALITIO. Ea ad equites spectat: discebantque celeriter & expeditè, ab vtrauis parte, gladiis etiam strictis, aut contum tenentes saltare in ligneum equum. Res tota descripta Vegetio lib. I. cap. XVIII. quem vide. Necessarium hoc illi æuo, quod adiumenta ad scandendum in equis nulla habuit. AVD. Non aliud in exercitio equitum? LIPS. Imò verò, cursus, flexus, orbes, aliaque didicêre: etsi seorsim Vegetius non dixit. Nostri equites tenuêre concursus quosdam ludicros, quos *Torneamenta* & *Giostra* vocant: sed ij ad delicias ferè versi

&ob-

& oblectamenta aulæ. Si vis de iis iam ante sæcula aliquot videre quid fuerit; lege Nicephorum Gregoram, & Nicetam Choniatem in Græcorum rebus. sed hunc maximè, qui floridè & vbertim descripsit, an depinxit?

DIALOG. XV.

Ad Leges itum, ac primò de eâ quæ Furta tangit, tum quæ Prædam.

ME seria nostra vocant, & veni ad vltimam Disciplinæ partem LEGES. Euge, recreor, aura à terrâ adflat. Dico Leges, *instituta militiæ scripta aut non scripta.* Ea multa & varia fuisse scio, sed pauca Polybius suppeditat, quæ persequamur. Primum est, quod *Furta tangit*. Eorum quia magna occasio & materies in castris, vbi p'eraque aperta & incustodita; placuit seuerè cohibere & punie. Verba in hanc rem Polybij habes:

Μετὰ δὲ τὴν στρατοπεδείαν συναθροισθέντες οἱ χιλίαρχοι, τοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ πάντας ἐλευθέρους ὁμοῦ καὶ δούλους ὁρκίζουσι, καθ' ἕνα ποιούμενοι τὸν ὁρκισμόν. ὁ δ' ὅρκος ἐστὶν, μηδὲν ἐκ τῆς παρεμβολῆς κλέψειν, ἀλλὰ κἂν εὕρῃ τις τοῦτ' ἀνοίσειν ἐπὶ τοὺς χιλιάρχους.

Post metationem castrorum, Tribuni conuocantes omnem copiam, tam liberos quàm seruos, iuramento adigunt viritim, quod tale est: Nihil è castris furto tollere, imò siquis inuenerit quidpiam, id ad Tribunum relaturos. POLYB.

„ *Post metationem castrorum.*] Intellege, primam: & statim vt Dilectus habitus est, & educti sunt in campos.

„ *Tam liberos quàm seruos.*] Valde notandum, hoc iu-

ramentum

ramentum calones & seruitia etiam astrinxisse, & quidquid humanorum capitum in castris.

„ *Adigunt viritim.*] Quò maior religio & firmior, nec per centurias aut manipulos hîc iuratur.

„ *Quod tale est.*] An ipsa igitur illa verba quæ ponit? Sed Cincius apud Agellium pleniùs & distinctiùs reponit, quæ antiquæ prouidentiæ caussâ opus est recitari: *Cùm dilectus*, inquit, *antiquitus fieret, & milites scriberentur, iusiurandum eos Tribunus militaris adigebat in verba hæc:* IN MAGISTRATV *C. Lælij C. F. Consulis, L. Cornelij P. F. Consulis, in exercitu decémque millia passuum prope, furtum non facies dolo malo, solus neque cum pluribus, pluris nummi argentei in dies singulos, extráque hastam, hastile, ligna, pomum, pabulum, vtrem, follem, faculam, siquid ibi inueneris sustulerísue quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, vti tu ad C. Lælium C. F. Consulem, L. ue Cornelium P. F. Consulem, siue quem ad vtrum eorum ius erit, proferes aut profitebere in triduo proximo, quidquid inueneris sustulerísue, sine dolo malo; aut domino suo, cuium id esse censebis, reddes, vti quod rectum factum esse voles.* Accurata & pulchra formula, digna examinari, si otium nunc esset. Sed ad Polybium me recipio. Et quæ autem pœna, siquis in hac culpâ? neuter hîc expressit: sed Polybius infrà clarè dicit, *Fuste percussum qui furto aliquid abstulisset è castris.* Hem! non hîc quadrupli, aut alia mitior pœna? nulla, sed abscissa omnia, vt in cetero delicto militari. Exempla hercules etiam posteriore æuo reperio. vt in Suetonij Tiberio: *Is*, inquit, *militem Prætorianum, ob surreptum è viridario pauonem, capite puniuit.* Esto de pauone, quid in vili vno gallinaceo? Spartianus auctor, *Pescennium Nigrum, ob vnius gallinacei direptionem,*

Lib. XVI. cap. IIII.

Furta seuerè punita.

Cap. LX.

In Pescennio.

ptionem, *decem commanipulones, qui raptum ab vno comederãt, securi percuti iußisse.* Ista nostris moribus miracula & mera monstra sunt, sed, Deus bone, pulchra: & laudare liceat, si non lubet imitari. AVD. Ista profectò sunt *παλαιῦ κόμματος, vt Græci dicunt: eiusmodi nummos non cudit nostra Moneta. Sed aueo quærere. furta si sic vetita, an etiam in hostico? non licuit prædari, rapere, res hostiles? LIPS. Dubito, an sic passim, & sparsim. In Sallustio lego inter flagitia militiæ relatum, quòd Albiniani milites *ab signis aberant, lixæ permisti cum militibus diu noctúque vagabantur; & palantes, agros vastarent, villas expugnarent, pecoris & mancipiorum prædas certantes agerent.* Hæc, inquam, inter turpia & dedecora, quæque adueniens Metellus recîdit. Non ergo liberum ius sic prædari: sed credo per manipulos, cohortes, legiones sæpe missos milites, vt agerent ex hostili terrâ & ferrent: sed cum lege, quam ex Polybio iam dicam, vt communis nempe ea præda esset. Sæpè dico, non semper: nec istud studium bonos vnquam milites aut fecerit, aut seruarit. Romani igitur auaritiæ huic, & quæ assita est, iniustitiæ coercendæ, Prædam omnem in publicum ferè vindicabant: Quæstor diuendebat, & ex pecuniâ militi persoluebat. Decius quidam in accusatione M. Coriolani, apud Dionysium hoc sic exprimit: *Scitis omnes, quòd spolia & præda ex hostibus, quãcumque nostrâ virtute adipiscimur, eam lex iubet publicam omnem esse. Nec solùm gregarius miles aut priuatus aliquis ius in hanc non habet, imò nec ipse Imperator. Sed Quæstor eam accipiens diuendit, & pecuniam in ærarium publicum refert. Quam legem, ex quo vrbem hanc incolimus, nemo non dicam soluit, sed nec culpauit.* Pulchrè & clarè Dionysius: & in eius

*Nota ios in Contubernio fuisse, vt dixi.

*antiquæ monetæ.

Prædatio non libera.

In Iug.

Præda publica erat.

Lib. VII.

verba passim in historiis sunt exempla. Præda igitur plurimùm relata in publicum: & siquando militi concessa, ad excitandum eum in re aliquâ arduâ, id quoque sub lege & diuisionis normâ. Siqua res, prudenter & hæc à Romanis aduersa, prudentissimè cauta. Quot victores exercitus prædę sectatio hæc afflixit? illâ & victoriâ simul exuit? nota & assidua exempla sunt. Cauerunt Romani hac lege vel instituto, quod ipsis Polybij verbis dicam. Ille in libro Historiæ suæ decimo, cùm Carthago Noua capta à Scipione esset, & in eâ magna pręda:

Prædæ æqualiter diuisa.

„ *Est Romanis eiusmodi mos & administratio in expugnationibus opidorum. Aliâs enim singulis diebus diuidunt copias iuxta vrbis magnitudinem; aliâs per manipulos distribuunt. sed sic, vt numquam plus dimidiâ parte ad hanc rem adsumant. Reliqui in ordinibus suis manentes sunt in subsidiis, interdum extra vrbem, interdum in ipsâ, ita vt semper tamen se ostendant. Copiis verò plurimùm diuisis in duas legiones Romanas, in duas alas Sociales (raro enim omnes quattuor legiones simul conueniunt) omnes qui ad prædam & raptus destinati sunt, ferunt quisque ea quæ ceperint ad suas Legiones vel Alas. Quo facto, Tribuni æqualiter omnibus diuidunt, non solùm iis qui in præsidiis aut subsidiis fuerunt, sed & qui castra seruauerunt: itémque ægris, sauciis, aut ad munus aliquod aliò missis. Quod verò nihil fraudaturi sint aut subducturi è prædâ, id omnes iurant cumprimùm in castra veniunt ituri ad bellum. quâ de re pluribus dictum est nobis in iis quæ De republicâ scripsimus. Ceterùm, cùm sic dimidia militum pars ad prædam discurrit; dimidia, seruatis ordinibus, iis curat & subsidiatur; numquam euenit periclitari Romanos de summâ rerum. Spe enim lucri certâ*

*certâ inter omnes, siue maneant siue prædas agant, nemo lo- „
cum ordinémque deserit. quæ res sæpe noxæ aliis solet esse.* „

Vides Romanum laudabile institutum, perpetuum in omni prædâ. Imò verba paullùm scrutemur. Ait:

„ *Aliâs singulis diebus diuidunt copias.*] Id est, interdum cottidie permutari milites qui maneant, qui rapiant; interdum minimè, sed semel per manipulos seponi & secerni. Puta, ex quaque legione vel alâ, quinque cohortes mitti, quinque ad signa retineri.

„ *Numquam plus dimidiâ parte.*] Prouidè & ex tuto. in hostem profligatum quidni dimidia pars victorum sufficiat? abundè.

„ *Copiis plurimùm diuisis in duas legiones Romanas.*] Sententia est. cùm duæ sint partes totius exercitus, Ciues & Socij: horum iterùm duæ Legio, duplex, Ala duplex: seruari, vt qui ad raptus missi, quisque sua ad suos ferat, ciues ad ciues, socij ad socios. nec id tantùm, sed ad talem legionem suam, ad talem alam: Omnia confusioni vitandæ, & vt noti veniant ad notos. Cur verò Socij æqualiter sic mixti? quia pars eorum æqualis. Dimidium prædæ in omni diuisione habebant, idque ex veteri inter ipsos pacto. Dionysius promit in fœdere icto anno Vrbis CCLXI. *Auxilia inuicem sibi ferunto* (Romani & Latini) *si qui bello petantur, totis viribus. Spoliorum & prædæ ex bello æquam partem sorte vtrique accipiunto.* Nota etiam de *sorte*, quam interuenisse vbi res diuidebant intellegimus, non vbi manubias siue pecuniam ipsam. Hæc res vna est inter præcipuas, quæ Socios tot sæculis tenuit in fide, lucellum & gloria ex assiduis & felicibus bellis.

Socij æquas partes capiũt.

Lib. VI.

„ *Quod verò nihil fraudaturi sint.*] Memorat iuramentum nunc contra subtractiones aut fraudes: iuramentum illud ipsum, quod iam explicatum. Et nota, quod hoc scriptum suum (quod nunc commentamur) aduocat, & germanum suum ostendit. De Furtis satis esto. à quibus quàm casti Romani, & quàm manus eorum continentes, exemplo illustri docuerit Frontinus;

Lib. IIII. cap. III. *Mira abstinentia Romanorum.* *Uniuersi quoque exercitus notabilis sæpè fuit continentia: sicuti eius qui sub M. Scauro meruit. Nam memoriæ tradidit Scaurus pomiferam arborem, quam in pede castrorum amplexa fuerat metatio, postero die abeunte exercitu, intactis fructibus relictam.* Iustitia vbi es? ride è cælo, & si terras iterùm inhabites, non aliter fiat.

DIALOG. XVI.

De stipendio militum, eius origine & auctu. De Frumenti modo, & hordei. de iis quæ ad victum.

AVD. Stipes sit, qui non stupeat, fateor: sed tamen, si hîc ita continentes, an igitur aliunde lucra magna quæ implerent? an non stipendium pingue & largum? LIPS. Ducis me quò iter affectabam. Nam id quoque mirabile, quàm exiguo ære meruerint; etiamtunc cùm publicè diuites, priuatim in re angustâ. Et ego Philosophis seriò hoc assentior, opes esse quæ vitiant, quæ effæminant, de quarum capite semina malorum orta. Vide igitur de Stipendiis, quod doctor noster ita dicit:

POLYB. Ὀψώνιον δ' οἱ μὲν πεζοὶ λαμβάνουσι τῆς ἡμέρας δύο ὀβολοὺς, οἱ δὲ ταξίαρχοι διπλοῦν,	*Stipendium pedites accipiunt in diem duos obulos, ductores Ordinum duplum, equites*

οἱ δ' ἱππεῖς δραχμήν. σιτομετροῦνται δ' οἱ μὲν πεζοὶ πυρῶν ἀττικοῦ μεδίμνου δύο μέρη, μάλιστά πως. οἱ δ' ἱππεῖς κριθῶν μὲν ἑπτὰ μεδίμνους εἰς τὸν μῆνα, πυρῶν δὲ δύο. τῶν δὲ συμμάχων οἱ μὲν πεζοὶ τὸ ἴσον, οἱ δὲ ἱππεῖς πυρῶν μὲν μέδιμνον ἕνα καὶ τρίτον μέρος, κριθῶν δὲ πέντε. δίδοται δὲ τοῖς μὲν συμμάχοις τοῦτ' ἐν δωρεᾷ, τοῖς δὲ ῥωμαίοις τοῦ τε σίτου καὶ τῆς ἐσθῆτος, κἄν τινος ὅπλου προσδεηθῶσι, πάντων τούτων ὁ ταμίας τὴν τε ταγμένην τιμὴν ἐκ τῶν ὀψωνίων ὑπολογίζεται.

equites drachmam, id est triplum. Frumenti modũ accipiũt pedites Attici medimni duas partes admodum; equites hordei septem medimnos in mensem, frumenti duos. Socij, pedites capiunt par Romanis, equites verò frumenti medimnum vnum & trientem, hordei quinque. Datur hoc autem sociis muneri, Romanis verò & frumenti & vestium, & siquibus armis egeant, omnium horum nomine Quæstor certam definitámque pecuniam de Stipendio deducit.

Stipendium triplex, in *Pecuniâ*, *Frumento*, *Veste*: quæ omnia aut tractat, aut tangit. Primùm de Pecuniâ, *Accipiunt*, inquit,

" *Stipendium pedites in diem duos obulos.*] Quod nos *Stipendium*, ipse ὀψώνιον dixit. Sed certum est pecuniam tamen hîc signari, sicut à Thucydide aliquoties & Dionysio Halicarnassæo, qui & ὀψωνιασμὸν appellat: credo ideò, quòd velut in obsonium pecunia ea primò data. Est etiam in laudatissimis illis Glossis: *Stipendium*, ὀψώνιον στρατιωτικόν. Simile quod Latini inferiores dixêre *Annonas*. nec enim ipsum quod esui modò, sed mercedem militarem & pecuniam intellexerunt. Video Græcos infimos ῥόγας, *rogas* appellare: an ab *erogando*? Nam & ipsam

ὀψώνιον pro mercede Græcis.

Roga.

ipſam rem ῥογεύεσθαι etiam dicunt. Leges in Cedreno plus ſemel, atque etiam Suidâ: qui tamen pro Donatiuo Principis capit & interpretatur.

„ *In diem duos obolos.*] Modum habes diurni ſtipendij antiqui, de cuius origine & progreſſu in Electis ſcripſi. Scis me non amare ταυτέπειαν: addam aliquid non ibi ſcriptum, aut non ſic ſcriptum. *Sine ſtipẽdio olim Romani.* Olim certum eſt Romanos nullo publico ære militaſſe, idque annis plus trecentis. Feſtus ita adnotat: *Priuato ſumptu ſe alebant milites Romani, penè ad id tempus quo Roma capta eſt à Gallis.* *Quando cœperit?* Ait *penè*, & iure addit, quia Stipendium inſtitutum *ſeptemdecim* circiter annis ante vrbem captam. Liuius hoc docet libro quarto, ſtatim poſt Anxur captum: *Additum*, inquit, *vt ſtipendium miles de publico acciperet, cùm ante id tempus de ſuo quiſque functus eo munere eſſet.* Liuius dicit *de ſuo* militaſſe, Feſtus *priuato ſumptu*: quid clarius? Et tamen hîc quæro & iniicio, an igitur nihil è publico? non arma, non frumentum? *An non anteà frumentum?* Ambigo, & ſunt quæ inducunt accepiſſe. Dionyſij iſta, in bello cum Sabinis: *Lib. v.* Τούτων δὲ πραθέντων δημοσίᾳ, τὰς κατ' ἄνδρα γενομένας εἰσφορὰς αἷς ἔστειλαν τοὺς στρατιώτας, ἅπαντες ἐκομίσαντο: *Iis diuenditis* (prædâ ſcilicet) *publicè, collationes quæ viritim factæ erant in milites, eas omnes receperunt.* Nónne clarè ſatis collatum aliquid in milites dicit? & quo fine aliâs tributa, quæ Romani ex cenſu dabant? Amplius, in eodem Dionyſio, cùm Veientes pacem peterent, ſcribitur *Lib. IX.* *frumentum eos obtuliſſe exercitui in duos menſes, pecuniam in ſtipendium ſex menſium, vti victor imperarat.* Hîc verò & frumentum in menſes datum habes, ſed & pecuniam in ſtipendium (Græcè, χρήματα εἰς ὀψωνιασμὸν) definitam. Etſi de pecuniâ, non opinor ſed ſcio, oblatam eam non ad mo-

ad modum ſtipendij viritim capti (nullum enim fuit) ſed in belli ſumptus & militum ſingulorum, pro æſtimatione victoris. Atque hæc talia aliquoties in Dionyſio leges, ſed benignè ſemper & æquiter capienda, ſtipendio nondum conſtituto. *Modus primi ſtipendij.* Idipſum cùm fuit, ſanè exiguum, & *duo oboli* etiam Polybiano æuo: id eſt* *tres aſſes*. *Aut vt iuſtiſſimè, *cũ triente.* Haud aliter Latinè extuleris: cùm duo oboli ſint tertia pars Drachmæ. At Drachma vincitur leuiter à Denario Romano: etſi alternant hæc & confundunt ſcriptores. Quantulum iſtud eſt? in menſem *decem denarij*, id eſt Philippæus noſter. En lucrum, quo obiecto tanto opere gauiſi milites (in Liuio habes) & viſi rem ſuam ſtabiliuiſſe. *Vetus reſtrictio & frugalitas.* Sed ita tunc ſcilicet parcimonia & mores, quibus magis quàm opibus res Romana ſtetit. Lubet Liuianum elogium opportunè addere: *Nulla vnquam reſpublica nec maior* (quàm Romana) *nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam tam ſeræ auaritia luxuriáque immigrauerint, nec vbi tantus ac tamdiu paupertati ac parcimoniæ honos fuerit.* Lib. I. initio. Benè & verè Liuius: iſta res docet. & in tot victoriis ac triumphis, imperio tam latè propagato, nihil additum ad ſtipendij modum reperio ante Iulianium æuum. Quis non miretur? vbi tot Tribuni populares, & per publica damna ad priuatam gratiam aut commoda graſſantes, nullum ex iis auxiſſe, aut (quod proditum exſtet) conatum augere? Iulius ille fuit, qui per milites magnus, hîc quoque leges fregit, & *legionibus ſtipendium*, ait Suetonius, *in perpetuum duplicauit*. *Cæſar ſtipendium auxit.* Cap. XXVI. Res ſemel mota non hîc ſtetit, ſed magis Auguſtus auxit, qui *omnes vbique milites ad certam ſtipendiorum præmiorúmque formulam adſtrinxit*, vt in vitâ eius Tranquillus. *Item Auguſtus.* Cap. XLIX. Eum modum fuiſſe, *decem diurnos aſſes*, ex Tacito

Vel potiùs firmauit. cito liquet. Hæc ita scripta: etsi suspicio mihi est, per bella illa diuturna ciuilia, magis etiam auxisse stipendia: sed recisa, rebus iam tranquillis, ab Augusto, & in summam eam firmiter redacta. Mansit tamen non diu. sed siue Nero siue Claudius, siue potiùs Otho aut Vitellius, aliquid imò multum addidêre: & iam Domitiani æuo, stipendium menstruum erant *aurei terni*. Ij essent in diem

Domitianus auxit. *vigintiquinque asses*: quibus ipse Domitianus iterùm addidit menstruum *aureum vnum*, id est denarios *vigintiquinque*. Tanti enim Romanus aureus, & res hæc tota è Iohanne Zonarâ ad liquidum à nobis reducta. Ille sic de Domitiano: Καὶ τοῖς στρατιώταις τὴν μισθοφορὰν ἐπηύξησε, τάχα διὰ τὴν νίκην. πέντε γὰρ καὶ ἑβδομήκοντα δραχμὰς ἑκάστου λαμβάνοντος, ἑκατὸν ἐκέλευσε δίδοσθαι. μεταμεληθεὶς δὲ, τὴν ποσότητα οὐκ ἐμείωσε, τὸ δὲ πλῆθος τῶν στρατευομένων συνέστειλε: *Militibus stipendium auxit, scilicet ob victoriam. nam cùm septuaginta quinque drachmas singuli acciperent, ipse iußit centenas dari. Pœnitens verò posteà, summam non imminuit, sed multitudinem militantium recîdit*. Ex quibus

Domit. cap. VII. certum, in Suetonio rectè nos olim emendasse: *Addidit & quartum stipendium militi, *aureis ternis*. Inferiore æuo quid fuerit, non vltrà repperi, nec dicam. Avd. Ista quidem Domitiani summa pinguiuscula, sed & Augusti tolerabilis: illa Polybiana quid habuit *Cur quisquam caput vnctius referret*? vt iocer cum poëtâ. Nam certè exigua: & cur tam multi tamen ad militiam prompti?

* Aut si velis, inserâ voculâ ad aureos ternos.

Alia commoda militiæ. Lips. Ipsa illa summa exigua, non nego: sed frumentum additum cogita, tum crebras etiam in triumphis donationes. Liuius hoc te docuerit, quoties & in quo modo, donati. Amplius, cogita promotiones, & quod per virtutem ad altiores ordines venirent; ergo & ad

stipendia

ſtipendia meliora. Multi enim duplicarij, vt audiemus: & addit,

„ *Ductores Ordinum duplum.*] Ταξίαρχοι ſunt in Græco, quos licet Centuriones etiam reddere: ſed hîc conſpectè *Ductores* magis feci. Non enim ſolos Centuriones opinor intellegi, ſed & Succenturiones ſiue optiones, fortaſſe & Signiferos ipſos. In Liuio quidem lego, cùm Appius in fugacem ſuum exercitum animaduertit: *Ad hoc Centuriones duplicarióſque, qui reliquerant ordines, virgis cæſos ſecuri percuſſit.* Ergo duplicarij aliqui præter ipſos Centuriones, vt palàm vides. Sed vnde, inquies, iam tum illo æuo, haud longè à regibus exactis? cùm ſtipendium nondum inſtitutum eſſet. Ergo memento quorum diximus, frumentum videri è publico militibus iam olim datum. Varronem aduoco: *Duplicarÿ, quibus ob virtutem duplicia cibaria vt darentur institutum.* Oſtendit quoſdam etiam è grege milites fuiſſe, ſic honeſtatos ob egregia facta. Et tale in Liuio: *Milites qui in præſidio ſimul fuerant, duplici frumento in perpetuum, in præſentiâ ſingulis bobus donati.* Quod factum etiam diu poſt ſtipendium pecuniæ inſtitutum. Manſit hic vſus, & in Cæſare legas: *Cohortem poſteà duplici ſtipendio frumentóque, ſpeciariis, militaribus donis ampliſſimè donauit.* In Vegetio: *Armaturæ duplares, quæ binas conſequuntur annonas.* Sed & *Seſquiplares* in eodem, *qui vnam ſemis.*

Duplicarÿ. *Lib. II.* *Nodus in Liuio exſolutus.* IIII. de L. L. Lib. VII. III. Ciuil. Lib. II. cap. VII.

„ *Equites drachmam.*] Id eſt, ſtipendium triplex. Itaque ſuper Centuriones erant; tum quia genere digniores, tum quia onerum plus ferebant. Ipſe hic modus in Liuio: *Æquè impudens poſtulatum fuit, vt de ſtipendio equitum (merebant autem eâ tempeſtate triplex) æra deme-*

Equiti triplex in ſtipendio. Lib. VII.

rentur. Hoc ille aliquot annis post Stipendia instituta: & vides vulgò inuidiosam hanc summam fuisse. Postularunt igitur minui, sed non impetrarunt: an non factum posteà? sed diu, inquam, posteà? Ex Liuij commatio suspicor, quod hîc inserit, *eâ tempestate meruisse*: non ergo tuo æuo? Appâret: frustrà alioqui submonuisset. Et hercules cùm recogito, stipendia à Iulio ab aliis aucta; ingens hæc summa & prægrandis in equitum fuisset, si pariter creuissent. Accedit, quod dignitas equitum non iam tanta, post Socios ciuitate donatos. Illi enim cùm equitatu abundarent, ferè ad bellum ibant, paucioribus paullatim è digniori & ciuili illâ stirpe. Sed suspiciuncula est, quam sperni tam facilè à te volo, quàm à me prodi. Ista Polybius de discrimine stipendiorum. Sed heus in Tribunis quid fuit? cur ij omissi? Magna eorum salaria, vt video, & sic celebrantur à Iuuenali:

Pensitata Liuij verba.

Tribunorũ stipendia.

—— alter enim, quantum in legione Tribuni
Accipiunt, donat Caluinæ vel Catienæ.

A Plinio: *Nec pudet Tribunorum militarium salariis emere*. Vterque de productiore summâ, & velut per adagionem vsurpat. Quanta igitur? Appiani locus est, nisi erro, qui scitiores nos eius faciat, iste. De Cæsare scribit, eiusque triumpho quadruplici. Καὶ διένειμε, inquit, στρατιώτῃ μὲν ἀνὰ πεντακισχιλίας δραχμὰς ἀττικάς, λοχαγῷ δὲ αὐτοῦ διπλάσιον, καὶ χιλιάρχῳ καὶ ἱππάρχῳ τὸ ἐπὶ διπλάσιον: *Diuisit dedítque militi super quinque mille drachmas; Ductori ordinum, eius duplum; Tribuno militum & Præfecto equitum, iterùm eius duplum.* Ex analogiâ hac donorum, iustè & probabiliter inferas de Stipendiorum tali modo. Ergo Tribunus & Præfectus alæ quadruplum salarij vulgaris habuit, & alia vberiora in veste, frumento, speciebus.

Lib. XXXIII. cap. XII.

IIII. Ciuil.

bus. Hæc talia in Lampridio, Capitolino, Vopiſco videre tibi fas: vbi epiſtolæ aliquot Principum ad litteram poſitæ, cum Tribuniciis iſtis commodis aut donis. Haud diſſimile apud Græcos. & ſcribit Xenophon, *Seuthen regem Thraciæ, cùm Græcos mercede iungere ſibi vellet, obtuliſſe & pollicitum*, τῷ μὲν στρατιώτῃ κυζικηνὸν, τῷ δὲ λοχαγῷ διμοιρίαν, τῷ δὲ στρατηγῷ τετραμοιρίαν: *militi Cyzicenum, Centurioni duplum, Prætori quadruplum.* Hi Prætores, velut Tribuni Romanorum erant, aut noſtri Colonelli. Fecerunt idem Lacedæmonij in iiſdem copiis (quarum laus inclyta, & propagata per inclytum ſcriptorem) alliciendis, & inter promiſſa, hæc ſunt: δαρεικὸν ἕκαστος οἴσει τοῦ μηνὸς ὑμῶν, λοχαγὸς δὲ τὸ διπλοῦν, στρατηγὸς δὲ τὸ τετραπλοῦν: *Darîcum feret quiſque veſtrûm in menſem, Centurio duplum, Prætor quadruplum.* Vbi pariter obſerues, in ipſo ſtipendio haud longè à Romanis abire, præſertim ſub Auguſti æuum. Nam etſi Darîcus non niſi viginti drachmis æſtimabatur; tamen alibi lego pluſculum etiam accepiſſe, & Drachmam habuiſſe diurnam. Thucydides de Athenienſibus: Δραχμὴν γὰρ τῆς ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν: *Drachmam in diem quiſque accipiebat.* Iterùm idem διδράχμους ὁπλίτας nominat in cuſtodiâ Potidææ: *qui binas drachmas ferrēt*, ſed (ne diſſimulem) extra ordinem & ſolitum morem. Idem cenſeo ſuprà. Paullum igitur infra drachmam meruerunt vulgò. AVD. Contra te cenſere Demoſthenes me hîc iubet. Ille in Philippicarum primâ definit quæ opus ſunt militi: Στρατιώταις δισχιλίοις τετταράκοντα τάλαντα, ἵνα δέκα ἑκάστου μηνὸς ὁ στρατιώτης δραχμὰς σιτηρέσιον λαμβάνῃ. τοῖς δὲ ἱππεῦσι διακοσίοις οὖσι, ἐὰν τριάκοντα δραχμὰς ἕκαστος λαμβάνῃ τοῦ μηνὸς, δώδεκα τάλαντα: *Bis mille militibus talenta ſunto quadraginta, ita*

Græcorum ſtipendia.

VII. Anabaſ.

Ibid. infrà.

A Romanis vix diuerſa.

Lib. VII.

Lib. III.

ta, ita vt quiſque decem drachmas in menſem accipiat: equitibus verò ducentis talenta duodecim, ſi quiſque triginta accipiat in menſem. Alia hîc definitio, minor tuo dicto.

Demoſthenes explicatus. LIPS. Particulam verborum affers, plura inſpexiſſe oportuit. Redeo autem in memoriam, Oratorem illîc ſuadere & dicere, vt dumtaxat in annonam (Græcè σιτηρέσιον) tot talenta & menſtruas drachmas dent: at reliquam pecuniam in ſtipendium, bellum ipſum ſuppeditaturum. Hęc ibi poſteà, atque ita nihil diſſentit. Imò, quod valde notes, in triplici equitum Annonâ cum Romanis conſentit.

Frumenti datio. „ *Frumenti modum accipiunt.*] Cuius diſtributi ſæpè mentio. vt in Cæſare: *Diem inſtare, quo die militibus frumentum metiri oporteret.* Iterùm: *Poſt diem ſeptimum ſe reuerſurum confirmat, quam ad diem legioni, quam in præſidio relinquebat, deberi frumentum ſciebat.* Ac vides etiam certo die datum, & cum curâ ne is laberetur. Bonum & vtile inſtitutum, militi ſemper victum eſſe, nec inopiâ cogi ad rapiendum, aut deſerendum. Si pecunia in hunc vſum, potuiſſet ire in alium vſum: igitur maluerunt rem dare ipſam. Atque ita, vt nefas etiam haberetur vendere. Salluſtius inter militaria probra recenſet: *Frumentum publicè datum vendere, panem in dies mercari.* Itáne culpa mercari, aut vendere? hodie nec rapere, & Vis aut Iniuria ferè eſt quæ militem alat. Sed quis finis, ſi noſtra incompoſita cum illo ordine componam? & verbo fortaſſe lædam, qui ferro poſſunt. At in ipſâ re, exemplum ſeueritatis quâ Galba vſus, apud Suetonium: *Militi*, inquit, *qui per expeditionem annonâ arctiſſimâ, reſiduum cibariorum tritici modium centum denariis vendidiſſe arguebatur, vetuit ſimulatque*

Marginal notes: I. Gallic. (beside "mentio. vt in Cæſare"); VII. Gallic. (beside "mentum metiri oporteret"); Ea laudata. (beside "num & vtile inſtitutum"); Non vendebant. (beside "runt rem dare ipſam"); Cap. VII. (beside "Suetonium").

indigere

indigere cibo cœpisset, à quoquam opem ferri. atque is fame extabuit.

„ *Attici medimni duas partes.*] Suidas ſex modios in Medimno ponit: & ita eſt: ergo nunc militi, Romano modo & ſermone, damus Modios quaternos. Quídni tantum, cùm ipſi ſerui eos acceperint in Dimenſo? Donatus in Terentium: *Serui quaternos modios accipiebant frumenti in menſem, & id Dimenſum dicebatur.* Liceret & de *quinis* ſuſpicari ex Senecâ: *Seruus eſt, quinque modios accipit, & quinque denarios.* Sed arbitror hoc ita ibi in vtiliore & honeſtiore ſeruo fuiſſe, nempe actore ſcænico: cui & pecuniola præter morem acceſſit. Aut ſi modij etiam quini dati? Salluſtius tangere videtur Oratione Marcij Tribuni plebis: *Niſi fortè Frumentariâ iſtâ lege munia veſtra penſantur, cùm tamen quinis modiis libertatem omnium æſtimauere.* Dicas alludere ad ſeruile dimenſum, & ideò indignari libertatem ſic taxatam. Sed hoc incertum: de militibus noſtris, è Polybio firmum. Magno & multo igitur frumento opus ad plures legiones: & vnde hæc copia? Nam eguiſſe Romanos, aut per hanc inopiam ab incœpto aliquo deſtitiſſe, rarò aut non leges. Cenſeo è prouincialibus frumenta hæc coacta, & è Decimis quas hoc fine aratoribus imponebant. Quid ſi ergo in hoſtili? etiam tum è vicinis prouinciis, aut ex ipſo hoſtico: ſed ſic, vt non in commune & ſibi miles raperet, ſed deſecta aut inuēta frumēta deferret ad Quæſtorem. In publicum omnia ſepoſita, & tum cum modo & ordine diſtributa. Magnæ conſiderationis res, & ſummi ad bellum vſus, de quo Politici vidento.

Militū dimenſum, vt ſeruorum.

Epiſtol. LXXX.

Vnde Frumenta Romanis.

„ *Equites hordei ſeptem medimnos, frumenti duos.*] De hordeo, peculiare hoc equiti ad iumenta: ſed in frumento,

mento, inquies, cur tanto plus accipit? Nam duo medimni ſunt modij duodeni. Triplo igitur peditem excedit: quid miraris? fit idem quod in pecuniâ, quod in donatiuis, & triplum vbique capit. Neque ambigo in Ordinum ductoribus ſimile fuiſſe, & ſemel dictâ analogiâ duplum quoque frumenti eos cepiſſe. Cui tamen vſui equites tantum? vtne venderent? negauimus. vt abſumerent? quî potuêre ſoli? Ne cenſeas: non enim ſoli. Seruum aut ſeruos potiùs habuêre, & iuſtum eſt hoc Dimenſum in capita terna. De hordeo, ſatis etiam largiter: ſed certum eſt, præter equum militarem, iumenta alia habuiſſe. Eſt in Plutarchi Catone Cenſorio, quod huc faciat, & illuſtretur aut illuſtret. Narrat in ceterâ abſtinentiâ eius, ὅτι στρατηγῶν ἐλάμβανεν ἑαυτῷ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν, οὐ πλέον εἰς τὸν μῆνα πυρῶν, ἢ τρεῖς ἀττικοὺς μεδίμνους, εἰς δὲ τὴν ἡμέραν κριθῶν τοῖς ὑποζυγίοις ἔλαττον τριῶν ἡμιμεδίμνων: *quod etiam in imperiis & Præturis accipiebat ſibi, & iis qui apud ſe, frumenti in menſem non plus tribus medimnis Atticis, in diem verò hordei iumentis ſuis minus ſeſquimedimno.* Si conſtaret de numero familiæ Catonianæ, facile eſſet aptare modum. etſi pęnè etiam conſtat, & in eodem Plutarcho lego *quinque* eum ſeruos in Hiſpaniam duxiſſe. Ipſe ergo ſextus: & habuere ſinguli modios non niſi ternos. Hoc ad aſtruendam frugalitatem Catonis recenſet: & ideò certum, accepiſſe eum intra legitimum modum. Sed, inquies, lictoribus ſuis & apparitoribus nihil accepit? Diſcas hinc eos ſibi & in capita ſeorſim è publico accepiſſe. Addo, quoſdam Imperatores laxiùs hîc ſe geſſiſſe. quod de Cæſare quidem lego: qui (ait Suetonius) *frumentum quoties copia eſſet, etiam ſine modo menſuráque præbuit militibus, & ſingula interdum mancipia & prædia*

Frumentũ triplex equiti.

Catonis abſtinẽtia.

Cæſar extra diſciplinam.

viritim

viritim dedit. O virum magni benigniq́ue animi, ſed non nati ad priſcam & ſtrictam Diſciplinam! quę ab illo profectò magis magiſq́ue eſt lapſa.

„ *Socij pedites capiunt par Romanis.*] Meritiſſimò. nam & tantum capiebat eorum venter. At non tamen equites, de quibus ſubdit:

„ *Equites verò frumenti medimnum vnum & trientem.*] Iſti enimuerò minus quàm Romani, ab hac cauſsâ quòd minus digni aut opulenti: eoq́ue nec à familiâ ſic inſtructi. Singulis ergo famulus vnus ſuffecerit: & eſt menſura hæc in duo capita, modiorum ſcilicet octo. Simile in hordeo, & habuêre pauciora impedimenta. AVD. Delectantia verò iſta, & mihi non niſi confusè adhuc audita aut nota. Sed voluo tamen in animo, an frumento tantùm ad cibos vſi? Nihil adiungis obſoniorum, aut alîus alimenti? LIPS. Adiungam, etſi Polybius non fecit. Primùm dico, ſalem & leguminum aliquid militibus etiam datum, atque hæc fortaſſis veniſſe in frumenti dictum illum modum. In Plutarchi Craſſo huic rei ſcriptum inter omina triſtia: Συνέπεσε μετὰ τὴν διάβασιν μετρουμένοις τὰ ἐπιτήδεια τοῖς στρατιώταις, πρῶτα πάντων δοθῆναι φακοὺς καὶ ἅλας, ἃ νομίζουσι πένθιμα Ῥωμαῖοι: *Simul euenit, vt poſt tranſitum fluminis, cùm emetirentur neceſſaria exercitui, primùm omnium darent lentem & ſalem, quæ Romani habent funebria.* De ſale quidem vix ambigi poteſt, ſine quo vita non eſt. Sed & legumina aut piſa in Syneſio reperio. qui de Caro Imp. militariter cænante: Τὸ δὲ δεῖπνον ἦν, πίσινον ἔτνος ἕωλον, καὶ ἐν αὐτῷ τεμμάχια ἄττα ταρίχη κρεῶν ὑείων: *Cæna autem erat, è piſis pulmentum pridianum, & in ipſo fruſta aliquot ſalitæ ſuillæ carnis.* Atque amplius, in eodem habes & Suillam: an ex vſu caſtrenſi? prorſus,

Legumina militi.

Orat. de Regno.

Suilla militibus.

prorſus, illius quidem, & ſuperioris etiam, æui. Nam Spartianus de Hadriano ita ſcribit: *Cibis etiam caſtrenſibus in propatulo libenter vtens, hoc eſt larido, caſeo, & poſcâ.* Nominat & Vulcatius in Auidio, inter legitimos cibos: *Præter laridum, ac buccellatum, atque acetum, militem in expeditione quidquam portare prohibuit.* Vbi acetum ſcilicet ad potum militarem conficiendum, & iam dictam poſcam. At de larido, mirum ni Polybij etiam tempore fuerit in hos vſus. Scribit certè inter Galliæ Ciſalpinæ laudes, *glandes & porcos in eâ abundare,* & dat argumentum: *quod cùm plurimi in Italiâ cædantur, tum ad vſus vitámque priuatam, tum ad ea quæ in exercitus legionéſque præbentur, his tamen omnibus ſufficere Galliæ illam regionem.* Quid aliud intellegas, τὰς εἰς τὰ στρατόπεδα (ita verba eius ſunt) παραθέσεις: quàm repoſita & ſalita in militares vſus? Atque hi tales ſunt, quos *Militares cibos* ſcriptores appellitant. Vt Spartianus in Peſcennio: *In omni expeditione militarem cibum ſumpſit ante papilionem.* Lampridius de Alexandro: *Apertis papilionibus prandit atque cænauit, cùm militarem cibum cunctis videntibus atque gaudentibus ſumeret.* En virum, dignum titulo & loco Principali! Et obſerua indidem, bis eos die cibum ſumpſiſſe, ſuâ horâ quemque, & addo etiam ſuo cibo. Prandium enim tenuius, & ſine vllo apparatu. Didici è Polyæno, qui partitè deſcribit reſtitutam diſciplinam militarem à Scipione ad Numantiam, atque inter alia: ἐκέλευεν ἀριστᾶν ὀρθοὺς ἄπυρον ὄψον, δειπνοῦντας δὲ προσφέρεσθαι καὶ κρέας ὀπτὸν καὶ ἑφθόν: *Iuſsit prandere ſtantes ſine igne cibum* (id eſt, incoctum;) *in cænam verò proferre & addere carnem aſſam vel elixam.* A v. d. Heus tu, mira hæc correctio, & ſatis equidem benigna, cum delicias etiam præſcribit

Lib. II. Militares cibi, viles. Lib. VIII. Stantes prandent. Cõſiderata Polyæni ſcriptio.

ſcribit carnis aſſę aut elixę. Atquin ego longè ſecius opinabar, & in Salluſtio legeram Metellum edixiſſe, *Ne quiſquam caſtris panem, aut quem alium cibum coctum venderet*. Ecce, alius iſte Cenſor, qui arcet ab omni cibo cocto. LIPS. Adoleſcens, cum Theocrito: *μὴ πρόσιδ᾽. οὐ γάρ τι πυρὶ θάλπεαι. Aliorſum & mea & Salluſtiana illa trahis. Intellege. Iuſſit Scipio in prandio leuiter ſtantes cibum capere: at in cænâ indulſit (non ſanè iuſſit, ne ſic accipe) ſi copia eſſet, carnem aſſam addere aut elixam. Metellus non in hæc, ſed pro his, pugnat. Nam ipſe lixas, coquos, & totum id genus caſtris eiecit: vetuitque, non *ſumere* cibum coctum (verba notabis) ſed *vendere*. Hoc nempe fuit, noluit proſtare cibos tales, & facilitate parandi gulam irritari: ſed ſi quis haberet, è prędâ aut pecuniâ, ipſe pararet & veſceretur. Germana ea ſententia. eoque intentiùs Frontini hæc conſideranda ſuper eâdem re & viro: *Q. Metellus bello Jugurthino ſimiliter lapſam diſciplinam pari ſeueritate reſtituit, cùm inſuper probibuiſſet aliâ carne quàm aßâ elixáue milites vti.* O riſu rem dignam! & ô cumulum ſeueritatis, ſi *inſuper prohibiti aliâ quàm aßâ aut elixâ carne vti!* Quid, malùm, igitur crudis anteà vſi? Conſiderare te iuſſi, imò nũc emendare (nec aliter euoluo:) *aliâ carne quàm à ſe aßâ elixáue*. Vox aut voculæ duæ inſerendæ, quas eduxi è conſimili verbo. Id planè iam conſonat vero, & Salluſtianis item illis: *Ne quis cibum coctum venderet*. Itaque coctis vti licuit, vendere aut emere non licuit. Hoc fine, inter inſtrumenta militis *Verua & ollas* inuenio. vt in Polyęno, de eodem Scipione: Προσέταξε δὲ ἀποπέμψασθαι καινὰς τραπέζας, ἐκπώματα καὶ σκεύη πάντα, πλὴν χύτρας καὶ ὀβελίσκου καὶ ποτηρίου: *Juſsit amplius, amoueri nouas menſas, ſcy-*

*Ne propera neque enim igni tangeris.

Cibos coctos vendi non fas.

Lib. IIII. cap. I.

Frontinus forſitan correctus.

Militi veru & olla.

Lib. VIII.

phos & vasa omnia, præter ollam, & veru, & pocillum.
In Iberic. Atque ipsum est, quod Appianus de hoc Scipione: Καὶ σκεῦος οὐκ ἐξῆν ἐς δίαιταν ἔχειν οὐδενὶ, πλὴν ὀβελοῦ καὶ χύτρας χαλκῆς, καὶ ἐκπώματος ἑνός: *Et vasum non licuit militi vllum haberi ad victum, præter veru, & ollam æneam, & poculum vnum.* Et iam hæc credo tenes. AVD. Non elabentur. adde, sodes, de Pane etiam quem vetuit Metellus vendi coctum. Quid ergo? singuli ipsi pistores, & è propriâ atque artificio Plauti? LIPS. Ita verò, & hîc sua ratio. Nolebant curiosè & ab professo opifice panem

Miles ipse pistor sibi.

coctum edi, sed subitarium & quem suâ manu miles parasset. Scio me omnia mira loqui: sed quid faciam, si in tantum mores nostri & prisci diuertunt? Suâ manu, dico, coquebant illi ingenui, illi ciues. quid? imò ipse aliquis Imperator, nec ex Curiis aut Fabriciis, sed nouitiis Antoninis. Herodianus nobis auctor, Antoninum Caracallam, cùm duritiem & robur præferret, omnia militariter egisse. atque etiam, inquit, ἄρτον προσεφέρετο αὐτοσχέδιον. σῖτον γὰρ ἀλήσας τῇ ἑαυτοῦ χειρὶ, ὅ ἤρκει μόνῳ, μᾶζαν τε ποιήσας καὶ ἐπ' ἀνθράκων ὀπτήσας, ἐσιτεῖτο: *Panem addebat subitarium & neglegenter factũ. Triticum enim suâ manu molens, quod ipsi satis esset, massámque ex eo conficiens & in carbonibus coquens, eo vescebatur.* Singularem huic rei locum, & ad molendum & ad coquendum, sæpè apud me quæsitum. Ergo manuarias quasdam molas circumferebant, vt tetigi anteà, aut in lapide tundebant: denique sine furni aut clibani operâ, subitò sic in carbonibus aut sub cinere coquebant. Panis igitur ille grauis, madidus ideoque Plinio scriptum: *Legem certam naturæ esse, vt in quocumque genere pani militari tertia portio ad grani pondus accedat.* Militarem, talem subitum & subcineritium

Panis militaris.

Lib. XVIII cap. IX.

cineritium appellat, nec benè aut diu excoctum. Sed & sine pane, frumento suo sæpè vsi in pulte. Notum à Plauto *pultifagos* Romanos appellari: & in Ammiano est, de Iuliano Imperatore, iam in castris: *Et Imperatori* Lib. xxv. *non cupediæ ciborum ex regio more, sed sub columellis tabernaculi cænaturo pultis portio parabatur exigua, etiam munifici fastidienda gregario.* Ita ille Imperator militariter cœnatus, inter bonos aut potiùs optimos, si non abiisset à pietate. Et dic tu meus, iam expleui te tam lautis epulis? AVD. Propemodum, sed lubet interbibere Sine potu hoc conuiuium: quis is fuit? LIPS. Tetigi verò anteà. & quid censes, vinum aliquod Chium aut Falernum edentulum fuisse? Imò is pro cibo reliquo fuit, Aqua. *Aqua militibus.* Spartianus de Pescennio: *Cùm apud Ægyptum ab eo limitanei milites vinum peterent, respondit, Nilum habetis, & vinum quæritis?* Plutarchus de Catone Censorio: Ὕδωρ δ᾽ ἔπιεν ἐπὶ τῆς στρατείας, πλὴν εἴποτε διψήσας περιφλεγῶς, ὄξος ᾔτησεν, ἢ ἰσχύος ἐνδιδούσης ἐπιλάβοι μικρὸν οἰνάριον: *Aquam bibit in militiâ, nisi si in acri siti & calore acetum posceret, aut viribus defectus exiguum aliquod villum sumeret.* Hæc Cato, inter equites, inter nobiles, inter duces. Benè, quod signatis tabulis ago; vt vultus tuus est, vix nunc mihi habes fidem. Sed Cato igitur aquâ merâ vulgò vsus, interdum aceto, non solo, sed cum aquâ scilicet mixto, quod suprà diximus *Poscam*, vel vt quidam *Aut posca.* scribunt *Puscam*. Eâ sententiâ Spartianus iterùm, in Pescennio: *Jussit vinum in expeditione neminem bibere, sed aceto vniuersos esse contentos.* Vniuersos, inquit, etiam igitur ipsos Duces. Seruorum hic potus olim, vt id quoque *Exemplo seruorum.* commune cum iis habeant, sicut Dimensum. Plautus:

Sed hic rex cum aceto pransurus est & sale. Rudente.

Iocosè, vt assolet. cùm rex diceretur seruus; ô bone, inquit, hic rex poscam bibet, & salem pro obsonio delinget. In eodem Plauto reponendum hoc verbi olim mihi visum: *Alij ebrij sunt, alij poscam potitant.* (Milite.)
Constat ita versus, & sententia. Alij seruorum, ait, vino ebrij, alij miselli poscam bibunt. AVD. Fateri volo, non ad meum gustum hîc Romani: & si ego Imperator, vinum non exsulet è meis castris. Nónne viribus & animo addit? LIPS. Nouitium sapis. alia mens iis, à quibus cottidie discimus sapere. Aristoteles te reformet: (I. Oecon. cap. V.) Καὶ ἐπειδὴ ἡ τοῦ οἴνου πόσις καὶ τοὺς ἐλευθέρους ὑβριστὰς ποιεῖ, καὶ πολλὰ ἔθνη ἀπέχεται καὶ τῶν ἐλευθέρων· οἷον καρχηδόνιοι ἐπὶ στρατιᾶς· φανερὸν ὅτι τούτου ἢ μηδὲν, ἢ ὀλίγον μεταδοτέον: *Ac quoniam vini potio etiam liberos homines ad ferociam & iniuriam propellit, & multæ gentes etiam liberæ eo abstinent (vt belli tempore Carthaginienses) palàm est, quod eius nihil aut parum seruis dandum.* Vini malitiam vniuersè notes; & propriè ad rem nostram, Carthaginienses, bonam & compositam olim rempublicam, eo per militiam abstinuisse. Habes cibos, habes potus: vis instrumentum fortasse & apparatum mensalem? condigna omnia epulis. Mensæ an fuerint, vix scio. imò in Polyæni verbis suprà, vbi est Scipionem remouisse καινὰς τραπέζας, *nouas mensas*: aliter ac veriùs scribitur, καὶ τὰς τραπέζας. vt mensas dicat prorsus remotas è castris. Nam *nouæ* illæ quæ essent? Et pro mensis plerumque iis elatior cespes. (*Cespites pro mēsis.*) Lucanus, cùm Afranij & Cæsaris milites colloqui & concænare facit: (Lib. IIII.)

Pax erat, & castris miles permistus vtrisque
Errabat, duro concordes cespite mensas
Instituunt.

(Cap. XVIII.) Suetonius de Tiberio, exercitus ductore: *Trans Rhenum*

eum

eum ordinem vitæ tenuit, vt sedens, in cespite nudo cibum caperet. Ad has mensas Varro respicit: *Mensam escariam Cibillam appellabant. ea erat quadrata, vt etiamnunc in castris.* Cespes enim iste aut cespites, quadri. Sed est etiam in Suetonio, *sedentem eum* cibum cepisse. Non scilicet iacentem delicatè aut recubantem, ciuili illo promiscuo ritu. Imò stetisse præsertim in prandio, suprà adnotaui. & ita de Iuliano Principe Ammianus: *Stans interdum, more militiæ, cibum breuem vilémque sumere visebatur*. Mamertinus in Panegyrico, quem Iuliano dixit: *Qui sæpius statarium prandium ad necessitatem humani corporis capiat, gaudens castrensi cibo, ministro obuio, & poculo fortuito.* Nullæ igitur hîc mensæ meliores, aut triclinia. atque ita Hadrianus Imp. cùm iam irrupissent (narrante Spartiano) *Triclinia de castris, & porticus, & cryptas, & topia diruit*. Quæ scilicet ille ferre nec in Hibernis castris voluit: de quibus hîc sermo. Est & in Cæsare, cum exprobatione Pompeianæ luxuriæ, scriptum: *In castris Pompeij videre licuit triclinia strata, magnum argenti pondus expositum, recentibus cespitibus tabernacula constrata.* Etsi veteres ibi libri (inter hos Torrentij) *trichilas stratas* habent. Ac sunt Latinis Trichilæ, vmbrosæ istæ pergulæ, Græcis σκιάδες. In Virgilianâ Copâ:

IIII. de L.L.

Lib. XXV.

III. Ciuil.

Trichilæ.

Et trichila vmbriferis frigida arundinibus.

Vsus & Columella sic eâ voce:

At qui sub trichilâ manantem repit ad vndam.

Significat ergo Cæsar passim vmbracula ista (æstiuo tempore) ad cænationem instrata fuisse, lectos dispositos, argentum expositum: omnia cum certâ victoriæ fiduciâ, & quasi in reditum dominorum. Est ibidem, *tabernacula cespitibus constrata*: quod refer ad dicta suprà, de pauimentan-

mentando. Nec id damnat Cæſar (in vſu fuit) ſed quòd *recentibus ceſpitibus*, quaſi in lætum & feſtum apparatum. Carpit etiam *argentum expoſitum*. id meritiſſimò,

Argentum rarum in caſtris.

nec olim admittebat frugalitas caſtrenſis. Certè non copioſum. In Liuio pro hac re, de Annibale ſpolia & prædam Cannenſem colligente:

Lib. XXII.

Præter equos viróſque, & ſiquid argenti, quod plurimum in phaleris equorum erat (nam ad veſtiendum facto perexiguo, vtique militantes, vtebantur) omnis cetera præda diripienda militi data eſt.

Liuius emendatus.

Legito cum libris, *ad veſcendum facto*. & notat Liuius, iis temporibus & moribus rarum fuiſſe menſarium argentum, præſertim in caſtris. Scipionem ſanè edixiſſe ad

Lib. VIII.

Numantiam video, ἀργυροῦν ἔκπωμα (Polyæni verba) μὴ ἔχειν πλέον δικοτύλου, καὶ λούεσθαι μηδένα: *argenteum vas maius duabus cotylis neminem habere, itémque neminem lauare*, ſiue balneis vti. Peſcennius ſimile, apud Spartianum: *Cùm milites quoſdam in caueo argenteo, expeditionis tempore, bibere vidiſſet, iuſsit omne argentum ſubmoueri de caſtris, addito eo vt ligneis vaſis vterentur.* Sed & Plinius de

Lib. XXXIII cap. III.

Spartaco, *interdixiſſe caſtris ſuis nequis aurum haberet vel argentum.* additque: *Tanto plus animi fuit fugitiuis noſtris*: ſignificans iam irrupiſſe, & à diuitibus ac mollibus

Pocula è ligno.

illis haberi. Quæ igitur vulgò pocula? lignea, quod ex Spartiano iam obſeruaueris. & ex Herodiano, qui de

Lib. IIII.

Caracallâ Antonino militem imitante: Τράπεζάν τε εὐτελῆ παρετίθετο, ἔσθ' ὅτε καὶ ξυλίνοις ἐς πότον καὶ ἐδέσματα χρώμενος σκεύεσιν: *Menſam vilem apponebat. atque etiam interdum ligneis vaſis ad potum cibumque vtebatur.* Omnia ad victum dedi: pro clauſulâ, etiam de Horâ. Nemi-

Cibi tempora certa.

ni fas prandium aut cænam ſumere, niſi ad ſignum. Io-

Lib. III.

ſephus: Οὔτε δεῖπνον ἢ ἄριστον ὁπότε θελήσειαν, αὐτεξούσιον ἑκάστῳ

πᾶσι

πᾶσι δ᾽ ὁμοῦ: *Nec cœna aut prandium, cùm visum, cuique libera; sed omnibus ea simul*. Sed nos libero pede vagati per Stipendia sumus, & per hæc frumenta: in quibus tamen pars etiam lustranda in agro Polybiano. Addebat:

„ *Datur autem hoc sociis muneri.*] Benè & ratione factum. Cùm enim pecuniæ stipendium à suis acciperent, quid minus à Romanis debuêre quàm victum? illorum certè viui & gloriæ militabant.

„ *Romanis verò & frumenti, & vestium, & siquibus armis egeant.*] Contra ait fuisse in Romanis, & iis nec muneri frumentum quidem datum: minùs arma aut vestem. Sed pro his omnibus, inquit, certa aliqua pecunia de stipendio detracta. In quo ego resisto leuiter, & miror. Miror, an & vicem militum indignor? Nam age, stipendij exiguum aliquid in diem mihi porrigis, pretium sanguinis & forsitan vitæ: de eoipso in victum, vestitũ, arma, detrahis: dic sodes, quid apud me reliquum? Ludis, & ianuâ datum, quod dicitur, postico ad te redit. Non ita est, & placat nos Polybius consideratè lectus. nam scribit *certum definitúmque pretium deductum*. Certus igitur esto, pauxillum aliquid, nec pro arbitrio Quęstorum, aut grauitate annonæ, sed semper idem & semel definitum decessisse. In exemplum. Ecce vel Romæ & apud otiosos, plebs frumentum habuit aliâs *in modios assibus* æstimatum; aliâs (vt Gracchi lege) *semisse & triente*: cur non magis simile in laborioso milite? Omnino hoc fuit: nec aliter in veste aut armis, quæ ipsa clementi pretio addicta. Ego arbitror, militem vix diei vnius stipendium, in menstruum frumentum impendisse. At de veste, fortasse iam nec impendisse: & miror à Polybio sic scriptum.

Dubitatio in Polybio.

Exsolutio.

Iterùm dubitatio.

ſcriptum. Nónne tu, ô noſter, Gracchorum æuo vixiſti? imò ſub illud ipſum tempus & annos ſcripſiſti? certum eſt. Atqui C. Gracchus legem tulit, quâ iuſſit ἐσθῆτά τε δημοσίᾳ χορηγεῖσθαι, καὶ μηδὲν εἰς τοῦτο τῆς μισθοφορᾶς ὑφαιρεῖσθαι τῶν στρατευομένων: *veſtem è publico ſuppeditari, & nihil hoc nomine de ſtipendio militantium deduci.* Ita Plutarchus in Gracchis: palàm contrà hîc à te ſcripta. Quid ergo *Responſio.* eſt? an nondum tulerat legem hanc Gracchus? an iam lata, ſublata iterùm fuit? Alterum dicendum eſt, & fortaſſe poſterius, præſertim cùm in Tacito milites querantur, *3. Annal.* de ſtipendio ſuo & *decem aſſibus, veſtem, arma, tentoria redimenda eſſe.* Quæ conſentanea ſunt iam dictis. De Frumento tamen inibi non queruntur, & dixeris publicè datum poſteà, ac verè datum: vtique poſt inſtitutas etiam in vrbe Frumentationes, de quibus nos in Electis. AVD. Multa hercules & varia à te dicta, atque etiam recondita: Plutarchi locum tamen cur omiſiſti, qui eximiè huc facit? LIPS. Quis is eſt? prome. nec ego profectò omnia habeo in numerato. AVD. Eſt in eius Pompeio, hac ſententiâ & pænè verbis: *Pompeius duas prouincias habebat, Hiſpaniam & Africam, quas abſens gubernabat, mittens eò Legatos, & Legiones inibi alens. quibus accipiebat è publico ærario mille talenta quot annis.* *Plutarchi locus ad ſtipendia.* LIPS. Quid efficis? obſcurus is locus eſt huic rei, & inualidus. AVD. Clariſſimus. Numerum dumtaxat legionum quas Pompeius habuit ſi inuenio & addo; nónne palàm impenſa annua in quamque vnam legionem? LIPS. Eià, rectè hoc inſiſtis: perge. AVD. Atquin decretæ tunc Pompeio (eodem Plutarcho auctore) legiones *quattuor*: abſumpta igitur in ſingulas talenta *ducenta quinquaginta.* LIPS. Iuſtiſſimè. & ij eſſent noſtrates Philippici, *centum*

tum quinquaginta millia. Cùm examino, magna ſit hæc ſumma in militaria nuda ſtipẽdia: ſed frumenti & veſtis nomine aliquid detrahatur, & armorũ: tũ in Tribunos, Legatos, ipſum Imperatorẽ ſatis largiter: denique in mulos, vaſa, & talia quæ exercitui adhærebant. Benè profectò monuiſti, opportunus locus eſt: & ô noſtri Reges, quanto plus impẽditis in legiũculas incõpoſitas veſtras? Sed veſtra hæc cura, mea nec monitio: & in re pergo.

DIALOG. XVII.

Præmia militaria, Haſtæ, Armillæ, Torques, Phaleræ, Spolia.

DE Stipendiis peregimus, conſequenter de Præmiis ſubtexam. Nam hæc pars quæ omnem vitam & ſocietatem continet, vinculum & coagulum rerum publicarum, inprimis ſtudiosè à Romanis habita fuit: *Præmia* dico, & *Pœnæ.* Sed de illis lætioribus præmitto, & adhærent, vt lacinia, Stipendiis: quia & hæc militiæ aliqua commoda aut honos. Polybius ſic exſequitur:

Καλῶς δὲ καὶ τοὺς νέους ἐκκαλοῦνται πρὸς τὸ κινδυνεύειν. ἐπειδὰν γὰρ γένηταί τις χρεία, καί τινες αὐτῶν ἀνδραγαθήσωσιν, συναγαγὼν ὁ στρατηγὸς ἐκκλησίαν τοῦ στρατοπέδου, καὶ παραστησάμενος τοὺς δόξαντάς τι πεπραχέναι διαφέρον, πρῶτον μὲν ἐγκώμιον ὑπὲρ ἑκάστου λέγει, περί τε τῆς ἀνδρα-

POLYB. *Pulchrè autem iuuenes excitant ac prouocant ad pericula ſubeunda. Cùm enim occaſio ſe dat, & aliqui eorum fortiter aut animosè fecerunt, conuocans Imperator in concionem omnes copias, & circumponens ſibi eos qui auctores egregij facinoris, primùm quidem laudes eorum ediſſerit, & ſuper hoc*

γαθίας, κἂν τι κατὰ τὸν βίον αὐτοῖς ἄλλο συνυπάρχῃ τῆς ἐπ' ἀγαθῷ μνήμης ἄξιον. μετὰ δὲ ταῦτα, τῷ μὲν τρώσαντι πολέμιον γαῖσον δωρεῖται. τῷ δὲ καταβάλλοντι, καὶ σκυλεύσαντι, τῷ μὲν πεζῷ φιάλην, τῷ δ' ἱππεῖ φάλαρα. ἐξ ἀρχῆς δὲ γαῖσον μόνον. τυγχάνει δὲ τούτων οὐκ ἐὰν ἐν παρατάξει τις ἢ πόλεως καταλήψει τρώσῃ τινὰς, ἢ σκυλεύσῃ τῶν πολεμίων, ἀλλ' ἐὰν ἐν ἀκροβολισμοῖς, ἤ τισιν ἄλλοις τοιούτοις καιροῖς, ἐν οἷς μηδεμιᾶς ἀνάγκης οὔσης κατ' ἄνδρα κινδυνεύειν, αὐτοί τινες ἑκουσίως καὶ κατὰ προαίρεσιν αὑτοὺς εἰς τοῦτο διδόασιν. τῆς δὲ πόλεως καταλαμβανομένης πρώτοις ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβᾶσι, χρυσοῦν δίδωσι στέφανον. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπερασπίσαντας καὶ σώσαντάς τινας τῶν πολιτῶν, ἢ συμμάχων, ὅτε στρατηγὸς ἐπισημαίνεται δώροις. οἵ τε χιλίαρχοι τοὺς σωθέντας, ἐὰν μὲν ἑκόντες ποιῶσιν, εἰ δὲ μὴ, κρίναντες συναναγκάζουσι τὸν σώσαντα στεφανοῦν. σέβεται δὲ τοῦτον καὶ παρ' ὅλον τὸν βίον ὁ σωθεὶς, ὡς πατέρα, καὶ πάντα δεῖ τούτῳ ποιεῖν αὐτὸν, ὡς τῷ γονεῖ. ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης παρορμήσεως, οὐ μόνον τοὺς ἀκούοντας καὶ παρόντας ἐκκαλοῦν-

facto, & siquid aliud in omni vitâ gesserint, laude & memoriâ dignum. Posthac ei quidem qui hostem percusserit, hastam donat; qui verò deiecerit & spoliauerit, pediti quidem phialam, equiti phaleras, olim autem hastam tantùm. Ista verò consequitur, nõ qui iustâ acie, aut vrbis expugnatione percusserit aut spoliauerit hostem, sed qui in excursione aut velitatione, aut tali tempore in quo nulla necessitas fuerit viritim periclitandi, qui tunc, in quã, se sponte & vltro eò dederint. Similiter & qui ciuem aut socium defenderit ac seruauerit, eum & Imperator donis honestat, & Tribuni cogunt seruatos (nisi id quidem vltrò faciant) seruatorem suum coronare. Colit autem hunc qui seruatus est per omnem vitam, vt parentem, & omnia ei conferre ac deferre debet vt si genuisset. Hac tali incitatione porrò non solùm præsentes & coràm audientes prouo-

ται πρὸς τὴν ἐν τοῖς κινδύνοις ἅμιλλαν καὶ ζῆλον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν οἴκῳ μένοντας. οἱ γὰρ τυχόντες τῶν τοιούτων δωρεῶν, χωρὶς τῆς ἐν τοῖς στρατοπέδοις εὐκλείας, καὶ τῆς ἐν οἴκῳ παραχρῆμα φήμης, καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν εἰς τὴν πατρίδα, τάς τε πομπὰς ἐπισήμως πομπεύουσι, διὰ τὸ μόνοις ἐξεῖναι περιτίθεσθαι κόσμον τοῖς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ τετιμημένοις, ἔν τε ταῖς οἰκίαις κατὰ τοὺς ἐπιφανεστάτους τόπους τιθέασι τὰ σκῦλα, σημεῖα ποιούμενοι καὶ μαρτύρια τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς. τοιαύτης δ' ἐπιμελείας οὔσης καὶ σπουδῆς, περί τε τὰς τιμὰς καὶ τιμωρίας τὰς ἐν τοῖς στρατοπέδοις, εἰκότως καὶ τὰ τέλη τῶν πολεμικῶν πράξεων ἐπιτυχῆ καὶ λαμπρὰ γίνεται δι' αὐτῶν.

cant ad certamen & æmulationem in periculis, sed & eos qui domi hærent. Nam qui adepti eiusmodi dona, præter gloriam in exercitu & domi etiam famam; cùm redierint in patriam, ludos pompásque conspicui ineunt. quoniam solis iis licet ornamenta hæc gestare & imponere, qui ab Imperatore, virtutis caussâ, donati sunt. In ædibus verò, conspectissimâ earum parte, ponunt Spolia, indicia & testimonia suæ virtutis. Itaque tali curâ & diligentiâ cùm circa præmia, tum circa pœnas in castris, meritò etiam successus militiæ apud eos felices & illustres exsistunt.

Ista Polybius. & diuidit, si attendisti, Præmia in duo genera, *Minora & maiora. Minora* sunt, quæ præmisit, ob læsum aut deiectum hostem, Hastæ, Phaleræ, & talia: *Maiora*, ob seruatum ciuem, vt Coronæ, & quę in sermone dilatabo. Noster enim, vt solet, carpit, & res velut per transennam ostendit. Ait:

„ *Pulchrè iuuenes excitant.*] Nulla res magis, quàm isthæc. & vis bonum, fortem, ex voto militem? præmiare: sed & eumdem, cùm opus, puni. Vt in equo regen- *Præmium & Pœna: opus.*

do calcaribus vtendum, sed & fræno: sic in milite, imò omni ciue, præmiis ad virtutem incitandi, pœnis à vitiis reuocandi. Lycurgus hoc pulchrè, C atione in Leocratem: Δύο γάρ ἐστι τὰ παιδεύοντα τοὺς νέους, ἥ τε τῶν ἀδικούντων τιμωρία, καὶ ἡ τοῖς ἀνδράσι τοῖς ἀγαθοῖς διδομένη δωρεά. πρὸς ἑκάτερον δὲ τούτων βλέποντες, τὴν μὲν διὰ τὸν φόβον φεύγουσι, τῆς δὲ διὰ τὴν δόξαν ἐπιθυμοῦσι: *Duo sunt quæ iuuentutem instruunt ac formant; delinquentium castigatio, & bonorum præmiatio. Ad vtrumque enim horum aspicientes, illam quidem ob metum fugiunt; hanc ob gloriæ studium concupiscunt.*

„ *Conuocans Imperator in concionem omnes copias.*] Cogita cum animo tuo ipsam hanc scænam rerum. stare Imperatorem in tribunali, loco edito, te iuxta illum; à tergo, à latere, duces; antè & circà immensam multitudinem, notos ignotósque. vnum te illîc conspicuum voce Imperatoriâ laudari, mox donari: cuius animus non crescat? cuius pectus ad virtutem non incalescat, cui modò scintilla sit à meliori igne? Hæc igitur ita fiebant, & in historiis exempla leges.

Forma & pompa in donando.

„ *Ei quidem qui hostem percusserit, hastam donat.*] Quid? omnibus, qui hostem? infinitum sit. Sed statim restringit, & addit, hæc talia non dari ob facinus in legitimâ & communi pugnâ (cuius manus ibi torpeant?) sed siquis extra ordinem, aut in singulari pugnâ eiusmodi facinus ediderit, eum donari hastâ. *Hastâ* dico & verto: etsi in Græco est γαίσῳ. quod iaculi genus esse scimus: sed hîc communiter sumit pro Hastâ Latini quidem præmium hoc non aliter efferunt. vt Festus: *Romani viros fortes sæpè hastâ donarunt.* Cato apud eundem: *Hastas donaticas, alióśque honores.* Istæ sine ferro erant, eoque

Hasta in præmio.

In Hastâ.

Puræ

Puræ Latinis dictæ: ſicut *Argentum purum*, cui nihil inſculptum; *Veſtis pura*, cui nihil è purpura adtextum. Suetonius Claudio: *Quem Britannico triumpho, inter militares viros haſtâ purâ donauit.* Propertius:

Pura & ſine ferro.

Sed tua ſic, domitis Parthæ telluris alumnis,
Pura triumphantes haſta ſequatur equos. Lib. IIII.

Virgilius: *Ille, vides, purâ iuuenis qui nititur haſtá.* Ibi Seruius: *ſine ferro*. Zonaras δόρατα ἀσίδηρα rectè conuertit.

,, *Qui verò deiecerit & ſpoliauerit.*] Obſerua gradus in rebus, & præmiis. Qui læſerit, Haſtâ donatur: qui hoc amplius, deiecerit & ſpolia legerit, duplex iam hîc præmium, diuerſum pro genere militiæ. Nam pediti, inquit, *Phiala* datur, equiti *Phalera*. Sed de phialâ ſiue paterâ, etſi palàm ita ſcriptum, dubium animi & aſſenſus me eſſe non nego. Conſulo te & tuam memoriam, ſicubi inter omnia dona militaria de *Pateris* legiſti? Exſtat eorum longus & multiplex index in Valerio & Plinio, de his quæ Sicinio Dentato olim data. Omnia ille vir meruit, verus non fabuloſus Hercules, & pleraque iteratò & ſæpè. At in eâ omni congerie non eſt patella vna. Dumtaxat inferiore æuo in Probo Vopiſci lego, donatum eum poſt alia dona, *paterâ ſacrificali quinquelibri vnâ*. Sed hoc & ſemel legas, & inter grandiora dona, non hæc tralaticia & minora. Quid igitur adfero? audaciam, & telum quo multa concutimus aut euertimus, Correctionem. Vide num legendum: *Ψάλιον. quod eſſet *Armillam*. Valdè mihi placet (ſic ſolent nouitiæ inuentiunculæ) & eſt ſanè pro re ipsâ, & creberrima hæc inter dona. Feſtus: *Armillas ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas eſſe exiſtimant, quòd*

Phiala in præmio.

Diuinatio in noſtro.

*Scribebāt & ψέλλιον.

Armilla in præmiis.

antiqui humeros cum brachiis Armos vocabant. Tertullianus: *Armillas ex virorum fortium donis.* Plinius: *Armillas ciuibus dedêre, quas non habent externi*: & nota ciuibus proprium fuisse hoc donum. Denique aureas & argenteas armillas reperies passim. Sistit tamen leuiter & coercet, quod in Polybio hic est, *peditis* proprium fuisse: at ego etiam equiti reperio. vt in Liuio: *Equites omnes, ob insignem pluribus locis operam, corniculis armillisque argenteis donat.* Sed sistit, vt dixi, leuiter. quia Polybius quod plurimùm factum, id inspexit: negatum non voluit, quin aliter liceret aut soleret. Ipsum quod de Phaleris subiungit, equiti tantùm: falsum rigidè ita sit. cùm *L. Sicinius*, vel *Sicius* in Dionysio, simul vtrasque acceperit, & *phaleras & armillas.* Et sæpe misceri deprehendes. vt in lapide prisco: C. GAVIO. L. F. DONATO. A. DIVO. CLAVDIO. BELLO. BRITANNICO. TORQVIBVS. ARMILLIS. PHALERIS. CORONA. AVREA. Nec puto militiam tamen mutasse, aut à pedite ad equitem transisse, aut contrà. Sed pergo:

Obex aliquis. *Lib. x.* *Sed is remotus.*

„ *Equiti phaleras.*] Silius inter dona Scipionis:

Phaleræ in donis. *Lib. xv.*

— *Phaleris hic pectora fulget,*
Hic torque aurato circumdat bellica colla.

Iuuenalis: *Vt læti phaleris omnes, & torquibus omnes.* Et distinguit vterque à Torquibus: sicut & Dionysius in Siccij donis discretè posuit, στρεπτοὺς καὶ τὰ φάλαρα: *torques & phaleras.* Quod ergo discrimen? nam Polybius miscuisse videtur, & de Torque certè non fecit verbum. Sed discrimen aliquod, è Silij suprà versibus hauriendum: quòd Phaleræ demissæ ad pectus pendebant, Torques stringebant magis & ambibant ipsum collum. Diuersitas etiam in formâ, quòd illę planiores & magis

Sat. vlt. *Distinctæ à Torquibus.* *Lib. x.*

iacentes;

iacentes; istæ contortæ (vox Latina & Græca indicat) & ex anulis aut catellis plexæ. An non ipsæ, *Catellæ* dictæ? *Catellæ.* In Liuio est: *C. Calpurnium donasse equites suos phaleris, Quinctium alterum Prætorem, suos catellis ac fibulis.* Lib. xxxix. Postponit Catellas Phaleris, & minoris habet: quia, quod ex narratione videas, minus laudabilis opera Quinctianorum. Idem iudicium de Torque, si tamen est idem. *Torques.* Frequens eius mentio. vt in Tacito, Flauius Arminii frater iactat *aucta stipendia, torquem, & coronam, aliáque militaria dona.* I. Annal. In Hirtio: *Cæsar ob virtutem turmæ Caßianæ donauit millia tredecim, & Præfecto torques aureos duos.* Bello Hisp. Credo hunc inter ciues fuisse. etsi tamen Plinius prodidit, *Auxiliares & externos torquibus aureis donatos, at ciues non nisi argenteis.* Lib. xxxiii cap. II. Aliter Augustus, qui *C. Asprenatem* (in Suetonio) *lapsu equi debilitatum aureo torque donauit.* Ille verò ciuis. In Vegetio etiam: *Torquati simplares, quibus torquis aureus solidus virtutis præmium fuit.* Lib. II. cap. VII. Mansit ad infimum æuum hoc præmium, & in Suidâ scriptor, de Belisario, sub Iustiniano: Ἐς μὲν τοὺς στρατιώτας φιλοδωρότατος ἐγεγόνει ἀνθρώπων ἁπάντων. τῶν τε γὰρ ἐν ξυμβολῇ ἠτυχηκότων χρήμασι μεγάλοις παρεμυθεῖτο τὰ τραύματα, καὶ τοῖς εὐδοκιμήσασι ψέλιά τε καὶ στρεπτοὺς ἆθλα παρεῖχε: *Belisarij laudatio.* *In milites omnium mortalium beneficentißimus fuit. nam & eorum, qui infeliciter pugnauerant, vulnera multis pecuniis solabatur; & qui prosperè, armillas & torques præmia donabat.* Et quamquam non nesciam, Torques Gallorum iam olim gestamina propria & patria fuisse; tamen ab hoc militiæ ritu manasse magis arbitror, quòd hodie nobilitas Europæa tam passim sibi vindicat torques. Nec aliud de *Minoribus* donis Polybius: qui siluit etiam de *Vexillis.* *Vexillum inter dona.* Quid? an veteri illo æuo non fuerunt? in Siccij profectò

donis

donis non recenſentur, qui vir tamen omnia adeptus quæ mereri virtus potuit. At ipſius Polybij æuo fuiſſe, vincam ex ipſo. qui apud Suidam ſcribit: τούτους δὲ ἐτίμησε ὑφάσμασι καὶ λόγχαις, βουλόμενος ἀκόλουθον εἶναι τοῖς ἔργοις τὴν διὰ τῶν λόγων ἐπαγγελίαν: *Iſtos verò donauit Vexillis & Haſtis, cùm vellet facta reſpondere promiſſioni verbis conceptæ.* Sed & Marius apud Salluſtium inter vſitata recenſet: *Haſtas, vexillum, phaleras;* & ſe ea accepiſſe. Marmor antiquum: DONATO. HASTIS. PVRIS. V. VEXILLIS. VIII. In Vopiſco dantur Aureliano: *Haſtæ puræ decem, vexilla bicolora quattuor.* In eodem, Probus bello Sarmatico, donatur *vexillis puris quattuor, armillis aureis duabus.* Pura appellat, quæ vniuſmodi & fortaſſe albicoloris, nec tincta. At illa Aureliani *bicolora* fuerunt: vtra honeſtiora? Auguſtus verò Agrippæ *poſt naualem victoriam cæruleum vexillum donauit*, ait Suetonius: qui color maris. Fuiſſe autem vulgò argenteis vel aureis filis & textu dixerim, ex Polybio, qui ὑφάσματα χρυσᾶ expreſſit: *vexilla aurea.* Item ex Aſconio. *Quædam*, inquit, *præmia & honori & lucro ſunt, vt haſtæ, vexilla, phaleræ, coronæ ciuicæ; at anuli aurei ingenuitatis ſigna.* Niſi & hoc pro lucro deputat, quòd ſic donati, ſtipendiis etiam fuerint aucti. quod ſæpè eueniſſe ſcio, nec puto tamen ſemper.

In voce ἀκόλουθον. — In Iug. — In Aurel. — In Probo.

„ *Similiter ei qui ciuem aut ſocium defenderit.*] Tangit *Maiora* dona, ſed verè tangit. Ea ſunt coronæ, atque eæ plures, ob plures cauſſas. Ipſe *Ciuicam* ſolam nominat: quæ data illi, *qui ciuem ſeruauerat, & eodem tempore etiam hoſtem occiderat.* Quod ita ex Maſſurij ſententiâ Agellius putat addendum. E quercu ſiue ilice fuiſſe idem notat, & Feſtus: *Ciuicam coronam ciuis ſalutis ſuæ cauſſâ*

Corona ciuica. — Lib. v. cap. VI.

caussâ seruatus in prœlio dabat, quæ erat ilignea frondem habens perennem. Claudianus:

Mos erat in veterum castris, vt tempora quercu De laud. Stic. III.
Velaret, validis fuso qui viribus hoste,
Casurum potuit morti subducere ciuem.

Inde Augusti iocus apud Fabium: *Cùm ei Galli torquem* Lib. VI. *aureum centum pondo dedissent, & Dolabella per iocum, tentans tamen ioci sui euentum dixisset, Imperator torque me dona, Malo te, inquit, ciuicâ donare.* Cetera quæ ad coronam hanc pertinent, in Polybio habes, Caussas cur è Quæst. Rom. XCII. quercu, apud Plutarchum etiam, si lubet, vide. Plinius cetera quæ ad hanc coronam suppeditabit, qui exsequitur curiosè. Sed ait: *Auxilia, quamuis rege seruato, decus* Lib. XVI. cap. IIII. *hoc non dant.* Quippíni ciuica est, & dicitur, ab ciue non ab extero seruato. Tamen Polybius comprehendit *πολίτας καὶ συμμάχους, ciues & socios*: sed nempe priscos illos Latini nominis, qui cum ciuibus tunc æquati. Plinius autem non de hisce *Sociis*, sed de *Auxiliaribus* exterisque defi[n]it. Iam altera vel potiùs prima est (superat enim dignitate Ciuicam) *Obsidionalis. quam ij qui liberati sunt,* Corona obsidionalis. ait Agellius, *dant ei duci qui liberauit.* Nulla est hac nobilior, vt inquit Plinius: & meritò, cùm non vnus, sed plures ciuium morte erepti. E gramine hæc fuit, decerpto è loco intra quem obsidebantur: *quia summum vi-* Lib. XXII. cap. IIII. *ctoriæ indicium erat, herbam porrigere victos.* Caussam eam dat Plinius: & Festus etymon Gradiui quosdam ait petere, *quia gramine sit ortus. quod interpretantur, quia corona graminea in re militari maximæ est honorationis.* Hanc ipsi quoque dant qui seruati sunt, vt in Ciuicâ factum. Liuius de P. Decio Tribuno militum: *Legiones* Lib. VII. *gramineam coronam obsidionalem, clamore donum appro-*

bantes, Decio imponunt. Eadem Q. Fabio Maximo à Senatu populoq́ue data, & aliis paucis quos in Plinio vide. Non omitto, abusum, aut nouiter vsum, hoc nomine Ammianum. qui cùm opidum quoddam Persicum captum à Romanis scribit, addit deinde, *eos qui fecêre fortißimè, obsidionalibus coronis donatos, & pro concione laudatos veterum more.* Nouiter hoc profectò, nec ista *Obsidionalis* sed *Muralis* fuit, de quâ iam dicam. Ea est, *quâ donatur ab Jmperatore qui primus murum subiit, inque opidum hostium per vim ascendit.* Ita Agellius, & sæpe exempla. Vicina est *Castrensis*, quæ eius, qui primus hostium castra pugnans introiuit. Vtraque hæc aurea fuit. & de illâ Polybius, cùm Scipio suos adhortatur ad oppugnandam Carthaginem Hispanicam: Λοιπὸν χρυσοῦς στεφάνους ἐπηγγείλατο τοῖς πρώτως ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβᾶσι: *Deinde coronas aureas pollicitus est iis, qui primùm murum conscendissent.* Festus de alterâ: *Castrensi coronâ donabatur, qui primus hostium castra pugnando introisset. cui insigne erat ex auro vallũ.* Vallis igitur distincta ista fuit, & ideò *Vallaris* quoque dicta: sicut illa prior habuit & prætulit murorum pinnas. Adfirmat de auro etiam Agellius: *Et Muralis autem, & Castrensis, & Naualis, fieri ex auro solent.* Eò mirum, quid Suetonius sibi velit in his verbis, de Augusto: *Dona militaria aliquanto faciliùs, phaleras & torques, quidquid auro argentóque constaret, quàm vallares ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat.* Nam omnia hæc profectò auro constabant: quid ergo mirum minus indulsisse, quod & pretio & honore anteibat? Haud facilè expedio, nisi si sic: *quidquid auro argentóque constaret, vallares ac murales coronas, quàm quæ honore præcellerent, dabat.* Retrahenda particula illa videtur,

Obsidionalis, alter in Ammiano. Lib. XXIIII.

Muralis corona.

Castrensis.

Lib. X.

Vallaris eadem.

Cap. XXV.

In Suetonio coniectura.

tur, & antithesis facienda vbi posui. Libentiùs dabat, inquit, inter minora præmia phaleras & torques & quidquid è metallo; itémque inter maiora coronas vallares ac murales, quàm ciuicas, aut si fortè obsidionales. Sed, inquies, ergo Imperator etiam istas? *anteà dictum, seruatum seruatori imposuisse. Imposuisse, an obtulisse? nec id sine cognitione & decreto Imperatoris. Atque adeò in Tacito lego, ne Proconsulem quidem ius sibi vindicasse donandi, sed Principi (vt vnico & summo tunc Imperatori) seruasse. *Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis decus rettulit, donatúsque est ab Apronio torquibus & hastâ. Cæsar addidit ciuicam coronam, quòd non eam quoque Apronius iure Proconsulis tribuisset, questus magis quàm offensus.* Spectat huc illud Suetonij in Tiberio: *Corripuit Consulares exercitibus præpositos, quòd de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent, quasi non omnium tribuendorum ius ipsi haberent.* Fortassis autem inter eas, *quæ honore præcellerent*, Suetonius etiam *oleagineas* intellexit: quas, inter magna præmia, comperior illo æuo datas. Nam etsi Agellius scripserit: *Postremam coronam esse Oleagineam, quâ vti solent, qui in prœlio non fuerunt, sed triumphum procurant*: etsi inquam ille (quos auctores, aut quod æuum aspiciens, nescio:) tamen contrà, virtutis caussâ inuenio militibus donatam. Dio Cassius de Augusto præmia tribuente in Siciliâ, Sex. Pompeio victo: Καὶ πᾶσι μὲν πεντακοσίας δραχμὰς, τοῖς ἤδη ναυκρατήσασι καὶ στέφανον ἐλαίας ἔδωκε: *Et omnibus quidem* (militibus) *quingentas drachmas, iis verò qui nauali certamine vicissent, etiam coronam oleagineam dedit.* Et antè à Senatu ipso id factum tradit, bello & victoriâ Mutinensi: qui cùm nollet omnes milites Octauiani

*In ipso Polybij textu.

Imperator coronas imponebat.

III. Ann.

Cap. XXXII.

Oleaginea corona.

Cap. XLIX.

Lib. XLVI.

præmiis afficere, ne efferrentur superbiâ, nec omnes prætermittere posset, auderétue: διὰ μέσου, inquit, ἐποίησαν, τοὺς μὲν ἐπαινέσαντες αὐτῶν, τοὺς δὲ οὔ· καὶ τοῖς μὲν στέφανον ἐλαίας ἐν ταῖς πανηγύρεσι φορεῖν δόντες, τοῖς δὲ οὔ: *mediâ viâ ingressi sunt, hos laudantes, illos minimè; hos coronis oleæ donantes vti per ludos ferrent, illos nequaquam.* Hæc de Oleagineâ: cui tamen quis locus aut pretium fuerit, non assigno. & suspicor in locum *Aureorum communium* venisse, de

Naualis corona. quibus mox addam Sed est & *Naualis* corona ex auro,

Agell. vt tetigi. eius, *qui primus in hostium nauem armatus vi transiliuit.* Re igitur & materie non abit à Murali aut Castrensi. Nominatur in Vopisci Aureliano, quem facit accepisse *duas coronas nauales.* Rostris nauium hanc

Distincta à Rostratâ. distinctam non equidem opinor, & diuersam facio à *Rostratâ.* Nam ecce hæc in summo pretio, & non iis data qui in nauim aliquam transscendissent (sæpè id factum) sed qui nauale aliquod magnum decus, magnâ industriâ peperissent. Data dico Ducibus ipsis, & assimilanda aliquatenus Obsidionali. Plinius cedere eam soli

Lib. XVI. cap. IIII. Ciuicæ facit: *Cedunt huic & Rostratæ, quamuis in duobus maximè ad hoc æui celebres, M. Varrone, piraticis bellis, dante Magno Pompeio: itémque M. Agrippâ, tribuente Cæsare, Siculis.* Hinc clarus Dionis lapsus & improuida affirmatio: Τῷ Ἀγρίππᾳ στέφανον χρυσοῦν ἐμβόλοις ἠσκημένον ἐδωρήσατο. ὃ μὴ πρότερον, μήτ᾽ αὖθις ἄλλῳ τῳ ἐγένετο: *Agrip-*

Lib. XLIX. *pæ coronam auream rostris distinctam dedit, quod nec anteà nec posteà alij cuiquam contigit.* Ista de Coronis, dictu quidem digna, habeo. nisi quod addo, communiter sæ-

Corona aurea. pè donatam *Coronam auream* sine alio agnomine, virtu-

Lib. III. cap. II. tis ergô. De Siccij donis Valerius, & alij: *Præferebantur aureæ coronæ octo, ciuicæ quattuordecim, murales tres, obsi-*

dionalis

dionalis vna. De Manlio, posteà Torquato, cùm Gallum occidisset, Liuius: *Dictator coronam auream addidit donum, mirisq; eam pugnam laudibus tulit.* De Lælio, idem: Lib. VII.
Ante omnes Scipio C. Lælium, Præfectum classis, & omni genere laudis sibimet ipse æquauit, & coronâ aureâ ac triginta bubus donauit. Idemque à Marcello factum Sosidi & Merico, etsi exteris, quorum operâ Syracusæ maximè captæ. De triumpho eius Liuius: *Non minimum fuêre spectaculum, cum coronis aureis præcedentes, Sosis Syracusanus & Mericus Hispanus.* Sed & exercitus obsidione à L. Quinctio ereptus, *coronam ei auream libræ pondo decreuit*: in eodem Liuio scriptum. Vt communis ea fuisse videatur, in quocumque egregio facto. A Græcis hoc manasse videtur, & maximè Atheniensibus, qui viritim & populariter sic donabant. Ita Demosthenes coronâ aureâ insignitus: ita *Rhodiorum populus* (in Liuio) *coronâ aureâ virtutis ergô donatus*: & quę plura talia legas. Illud non omittendum, Pœnos quoque videri hoc de Coronis vsurpasse. Liuius quidem, vbi Annibal Casilinum oppugnat, ita suggerit: *Postero die omnium animi ad oppugnandum accenduntur, vtique posteaquam corona aurea muralis proposita est.* Etsi factum id esse potuit exemplo & imitatione Romanâ. Quæ singillatim de Donis dixi, pleraque ea iunctim Zonaras alicunde transscripsit, & operæ est audire. De triumpho narrat, & qui in eo ritus, atque inter plura, ait: Καὶ ἐπαινέσας τοὺς συστρατευσαμένους αὐτῷ, καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ τινὰς, ἐδωρεῖτο μὲν σφίσι χρήματα. ἐτίμα δὲ καὶ κόσμῳ, περιβραχιόνιά τε τισὶ, καὶ δόρατα ἀσίδηρα παρεῖχε, καὶ στεφάνους τοῖς μὲν χρυσοῦς, τοῖς δὲ ἀργυροῦς ἐδίδου, ὄνομά τε ἑκάστου καὶ τῆς ἀριστείας φέροντας τὸ ἐκτύπωμα. εἰ γὰρ τείχους τις πρῶτος ἐπέβη, καὶ τειχικὸς στέφανος εἶδος ἐφέρετο. ἢ καὶ ἐξεπολιόρκησέ τι, καὶ τὸ-

Marginal notes: Lib. XXVI. — Lib. III. — Lib. XXXI. — Lib. XXIII. — Zonaræ locus de donis plerisque omnibus. Tom. II. Annal.

καὶ τοῦτο κἀκεῖνος εἰκόνιστο. εἰ ναυκράτησέ τις, ναυσὶν ὁ στέφανος ἐκεκόσμητο. εἰ ἱπποκράτησέ τις, ἱππικόν τι ἐξετετύπωτο. ὁ δὲ πολίτην τινὰ ἐκ μάχης, ἢ ἑτέρου κινδύνου, ἢ ἐκ πολιορκίας σώσας, μέγιστόν τε εἶχε τὸν ἔπαινον, καὶ ἐλάμβανε στέφανον γινόμενον ἐκ δρυός, ὃς πολὺ πλούτων καὶ τῶν ἀργύρων καὶ τῶν χρυσῶν ὡς ἐντιμότερος προετετίμητο. καὶ οὐ κατ' ἄνδρα μόνον ἀριστεύσαντα ταῦτα ἐδίδοτο, ἀλλὰ καὶ λόχοις καὶ στρατοπέδοις ὅλοις παρείχετο: *Et is qui triumphaturus erat, cùm laudasset communiter, & viritim quosdam, dabat iis pecunias. Honestabat etiam ornamentis & donis; & Armillas quibusdam, & Hastas puras dabat; & Coronas aliis aureas, aliis argenteas, nomen cuiusque & strenui facti specimen atque imaginem referentes. Si enim murum aliquis primus ascendit, & muri speciem corona ferebat. Siquid expugnasset,* (puta castrum aut vallum) *id quoque corona assimilabatur. Si mari vicisset, aut nauim scandisset, nauibus corona ornabatur. Si equo vicisset, equestre aliquid insculpebatur. Qui verò ciuem in prœlio, aut alio periculo, siue & obsidione liberasset, maximâ in laude erat, donabatúrque coronâ è quercu factâ, quæ longè & aureis & argenteis honoratior digniórque habebatur. Atque hæc non singillatim modò & viritim conferebant, sed in manipulos aut legiones totas.* Hæc ista Zonaras. qui tamen *Ciuicam* largè satis donat, & qui ciuem non solùm in prælio, sed & *alio periculo aut obsidione* seruasset: præter alios, qui de solo prælio adfirmant, & leges addunt satis arctas, *Ciuem seruare, hostem occidere: vtq́ eum locum, in quo sit actum, hostis obtineat eo die: vtq́ seruatus fateatur, alias*
Lib. xvi. cap. IIII. *testes nihil prosunt.* Quæ sic in Plinio scripta, & consimilia in Agellio quædam. Ostendit amplius Zonaras, imaginem facti insculptam fuisse, aut expressam coronis. Expressam interdum ipsâ formâ, vt in Vallari, Murali, Rostra-

Rostratâ: interdum in auro ipso insculptum aliquid & depictum, sicuti siquis in equo strenuum aliquid fecisset (quod hîc ait) equestre aliquid exsignatum. Sed & addit Zonaras, hæc præmia totis manipulis aut legionibus etiam data. Vetus in Liuio exemplum de Papirio Cursore. qui *quattuor Centuriones, manipulúmque hastatorum, armillis aureísque coronis donat.* Lib. x. Armillas ad totum manipulum, coronas ad Centuriones putem referendas. Atque hic mihi nota Armillas disertè peditibus datas, ad superiorem nostram emendationem, an coniecturam?

„ *Ludos pompásque conspicui ineunt.*] Commoda sunt *Ludos spectat cum coronis.* adiuncta his donis, sed quæ honore ferè constant. Vt primum istud, quòd ludos ita ineunt. Quo exemplo, Pompeio etiam lege concessum, *vt is ludis Circensibus* Lib. II. (Velleius tradidit) *coronâ laureâ & omni cultu triumphantium vteretur.* Et suprà in Dionis verbis, aliquid in hanc rem dictum. Secundum (quod tempore tamē primum) *In triumpho transeunt.* vt in triumpho ornati sic incedant. Liuius de Papirij triumpho: *Pedites equitésque insignes donis transiêre, ac* Lib. x. *transuecti sunt: multæ ciuicæ coronæ, vallarésque, ac murales conspectæ.* Idem de triumpho Manlij: *Multi omnium* Lib. XXXIX. *ordinum, donati militaribus donis, currum secuti sunt.* Quod si plures etiam aliquis coronas aut dona meruisset, tulissetque: ea ipsa præferri moris fuisse videtur. Valerius de Siccio, vel Sicinio (variè scribunt:) *Nouem* Lib. III. cap. II. *triumphales Imperatorum currus secutus, totius ciuitatis oculos in se numerosâ donorum pompâ conuertit. Præferebantur enim aureæ coronæ octo, ciuicæ quattuordecim, murales tres, obsidionalis vna, torques centum octogintatres, armillæ centum sexaginta, hastæ octodecim, phaleræ vigintiquinque:*

quinque: ornamenta etiam legioni, nedum militi satis multa. Tertiò, equites equo publico in Transuectione annuâ donis istis vsi: in verbis Dionysij, suo loco datis. Quartò, solent in iudicium quoque aut discrimen hæc producere interdum, virtuti ostētandæ. Liuius de Manlio Capitolino: *Decora quoque belli non commemorasse tantùm, sed protulisse etiam conspicienda, spolia hostium cæsorum ad triginta, dona Imperatorum ad quadraginta, in quibus insignes duas murales coronas, ciuicas octo.* Opportunè ibi de Spoliis, de quibus iam Polybius:

In Transuectione. | In iudiciis. | Lib. VI.

,, *In ædibus verò, conspectissimâ earum parte, ponunt Spolia.*] Appellant Spolia, arma & exuuias detractas cæso hosti. Nam id iam olim, apud Græcos etiam solent, & ostendere monumentum virtutis. Honori ea res apud Romanos. & apud Valerium legas, de militibus ignominiâ notatis: *Recursum autem iis ad pristinum militiæ ordinem proposuerunt, si quis bina spolia ex hostibus tulisset.* Apud Liuium, cùm Senatū legeret & suppleret M. Fabius Dictator: *lêgit qui Ædiles, Tribuni, Quæstorésue fuerant, tum ex iis qui spolia ex hoste fixa domi haberent, aut ciuicam coronam accepissent.* Aduerte, pænè pro magistratu hæc decora fuisse, & lectos è priuatis quique honorem nullum cepissent, eos eximiè quibus spolia, aut corona. Ait autem *domi fixa.* Rectè. nam solent postibus ipsis & foribus suspendi, in transeuntium aspectum Id est, quod Polybius dicit, *in conspectissimo ædium loco posita:* etsi poëta Silius in atriis etiam locat:

Spolia hostiua. | Lib. II. Cap. VII. | Lib. XXIII | Suspensa in ædibus.

Lib. VI.

—— vos atria raptim
Nudate, & clypeos in bella refigite captos.

Sed in postibus magis, & exempla euincunt. Festus: *Antipagmenta, valuarum ornamenta, quæ antis adpanguntur,*

id est

id est adsiguntur. Antas autem idem explicat *latera ostiorum*, siue postes. Liuius: *Spolia eius vrbis ante currum laturus, & fixurus in postibus suis.* Vides triumphales quoque vsurpasse, atque eos in primis. Silius de Regulo: Lib. XXXVIII. Etiam à triumphalibus.

Affixi clypei, currúsque, & spicula nota Lib. VI.
Ædibus in paruis, magni monumenta triumphi.

Tibullus ita ad Messallam:

Te bellare decet terrâ Messalla maríque, Lib. I.
Vt domus hostiles præferat exuuias.

Propertius ad Mæcenatem:

Cùm tibi Romano dominas in honore secures, Lib. III.
Et liceat medio ponere iura foro,
Vel tibi Medorum pugnaces ire per hostes,
Atque onerare tuam fixa per arma domum.

Virgilius aspexit:

Barbarico postes auro spoliísque superbi.

Iterùm: *Multáque præterea sacris in postibus arma,*
Captiui pendent currus, curuæq; secures,
Et cristæ capitum, & portarum ingentia claustra,
Spiculáque, clypeíque, ereptáque rostra carinis.

Nec aliter Senecam interpretabere: *Præteri istos gradus diuitum, & magno aggestu suspensa vestibula.* Vides etiam in Virgilij postremis versibus Rostra suspensa fuisse, id est spolia marina. Quò facit hoc Tullij in Antonium: *An tu illa in vestibulo rostra & hostium spolia cùm aspexisti, domum tuam introire te putas?* Pompeij enim domū ille possidebat, in quâ hæc insignia purgati maris. Ipsa illa est, quam Capitolinus in Gordianis intellegit: *Exstat silua eius memorabilis, quæ picta est in domo rostratâ Cn. Pompeij, quæ ipsius, & patris eius, & proaui fuit.* Nam Gordiani ex Antoniis, & habuêre à M. illo An- Epistol. LXXXV. Rostra in ædibus.

 tonio.

tonio. Nacta autem nomen à Rostris, quæ etiamtunc exstitisse si dicam, quid mirum? Certè ex ære fuerunt, quod fert ętatem: & illa lex in Spoliis, quam Plinius memorat, *vt nec ædibus abalienatis liceret emptoribus refigere ea aut tollere.* Tempore labi debebant. iterumque alia lex, siue obseruatio, vt nefas censerent sic collapsa reficere aut instaurare. Plutarchus hoc docebit in Caussis. Hic Spoliorum honos. & quia magnus, multi ambitiosè, nec meriti, affectabant. Cautum Cato Priscus olim iuit, & Orationem scripsit cui titulus, *De spoliis, ne figerentur nisi quæ de hoste capta essent.* In Festo reperies, verbo *Resignare.*

Spolia nō fas reuellere.

Lib. xxxv. cap. ii.

Quæst. xxxvii.

DIALOG. XVIII.

De Pœnis, quis inflixerit, & quas: tum etiam de variis Ignominiis.

A PRÆMIIS ad *Pœnas* ordo ducit, & quia hæc vnà semper in bonâ rep. etsi in diuersos. De iis Polybij ista leguntor:

POLYB. Δεῖ δὲ προσέχειν τοὺς μὲν στρατιώτας τοῖς χιλιάρχοις, τούτους δ' ἔτι τοῖς ὑπάτοις. κύριος δὲ μὲν καὶ ζημιῶν ὁ χιλίαρχος, καὶ ἐνεχυράζων καὶ μαστιγῶν: τοὺς δὲ συμμάχους οἱ πραίφεκτοι. ξυλοκοπεῖται δὲ καὶ ὁ κλέψας τι τῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου. καὶ μὴν ὁ μαρτυρήσας ψευδῆ, παραπλησίως. καὶ ἐάν τις τῶν ἐν ἀκ-

Oportet attendere & auscultare milites Tribunis, Tribunos Consulibus. Tamen & Tribunus ius habet poténsque est mulctandi, pignoris capiēdi, & verberandi. Idem in socios Præfecti. Fuste autem percutitur, & is qui furto aliquid abstulit è castris, & qui falsum testimonium dixit, & qui in flore ætatis

μὴ παραχρησάμενος εὑρεθῇ τῷ σώματι. πρὸς δὲ τούτοις, ὁ τρεὶς περὶ τῆς αὐτῆς αἰτίας ζημιωθείς. ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἀδικήματα κολάζουσιν. εἰς δ᾽ ἀνανδρίαν τιθέασι καὶ στρατιωτικὴν αἰσχύνην τὰ τοιαῦτα τῶν ἐγκλημάτων. ἐάν τινες ψευδῆ περὶ αὑτῶν ἀνδραγαθίαν ἐπαγγείλωσι τοῖς χιλιάρχοις, ἕνεκεν τοῦ τιμὰς λαβεῖν. ὁμοίως ἄν τινες ἐς ἐφεδρείαν ταχθέντες, φόβου χάριν λίπωσι τὸν δοθέντα τόπον. παραπλησίως ἐάν τις ἀπορρίψῃ ἤ τι τῶν ὅπλων κατ᾽ αὐτὸν τὸν κίνδυνον διὰ φόβον. διὸ καί τινες μὲν ἐν ταῖς ἐφεδρείαις προδήλως ἀπόλλυνται, πολλαπλασίως αὐτοῖς ἐπιγινομένων, οὐ θέλοντες λιπεῖν τὴν τάξιν, δεδιότες τὴν οἰκείαν τιμωρίαν. ἔνιοι δὲ κατ᾽ αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ἐκβαλόντες θυρεὸν, ἢ μάχαιραν, ἤ τι τῶν ἄλλων ὅπλων παραλόγως, ῥίπτουσιν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς πολεμίους, ἢ κρατήσειν ἐλπίζοντες ὧν ἀπέβαλον, ἢ παθόντες τι, τὴν πρόδηλον αἰσχύνην διαφεύξεσθαι, καὶ τὴν τῶν οἰκείων ὕβριν.

ætatis, corpore suo deprehenditur abusus, itemq; qui ter ob eamdem culpam mulctatus fuerit. Hæc talia vt crimina puniunt: at ignauiæ & militari probro adscribunt ista. Siqui falsò strenuum aliquod factum suum referũt ad Tribunos, honoris præmiique caussâ. Siqui in præsidio aut statione positi, per metum deseruerunt locum. Siquis abiecerit armorum aliquid in ipso discrimine per metum. Eóque fit, vt quidam in præsidiis certò pereãt, pluribus ingruentibus, dum locum verentur deserere metu huiusce pœnæ. Quidã etiam in ipso conflictu, excusso scuto aut gladio, alióue ex armis, casu fortuito, iaciunt se ipsi in hostes certi aut recuperare quod amiserint, aut occumbentes effugere manifestam ignominiam & opprobria suorum.

Pœnas dicturus præmittit de iis qui irrogant, & ostendit Tribunorum id fuisse.

" *Tribunus ius habet poténsque est mulctandi.*] Tria re-

censet quæ imperij eorum & iuris. quòd mulctam dicunt, quòd pignus capiunt, quòd verberibus castigant. An & capite puniunt? non hîc addit. Suprà tamen, vbi de Vigiliis, scribit: *Si nihil tale factum, redit in circitorem culpa, statimque aduocato consilio à Tribuno caussa cognoscitur, & si damnatus fuerit, fustuarium subit.* Ex quo dixeris, etiam capitis caussas Tribunum cognouisse, atque adeò in equites Romanos (tales Circitores) animaduertisse, si ij in culpâ. Neque nimis id negauerim, cum lege, si Consilium adiunctum, & vnà cognoscant. At ea quæ hîc recenset, videntur fuisse in arbitrio Tribuni vnius. Tamen, cùm res capitis, sæpiùs legas ipsum Ducem cognouisse, damnasse. Sallustius ita de Turpilio, qui opidi Præfectus turpiter amiserat: *Iussus à Metello caussam dicere, postquam sese parùm expurgat, condemnatus, verberatus, atque capite pœnas soluit.* Metellus ibi Consul, & primus Dux, cui etiam sine caussæ dictione (nempe vbi res liquida) fas condemnare. Dionysius me docuit, & exempla. Ille sic: Ὅ,τε νόμος ἔδωκε ἀποκτείνειν τοῖς ἡγεμόσιν ἐξουσίαν, τοὺς ἀπειθοῦντας, ἢ τὰ σημεῖα καταλιπόντας, ἀκρίτως: *Lex dedit Ducibus facultatem interficiendi eos qui non obediunt, aut signa deserunt, idque caussâ indictâ.* Exempla etiam, vt in Floro de Atilio Regulo: *Nec deerant qui ipso Punici maris nomine deficerent, augente insuper metum Tribuno Nannio. in quem, nisi paruisset, securi districtâ Imperator metu mortis nauigandi fecit audaciam.* In Liuio de Papirio Cursore, qui in Pretorem Prænestinum *Lictorem expedire securim iussit, sed metu vltimi supplicij perfusum, multâ dictâ, dimisit.* Sed & Torquatus Imp. apud eũdem, filium suum, qui inter equites merebat, statim & sine consilij aduocatione vllâ, capite

Tribunitius in castigando.

Quatenus capite puniat.

Dux summus capitis inquirit.

In Iug.

Etiam solus.

Lib. XI.

Lib. II. cap. II.

Lib. VIII.

pite puniit. Plura exempla, atque adeò rigidum hîc ius, vt prouocatio etiam nulla esset. Cicero: *Militiæ, ab eo qui imperabit, prouocatio ne esto: quódque is qui bellum gerit imperasset, ius ratúmque esto.* E more veteri lex, vt eius pleræque. quem morem & Liuius tangit: *Neque enim prouocationem esse longiùs ab vrbe mille passuum.* Significat in vrbe, etiam militem lectum, prouocare potuisse, & Tribunos auxilio fuisse: at tanto illo spatio extra vrbem, minimè, & fuisse omnia in manu imperantis. Hoc tam liberum ius valdè submisit militem, & ad omnia promptum volentemque fecit. Sed tamen ambigi potest, an post legem Porciam non aliquâ id imminutum, nec capite sed exsilio in ciuem animaduersum. Constat legem sic fuisse: sed an militiæ etiam valuerit, quæro. Valuisse, argumentum aliquod è Sallustio. qui post damnationem illam Turpilij, & cùm *verberatum & capite pœnas dedisse* scripsisset, statim addidit: *Nam is ciuis ex Latio erat.* quasi in veteres verosque ciues non idem ius. Sed Polybij tamē tempore aliter fuisse videmus, & de morte hic passim, atque alij etiam scriptores. Illud fateor, à Principibus nouatum, quibus non ex vsu aut dignitate suâ visa tam libera hęc potestas, & circumciderunt. Gregales puniri à Ducibus permiserunt, Centuriones aliosque primores sibi adseruarunt. Dio Cassius Męcenatem ita suadere facit Augusto: *Legatum Prætorium militibus præficito, exceptis iis quæ mortem aut ignominiam spectant. Hæc enim ad solum Consularem Legatum pertinebunt, exceptis etiam Centurionibus & primariis militibus aliis. Hos enim vtrosque nulli permittere debes puniendos, ne quemquam istorum sic metuant, vt & contra te aliquid ausint.* Rem & vnà caussam habes. Duplices Legati ex-

Et sine prouocatione.
III. De legibus.
Lib. III.
An idem post legem Porciam?
Principes minuerūt.
Lib. LII.

ercituum illo æuo, Prætorij & Consulares. Illi ius in vitam non habent, isti habent, sed cum exceptione, vt ne in digniores. Iterat hoc ipsum in fine Suasionis: *De his caussis, & equitum, centurionúmque è legionibus, & priuatorum primariorum, tuipse cognosces, vbi caput aut infamia agetur. nam hæc ad te solùm debent referri, ac nemo alius de iis iudicare.* Quin idem scriptor posteà tradit, *Legatis Cæsareis concessum, vt plus quàm annum in imperio essent, & militarem habitum* (Paludamentum) *gestarent, gladiúmque & ius capitaliter animaduertendi militis haberent. Neque enim aliter vlli Proconsuli aut Præsidi gladio se accingere licebat, quo ipso ius necandi militis negabatur.* Atque hæc haud dubiè valuerunt. eoque exemplo ad Tiberium missus fuit *Præfectus alæ, de vi & rapinis reus.* quem tamen ille, vt quasi maiestatem Curiæ attolleret, *caussam in Senatu dicere coëgit.* Sic Centurio adulterij reus apud Plinium memoratur, in vxore Tribuni. Iste *Legato Consulari, ille Cæsari scripserat. Cæsar excussis probationibus centurionem exauctorauit, atque etiam relegauit. Cæsar & nomen Centurionis, & commemorationem disciplinæ militaris sententiæ adiecit, ne omnes eiusmodi caussas reuocare ad se videretur.* Considera. Adulterij caussa erat, apud ordinarium tribunal meritò disceptanda: sed reus Centurio erat. accusatus ergo apud Legatum Consularem, sed ille gnarus suæ potestatis, Cæsaris sententiam exposcit. Hîc damnat, & adiicit in sententiâ disertè, *Centurionem*, & memorat institutum militiæ: nec de gregariis aut talibus velle cognoscere. Sed vt ad Polybium redeamus, dat igitur ille Tribunis ipsis potestatem *Mulctandi*, &

Lib. LIII. (margin, beside "iis iudicare")

Suet. cap. XXX. (margin, beside "Tiberium missus fuit")

Lib. VI. epist. XXXI. (margin, beside "Legato Consulari")

„ *Pignoris capiendi.*] Nisi mulctam scilicet soluerent.

An

An facit eò hoc Festi? *Censio hastaria dicebatur, cùm militi mulctæ nomine, ob delictum militare, indicebatur, quòd hastas daret.* Priuabatur igitur parte armorum, eáque pecuniâ debebat luere.

„ *Verberandi.*] Ad castigationem, vitibus aut virgis. Sed & ad mortem, fuste: de consilij tamen sententiá.

„ *Fuste autem percutitur.*] Intellegit *Fustuarium*, Latinis ita dictum, quod ipse Polybius paullò antè descripsit. Nam vigiliis aut circuitioni neglectæ pœnam fuisse tradidit ξυλοκοπίαν, *fustuarium:* & addit, *Ea pœna est talis. Fustem capiens Tribunus condemnatum leuiter tangit & delibat. quo facto, omnes qui in castris sunt, ferientes alius fustibus, alius lapidibus, plerosque in ipsis castris* (nota ibi supplicium sumptum, & opinor in ipsis Principiis) *occidunt. Quòd siquis euaserit, nec sic saluus erit. quomodo enim? cui nec in patriam reditus, nec quisquam è necessariis tecto eum receperit. Itaque planißimè pereunt, quos ea calamitas attigit.* Vides modum sumpti eius supplicij, & effectum. Neque hîc lictores vlli administri, aut carnifex, sed Tribunus signum modò dat, & obiicit multitudini militari. An quia honestior illa mors? an quia tristior, & magis in animos penetrabat id exemplum? Profectò enim triste, commilitonum & commanipularium manibus interfici. Seruatum posteà, & bello Hispaniensi (Hirtius tradit) *miles qui fratrem suum in castris iugulasset, interceptus est à nostris, & fuste percussus.* Apud Tacitum, Dolabella sub Tiberio, *Decimum quemque ignominiosæ cohortis fuste percußit.* Etsi alia etiam tunc ratio, nec absimilis, puniendi. Obijciebant enim & militum gladijs. In Tacito: *Stabant legiones pro concione districtis gladiis,*

Fustuarium.

Sine carnificis opera.

III. Ann.

Gladiis obiici.

I. Annal.

gladiis, reus in suggestu per Tribunum ostendebatur. si nocentem adclamauerant, præceps datus trucidabatur. & gaudebat cædibus miles tanquam semet absolueret. Ammianus: (Lib. XXIX) *Quid de istis nefariis proditoribus fieri oportere contubernales deuoti censetis? secutúsque adclamationem rogantium sanguine vindicari, eos qui inter Constantianos merebant, prisco more, militibus dedit occidendos.* Simile apud Macedonas. Curtius: (Lib. VI. Saxis occisi.) *Omnes à Nicomacho nominati, more patrio, dato signo saxis obruti sunt.* Arrianus in aliâ coniuratione: (Lib. IIII.) Τοῦτον μὲν δὴ αὐτὸν καὶ τοὺς ξὺν αὐτῷ ξυλληφθέντας καταλευσθῆναι πρὸς τῶν παρόντων: *Hunc* (Hermolaum) *& reliquos cum eo comprehensos lapidibus obrutos ab iis qui aderant.* Vt videatur lapidatio Macedonum hac in re fuisse, quam & Romani adhibuerunt, Polybio hîc indicante. Sed quæres, solum Fustuarium tunc inter pœnas quæ ad mortem? Polybius non aliam recenset: sed alibi inuenio. Tu quoque notasti, non dubito. (Securi percussi.) nam quid promptius, quàm etiam securi percussos, aut gladio? De securi, Liuius, statim liberâ republicâ: (Lib. II.) *Appius Consul Centuriones duplicariósque, qui reliquerant ordines, virgis cæsos securi percussit.* Apud eumdem, seditione ad Sucronem, (Lib. XXVIII) auctores eius *deligati ad palum, virgísque cæsi, & securi percussi sunt.* Quinetiam *legio vniuersa* (in Epitomâ Liuij) (Lib. XV.) *quæ Rhegium occupauerat, obsessa, deditione factâ, securi percussa est.* At Securi Gladium sub (Gladio percussi.) Principum tempora successisse, ad Tacitum memini me notare. Quæ caussa tamen discriminis? an arbitrarium fuit? an de more Consul & supremus Dux securi puniebat, cùm ipse iudicabat, quia lictores scilicet habebat & securim & fasces? Tribuni autem aliter, quibus nulli tales administri nec instrumenta: eoque fuste puniebant,

peculiari

peculiari castrensi pœnâ? De Tribunis autem, eorumque ordinariis iudiciis, Polybius hîc agit. Adiungo, *Fustuarium* hoc nominari Ciceroni. *Nam si ille Consul, Fustuarium meruerunt legiones, quæ Consulem reliquerunt.* Phil. III. Liuio: *Fustuarium meretur, qui signa relinquit, aut præsidio decedit.* Lib. v. Est & alia Fustium pœna, castigando, non occidendo, (caue misceas) de quâ statim.

„ *Et is qui furto aliquid abstulit.*] Vigiliæ aut excubiæ neglectæ aut perperàm habitæ Fustem merẽtur: sed prętereà, inquit, etiam ista dicenda. Sunt autem quattuor: primò *Furtum*, quod Polybius palàm dicit: at Catoni non ea, sed manuum resectio est pœna. Ita enim in Frontino: *M. Cato memoriæ prodidit in furto comprehensis, inter commilitones dextras esse præcisas: aut si leniùs animaduertere voluissent in principes, sanguinem missum.* Emenda, *in principiis sanguinem missum.* Nam ibi exactæ pleræque pœnæ, vt dixi. Quod autem àit de sanguine misso, id ita in Agellio legitur: *Fuit hæc quoque antiquitus militaris animaduorsio, iubere ignominiæ caussâ militi venam solui & sanguinem dimitti. cuius rei ratio in litteris veteribus, quas equidem inuenire potui, non exstat: sed opinor factum hoc primitus in militibus stupentis animi, & à naturali habitu declinatis. vt non tam pœna, quàm medicina videretur. Posteà tamen ob pleraque alia delicta idem factitatum esse credo per consuetudinem, quasi minus sani viderentur omnes qui delinquerent.* Ita Agellius, cum caussâ subtilius quæsitâ, & quæ M. Antonio Mureto non proba. Ipse magis censet factum, vt sanguinem quem cum gloriâ fundere pro patriâ noluerant, eum cum ignominiâ amitterent. Sed rogo te Marce, in furto sic castigato (Cato dixit) quis sanguis pro patriâ fundendus fuit. Quin

Catonis, vt videtur, à Polybio dissensus.

Sanguis missus.

Lib. x. cap. VIII.

Lib. XIII. Var. cap. vlt.

ego etiam ſeorſum cenſeo, id fuiſſe notam meritæ ſummæ & vltimæ animaduerſionis; quam cùm clementia remiſiſſet, ſpeciem tamen eius vſurpabat in pauculo ſanguine fundendo.

Falſum teſtimoniũ fuiſſe punitum.

„ *Qui falſum teſtimonium dixit.*] Amo vos Romani ob cultam etiam inter arma pietatem. Cur hoc capitale? quia religio mixta, & læſum aut ſpretum potiùs (lædere quis poteſt?) periurio ſupremum numen. Supremâ igitur pœnâ luant.

Corruptela iuuenũ capitalis.

„ *Qui in flore ætatis corpore ſuo abuſus.*] Nec id crimen olim capitale in togâ ante Scantinium: fuit tamen in caſtris. Quid ita? quia occaſio eius magna, nullo fœmineo ſexu, & multis iuuenibus in ipſo vigore formæ, ſub annum decimumſeptimum. Cauent igitur, puniũt: ſed in liberis maximè, vix arbitror in ſeruis. Notum illud ſub Mario factum. cùm Tribunuſmilitum blanditiâ & mixto imperio iuniorem militem tentaſſet, ille generoſi ſanguinis Tribunum ſtricto gladio interfecit, *Virum*, inquiens, *me ſcito*. Cauſsâ dictâ & probatâ, Marius iuuenem collaudatum abſoluit. AVD. Moram tibi iniecisti vno alteroque verbo, quod non demitto. Peto? annuis. Dixti *nullum fæmineum ſexum* in caſtris fuiſſe: poſſum credere? LIPS. Debes. nec de ſcortis loquor: apage has turpitudines: nego ius fuiſſe habendi ibi vel vxores. idque etiam primariis viris. Tacito noſtro volo te hoc accredere, apud quem Seuerus Cæcina cenſuit, *Ne quem magiſtratum, cui prouincia obueniſſet, vxor comitaretur*. Veteres mores aduocat, & ait, *Haud fruſtrà placitum olim ne fæminæ in ſocios aut gentes exteras traherentur*. Dat & rationem, mihi probiſſimam: *Ineſſe enim mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur,*

Fæminæ exſules à caſtris.

III. Ann.

tur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus conuertant. Oracula ille vir loquitur, nec vltrà opus firmari. A VD. Non de vxoribus, id fateor: sed de scortis etiamnum hæreo, & en Liuium in Epitomâ, qui admiscet. Nam scribit Scipionem ad Numantiam, *duo millia scortorum è castris reiecisse.* Simile in Floro hac in re & viro: *Scorta, calones, sarcinæ nisi ad vsum necessaria amputantur.* Vt ergo dixeris in strictâ Disciplinâ non fuisse; tamen vides in laxiore, nec tam nouum id crimen. LIPS. Nouum, nouum, inauditum. nec patior vltrà te errare (etsi pudor prohibet:) illa scorta, non mulieres sed mulierosi fuerunt. Nec vltrà reuelo. Enimuerò non Romani solùm hîc ita casti, sed Macedones & Græci: ac de Philippo rege proditum, *quòd is bello in Thebanos, cùm duo iuuenes psaltriam mercede conductam in castra induxissent, re cognitâ, ambos extra fines regni sui relegarit.* Totidem hæc pænè verbis reperire est in Polyæno. Iterùm ad nostra iudicia & mores prouocabis: quis vetat? non imitari hoc licet, non licet negare. Etsi qui hîc mores? nuperi, & non ante multa sæcula ipsa Germanorum natio, quæ maximè nunc istîc peccat, morem aut legem hanc habuit in castris. Exstat in Ligurino Guntheri poëtę, qui tum vixit, inter res Friderici primi Imperatoris in Italiâ gestas, exstat inquam ista lex:

Etiam scorta.

Epit. LVII.

Lib. II. cap. XVIII

Simile in Græcis.

Friderici Imp. in hac re lex.

Non erit in nostris nobiscum fœmina castris,
Qui reus exstiterit, spoliis nudatus abibit
Turpiter, & naso mutilabitur illa resecto.

Res ita fuit, non verba. & quicumque vir in culpâ, nudus eiectus militiâ & castris; quæ mulier, facie perpetuum dehonestata. Abi nunc. & mores prætende. A VD. Sileo. nec vltrà iam Isidorum subsanno aut rideo,

qui *Castra dicta* vult *quasi casta, quòd castraretur in iis libido*. Olim verum, nunc exserto cachinno rideamus. LIPS. Sequitur in Polybio:

„ *Qui ter ob eamdem culpam mulctatus.*] Videsis & nota. Etiam leuiores & pecuniariæ culpæ, capitales fiunt, si ter repetitæ. Caussa. quòd talem prauo ingenio censebant, & factum ad peccandum. Fortasse & contumacia iis visa punienda, & quòd quasi per contemptum ludibriumque legis peccaret. Hæc & talia sunt illa leuia, de quibus Iosephus: Πϱοδιδάσκονται δὲ καὶ τῷ φόβῳ. οἵ τε γὰρ νόμοι παρ' αὐτοῖς οὐ μόνον λειποταξίου, ἀλλὰ καὶ ῥαστώνης ὀλίγης θανατικοί: *Prædocentur & metu. nam leges apud eos non solùm desertionis, sed etiam leuiculæ neglegentiæ capitales sunt.* Benè factum. nihil satis adstricti aut seueri inter armatos, & terrent nisi timent.

Tergemina pœna, capitalis.

„ *Hæc talia vt crimina puniunt.*] Videatur alicui hæc à sequentibus pœnâ distinguere: quod non ita est, sed genere & colore. Quæ nunc dixi, inquit, crimina apud omnes sunt, etsi non sic punita: quæ addam, propria militiæ, atque illi adhærent. Omnia tamen pariter capite sancita. Est ipsa distinctio, quæ in Arrio Menādro I. C^to^: *Militum delicta siue admissa, aut propria sunt, aut cum ceteris communia. Proprium militare delictum est, quod quis vti miles admittit.* Hæc igitur posteriora nunc adiungit, & enumerat quattuor. Primò,

Culpæ militares, propriè.

l. II. De re milit.

„ *Siqui falsò strenuum aliquod factum referunt.*] Cur hoc iterat, & an non antè in Falso testimonio dictum? Non. discrimen aliquod: quia illîc periurium & impietas est; hîc non nisi mendacium & praua ambitio, quam tamen morte castigant. Ratio fuit. quòd in militiâ eorum varia & multa præmia virtuti posita (audiuisti:) ad

Præmij falsa petitio.

quæ

quæ ne indigni aspirarent & decus hoc pollucrent, rigidè fraus punita. Eò magis hoc factum, quòd nuda professio præmium capiebat. Exemplum illustre in Liuio, cuius hic sensus si non verba. Scipio Carthaginem Nouam ceperat suâ fortunâ pariter & militum virtute. Sedit pro tribunali, vt mos, præmia cuiusque operæ daturus. Coronam muralem proposuit ei, qui primus murum ascendisset. *Duo professi sunt, Q. Trebellius Centurio, & Sex. Digitius socius naualis.* Magno certamine res gerebatur, cùm sui cuique corporis fautores & suffragatores adgregarentur. Scipio vt litem decideret, tres recuperatores dedit, qui testibus auditis cognoscerent statuerentque. Id verò non remedium, sed augmentum motus fuit. Stabant vtrimque *per omnes deos parati iurare, magis quæ mallent quàm quæ scirent vera esse*; per signa, per aquilas, & per quidquid esset religionis. Lælius ille Sapiens, mali exempli rem censens, & non longè à seditione: ad Scipionem venit, prospicere monuit & temperare. Ille igitur pro tribunali sic pronunciat, *Se satis compertum habere, Q. Trebellium & Sex. Digitium pariter in murum ascendisse, séque eos ambos, virtutis caussâ, coronis muralibus donare.* Ita finem ea res habuit, & dissimulata alterius fraus siue error (nam & is potuit) pacis caussâ. Lib. XXVI.

„ *Siqui in præsidio aut statione positi.*] *Suprà huic rei aliquid dictum, & quàm nefas deserere stationem, ordinem, locum. Licet addere hoc Suidæ: Φρουρὰ, τάξις ἐστὶν ἐκ διαδοχῆς ἱσταμένη περὶ τοῦ στρατοπέδου μετὰ τῶν ὅπλων. καὶ δεινὸς ἐπ' αὐτὴν ῥωμαίων νόμος τὸν ἀποχωρήσαντα καθ' ἡνδηποτοῦν αἰτίαν θνήσκειν. οἱ δὲ μετὰ κολάσεως τὸν μετ' ἀρετῆς θάνατον προκρίναντες ἵστανται: *Statio, ordo est per vices ante castra*

*Dial. VIII. huius libri.

Præsidium deserere, capitale.

ſtantium in armis. Et ſeuera in eo lex eſt Romanorum, vt moriatur qui cauſſâ quacumque exceſſerit. At illi præoptantes per virtutem, quàm per ſupplicium mori, perſiſtunt. In quo tamen eſt, *quacumque cauſſâ* deſerentes puniri: in Polybio arctiùs, qui *ob metum.* Arctiùs, & niſi fallor, veriùs. Quid enim ſi impetus hoſtilis pepulit & vis violenta? omnis ratio eſt ignoſci.

„ *Siquis abiecerit armorum aliquid in ipſo diſcrimine, per metum.*] Miles vitam amittit, ſi ſua arma: cum duplici reſtrictione, ſi in acie, ſi per metum. Idem in Signiferis, qui ſigna. Liuius de Appio: *Vbi arma, vbi ſigna eſſent? ſingulos rogitans, inermes milites, ſigno amiſſo ſigniferos, virgis cæſos ſecuri percuſſit.* Modeſtinus: *Miles qui in bello arma amiſit vel alienauit, capite punitur. humanè, militiam mutat.* Huc ſpectat factum Scæuæ, qui contra Britannos in ſcopulo ſolus relictus, diu vniuerſis reſiſtens, ad extremum impar, galeâ diſcuſſâ, ſcuto abſumpto, *profundo ſe credidit*, & (verba Valerij) *viſo Imperatore, armis non amiſſis, ſed benè impenſis, cùm laudem mereretur, veniam petiuit*: legem ſcilicet hanc in oculis habens militarem. Quæ ipſa, aut ſimilis, apud quaſdam gentes. Græcis ῥιψάσπιδες prouerbio infames ſunt: & apud Germanos, ait Tacitus, *ſcutum reliquiſſe præcipuum flagitium, nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire ignominioſo fas.*

Arma amittere, capitale.

Lib. II.

L. III.

Lib. III. cap. II.

De mor. Germ.

„ *Quidam in ipſo conflictu.*] Credo inter hos intellegi Catonis Cenſorij filium. qui in prælio cum Perſe Macedonum, equo delapſus, dum ſe recolligit, gladium amiſit: ad quem recipiendum inter medios mucrones hoſtium ſe immerſit, & multis vulneribus acceptis ad ſuos rettulit. Hoc Plutarchus, Valerius, Iuſtinus, Frontinus

Catonis filij virtus.

inter

inter insignia facta prodiderunt. Hactenus de singulorum pœnis Polybius, & quæ ad eas culpæ: nunc adiungit, de plurium peccatis, & quæ ratio puniendi, si exercitus aut pars eius deliquisset. Vide verba:

Ἐὰν δέ ποτε τὰ αὐτὰ ταῦτα περὶ πλείους συμβῇ γίνεσθαι, καὶ σημαίας τινὰς ὁλοσχερῶς πιεσθείσας λιπεῖν τοὺς τόπους, τὸ μὲν ἅπαντας ξυλοκοπεῖν ἢ φονεύειν ἀποδοκιμάζουσι. λύσιν δὲ τοῦ πράγματος εὑρίσκονται, συμφέρουσαν ἅμα καὶ καταπληκτικήν. συναθροίσας γὰρ τὸ στρατόπεδον ὁ χιλίαρχος, καὶ προαγαγὼν εἰς τοὺς λελοιπότας, κατηγορεῖ πικρῶς. καὶ τὸ τέλος, ποτὲ μὲν πέντε, ποτὲ ὀκτώ, ποτὲ δὲ εἴκοσι, τὸ δ' ὅλον πρὸς τὸ πλῆθος ἀεὶ στοχαζόμενος, ὥστε δέκατον μάλιστα γίνεσθαι τῶν ἡμαρτηκότων. τούτους ἐκ πάντων κληροῦται τῶν ἀποδεδειλιακότων, καὶ τοὺς μὲν λαχόντας ξυλοκοπεῖ κατὰ τὸν ἄρτι ῥηθέντα λόγον ἀπαραιτήτως. τοῖς δὲ λοιποῖς τὸ μέτρημα κριθὰς δοὺς ἀντὶ πυρῶν, ἔξω κελεύει τοῦ χάρακος καὶ τῆς ἀσφαλείας ποιεῖσθαι τὴν παρεμβολήν. λοιπὸν τοῦ μὲν κινδύνου καὶ φόβου, τοῦ κατὰ τὸν κλῆρον, ἐπ' ἴσον ἐπικρεμαμένου πᾶσιν, ὡς ἂν ἀδήλου τοῦ συμπτώματος ὑπάρ-

Quòd si plures peccasse contingat, & manipulos aliquot simul locum deserere: omnes quidem fuste percutere aut occidere nolunt, modum autẽ rationémque reppererunt & commodam pariter, & terribilem. Exercitum enim aduocans Tribunus, & in medium noxiis productis, acriter eos incusat, & interdum quinque, aliâs octo aut viginti, & vt semel dicam, ad multitudinem semper respiciens, vt decima ferè pars delinquẽtium sit, hos ex omnibus ignauis sortitur: & in quos ea sors cecidit, sine vllâ deprecatione, fuste percutit ad modum iam dictum. Reliquis hordeum pro tritico admetiens, iubet extra vallum tendere & tutelam castrorum. Ita periculo & metu à sorte æqualiter omnibus impendente, POLYB.

χοῖνος, τοῦ δὲ παραδείγματος μετὰ τὴν κριθοφαγίαν ὁμοίως συμβαίνοντος περὶ πάντας, τὸ δυνατὸν ἐκ τῶν ἐθισμῶν εἴληπται, καὶ πρὸς κατάπληξιν, καὶ διόρθωσιν τῶν συμπτωμάτων.

dente, & exemplo item dati hordei ad omnes peruenientе, plurimum ex eo more capitur & terroris & correctionis.

99 *Rationem reppererunt & commodam pariter & terribilem.*] Pulcherrimum non dubiè inuentum, quicumque eius auctor. Vetustum ego video, & an non ab regibus ipsis? Enimuerò statim post exactos eos in Liuio lego (nec anteà) de Appio Consule, cuius exercitus cùm fugisset, capita capite puniit, sed *Cetera*, inquit, *multitudo sorte decimus quisque ad supplicium lecti.* Propria Romanis ista lex, & *Patria* à Dionysio dicta. Ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου πλήθους ἀπὸ δεκάδος ἑκάστης εἷς ἀνὴρ ὁ λαχὼν κλήρῳ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπέθνησκεν. αὕτη Ῥωμαίοις πάτριος ἐστὶ κατὰ τῶν λιπόντων τὰς τάξεις ἢ προεμένων τὰς σημείας ἡ κόλασις: *Ex aliâ multitudine, cuiusque decuriæ vir vnus quem sors designasset, ante ceteros periit. Ea Romanis patria quædã punitio est in eos, qui ordines reliquerunt aut signa deseruerunt.* Etiam Appiano, vt ego velim scribi. cùm Cæsarem alloquẽtem turbidos milites facit: χρήσομαι τῷ πατρίῳ νόμῳ, καὶ τοῦ ἐνάτου τέλους, ἐπειδὴ μάλιστα τῆς στάσεως κατῆρξε, τὸν δέκατον διακληρώσω θανεῖν: *Vtar lege patriâ, & Nonæ legionis, quoniam ea seditionem maximè cœpit, decimum quemque sorte ad mortem ducam.* Vulgò tamen ibi, τῷ πετρείῳ νόμῳ: quasi *Petreius* aliquis eius auctor, veteri illo æuo nusquam notus. Sed & Plutarchus in Crasso: πάτριόν τι κόλασμα, *patriam punitionem* hoc ipsum appellat. Vides rationem totam, & decimũ quemque sorte captum. decimum dico: nec fallent Polybij mox verba, qui ait *interdũ quinque, aliàs octo aut viginti* periisse.

Decimatio vetus.

Lib. II.

Patrium institutũ.

Lib. IX.

Correctus Appianus.

periisse. non quasi quintus aut octauus interfecti: sed pro numero delinquentium, vult ex iis interdum tot & tot occisos. Pone quinque decurias peccasse: quinque punientur; pone octo, octo; viginti, viginti: atque hic est sensus. Non tamen nego etiam Vicesimationem inter- *Vicesima-* dum adhibitam, imò & Centesimationem: cuius vtrius- *tio. Centesi-* que rei in posteriore historiâ exemplum. Capitolinus in *matio.* Opilio Macrino: *Cùm seditiones militares pateretur, multo sæpius decimauit, aliquando etiam centesimauit, quod verbum proprium ipsius est, cùm se clementem diceret, quando eos centesimaret, qui digni essent decimatione atque vicesimatione.* Discis & ex Macrini, & suprà ex Cæsaris facto, sic quoque de more punitos qui turbidi aut seditio- *Seditiosi* si in ducem essent. Quid si hodie? an hæc fierent, quæ vi- *sic puniti.* demus? Sed profectò periit ducum auctoritas, quia seueritas: nec alia res militem in turbas & scelera soluit, quàm solutæ leges. In sanguine & cæde qui versantur, ferociam & contemptum induunt; nec nisi sanguine & cæde coërceantur.

„ *Ita periculo & metu à sorte æqualiter omnibus impendente.*] Vtilitatem huius supplicij, & quæ eò duxit ratio- *Vtilitas* nem, exponit. Periculum, inquit, omnibus super caput *decima-* est. atque imminet ob incertam sortem, atque inde me- *tionis.* tus. qui ferè inhærere solet iis qui semel seriò admoti ad extremam illam metam. Cicero caussam hanc ipsam expressit: *Statuerunt maiores nostri, vt si à multis esset flagi-* Pro Cluēt. *tium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animaduerteretur, vt metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perueniret.* Plutarchus, prȩter hoc, considerat & scænam ipsam faciemque terribilem, cum ignominiâ adiunctâ. Καὶ γὰρ, inquit, αἰσχύνῃ τοῦ θανάτου τρόπῳ πρόσεστι, καὶ δρᾶται In Crasso.

πολλὰ φελκώδη καὶ σκυθρωπὰ περὶ τὴν κόλασιν ἁπάντων θεωμένων: Nam & dedecus tali morti inest, & fiunt multa, quæ terrorem & tristitiam gignant, circa ipsam punitionem, in omnium aspectu. Indubiè ita est. Stant sub ictu mortis omnes, suspensi & anxij, quæ tamen paucos tangit & excipit: atque ij mox ipsi manibus suorum perituri. Adde increpationem ducis, & publicam mæstitiam, & nihil solatij, vix miserationis. imò occulti aliquid gaudij, dum quæ sibi quisque timuit, conuersa vident in capita paucorum. Nec plura de Pœnis Polybius. AVD. Non tu etiam? LIPS. Non ego. AVD. Sed certum & obuium est plura esse, & Vites, Fustes, Ignominias passim legi. LIPS. Si obuia & passim, quid me poscis aut aspicis? à te & industriâ tuâ pete. AVD. Imò, dum in sermone es, exsequere. Mihi colligenda, tibi collecta: & valet in te illud vetus:

Nam qui benè sapit, omnia in collecto habet. * Ὁ γὰρ φρενῶν εὖ πάντα συλλαβὼν ἔχει.

LIPS. In fine haud difficilem aut tenacem me præstabo, ne priorum etiam beneficiorum (ita homines sumus) gratia pereat. Accipe, & aperi sinum. Duo sunt hîc etiam consideranda, *Castigatio* & *Ignominia.* Illa verberibus facta, & Polybio quoque tacta cùm scripsit tribunum ius habuisse *verberandi.* Ipse μαστιγοῦν dixit, quod etiam *flagellare* reddas: sed caue nunc feceris, nec seruilia Flagella admoueris ad corpus ingenuum & militare. Fuerunt in hac re *Fustes* aut *Virgæ*: illi honestiores, istæ acer-

Vitis in castigatione. biores. Sed Fustes iterùm duplices, è Vite aut aliâ materie. E vite, ciuibus reseruati. & hac mente Plinius: *Vitis*

Lib. XIIII, cap. I. *in delictis pœnam ipsam honorat.* Liuius discrimen apertius ingerit, aut eius epitoma de Scipione ad Numan-

Lib. XVII. tiam: *Quem militem extra ordinem deprehendit, si Romanus*

nus esset, vitibus; si extraneus, fustibus cecidit. Sic Catilina apud Q. Tullium militariter *M. Marium, inspectante populo Romano, per totam vrbem vitibus cecidit.* Libello de petit. consul. Ita enim libri vetustiores, non vt editi, *virgis.* Ex hoc ritu Tacitus: *Centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, Cedò alteram, indiderant. quia fractâ vite in tergo militis, alteram & alteram poscebat.* 1. Annal. Et Iuuenalis de Mario: *Nodosam posthac frangebat vertice vitem.* Significat gregalem fuisse, & vite Centurionis inter operandum sæpè percussum. Appellat inibi, *nodosam*: quia talem eligebant ad validiorem ictum. Apuleius: *Miles è legione obuius, inuersâ vite, deuastiore nodulo cerebrum diffindere conatus.* Lib. IX. Militem appellat, sed oportuit aut Centurionem fuisse aut Euocatum, quorum hoc gestamen & insigne. *Centurioni Vitis.* Eusebius in Ecclesiasticâ historiâ: Τιμὴ τίς ἐστιν παρὰ ῥωμαίοις τὸ κλῆμα, καὶ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους: *Honos quidam Romanis est, gestare vitem; & qui adepti, dicunt Centuriones.* Lib. VII. A Libero patre Scholiastes vetus Iuuenalis hoc petit, in versum —— *aut vitem posce libello. Ut Centurio fias,* inquit. *Vitis nam insigne Centurionum est, à Libero patre inuentum, qui primus triumphauit, & inuentor vitis est.* Plura de hac vite exempla: atque adeò in lapidibus passim Cēturionum dignitas notatur bifurcatâ aut incuruâ vite. Addo, Græcorum quoque ducibus baculum in manu (sed de vite non arbitror) gestamen & insigne fuisse. *Græcũ baculus.* Clearchus à Xenophonte ita describitur, ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ δόρυ ἔχων, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ βακτηρίαν: *in manu sinistrâ hastam tenens, in dextrâ scipionem.* Astyochus etiam dux apud Thucydidem, dum Hermocrati minatur, ἐπανήρετο τὴν βακτηρίαν: *sustulerat scipionem.* Lib. VII. De Vite tantùm. de com-

Fustes ad castigandum. munibus Fustibus, Isidorus: *Fustes quibus iuuenes pro criminibus feriuntur, dicti ab eo quòd præfixi in fossis stent, quos palos rustici vocant.* Iuuenes sæculi illius more appellant milites ipsos. Lampridius in Alexandro: *Siquis militum de viâ in alicuius possessionem deflexisset, pro qualitate loci, aut fustibus subijciebatur, aut virgis, aut condemnationi.* Vbi Fustium pœna (per gradus enim scandit) leuior illâ Virgarum. Valerius quidem appellat, *Virgarum contumeliosa verbera*: & raró etiam in militiâ legas: raró inquam, nisi vbi mors consecuta, & hæ sollenniter tunc præiuerunt. Tamen in eodem Valerio est,
Lib. II. cap. VII. de P. Aurelio: quem *C. Cotta virgis cæsum, gregalis militiæ munere inter pedites fungi coëgit*: sed hoc ob atrocem & capitalem pænè culpam, atque inibi vide. Fustes crebriores, & inferiore æuo vbique leges. Retinuerunt & nunc Turcæ ac plerique Orientales, in publicâ cottidianâ castigatione. Transeo ad *Ignominias*, quibus boni honestique animi haud minùs coerciti, quàm pœnis.
Ignominiæ militares. Eæ multiplices Romanis fuêre, & ordine dabo. Pri-
Hordeum in cibum. mùm, quod in Polybio hîc est, pono, *Hordeum pro tritico*
Lib. XXVII. *datum.* In Liuio exemplum: *Cohortibus quæ signa amiserant, hordeum* Marcellus *dari iussit.* In Dione: *Antonius*
Lib. XLIX. *legionibus suis, cùm Partho cessissent,* κριθὴν ἀντὶ τοῦ σίτου ἔδωκε, καὶ ἐδεκάτευσέ τινας: *hordeum pro frumento dedit, & quosdam decimauit.*
Cap. XXIIII dam decimauit. Suetonius de Augusto: *Cohortes, siquæ cessisset loco, decimatas hordeo pauit.* Quod vsurpasse eum
Lib. XLIX. bello Delmatico, in Dione leges. Sed & Vegetius notat,
Lib. I. cap. XIII. *tirones siparum in prolusione & exercitio profecissent, pro frumento hordeum coactos accipere.* Caussa huic rei, vt indigni viderentur communi militum cibo, sed reijcerentur potiùs iungerenturque cum iumentis. Alterum,

cùm

cùm *ære priuantur*, & stipendium non procedit. Valerius: *Age, quàm grauiter Senatus tulit, quòd Q. Petillium Consulem fortißimè aduersus Ligures pugnantem occidere milites paßi essent? Legioni enim neque stipendium anni procedere, neque æra dari voluit.* Duplex hîc ignominia, quòd annum eum militiæ nolunt in numerum venire, ad emeritum; & quòd æs dari vetant. Festus: *Resignatum æs dicitur militi, cùm ob delictum aliquod iussu Tribuni militum, ne stipendium ei detur, in tabulas refertur. Resignare enim antiqui pro rescribere interdum dicebant.* Varro in Fragmentis: *Stipendium appellatur, quod æs militi semestre aut annuum dabatur. cui datum nō sit propter ignominiam, Ære dirutus est.* Ad Varronis mentem Ausonius: *Procedere mihi inter frequentes stipendium iubebis; sin aliter, Ære dirutum facies.* Benè, *inter frequentes.* nam qui Infrequens, patiebatur hanc pœnam. Frontinus: *Decreuit Senatus vti ea legio tota infrequens referretur, stipendium ei annuum non daretur, æráque rescinderentur.* Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodosium: *Gothus ille & Hunnus, & Alanus, respondebat ad nomen, & alternabat excubias, & notari infrequens ferebat.* Seu potiùs, vt Cuspinianus edidit, *notari infrequens verebatur.* Quam sententiam ipsam versibus ita Sidonius expressit:

Ibant pellitæ per claßica Romula Turmæ,
Ad nomen currente Getâ. timet Ære vocari
Dirutus, opprobrium non damnum barbarus horrens.

Infrequens autem, ait Festus, *appellabatur miles, qui abest absuitue à signis.* Cornificius ad Herennium: *Prætereo quòd militiæ te infrequentem tradidisti.* Plautus alibi: *Hunc pro infrequente mittas militiâ domum.* Tertium, cùm *extra vallum & castra iubentur tendere.* Caussam habuit,

Aere diruti.
Lib. II. cap. VI.
In Centonis Præfat.
Lib. IIII. cap. I.
Panegyr. ad Socer.
Infrequēs miles.
Lib. IIII.
Extra castra tēdere

habuit, quaſi indigni eſſent qui inter verè milites agerent, proiecti & obiecti hoſti: idq́ue interdum ſine tentoriis. Liuius: *Cohortes, quæ ſigna amiſerant, extra vallum ſine tentoriis deſtitutas inuenit.* Valerius de iis qui capti, remiſſi à Pyrrho fuerant: *Decreuerunt ne quis eorum intra caſtra tenderet; néue locum extrà aſſignatum vallo aut foſsâ cingeret, néue tentorium ex* pellibus haberet. Recurſum autem iis ad priſtinum militiæ ordinem propoſuerunt, ſiquis bina ſpolia ex hoſtibus tuliſſet.* Fecit & Corbulo apud Tacitum, qui *Pactium & Præfectos, militéſque tendere omnes extra vallum iuſsit*: quia fugerant hoſtem.

Lib. x.

Lib. II. cap. VII.

* Licuit igitur è cānis aut ſtramine. Puto hoc ipſum in Velitibus fuiſſe.

XIII. Ann.

Quartum, *Diſcinctos & turpi habitu proſtitui*, nempe vt parum viros. Liuius de Marcello: *Centuriones manipulorum, quorum ſigna amiſſa fuerant, diſtrictis gladiis, diſcinctos deſtituit.* Suetonius de Auguſto: *Pro cetero delictorum genere variis ignominiis affecit, vt ſtare per totum diem iuberet ante Prætorium, interdum tunicatos, diſcinctóſque.* Valerius de Calpurnio Piſone, qui *iuſsit Titium togâ laciniis abſciſsis amictum, decinctâque tunicâ indutum, à mane in noctem vſque ad principia adeſſe.* Plutarchus de Lucullo: *quoſdā notauit, vt diſcincti foſſam foderent, reliquo exercitu ſpectante.* Zoſimus denique de Iuliano Cæſare: Amictos veſte muliebri per caſtra duxit, *ratus militibus, qui viri eſſent, eam pœnam grauiorem morte futuram.*

Diſcingi.

Lib. XXVII.

Cap. XXIIII.

Lib. II. cap. VII.

Lib. III.

Quinctum, *Mutare militiam.* quod eſt, ab honeſtiori genere in humilius tranſſcribi. Valerius de captiuis à Pyrrho redditis: *Decreuerunt vt ex iis qui equo meruerant, peditum numero militarent; qui pedites fuerant, in funditorum auxilia tranſſcriberentur.* Ad hoc ipſum factum fugitiui Cannenſes reſpexerunt, oratione ad Marcellum (in Liuio:) *Nunc deteriore conditione ſumus, quàm*

Militiam mutare.

Lib. II.

Lib. XXV.

quàm apud patres nostros fuerant captiui. quippe illis arma tantùm, atque ordo militandi, locúsque in quo tenderent in castris est mutatus. Iterùm Valerius de Pisone, *qui turmas equitum ademptis equis, in funditorum alas transscripsit.* longiùs etiam eos abiiciés, quàm ad ordinem secũdum. Tale in Ammiano: *Reliquos ex eâ cohorte ad pedestrem compegit militiam, quæ onerosior est, dignitatibus imminutis.* Lib. XXIIII Iterumque: *Equites quartæ Sagittariorum cohortis, omnes contrusit ad infimum militiæ gradum.* Lib. XXIX. Imò aliquando extra omnem ordinem proiecti. vt Iulianus (in Ammiano) *Tertiacorum equestrem numerum, ademptis signis hastísque diffractis, inter impedimenta & sarcinas & captiuos agere iter imposuit.* Lib. XXV. Sunt & alia quædam minora, vt* *Stantes cibum potúmque capere*: quod Gracchus imposuit Volonum parti: & siquid tale, per te obseruandum. Lib. XXIIII *In cœnâ [sic] nēpe aliâs vsitatum.

Atque hæc in Romano ritu, similia quædam in Græco. *Græcorum ignominiæ.* Charondæ lex de iis qui arma pro patriâ non cepissent, aut in bello ordines deseruissent: προσέταξε τοὺς τοιούτους ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐφ' ἡμέρας τρεῖς καθῆσθαι ἐν ἐσθῆσι γυναικείαις: *statuit hos tales in foro per tres dies sedere in vestibus muliebribus*. Diodorus Siculus hoc tradidit, & subiunxit: *humaniorem eam legem aliis, quæ mortem inferunt; sed occultâ vi penè validiorem esse, cùm metu tantæ infamiæ viros absterret, quibus mors optatior.* Et qui scimus an non à *vicino populo mutuati hoc Romani? *Locrensiũ quibus ille dedit leges. Iam Spartani eos qui ignauiæ in bellis comperti essent, variè notabant. *Spartanorum notæ.* οὐ γὰρ μόνον (ait Plutarchus in Agesilao) ἀρχῆς ἀπείργονται πάσης, ἀλλὰ καὶ δοῦναί τινι τούτων γυναῖκα καὶ λαβεῖν ἄδοξόν ἐστι. παίει δὲ ὁ βουλόμενος αὐτοὺς τῶν ἐντυγχανόντων. οἱ δὲ καρτεροῦσι περιιόντες αὐχμηροὶ καὶ ταπεινοί, τρίβωνάς τε προσερραμμένους χρώματος βαπτοῦ φοροῦσι. καὶ ξυροῦνται μέρος τῆς ὑπήνης,

ὑπήνης, μέρος δὲ τρέφουσι: *Non enim solùm arceantur omni magistratu & imperio, sed & dare alicui horum vxorem, aut ab eo accipere, infame est. Percutit autem & cædit eos, siquis vult, obuiorum: at illi ferunt, squallidi & humiles, palliáque gestant colore aliquo tincta & inscripta. Partem etiam barbæ, quæ est ad labrum superius, siue mustaca, radunt; partem verò alunt.* Ecce hi & tales stimuli, apud varias gentes, excitandæ Virtuti, Secordiæ comprimendæ. AVD. Multi, & duri quidem apud Romanos: & quæ patientia ferre potuit? LIPS. Semper tu mirator; & plures, credo, tecum. quia reuera multa in totâ hac militiâ, de quibus cum Mercurio Termaximo dixerim: Ταῦτα μὲν ἐννοοῦντι ἀληθῆ δόξειεν, ἀγνοοῦντι δὲ ἄπιστα: *Hæc scienti quidem vera videantur, ignoranti incredibilia.* Sed tu iam scis, & paullatim ad fidem teipse forma.

DIALOG. XIX.

De Missione quadruplici, Honestâ, Caussariâ, Gratiosâ, Ignominiosâ: & de Commodis missorum.

NAM ego quidem te dimitto, & vnà meos milites. *Quirites*, quò lubet, abite. AVD. Quid autem facis? LIPS. Quod res iam poscit, finem sermoni toti impono, & ad *Missionem* venio; quæ labore militem & fine soluet, ad quietem ducet humanarum actionum finem. Nam post confecta stipendia, mittebatur miles, liber deinceps & immunis. Dixi *confecta stipendia*, quia lege certus annorum numerus definitus, nec sumere aut ponere militiã volentibus erat. *Ea legitima stipendia* vocat Liuius, de milite ex Cannensi fugâ: *Nullo præstituto militiæ tempore, nisi quod legitimorum stipendiorum esset.*

Legitima stipendia. Lib. xxiii.

Ea

Ea viginti annorum in pedite fuisse, decem in equite, suprà in Dilectu verè definiui. Perpetuum id mansit: etsi sub bellum Cimbricum aliquid immutatum (credo per Tribunos) sed mox antiquatum. Cicero tetigit in eâ pro Cornelio: *Vt Q. Cæcilio M. Junio Consulibus, quæ leges rem militarem impedirent, vt abrogarentur.* Ad ea verba Asconius: *Ipse quoque hic Junius aduersus Cimbros malè rem gessit, ac plures leges quæ per eos annos, quibus hæc sic gerebantur, populo latæ erant, quibus militiæ stipendia minuebantur, abrogauit.* Sanè viginti isti anni ad Imperatores vsque venerunt, & sub iis quoque (excipio Prætorianos, quibus sedecim) manserunt. Nauticos etiam milites deteriore conditione fuisse, & annos vigintiquinque militasse, è lapidibus Domitiani æuo dicas. Atque his confectis mittebantur: siquis aliter se subduxisset, mors aut seruitus pœna. In Liuij epitomâ: *C. Matienus, quòd exercitum in Hispaniâ deseruisset, damnatus, sub furcâ diu virgis cæsus est, & sestertio nummo væniit.* Ad hoc ipsum factum, fragmentum refero (Polybij, nisi fallor) in Suidâ: Ἐμαστιγοῦτο ῥάβδοις, εἶτα ἐπεξαγωγῇ ἐπιπεράσκετο, δειλίας καὶ ἀποδράσεως τίμημα φερόμενος δοῦλος εἶναι: *Virgis cæsus est, deinde licitatione væniit, timoris & fugæ pœnam hanc ferens, vt seruus esset.* Nec dubium quin pro Desertore puniretur, siquis sine iustâ missione recessisset. De quâ ipsâ Censores etiam Romę cognoscebant, ex Liuio: *In censu accipiendo populi, milites ex Macedonico exercitu, qui quàm multi abessent ab signis census docuit, in prouinciam cogebant, caussas stipendiis missorum cognoscebant, & cuius nondum iusta missio visa esset, ita iusiurandum adigebāt: Ex tui animi sententiâ, ex edicto C. Claudij, Ti. Sempronij Censorum, in prouinciam Macedoniam*

Pœna temerè abeuntium. L. V.

De missione censorū notio. Lib. XLIII.

GG *redibis,*

redibis, quod sine dolo malo facere poteris? Iusta autem Missio duplex: *Honesta, Caussaria.* Honesta, quæ emeritis stipendiis datur: Caussaria, quæ ob vitium, defectum, morbum. Puta aliquem manu truncatum, oculis captum, valetudine aut aliter inutilem militiæ factum, mittebatur. Suprà tetigi. & Apuleius ad hanc aspexit: *Rebar enim me iam prorsus exanimatum ac debilem mereri caussariam mißionem.* Hæc quia iustam caussam habebat, etiam præmiis interdum *Honestæ* æquata. Vt in lege Valentiniani & Valentis: *Alij verò qui honestas missiones siue caussarias consequuntur, singula paria boum & quinquaginta modios vtriusque frugis accipiant.* In aliâ Constantini: *Intra viginti etiam stipendia dimissus, quoniam imbecilli & debiles censibus non dedicantur, eodem beneficio vtantur.* Iniusta item missio duplex: *Gratiosa*, & *Ignominiosa.* Gratiosa, quam Liuius ita nominat, per gratiam aut ambitum ab Imperatoribus impetrata: sed sæpè inualida, & Censores rescindebant. Liuius: *Missorum quoque caussas sese cognituros esse, & quorum ante emerita stipendia gratiosa mißio sibi visa esset, eos milites fieri iussuros.* At *Ignominiosa* est, quâ ob delictum aut crimen militiâ quis solutus. Et ideò sic dicta, quia nominis notam & infamiã adferebat. Iurisconsulti quoque hoc testati: & exemplum huius elegans, atque ipsa formula, in Hirtij, de bello Africano: *Cæsar postero die de suggestu, conuocatis omnium legionum Tribunis, Centurionibusque, C. Auiene, inquit, quòd in Italiâ milites populi R. contra remp. instigasti, rapinásque per municipia fecisti, quódque mihi reíque publicæ inutilis fuisti: ob eas res, ignominiæ caußâ, ab exercitu meo te remoueo, hodiéque ex Africâ abesse, & quantum potest, proficisci iubeo. itemq́ te A. Fontei,*

quòd

Honesta mißio. *Caussaria.*

Lib. IIII.

Lib. VII. cod Th. tit. XX.

Gratiosa.

Lib. XLIII.

Ignominiosa.

quòd Tribunus militum seditiosus, malúsque ciuis fuisti, ab exercitu dimitto. Ipsa verba sic cum dignitate in aspectu omnium de Tribunali prolata, æterno vulnere eos sauciabant. Atque hæc ita olim: sub Augusto duplex Missionis genus factum, *Exauctoratio & Missio.* Illa fuit, cùm expletis stipendiis soluebantur onere omni militiæ, nisi pugnæ in hostem. Nec iam sub signis aut aquilis erant, vt alij milites, sed sub vno Vexillo habebantur seorsim: dicebãturque Veterani. Id repertum, quia plena Missio commoda & præmia sua habebat, instituta ab Augusto, quæ non statim solui & repræsentari à rep. poterant: atque ideò exspectabant ea sub Vexillis, vnde & *Vexillarij* dicti. Sed fraus sæpè in hac re, & de industriâ protrahebantur. Ita Suetonius de Tiberio: *Missiones veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans.* Bono enim fisci id fiebat. & inde querelę sub eodem Tiberio ipsorum militum, apud Tacitum: *Quod tricena aut quadragena stipendia senes tolerent.* Item: *Ne dimissis quidem finem esse militiæ, sed alio vocabulo eosdem labores perferre.* Ideoque petunt à Principe: *Ne vltrà sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris præmium pecuniâ solueretur.* Volunt in pecuniâ præmium, quia specie agrorum, & vt ij adsignarentur, eludebantur. Tota hæc ratio, vt dixi, ab Augusto: & docet Suetonius: *Quidquid vbique militum esset, ad certam stipendiorum præmiorúmque formulam adstrinxit: definitis, pro gradu cuiusque, & temporibus militiæ, & commodis missionum: ne aut ætate aut inopiâ, post missionem solicitari ad res nouas possent.* Ecce duo instituit, & Stipendia, & Præmia: atque hoc de pręmiis, ostendit missioni adhæsisse, alioque verbo *commoda missionũ* dicit. Ita Ouidius:

[Margin notes: *Exauctoratio.* — cap. XLIII. — I. Annal. — Cap. XLIX. — *Commoda missionis.*]

Lib. I. de Arte.

Romule militibus scisti dare commoda solus,
Hæc mihi si dederis commoda, miles ero.

Cap. XXXII.

Suetonius Nerone: *Ita exhaustus & egens, vt stipendia quoque militum, & commoda veteranorum protrahi ac differri necesse esset.* In libris legum, *Commoda primipili.* & alibi pluries. Miror quid ita in Suidâ: Κόμοδα, δόσις ἐπὶ τῷ σεισμῷ παρεχομένη: *Commoda, donatio in terræmotu facta.* Equidem scio, & memini, liberalitate Principum opida quassa interdum sustentata: sed id *Commoda* dictum peculiariter, haud legi. Vide an non aptius: ἐπὶ τῷ σιτισμῷ, *in annonâ*: & vt huc trahamus. Ista Commoda quanta

Lib. LV.

fuerint, expressum à Dione: *Quoniam*, inquit, *milites ægrè tunc ob præmiorum paruitatem ad bella irent, extra tempus definitum: factum decretum à Senatu, vt Prætoriani post sedecim annos quinque millia drachmarum caperent, alij post viginti annos, tria millia.* Id sub Augusto institutum. & conatus minuere Caligula: qui, vt Suetonius

Quanta ea fuerint.

Cap. XLIIII

ait, *Commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summam recîdit.* Sed immanis & falsa illa *sexcentorum millium* summa, recidatur, fiatque *senûm millium*: quæ scriptio fortassis errori fuit. Id verissimum, & conuenienter ad Dionem, qui vult Commoda sub Augusto *trium millium* drachmarum fuisse, siue *duodecim mille sestertiûm*: at à Caligulâ accisa & ad medium reducta. Medietas autem quam dixi, *sena millia.* Nec plura de omni Militiâ, in eius fine esto finis.

Correctus Suetonius.

DIA-

DIALOG. XX.

Conclusio sermonum quinque, & militiæ veteris cum nostrâ breuis comparatio.

AVD. O quæ gratia condigna tibi à me erit? nisi, vt olim Socrati Æschines, me tibi donem. LIPS. Accipio, & æternùm meus esto. Nunc in vrbem rectà & domum. Sol deserit. AVD. Inter eundum hoc vnum, nisi graue est, sermonis totius fastigium & culmen. LIPS. Quid amplius? AVD. Summatim vt conferas, veterem illam cum hac nostrâ, & vtra atque vbi præponderet, dicas. LIPS. *Ἀρκαδίαν μ' αἰτεῖς. Egóne? ab vmbrâ & togâ?

Arcadiā me poscis, id est, difficilia.

Οὐκ ἔστι ἐμὸν τὸ πρᾶγμα, πολλὰ χαιρέτω:

Non est meum negotium. facessat hinc.

Sagati nostri non ferant, & vocibus aut manibus me tangant. AVD. Meliora. non sic periit pudor. Atque ego commemini, quod Michael Montanus ille, quem æstimas, de Hadriano Turnebo scripsit: virum fuisse rerum ciuilium aut militarium, tractione & vsu, rudem, tamen bonitate quadam & rectitudine iudicij de his quoque optimè & peritissimè censuisse. Cur non idem de te sperem, qui instituto & professione iuxta Turnebum es? LIPS. O bone, sed aliis impar. In illum conuenit:

—— *ἀνὴρ περιώσια εἰδώς,*

Ὃς δὴ μηκίστων πραπίδων ἐκτήσατο πλοῦτον:

-vir qui compluria nouit, Et qui diuitias mentis cōgesserat amplas. Empedocl. de Pythag.

in nos, quid nisi optimarum rerum amor & studium? AVD. Imò. LIPS. Sile, sile. tu, quod dicitur, claudus pilam retines: & mos tibi iterùm gerendus, nec aliter eludam. Ergo audi à capite, sed calculus albus aut niger

penes milites aut duces potiùs esto. Quinque in Militiâ Romanâ, totidem diebus, consideraui: *Dilectum*, *Ordinem*, *Arma*, *Aciem*, *Disciplinam*. De Dilectu, non videtur ambigendum quin optimus ille ex optimis honestissimisque apud eos fuerit: hodie tamen, vt mores & instituta sunt, ęgrè imitandus. Nisi si fortè in aliquâ republicâ. Sed apud nos eæ paucæ, aut impotentes: & vna Venetorum quæ potest polletque, ob caussas quasdam suas, à militiâ ferè suos arcet. excipio naualem. Principes aut reges, ad hanc Romanam formulam ægrè adstringantur: ij quoque ob caussas. Difficile sit, non aliâ descriptione aut censu: vix etiam tutum, promiscua sic esse arma. Sed hæc talia in Politicis. Nunc illud tamen teneo, vtiliter à quocunque Principe rationem aliquam Dilectuum instituendam, aliam à vulgatâ. Quid Turca in Ianizaris suis faciat, non est ignotum: ego velim legiones plures aut paucas; (vt opes cuiusque sunt aut regna) conscribi ex idoneis, & ab adolescentiâ in certum tempus Militiæ obstringi & formari. Ars quædam est tractandorum armorum, nec professio nominis, & vultus aut cultus immutata, militem statim reddunt. Sed iterùm remitto te ad Politica nostra, & quas dabo Notas. Alterum est *Ordo*: ô ille bonus in re Romanâ, quacumque consideres! Sectio partium apta, corpus legionum grandius, membra cohortes, artus manipuli ipsi. Vide Duces & Centuriones dispositos, Signiferos, Optiones: nihil abest, nihil superat: sic vt vsui omnia, non vt oneri sint aut pompæ. Considerentur quæ dixi: multa cum bono totius militiæ, cum* bono etiam ærarij vsurpanda. Tertium *Arma*: & hîc, inquiunt, iacemus. Irrident cùm ventum est ad hos sermones, & Fundas, Iacula,

De Dilectu iudicium.

Vix reuocari possit.

Nisi in selectâ aliquâ & perpetuâ manu.

De Ordine iudicium.

Posse in multis vtiliter assumi.

*Ne Duces & Duplicarij sic redundent.

cula, Sagittas pedibus calcant & trahunt præ vnis nostris Bombardis. Hoc fulmen & tonitru nullam Romanam aciem sustinere potuisse: vtique si grandiora illa accederent & quassatoria tormenta. Hæc & plura ita disserunt: quid rerum veterum aliquis benè gnarus? Habeat profectò, quod reponat, & quo refellat. Primùm, quòd missilia illa omnia eleuant, vereor vt vim eorum benè norint. Fundæ, quantulum à nostris bombardis vi & effectu (nam forma diuersissima) abierunt? Ridiculum hoc in primo auditu: sed mecum examina. E plumbo vtrumque telum est, nec magnitudine aut modo glandes valdè dispares: nec impetu aut violentiâ valdè vincantur Fundæ. Credere me iis oportet, qui viderunt, qui interfuerunt militiæ priscæ, & *cùm hæc arte & vsu valebant: ij ergo scribunt, quę componant cum bombardis eas, aut anteponant. De impetu, is tantus in emissâ peritè fundâ, vt glans sæpè liquesceret in medio cursu, concepto igne. Lucretius:

De Armis iudicium.

Vulgi sensu reiecta vetera.

Nostro, asserta & defensa.

Fundarũ vsio.

Impetu adsimiles bõbardis.

*Nõ enim nunc, credo, tales.

—— plumbea verò
Glans etiam longo cursu voluenda liquescit. Lib. VI.

Ouidius: *Non secus exarsit, quàm cùm Balearica plũbum*
Funda iacit. volat illud, & incandescit eundo,
Et quos non habuit, sub nubibus inuenit ignes.

Lucanus: *Inde faces & saxa volant, spatióque solutæ*
Aëris, & calido liquefactæ pondere glandes.

Statius: *—— arsuras cæli per inania glandes.*

Imò idem cum fulmine comparat:

—— volucres imitantur fulgura glandes.

Poëtis fortasse fidem non habes? Philosophus accedat, noster Seneca: *Aëra motus extenuat, & extenuatio accendit. Sic liquescit excussa glans fundâ, & attritu aëris* Nat. quęst. II. cap. LVI

velut

velut igne distillat. Et tale in Aristotele alibi scriptum.
Vis Fundæ. Nec id tamen perdit vim teli, sed sic igneum veniebat in corpus. Virgilius:

Et media aduersi liquefacto tempora plumbo
Diffidit, ac multâ porrectum extendit arenâ.

Vno ictu ecce, interficit. nec miror de Dauide, qui iuuenis & inter funditores, hoc telo immanem Goliathum deiecit. Atque vt semel & plenè vim eius noris, accipe Diodori Siculi ista, de Balearibus: Βάλλουσι λίθοις πολὺ μείζους τῶν ἄλλων, οὕτως εὐτόνως, ὥστε δοκεῖν τὸ βληθὲν ἀπό τινος
Instar tormēti venit. καταπέλτου φέρεσθαι: *Faciunt lapides* (scis enim & hos, nec solum plumbum fundâ missum) *multo maiores quàm alij, ita intentè & robustè, vt videatur ictus à catapultâ quapiam deferri.* Cum tormento, vt vides, comparat. at-
Arma omnia rūpit. que addit: Τούς τε θυρεοὺς καὶ τὰ κράνη καὶ πᾶν σκεπαστήριον ὅπλον συντρίβουσι: *Et scuta, & galeas, & omne armorum tegumentum perfringunt.* Nego, nego bombardis his nostris maiorem vim esse posse, fortasse nec tantam: excipio *Musquetta* quæ vocant. Iam parte vnâ certò vincunt
Cursus eius longinquus. Fundæ, quòd multo longinquiùs ferantur & lædant. Quæ nostra bombarda vltra *ducentos aut trecentos* pedes tenorem & vim seruat? languescit aut aberrat, si protendis. At fundæ telum ad *sexcentos* pedes vim pertulit & permisit. quod ita in Vegetio clarè scriptum. *Sa-*
Lib. II. cap. XXIII. *gittarij vel funditores*, inquit, *scapas hoc est fruticum vel graminum fasces pro signo ponebant, ita vt sexcentos pedes remouerentur à signo, vt sagittis vel certè lapidibus ex fu-*
Vel sagittam superat. *stibalo destinatis signum sæpius tangerent.* Iungit hîc cum sagittis, & spatium vtrisque dat, quod dixi: at alij ante sagittas etiam ponunt, & longiùs volunt permeare. In
Lib. VIII. Strabone leges, μακροβολωτέραν τὴν σφενδόνην τοῦ τόξου: *longin-*

longinquius iacere fundam, quàm arcum. In Dione: (a) Lib. XLIX.
σφενδονῆται μακροτέρω τῶν τοξῶν ἱέντες, πάντα δὲ τὸν κατάφρακτον ἰσχυρῶς ἐλυμαίνοντο: *Funditores longiùs quàm sagittarij iaculantes, omnes etiam cataphractos lædebant.* Hoc ille in rebus M. Antonij contra Parthos: quos tamen benè armatos fuisse constat, & eosdem sagittis scientissimè vsos. Sed præualebant tamen iis fundæ. quod & Xenophon disertè scribit in Græcorum suorum rebus: μακρότερον γὰρ οἱ Ῥόδιοι τῶν Περσῶν ἐσφενδόνων, καὶ τῶν πλείστων τοξοτῶν: *Longiùs enim Rhodij quàm Persæ funditores eiaculabantur, atque adeò quàm plerique sagittariorum.* Longè igitur iaculantur: an & certò? Omnes adfirmant, præsertim de Balearibus, & ab infantiâ didicisse destinatos istos ictus. Quinetiam in Bibliis sacris lectum: *Habitatores Gabaa ad septingentos, sic fundis lapides ad certum iecisse, vt capillum quoque possent percutere.* De fundis satis, & tu nobis credis? AVD. Debeo. quæ frons contra tot talesque testes? tamen præter fidem opinionemque meam hactenus id esse, non nego. At terrore nihilominus & sonitu Bombardæ vincunt. LIPS. Hoc damus. quid? vt aues terreant? Nam veros milites aut sono aut aspectu illo igneo motum iri, non opinamur: nisi fortè in nouitate. Et sanè existimo, si Romani primò cum nostris conflixissent, terrendos sub initia specie & strepitu fuisse: sed sub initia dumtaxat. re perspectâ, futuros qui fuissent. Præsertim qui sic armati, scuto proiecto, leues aut vanos reddidissent istos ictus. AVD. Quid tamen de maioribus tormentis? totas legiones nónne prosternimus? LIPS. Scilicet vt hodie. & periti narrant, nullam aciem vidisse hoc telo solutam. Leuis colliculus, agger aut margo fossæ interiacens, vim elidit aut directionem ter-

Lib. v. Anabas.

Rectißimè iacit.

Lib. Iudic. cap. XX.

Tormenta nostra sæpè inutilia.

ribilis machinamenti. Nota hæc militaribus: & excipio oppugnationes opidorum, plus in speciem quàm in summam belli confert hoc tormentum. Incommoda autem quæ adiuncta, omitto: nec machinas Romanorum parte alterâ oppono aut libro: longior sit ille sermo, & *aliò reseruatur. Transeo ad Iacula, quæ item eludũt. Atqui bonitas in iis hæc, quòd facilè & citò mitterentur, quòd in omni tempore & loco. Non ita in bombardis. quæ & moram aliquam habent vt impleantur; trepidationem, vt emittantur; impedimentum, à pluuiâ aut quo alio casu. An non & iacula longiùs permeant? Obseruo sagittarum cursui æquari ab Homero; apud quem de se Vlysses:

*Ad libros II. De Machinis.

In iaculis & missilibus quid boni.

Longè eũt.

Odyss. 9.

Δουρὶ δ᾽ ἀκοντίζω, ὅσον οὐκ ἄλλοσπερ ὀϊστῷ:

Hastâ autem iaculor, quantum vel nemo sagittâ.

Etsi hoc in Vlysse dictum, non communiter tamen verum, & prœuolabat Sagitta. Quanto? ipse modus expressus in Statio:

Quàm longè?

Lib. VI.

Quale quater iaculo spatium, ter arundine vincas.

Circum metitur ad ludos & describit. & is fuit tantus, inquit, quantum vel quater iaculo transmittas, vel ter sagittâ. Ergo parte cursus quartâ Sagitta vincebat. & si illa *sexcentos* pedes ibat, vt vidimus: ista suprà *quadringentos*. Vt ridere meritò debeam in affirmatione scriptoris Itali, harum rerum tamen periti, qui constanter negat lacertum vllum tam validum vt saxum, aut telum aliud iaciat ad *quadraginta* passus. Desine homo, & in vulgatâ tunc re veteribus crede. Atqui Iacula ista vim etiam habuerunt? vidisti in Pilo, de quo* diximus: vis & in alio? Tragula in vsu fuit Hispanis & Gallis, & aliquando Romanis. De eâ sic in Suidâ scriptor aliquis: Κόψας

*Lib. III. Cap. proprio.

Vis iaculorum.

ἐχούσας

ἐχρήσατο τῷ ὅπλῳ ὃ τραγόλας ἐλέγετο, μεθ' οὗ οὕτω βιαίαν ἀφίει πληγὴν, ὥστε τὸν βληθέντα διά τε τοῦ θώρακος καὶ τῶν πλευρῶν διαπεῖραι καὶ τῇ γῇ προσηλῶσαι: *Cotta vtebatur telo quod Tragula dicitur quo ille tam validam plagam infligebat, vti eo percussum per loricam, per latera, terræ velut clauo affigeret.* Per Deum, quæ istæ manus? aut viribus aut peritiâ validæ, quam assiduum exercitium dabat. Aliquid de Sagittis dicam? & patrum æuo in pretio fuerunt, & fortasse non bono consilio prorsus sic omissæ. Reperio Parthorum sagittas *arma omnia penetrasse*, in Plutarchi Crasso. In Agathiâ Historico, *Aligerni Gothi manu sagittas emissas, statim totum hominem per scutum & loricam traiecisse.* & quod mirêris, *si in saxum aut aliud quiddam durum fractúque difficile incidissent, totum illud impetus violentiâ diffregisse.* Quæ Procopius de sui æui Sagittariis diffusè scribat, apud ipsum, si vis, vide. hoc tantùm excerpo, *tantâ vi emissam sagittam, vt ei neque thorax vllus neque scutum posset resistere.* Satis de leuibus armis: quæ tamen præcipua in nostrâ militiâ sunt: & quàm rarò aliter pugnatur? Illa pugnam omnem decernunt, capiunt victoriam statim, aut cedunt. Veræ & statuariæ pugnæ tantùm nunc leguntur. AVD. Sed tuo iudicio igitur, vetera illa tela meliora, aut vsurpanda? LIPS. Meo, non spernenda prorsus: imò & quædam assumenda, ac cum nostris istis miscenda. Pulchrè & vtiliter fieret, sed à præexercitatis. Alioqui tela futilia. Iam grauis armatura Romanorum, quid dici potest quin optima? Homo à capite ad calcem in armis, ipsa crura non intecta: & præcipuum munimentum, pediti atque equiti prægrande scutum. Aio vtilius non esse inter arma: sed nostra ignauia an audacia, è militiâ omni eiecit. Vicini ali-

Vis sagittarum.

Lib. 1.

Lib. 1. Bell. Pers.

Leues pleraque nostræ pugnæ.

Panoplia Romanorum.

Scutum optimum armorum.

quot retinent, vt Pannonij equites, & Turcæ: nos, vt dixi, ignauè remisimus, vel etiam confidenter, quasi vel sic tuti. Nec hîc insisto: video qui nostro æuo de Militiâ scripsêre, culpam agnoscere, & hortari ad emẽdandum. Certè nostri isti plerique omnes inermes, & quid nisi cum Velitari manu componendi? expositi ad ictus, & ideò trepidi, quod natura sui anxia cogit. AVD. Mi doctor, bonæ fidei esto, vt soles. Nostri omnes Velites? quid ergo Hastati aut Sarissophori, quos laudabili Macedonum ritu habemus? LIPS. Paucos habemus, nos quidem Belgæ aut Galli. Plures Hispani, fateor, qui *Hastam* etiam prouerbio appellant, *reginam armorum*: plurimos Heluetij, qui olim hac pugnâ clari, & veri phalangitæ. Sed & nunc cœperunt rarescere, & alia arma leuia miscere. Quæ autem nostra hîc sententia? omisi, quia Polybius pro me adfatim dixerat, vbi Romana arma cum Macedonicis ex professo confert. Quid prudentius aut firmius illo possim? Tamen sententia mea hæc est. Romanos, etsi bonos & faciles bona imitari, non vsurpasse Hastas, imò quas Triarij olim habuerint, sub Marij & Cæsaris æuum omisisse. Caussæ. quòd non conueniens hoc telum distinctæ & diuisæ per manipulos aciei. Grande & cohærens debet esse corpus, vbi vim hastæ habeant: sparsæ sunt inutiles. Item. pauci in magno corpore qui habent vtiles: cùm primi modò ordines eas possint exserere, reliqui non nisi nixu & corporibus iuuare. Amplius. immobilis ferè & vniformis est talis acies, in frontem valida: subitò vertere se & stabilire, ægrè potest. Postremò. qui habet eam, vnum modò id telum efficax ferè habet (etsi Macedones tamen iaculatoriam etiam hastam:) & inprimis scutum grandius gestare aut

Contrà hodie.

De Sarissis iudicium.

Lib. XVII. vide.

Romani spreuerũt.

Ob caussas.

vti aptè non poteſt. Hæc,& forſan plura, Romani conſiderauere. & quanquam ſæpè phalangis periculum feciſſent, atque etiam cum ſuo interdum periculo (vti Paullus Æmilius ſcribitur *exhorruiſſe ad confertam & haſtis protentis irruentem phalangem*:) tamē ſua pluris fecêre, & putarunt in totam rationem belli meliora. Ipſi enim quocumque loco pugnare vtiles, quacumque formâ, à fronte, à lateribus, à tergo: & omnes vtiles, cùm res ferret. Vt in corpore hoc optimum, omnia membra agilia eſſe & implere ſuum munus: ſic in acie. Enimuerò, ait Liuius, *illa phalanx immobilis, & vnius generis; Romana acies diſtinctior, ex pluribus partibus conſtans, facilis partienti quacumque opus eſſet, facilis iungenti*. Adde, quod in locis ſalebroſis aut inæqualibus, inſtruere ſe Romanus poteſt: phalanx cum fructu vix poteſt. quæ denſitate & connexione conſtat: eóque ſi foſſa, cliuus, ſepes, aut aliud medium ſit, facilè diducitur, & manipularis illa acies inſinuat ſe per abrupta. Tum actum. Nec tamen negem, noſtris moribus & pugnis perutiles eſſe haſtas, præſertim contra equitem, cuius vim & impetum ſiſtunt egregiè aut repellunt. At in Romanâ armaturâ quid opus? cùm Velites in fronte ferè procurrerent, & telis ſuis equitem arcerent: ac ſi non ipſi, legionarius facilè tardaret aut fugaret coniectis pilis. Graue & efficax hoc telum, & quod ſinguli duplex geſtabant; vt vel incurrentem etiam equitem obiectu ſcuti maioris, itemque protenſione pili alterius facilè (vt meus eſt ſenſus) refutarent: præſertim firmi ſic & denſati. Illud quidem certè ſcio, rarò ab incurſu * equitis ſolius Romanam aciem diſſipatam, quod hodie eſt crebrum. An non, inquies, à Parthis? Ita, ſed obſerua quod *incurſu* dixi:

A Plutarcho in Aemilio.

Lib. IX.

Bona tamen in equitem.

Romanis huic rei Pila.

**Imò ſoli ipſi equitē pellebāt. vt Cæſaris pugnâ cum Pompeio, ſex illæ cohortes.*

Parthi autem sagittis eminus ferè obruebant Romanos, in manus aut propiùs non succedebant. Itaque non proterebant eos, sed lentè conficiebant & vulnerabant, more suo scilicet refugientes & accedentes. Idem Sarissophoris nostris accideret per Bombardarios, si à simili auxilio aut equite destituerentur. De Hastis igitur sic sentio. Romanis non necessarias; nobis haud inutiles esse, nec fore, etiam si Romana in parte arma assumantur. Vidi qui *misceri vellet, & manipulos partim gladiis scutisque instrui, partim Hastis. Ipsi Duces, & vsu callidi, talia vidento. Quartum in Militiâ *Acies*. quam si vndique tutam & compositam in Romanâ instructione dixero, ratio mihi addicet. In fronte Hastati, imbecilliores; pòst Principes, robustiores; tum Triarij, robustissimi. vt per gradus fatigaretur hostis. Iam ad latera equites, qui circumueniri vetent aut cingi: & si à fronte hostium equites inuadãt, ipsi ab aperto latere eos incurrant. Multa, quæ ex prioribus meis haurire liceat, nec opus repetere: sed illud pulcherrimum, & victoriæ patrandæ: quòd diuisi per interualla, & in iis aut ante ea Veles. ita vt statarius miles receptui iis sit, & ipsi securè aut desinant pugnam, aut resumant. Age, profligata aut inutilis iam omnis Velitum manus: quid mali? Constant ordines: & callido consilio, cùm mixti aut inserti iis non sunt, nihil isti putant sibi periisse. Itaque quasi integri pugnam ineunt, animis & corporibus nihil imminuti: denique cum tuto & certo semper recepti in sua interualla. Considerate Duces. magnum hoc arcanum est, fidere militem, pugnare cum spe victoriæ, cedere sine metu ignominiæ aut periculi, si res cogat. In Romanis ita factum, triplici istâ acie per Hastatos, Principes, & Tria-

Conclusio dissertatiunculæ.

*Is est Marchiauellus.

De Acie iudicium.

Romana adproba.

Interualla laudatissima.

Accessus & recessus per ea.

& Triarios: qui vltimi, molem totam excipiebant, & sustinebant validis præsidiis fulti. Ibi Duces, ibi Signa præcipua, ibi veteranus miles: & in summâ, ibi Victoria quia Virtus. Abite Turcæ, cum Ianizaris vestris: qui imaginem aliquam vsurpatis militiæ priscæ, sed falsam. vera illa si sit, nos iam non simus. Nam illud pro certo habeo, si cum nostris istis nouitiis armis vetera iungantur, & simul Ordo & Acies: orbis vetus & nouus eat breui sub vnius leges. Sed diuina illa dispositio supra nostram est, & aut non dici hæc vult aut non credi, cùm intempestiuum. O arcanum verè cæleste! quod suspicamur magis homines, quàm intellegimus, & quod mirâ temperie mundum hunc gubernas! Frænas impios, aut prouehis: & bonos attollis, deiicis, vt ad te aut à te ineunt. Non pando pennas propiùs ad hunc Solem, ne liquescam aut amburar: sed libero ore clamo, qui gloriam aut imperium vult, flectendum ad antiqua. Enimuerò si nostri isti Leues (Bombardarios sic appello) mixti per manipulos & ante manipulos grauium sint, cum interuallis & receptu: idque contra equitem, contra grauiorem peditem: quæ acies inuadat, imò quæ resistat? Nam nostri aptissimi sic impetere, & resilire ad iterùm impetendum: quæ omnia tamen consuetudine & longo exercitio facienda sunt, ne in re turbent. Vos, vos appello Duces, me vera dicere: per Fidem imitamini, sed contra eos, qui oppugnant Fidem. Iam in particulari instructione multa sunt, sed gustum dare potuimus, præcepta non potuimus, & pendent ab ingenio verè Martiali, id est igneo & excelso. Qui capit, capiat; qui non, succumbat & vapulet. Illud moneo, Stratagematum hîc latum campum esse: & non aliâ re plures victorias aut trophæa parta.

Temperāda militia vtraque.

Prouidētia hæc dirigit.

Mixtio vtriusque armaturæ.

Stratagemata præcipua ad victoriam.

parta. Quidquid inopinatum est, hostem turbat: modò tale sit, vt non tuos turbet. Ea sit cautio: nec quælibet inuentiuncula fructuosa statim aut efficax est, sed cui circumspectio & lustratio adiuncta. Argum esse oportet, qui Dux est, in tergo, in fronte, in capite, in pedibus oculos habere: & tamen omnia facilia dispositu, vbi semel proba communis illa dispositio præcessit. Da cohortes, da manipulos, sic subsitos, sic dissitos, sic solitos iungi aut disiungi: præstabo tibi in omni occasione velut corpus Aciei, quale tu aut res volet. Vltimum, *Disciplina*. Me miserum, quid componam! vtinam color aut species sit, quâ possim! Sed qualisqualis illa veterum; hodie nulla est, & fatebuntur ipsi qui Militiæ se dederunt. O pudor, ô dedecus! Barbari & Scythæ hac parte nos superant, & leges aliquas habent, nos nullas. Quid ergo comparem? Disciplinam Romanam laudem, aut suadeam? illa verò non bona, sed optima est, quot fuerunt, quot erunt: data diuinitus in exemplum. Conueniant & considеant aliquot sapientes, mente & scripto non concipient pleniorem, meliorem. Hanc igitur suadeo? vt nostri mores & homines sunt, vix ausim. satis, si vniuersè Disciplinam aliquam, sine quâ Militiæ non dicam bonitas aut felicitas non constat, sed vix nomen. Latrocinia ista sunt, quæ sine lege, iure, modo exercentur: nec velim appellare equidem talia hæc nostra (nec debeo, caussa cùm bona est:) sed bonâ fide, lineam eorum tangunt. Medêre, medêre tu aliquis Princeps, tu qui in animo mihi es, quem magnum & ad magna genuit Deus. Exemplo aliis præi, qui opibus præes. Nec plura de Disciplinâ, in quâ perdidisse me censeo hæc pauca ipsa verba. AVD. Siccine desperas? an ars hæc tua est,

De Disciplinâ iudicium.

Id dilatū.

Disciplinæ necessitas.

eſt, vt ſermonem facias compendi? Quin tu exſequere, de effectu in aliorum manu eſto. LIPS. Quid ſi offendam, aut vapulem? tu ſuccidaneum tuum tergum dabis? AVD. *Δέδιας δέος ἀδεές, vt cum Græcis hoc dicam. Noui modeſtiam & prouidentiam tuam. Denique eſto, aliquid quod improbetur dixeris: quis mali conſilij pœnas vmquam luit, ſi ipſe non malus? Fides vbi conſtat, caligo & imbecillitas ingenij excuſanda ſunt. LIPS. Impellis, permittam me vel cum metu lapſus. Tres igitur partes fecimus Diſciplinæ veteris, *Munia*, *Exercitia*, *Leges*. Singulæ videndæ ſunt, & ſiquid in iis nobis boni. *Munia* ſunt, *Excubiæ*, *Miniſteria*, *Opera*, & hæc quæ diffusè ſum exſecutus. Et de *excubiis* quidem, aliqua nec improba apud nos ſpecies: credo tamen quædam meliora aut tutiora olim fuiſſe. Vt de Stationibus ante portas, vt de Teſſeris, de Circuitione aſſiduâ, de interpolatis Vigiliis & diſcrimine horarum: & talia, quę induſtrius Dux animaduertat &*excerpat. *Miniſteria* aut ceſſant apud nos, aut voluntaria ſunt, & ſine lege. Tamen decorè (quis neget?) Tribunis & Ducibus talia quædam præſtentur, ſine incommodo aut vexatione militum, cùm res it in orbem. At *Opera* præcipua & vtiliſſima, imò neceſſaria pars, nec ad victoriam ſolùm, ſed ad ſalutem. Caſtrorum tamen munitio cur tota omiſſa eſt? aperti conſidemus, & ſine certo ordine: ac ſiquando cautioribus eſſe viſum eſt, *Carrago* vſurpatur re & voce Barbarorum. At vide mihi illa Romana caſtra ſic digeſta, ſic compoſita: quàm pulchra aſpectui, apta vſui, tuta ab incurſu omni & vi hoſtili? Quot exercitus noſtri aut alieni, per hanc incuriam cæſi aut fugati ſunt? & iamnunc pulcherrimus ille ad Danubium, cùm inopinato tranſ-

Times inanem timorem.

Reſumptū hoc indicium.

Imitanda quædam in excubiis vtriſque.

*Ex iis quę prædicta.

Miniſteria commendata.

Opera maximè.

Caſtra munienda.

itu superuenisset immanis ille hostis. Dic sodes, si Romana ibi castra & custodiæ, hæc euenissent? Atqui non

Obiectiũculæ nostrorum.

lubet, imò pudet, operariis esse. Miles manum ad ligonem? ignominia sit, apage, mercede conducantur qui id præstent. Hæ voces: & quorum? credas regali stemmate & opibus esse: tamen inspice, mendicabula ferè hominum sunt, quos inopia & desperatio ad militiam redegit. Homuncio, te pudeat facere, quod tot inclyti olim

Opinio vilitatis detrahenda.

viri, imò Senatores? Opiniũcula est quâ ignauiam suam tegunt, depellenda vnâ admonitiunculâ Principis aut edicto. Nemo turpe habebit, quod in commune fiet, quòd à melioribus fiet, & interdum à Ducibus ipsis in exemplum. Polybius mihi in mente est, qui alibi scripsit, *Hominem censeri prudentißimum animalium, at sibi*

Homo pertinax, aut fatuus.

stultißimum videri. quid ita? Nam ceteræ animantes vbi semel offenderint, cauent; non vulpes ad laqueum, lupus ad foueam, canis ad fustem temerè redibunt: solus homo ab æuo in æuum peccat ferè in iisdem. Ad nos & nostra hæc nunc accommodem. quę clarior quàm operum hæc vtilitas? quid magis expositum in scriptis & libris? Neglegimus, & salutem abiicere malumus, quàm

Vtilitas operum.

opinationem. Atqui ea ipsa Opera, quàm extra castra vtilia etiam sunt? ad oppugnandũ è tuto, contra nostra hæc Tormenta vnicum remedium & certum. Ad opida ipsa claudenda, ad hostem à nobis, ab illis arcendum, Opera eximia sunt, & quibus præstes quod nec magnâ manu militari. Iam in ipsâ Acie iis locus. vel vt parte aliquâ subitò munias te contra hostem, vel vt ipsum * inducas, aut te subducas. Fossas à Sullâ contra Mithridatis copias & amplissimum equitatum subitò ductas leges, ne circumueniri posset: & simile à Cæsare in aliâ occasione

**Decipias, palis fixis, vallo cæco structo, aut talibus.*

ſione aut re factum. Quid verbis opus? Domitij Corbulonis dictum res probabit: *Dolabrâ* (id eſt operibus) *vincendum hoſtem eſſe*. Vtinam animus ſit experiundi, & militem leuiter huc ducendi, nec alij alienæ ignauię exemplo peccemus! Sed alterum in Diſciplinâ, *Exercitium*: id quoque neglectum nobis. Vbi campidoctores noſtri ſunt? vbi cottidianæ meditationes armorum? Quin cùm nemo artem profiteatur quam non didicerit; ſola hæc militaris eſt, quam vnà ſumere & ſcire ſe arbitrantur. Tympanum ſonuit, concurrunt: nomen apud ſcribam profeſſi ſunt, in veſte aliquid mutant, ferociùs incedunt, bacchantur, potitant: ecce iam miles. Hæc ridenda, an miſeranda ſunt? ſed fiunt. Ito, ito, qui ſapis, ad illos veteres, & eorum exemplo milites tuos in omni genere armorum forma. & aſſiduò forma. *Neque enim*, vt ait Vegetius, *longitudo ætatis, aut annorum numerus, artem bellicam tradit, ſed continua exercitationis meditatio. Poſt quanta voluerìs ſtipendia, inexercitatus miles ſemper eſt tiro.* Vltimum, *Leges*. Adeſte mei Duces, date veſtras: examinem paullum cuiuſmodi ſint, & componam cum Romanis. Quid muſſatis? an nullæ, an paucæ ſunt? illæ ipſæ quæ ſunt, irritæ & pro nullis? Profectò ita viuitur: libido pro lege eſt, — *iuríſque locum ſibi vindicat enſis*. Furta quis hodie punit? imò quis raptus? imò quis cædes? Nam ſtupra & adulteria, iam inter facinora militaria cenſentur, & quæ poſcant aliquam coronam. Scilicet de abſtinentiâ aut frugalitate in victu agam: exertis linguis irridebor. de iuramento aut periurio: manibus propellar. O pudor, ô honos, quò iuiſtis! quàm exſules facti eſtis militiæ pleræque in Europâ! Iterùm teſtor, querela aut accuſatio mea in bonos non conuenit:

Nota.

Exercitij hodie neglectus.

At cottidie vſurpandum.

De Legibus iudicium.

Nobis paucæ, & vanæ.

Scelera impunita.

Temperies meo ſcripto.

gaudeant hæc dici, qui non ſunt tales. Vos flagitia ho-
minum inſequor, vos maculæ & vibices generoſi Mar-
tis: qui ſcelerum confugium & aſylum bella habetis.
Romani boni & modeſti. Quàm aliter apud Romanos noſtros, ſatis dixi. vbi Iu-
ſtitia, Caſtitas, Innocentia habitabat in caſtris: & nuſ-
quam violenti aut feroces, niſi in hoſtem, erant. Non de-
duco quæ in recenti memoriâ habes: ſed profectò ſunt
talia, quæ in animo ſuo tacitus laudet, qui linguâ etiam
culpet. Quis tamen ille furioſus, qui vel hoc auſit? Non
Vox vulgi reiecta. dicunt. ſed abiiſſe illa tempora, alios mores aliud hoc æ-
uum velle. O boni & ſuaues! quaſi alij nunc homines,
aut alia quæ gubernet ratio: & non omni æuo iuſtum,
Virtus volenti facilis. iuſtum ſit, tale iniuſtum. Nempe ad difficilia vocantur.
abſtinere à vi & vitiis; manus in hoſtes, non in ciues
vertere; vires non Veneri ſed Marti reſeruare: denique
ſtipendia ſua non prodigere, aleâ, pene, ventre. De qui-
Ratio adſeruandi ſtipendia. bus ſanè Stipendiis incidit opportunè hîc monendum.
veteribus cautionem fuiſſe, ne tota ea eſſent in manu
Lib. II. cap. XX. militari. ſed, vt ait Vegetius, *diuinitus hoc inſtitutum, vt
dimidia pars ſequeſtraretur apud Signa, & ibidem ipſis
militibus ſeruaretur, ne per luxum aut inanium rerum com-
parationem à contubernalibus poſſet abſumi.* O verè præ-
clarum, & vt ipſe vult, diuinum inſtitutum! cum dupli-
Dupliciter vtilis. ci, eoque aperto fructu. vt & continentior aſtrictiorque
miles eſſet, minùs in laſciuiam, epulas, & denique tur-
bas pronus: & vt maiore animo pro Signis ſuis dimicet,
more humani ingenij, ait idem ſcriptor, *vt pro illis habeat
maximam curam, in quibus ſuam videt poſitam eſſe ſub-
ſtantiam.* Quod equidem à Græco etiam Imperatore
Iphicratis factum. vſurpatum video, Iphicrate. De illo Polyænus: Ἐν τῇ δό-
Lib. III. σει τοῦ μισθοῦ καθ' ἕκαστον μῆνα ὑφαιρῶν τὸ τέταρτον μέρος, ὥσπερ

ἐνέχυρον

ὀνέχυρον ἑκάστου κατέχων, ἵνα μὴ λίποιεν τὸ στρατόπεδον, οὕτως ἄρα καὶ πολλοὺς εἶχεν ἀεὶ τοὺς στρατευομένους καὶ εὐπόρους: *In mercedis ac stipendij solutione, quoque mense subducens quartam partem, velut pignus militum retinebat, ne facilè desererent exercitum. atque ita & multos semper frequentésque habuit milites, & eosdem diuites.* Quis non videt hoc etiam in solutis istis moribus posse, aut potiùs debere fieri? cùm alioqui miles, velut per gloriam prodigus, post quantauis stipendia pauper & egenus semper est? imò, nisi rapto viuatur, victus diurni expers? Talia atque alia quàm facile, quàm laudabile imitari, si mens altior nobis sit, & vt poëta loquitur, *incoctum generoso pectus honesto*? Iam *Præmia* & *Pœnæ* notum est quàm excitent, aut reprimant: per malam secordiam & indulgentiam omnia nunc omissa. Præmia Promotionum si repetantur, bonum mirificè sit, & sine ærarij vllo sumptu. Ea dico, cùm miles gradatim per virtutem ascendit, & in ipsis ordinibus Centurionum (id enim quoque debet) est discrimen. Exiguum aliquod lucellum ad hos locos adiunctum, quàm inferiores milites inflammet? ista perueniendi spes, quàm multos trahat ad militiam, & in eâ libentes teneat? Denique ipsæ coronæ, aut torques, & à me singillatim dicta, cum laudationibus publicis, ingenuos animos non ad discrimina solùm impellant sed ad ipsas mortes. Pœnas tamen etiam adiungo. Virtus assurgere non potest, vbi vitium libero passu comitatur: & absciso ac seuero castigationis genere turba militaris coërcenda. Vnde tot rebelliones hodie ac tumultus? minæ aut arma in suos duces? ab impunitate & licentiâ: & quamquam aliæ caussæ prætexantur, istæ veræ & intimæ sunt. Coërceantur, & vno verbo, plus ducem

De Præmiis & Pœnis.

Promotio reuocãda.

Insignia virtutis vsurpãda.

Pœna inprimis.

Licentia militiæ corruptrix.

ſuum miles timeat quàm hoſtem. Satis compoſui, præſertim tam inæqualia. iterùm hortor, vt adſumantur? quem? vtinam adſit & audiat, cuius intereſt, quem animi iſtis oculis iamdiu deſigno. Sed in cæleſti Prouidentiâ hoc eſt: audiat non audiat, Ius Faſque hæc audiet, & comprobabit in iis qui facient, vindicabit qui contemnent. At ecce mea domus, intro, & iam ſpatium omne de Militiâ decurri. Non quin aliquid ſuperſit dicendum alibi, ſed in FACE HISTORICA, ſi Deus volet, hoc fiet. Omnia ſimul, nec potuit, nec oportuit, vitandæ confuſioni. AVD. O illa Fax quando lucebis! *ἔξεχ' ὦ φίλε ἥλιε. LIPS. Breui. & ſi non toto vultu & corpore, at per partes & velut radios emicabit. Sed quod dicebam, *De militiâ ad Polybium* iam decurri: in quo ſalebras aut cliuos complures fuiſſe, vt cum Platone loquar, *οὐκ οἴομαι ἀλλ' εὖ οἶδα. Si peruaſi aut complanaui pleraque, gratia mihi eſto: ſi quædam minimè, venia. & illud vetus cogitetur,

Finis comparationis, etiam ſermonis.

Exórere ó care Sol.

Non puto, ſed ſcio.

Καλὸς Θεόκριτος οὐ μόνος ἀνθρώπων ὁρᾷ:

Pulcher Theocritus ſolus hominum non videt:

Sed nec omnia videt. & ideò ſiquis poſt me aliquid (nec dubito) moneat, vel ipſe diuulget. Nihil æmulor aut inuideo, imò vltrò excito & adhortor. Quid ſibi volunt ij, qui velut locum in balneis, ſic ſcriptorem aliquem occupant? iniuriam ſuam putant, ab alio tangi? Abite. mihi alia mens: & quicumque es, doce, dirige, corrige, auidis auribus & ſupinis manibus accipiam facientem. Liuor tantùm aut conuicia abſint, ad quæ ferri video hodie ſcribentium mentes. Pudet, pudet, & Senecam noſtrum ſæpè ruminor, qui dictum hoc protulit, *Poſtquam docti prodierunt, boni eſſe deſierunt*: hactenus dictum,

ctum, vereor vt mox oraculum, vti ſunt mores. At ipſi viderint. ego de me teſtor, pacis mihi ingenium eſſe, & cum Heſiodo,

Μηδὲ κακῶν ἑτάρων μηδ' ἐσθλῶν νεικεστῆρα:
Non certatorem ſociis prauiſue boniſue:

& in hoc ipſo ſermone bellico, nihil tamen ſpirare bellicum. Tu Deus, qui Pax & Amor es, da conſentire & conſpirare in commune bonum; da te, virtutes, honeſta ſtudia amare; & hæc iuuare pro viribus & copiâ, quam dediſti aut dabis. Nos quid ſumus? humiles, imò humus: tu ſuper omnes, tu omnia; & à te, quidquid boni eſt, Summo bono. Hoc ama, me dilige mi AVDITOR, & vale. AVD. O tu quoque longùm mi doctor, mi parens, nec aliter te appellem.

BREVIARIVM

LIBRI VLTIMI.

DISCIPLINÆ *ſedes ſunt*
- CASTRA. Ea diſpoſita, & dimenſa:
- *Prætoris, Quæſtoris, Legatorum, Tribunorum, & Militum metaturæ.*
- *Valli & Portarum deſcriptio, & enumeratio.*

Partes ſunt
- MVNIA. *quæ continent Miniſteria, Excubias, Circuitiones, & alia in caſtris.*
- EXERCITIA. *quæ ſunt Oneris, vt in Agmine (& per occaſionem Agmen deſcriptum:) aut Operis, aut denique Armorum.*
- LEGES. *quæ variæ ſunt. nos è Polybio explicauimus eas quæ tangunt Furta, Stipendia, Præmia, Pœnas, Miſsionem.*
- *In clauſulâ, Comparata militia noſtra cum priſcâ.*

FINIS.

LABORE ET CONSTANTIA

IVSTI LIPSI
ANALECTA
siue
OBSERVATIONES RELIQVÆ AD MILITIAM ET HOSCE LIBROS.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCV.
Cum Priuilegiis Cæsareo & Regio.

AD LECTOREM.

ADIVNXIMVS etiam, Lector, reliqua Obſeruationum quædam, & vt verè appellamus, ANALECTA. Cur autem recolligo? cur non in Opere ipſo dedi? Cauſſæ ſunt, quas boni æquique conſules, quiſquis es talis. Primùm, verebar ne nimis à re interdum abirem, aut certè diutius in eâ ſiſterem; ſi quidquid eò facit, concinnarem. Polybius quæ non tetigit, aut quibus anſam non dedit vt apprehenderem, paſſus ſum abire paullulum, mox reprehendenda. Ordo etiam ita viſus melior, nec in omni occaſione mens abducenda lectoris. Fit cum noxâ eius, adeò non cum fructu. & vt oculus qui variè ſe inflectit, intentè nihil videt: ſic mens, quæ auocatur. Denique & tertiò, curioſa quibuſdam quædam ex his viſum iri cenſebam, & velut πάρεργα. qui igitur ſic affecti, prioribus illis contenti, ad hæc ne veniant: & qui aliter, quibuſque cupido eſt ſcitè aliquid ſcire, leui diuerticulo huc deflectant. An & quartam cauſſam addam à meâ fortaſſis incuriâ? prodam, nec diſſimulabo. quædam mihi ex dictis illuſtranda magis viſa, quædam firmanda, fortaſſe & alibi adducenda & reſtringenda. Ea omnia decorè mihi facturus videbar in hoc adtextu. Siquid etiamnunc neglexi, aut non correxi: veniam da, quiſquis memor es tuæ & meæ conditionis. Quid ambo ſumus? homines, id eſt labi faciles. quid ego ſeorſim? æger, & in decennali amplius languore. Ah, quoties per eum in cali-

gine eſſe me ſentio, & velut nube? quàm quæ volo, non volo; quæ poſſum, non poſſum? Sed prorſus, vt ij qui vincti & impediti ſunt, membra habent ad vſum, nec vtuntur: ſic mens, lingua, ſtilus, adſtricta ad morbi hanc catenam. Solue me eâ Deus, cùm tibi viſum: aut his totis vinculis ſolue, ſi viſum; vt liber & ſolutus te, apud te, fruar, in æternâ illâ luce deſpector aut irriſor eorum quæ nunc miramur. Intereà dum hoc fit, in ſtatione maneo, & nec ſaucius eam deſero: vt ſi manu & operâ haud multùm, animo tamen iuuem & exemplo. Interpretare ſic Lector, & hæc accipe, quædam etiam eius generis opportunè in FACE noſtrâ habiturus.

IVSTI LIPSI
ANALECTA
siue
OBSERVATIONES
LIB. I. DIAL. II.

DE *Dilectu.*] Dilectus Græcis est, *στρατολογία*, itemque *κατάλογος*, & *καταγραφὴ*. Dicunt passim *κατάλογον ποιεῖσθαι*, *καταγραφὴν ποιεῖσθαι*: *legere militem, scribere militem*: sicut & Romani. De scripturâ ideò, quia sic lecti in tabulas & codices referebantur, vt memoria nominum & stipendiorum publicè exstaret. Itaque *κατάλογος* etiam pro ipso tali indice. vt in Suidâ: *Κατάλογος, ὁ πίναξ ἐφ' οὗ ἐνέγραφον τῶν στρατευομένων τὰ ὀνόματα*: *Catalogus, liber aut breuis, in quo militantium nomina scribebant.* Dio Cassius peculiari quodam sensu vsurpat, pro ciuilibus tantùm & legionariis copiis. vt libro LII. *ἑκατοντάρχης ἐκ τοῦ καταλόγου*: *Centurio è catalogo*, siue e legione. Iterùm libro LV. *τὰ τείχη τῶν ἐκ τοῦ καταλόγου στρατευομένων*: *legiones eorum qui ex catalogo & dilectu militant.* Opponit auxiliis, & copiis non perpetuis ac firmis. Tertiò idem, libro XL. de Crasso Diuite: quem scribit *vt pauperes miserari solitum*, *τοὺς μὴ δυναμένους στρατόπεδον καταλόγου οἴκοθεν θρέψειν*: *eos qui non possent legionem catalogi à se & domesticis copiis alere.* Quod dictum Plinio effertur, libro XXXIII. cap. X. *M. Crassus negabat locupletem esse, nisi qui redditu annuo legionem tueri posset.* Haud dissimiliter in Basilio, de quadraginta martyribus: *Εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς ἐτάχθησαν καταλόγους*: *In militares legiones relati sunt.* Eoque sensu reperies in Iustiniani Nouellis. Vox etiam alia huic rei, æuo illo sequenti, *Adnumium*, vel *Adnumius.* In Suidâ: *Αννούμιος, ἀπογραφὴ ὀνομάτων παρὰ ῥωμαίοις· οἱ δὲ ἀδνούμιόν φασι*: *Annumius, descriptio nominum apud Romanos; alij autem Adnumium dicunt.* Est in Cedreno ea vox, rebus Iohannis Comneni: & interpres vir industrius & doctus fatetur ignorare quid vocis esset. Est & in Leone, Cap. VI. *Tempore rogæ & adnomij, id est descriptionis nominum.* Sed ne dissimulem, non tam in Dilectu fortasse locum habet, quàm in recensu & adnumeratione militum sub tempus stipendij aut largitionis. Ad hanc ipsam rem reperies, *Pittacia, Breues, Laterculum, Matriculam.* Sicut autem scribebantur iam milites, ita delebantur non milites & reiecti. Plautus aspexit: Pagina 5. linea 12.

Pulchrè miles centuriatus ibit expuncto in manipulo.

Et explicabit Scholiastes vetus in hoc Persij: *Proximus expungam.*] *Tractum à militibus, qui expuncti dicuntur, dum foras à militiâ emittuntur.* Solent & mortuos ibi notare, & Theta suum adfigere. Ruffinus in Hieronymum: *Quod tale esset, quale siquis accepto breuiculo in quo militum nomina*

continentur, nitatur inspicere quanti ex militibus supersint, quanti in bello ceciderint: & requirens, qui inspicere missus est, propriam notam, verbi caussâ, vt dici solet .Θ. ad vniuscuiusque defuncti nomen adscribat, & propriâ rursus notâ superstitem signet.

Pagina 14. linea 28. „ *Tenuiores ad militiam non vocari.*] De bonâ illâ & compositâ rep. verum est: etsi posteà remissum. Adeò, vt non libertini solùm, sed serui etiam adscripti; sed ferè per ciuilia bella, cùm Virtus & Honos ius suum ægrè seruant. Exemplum tamen ab æuo Annibalis, cùm necessitas id expressit. Tunc enim non solùm *octo millia seruorum* in militiam empta, quod Liuius aliique produnt: sed etiam pastores aliquot ferociores in equites adsumpti. Docet Valerius (quod alij silent) libro VII. *Ex Apuliâ quoque & Fidiculis septuaginta atque ducenti ad supplementum equitatus sunt empti.* Atque hos ipsos statim appellat *à pastoralibus casis collecta mancipia.* Sanè multi in Apuliâ & feroces pastores. ac Pompeius etiam bello in Cęsarem, eodem illo tractu, *seruos pastores armat, atque his equos adtribuit:* quod ita in Cæsare scriptum Ciuilium primo. Repetit & occultè obiicit idem Commentario tertio: cùm in equitibus Pompeij recenset *octingentos, quos ex seruis suis pastorúmque suorum coëgerat.* Qui tamen locus vitij suspectus: nec *pastorum serui* conscripti videntur (id verò vile & ridiculum, seruorum seruos) sed ipsi pastores. Itaque vide num scribendum: *quos ex seruitiis pastoribúsque suorum coëgerat.* Ita in eodem Cæsare, libro eodem, *M. Cælius Milonem in Thurinum, ad solicitandos pastores, misit.* Ita & Domitius *colonis pastoribúsque, quos secum adduxerat, naues Massiliensium complet,* Commentario primo.

DIALOG. III.

Pagina 22. linea 21. „ *L. Atius Tribunus primus.*] Per honorem ita dicitur, qui crescit, si *Primus in Legione primâ.* Est in Festo: *Primanus Tribunus, qui primæ legioni tributum scribebat.* Sed non de istis legionum, ne erres: de Tribunis ærariis id capiendum.

DIALOG. VII.

Pagina 49. linea 18. „ *Eorum vicem Auxilia fuisse, quæ variis gentibus solent imperare.*] Plenæ huius rei Principum historiæ, & *Socias cohortes Hispanorum, Germanorum, Tungrorum, Batauorum*, aliarum gentium, vbique leges. Creberrimè item, *Auxiliares*, & *Auxilia.* Isti verò omnes è prouincialibus; & certis quibusdam bellicosisque gentibus, non aliud loco tributi, quàm militiam & viros imperabant: quod de Batauis scriptum Tacitus reliquit. Sed alij diffusiores populi & ditiores, vtrumque sępè dabant, & Pecuniam & Militem: adeoque robur in his & numerus, vt idem Tacitus audeat dicere: *Nihil validum in exercitibus, nisi quod externum.* Sed & alibi idem scribit: *Prouinciarum sanguine prouincias vinci.* Etsi autem miles è subditis, non tamen dilectu eorum aut arbitrio capiendus. Romani, Centuriones aut tales aliquos peritos legendi mittebant, qui sæpè vsui suo & compendio, magis quàm publico seruiebant. Tacitus fraudes & quæstũ hac in re indicat, & inter caussas ponit rebellionis Batauicæ: *Iussu Vitellij Batauorum iuuentus ad dile-*

ad dilectum vocabatur. quem ſuapte naturâ grauem, onerabant miniſtri auaritiâ ac luxu: ſenes aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent; rurſus impuberes, ſed formâ conſpicui (& eſt pleriſque procera pueritia) ad ſtuprum trahebantur. Sed &, cùm hæc aberant, dilectus ille per ſe grauis. quod iidem Bataui ibi apud Tacitum effantur: *Inſtare dilectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus, velut ſupremùm diuidantur.* Trahebantur enim in diuerſas terras, vt magnitudo imperij erat; atque illîc longâ militiâ ferè conſumebantur. Galgacus Britannorum Dux apud Tacitum, inter grauiſſima Romani dominij ponit: *Liberos cuique ac propinquos ſuos naturâ cariſſimos eſſe voluit; hi per dilectus alibi ſeruituri auferuntur.*

,, *Habuiſſe eos proprios ſuos Tribunos ærarios.*] Tangit hoc Cicero, cùm Verri obiicit quæſtum eum feciſſe in claſſe contra prædones comparandâ: & ait, cùm antiquitus inſtitutum eſſet, vt ipſi ſocij pecuniam hanc tractarent; eum ad ſe tranſtuliſſe, & prædatum eſſe. Verba ſunt quinto in Verrem: *Cognoſcite nunc nouam prædandi rationem, ab hoc primùm excogitatam. Sumptum omnem in claſſem, frumento, ſtipendio, ceteríſque rebus, nauarcho ſuo quæq; ciuitas dare ſolebat. is neque vt accuſaretur à nautis committere audebat, & ciuibus ſuis rationem referre debebat. Erat hoc, vt dico, factitatum ſemper, nec ſolùm in Siciliâ, ſed in omnibus prouinciis, etiam in Sociorũ & Latinorum ſtipendio ac ſumptu, tum cùm illorum auxiliis vti ſolebamus.* Poſtrema huc propriè faciunt, & notabis inibi Socios iam ante Ciceronem deſiiſſe. Pagina 51. linea 17.

DIALOG. VIII.

,, *Ex beneficiariis ſuperiorum exercituum.*] Cæſaris verba ſunt; & dat intellegi pleroſque Euocatorum è *Beneficiariis* ſolere eſſe. Quod hoc genus? eorum qui beneficio Imperatoris ad gradus aut commoda promoti. de quibus & Suetonius Tiberij cap. XII. *Venit in ſuſpicionem per quoſdam beneficij ſui Centuriones.* Vegetius lib. II. cap. VII. *Beneficiarij ab eo appellati, quòd promouentur beneficio Tribunorum.* In lapidibus priſcis: BENEF. TRIBVN. Meminit Cicero libro V. epiſt. XX. & oſtendit etiam in pecuniâ Beneficia hæc fuiſſe. de quibus & in Synodo Nicænâ, can. XVIII. *damnantur ij, qui militiam & zonas deponentes, poſteà ad vomitum redeunt,* ὡς βενεφικίοις κατορθῶσαι τὸ ἀναςρατεύεσθαι: *vt beneficiis feliciùs militiam reſumant & inſtaurent.* Feſtus aliter explicat: quem in voce eâ vide. Pagina 54. linea 16.

DIALOG. IX.

,, *Suſpicor tamen nomen Imperatoris.*] Imò iam pænè ſcio. Is qui orationem funebrem ſcripſit (D. Ambroſium auctorem faciunt) Valentiniano Imperatori: *Charactere domini inſcribuntur & ſeruuli, & nomine Imperatoris ſignantur milites.* Duplex ritus. & de ſeruis, qui compungi ſolent dominico nomine, vt agnoſcerentur; & de militibus, qui præferre Imperatorem. Locus hic in ſcidis meis deliteſcens commodùm ſe nunc obtulit. Pagina 59. linea vlt.

,, *Nomen Imperatoris in ſtatuis.*] Nolui ego ſic eſſe, & ſcripſeram *ſcutis.* Id enim exemplum huc facit, non de Statuis. Infrà de hoc ritu dicam, in Scutis. Pagina 60. linea 10.

ANALECTA

LIB. II. DIAL. II.

Pagina 70. linea 12. ,, *Etsi rarò tamen in agmine aut acie sic incessêre.*] Id verum est,& in agmine ferè præmitti solent ad incerta aut occulta viarum exploranda. In acie quoque aliter locari, & abiungi à grauioribus,in loco dictum. Sed addo, distributionem hanc,de quâ Polybius,videri ad Cohortes maximè pertinere: in quas certum est Velites fuisse relatos *centum viginti*: id est ter quadraginta,,quot in singulis manipulis colligimus fuisse. Cohors igitur si alibi in præsidio,aut diuisa; habuit suos Velites, & huic rei adtributio illa seruiit.

Pagina 71. linea 15. ,, *Ab eo quòd iunctis manibus pariter dimicabant.*] Hinc aliquis colligat, in acie stetisse ferè per Decurias in quâque centuriâ: & quia tales in vno contubernio etiam erant, Vegetius voluit *Manipulum* ab eâ ratione simul pugnandi dictum. Etsi de etymo tamen aliter est,sed res notetur.

DIALOG. III.

Pagina 75. linea 1. ,, *Etsi habuit suas caussas.*] Suspicionem, quæ dominantibus ferè innata:& ne turbare Latini possent,putauit Tarquinius melius misceri eos ac confundi cum Romanis. Posteri aliter.

Pagina 76. linea 7. ,, *Vt in vno Ordine duo sint Centuriones.*] Id nego factum; & rectè,si pro more & vero loquaris. Cùm tamen in omnia me verso, nequid frustrà aut temerè mutem; succurrit posse excusari fortassis, si Optiones etiam & Succenturiones venire velimus in hoc principale nomen. Fecisse videtur Liuius lib.x. *Quattuor Centuriones manipulúmque hastatorum armillis aureísque coronis donauit, quia primi portam murúmque Aquiloniæ ceperāt.* Vnius enim manipuli facinus hoc facit, nec credo admixtos Centuriones ex aliis fuisse.Etsi nec argumentum,nec numerus fortasse,satis certa.

DIALOG. V.

Pagina 85. linea 10. ,, *Legio.*] Quæ variis nominibus Græcis Latinisque etiam postmodum dicta. Græci veteres, στρατόπεδον, στράτευμα, & creberrimè τάγμα dixerunt:nouelli etiam θέμα, scilicet quòd in loco & limite certo solent poni. In Glossis illis bonis: *Legio*, Τάξις, θέμα. In Cedreno θεματικοὶ, ipsi Legionarij: & Constantini Porphyrogenetæ libellus est titulo, περὶ θεμάτων, *de Legionibus*, vt illo æuo erant. Produxit Cedrenus etiam ad equites, & θέματα καβαλλαρικὰ in eo sunt *Equitum alæ.* Iidem Græci dixêre & τέλος: vti Plutarchus & Appianus. quo sensu fortasse Dio (verba dedi in Transuectione equitum, libro primo) ἱππεῖς ἐκ τοῦ τέλους: *legionarij aut ordinarij equites*: etsi paullo aliter id fuit. Reperio & τεῖχος, pro legione: nec audiam viros doctos qui vertunt in τέλος. Ita enim Dio lib. LIIII. post recensum legionum: Τοσαῦτα τείχη τῶν ἐκ καταλόγου στρατευομένων: *Tot legiones sunt,*

ſunt, quæ ex ordinario catalogo & dilectu militant. Iterùm idem in Eclogis, quas vulgauit vtiliter Fuluius Vrſinus, Eclogâ vltimâ: τῦ τετάρτυ τῦ σκυθικῦ τείχυς: *legionis quartæ, cognomento Scythicæ* Et infrà: πολεμικώτατον τεῖχος: *bellicoſiſsima legio.* Cur verò abhorream? nam & Latini poſteriores *Murum* ſic vſurparunt. Vegetius: *Antiquos murum dixiſſe pedeſtrem exercitum:* & alibi in eodem. Notabis & *Numeros* pro legionibus, quod exemplis ad Tacitum firmaui. Item *Ordines*: imitatione ſcilicet Græcorum, quibus ſunt τάγματα. Hegeſippus ita: *Connexis ordinibus Quinto & Decimo:* & pluries idem, ne cumulem è ſupernacuo verba. *Virtutes* etiam in Paullo Diacono legi; ſed communiùs, pro copiis & robore militari.

,, *Variatum in occaſionibus oſtendit.*] Inſtabilis omnino hic numerus, cùm Patres ſub initium anni prouincias & exercitus ornarent: id eſt, legiones deſcriberent, quot quantiſque, bellum geri ex vſu videretur. Sæpè ad eos magiſtratus hoc referunt, apud Liuium. vt lib. XXII. *De bello déque rep. Dictator retulit, quibus quótue legionibus victori hoſti obuiam eundum eſſe cenſerent patres.* Idem libro XXVI. *Conſul Senatu in Capitolium vocato, de adminiſtratione belli, de prouinciis exercitibúſque Patres conſuluerunt.* Inibi obiter nota locum, in quem vocati: nempe Capitolium, vbi de bello ferè actum monuimus libro I. ex Appiano. Nunc pro noſtrâ re etiam Claudianus, qui Stiliconem docet imaginem priſci & deſiti ritus retuliſſe. Pagina 86. linea 29.

> ***Neglectum Stilico tot iam per ſæcula morem***
> ***Rettulit, vt ducibus mandarent prælia Patres,***
> ***Decretóque togæ felix legionibus iret***
> ***Teſſera.***

Teſſera, nimirum ad iter, & quò copiæ dirigendæ.

,, *Quadratam dictam.*] Infra, in Acie, de cauſâ huius cognominis. Sed lubet alia quoque agnomenta legionum exſequi, quæ in ſcriptoribus prompta. Si curioſitas videbitur; tranſi cui ſic videtur: tu lege, cui aliter. & vt peſſimè, quid niſi iactura atri liquoris alicuius & chartæ? Vtinam meum illum omnem hìc effundam. Communis igitur & receptiſſima agnominatio legionum à numeris fuit, idque diſcretionis cauſâ. Si enim *Legio* tantùm; de quâ intellegam? & intereſt ſæpè ob facinus aliquod egregium, aut aliam notitiam, ſciri. Ergo à numeris, *Prima, Secunda, Tertia,* vſque ad *Vigeſimam, Trigeſimam,* & quot fuêre. Id ab ordine temporis & dilectus, quo conſcriptæ. Dio Caſſius libro XXXVIII. Τὰ πολιτικὰ στρατόπεδα πρὸς τὴν τῶν καταλόγων τάξιν ὠνομάζετο, ὅθεν περ καὶ νῦν ὁμοίως τὰ μὲν ὄντα ἐπικλήσεις ἔχει: *Ciuiles legiones iuxta ordinem dilectuum appellabantur, ſicut & nunc ex quæ exſtant agnominationes habent.* Quot autem æuo eius, itemque Auguſti exſtiterint, & quibus cognominibus (nam & alia, præter numeralia illa, ex occaſione dabant) ipſe fusè ita ſcribit libro LV. Pagina 87. linea 22.

Tres tunc (Auguſti æuo) *& viginti legiones, aut vt alij volunt, quinque & viginti alebantur. Nunc verò noſtro æuo, nouemdecim modò ex iis ſuperſunt. Legio Secunda Auguſta, quæ in Britanniâ ſuperiore hibernat: & tres Tertiæ. quarum vna in Phœnice Gallica cognomento; altera in Arabiâ, Cyrenaica; tertia in Numidiâ, Auguſta. Iam Quarta Scythica in Syriâ agit, Quinta Macedonica in Daciâ. Sunt & Sextæ duæ. quarum vna in Britanniâ inferiore,* ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,

 cognomento

» *cognomento Victrix, altera in Iudæâ, Ferrata. Est & Septima in Mysiâ superiore, quæ plurimùm Claudia dicitur. Octaua Augusta, in Germaniâ superiore. Decima in Pannoniâ superiore, dicta Gemina, atque altera Decima in Iudæâ. Vndecima in Mysiâ inferiore, Claudia dicta. Ita enim hæ duæ legiones à Claudio cognominatæ, quoniam in rebellione Camilli contra eum non steterunt. Duodecima in Cappadociâ, Fulminatrix. Tertiadecima Gemina, in Daciâ. Decimaquarta Gemina in Pannoniâ. Decimaquinta Apollinaris in Cappadociâ. Et Vigesima, Valens & Victrix dicta, in Britanniâ superiore. quam ipsam, vt mihi videtur, cum ea quæ & ipsa Vigesimæ nomen habet & in Germaniâ superiore hiemat (etsi etiam, nec tamen ab omnibus, Valens appelletur: neque nunc eo cognomine vtitur) accipere oportet. Hæ ex Augusti legionibus saluæ sunt. Reliquarum aliæ prorsus exstinctæ, aliæ aliis quibusdam vel ab ipso Augusto vel à secutis Imperatoribus sunt permixtæ: vnde & Geminæ cognomen sollemne habent. Quoniam verò semel in hunc sermonem de legionibus veni, etiam alias quæ deinceps à Principibus conscriptæ sunt edisseram, vt promptum sit volenti in vno loco hæc videre & discere. Nero igitur primam Italicam dictam scripsit, quæ in Mysiâ inferiore hibernat: Galba Primam Adiutricem, quæ in Pannoniâ inferiore; & Septimam, quæ in Hispaniâ. Vespasianus Secundam Adiutricem, quæ in Pannoniâ inferiore; & Quartam Flauiam, in Syriâ. Domitianus Primam Mineruiam, quæ in Germaniâ inferiore. Traianus Secundam Aegyptiacam, & Trigesimam Germanicam, quas & à seipso agnominauit. M. Antoninus Secundam, in Norico.*

Ecce hîc habes & numerum legionum, quæ sub Principibus ordinariæ, & cognomina, & loca earum siue castra. Percurram ipsa verba, & inferam (quia opus) alibi nostram facem. Ait: *Vt alij volunt, quinque & viginti.*] Dissensum inter scriptores tangit, quorum alij vigintitres Augusti æuo legiones faciunt; alij vigintiquinque. Inter hos posteriores Tacitus est, inquisitionis & fidei notæ scriptor. In rebus enim Tiberij, cùm ex occasione vires & copias imperij recenset, ita infit; *Italiam vtroque mari duæ classes, Misenum apud & Rauennam, proximúmque Galliæ littus rostratæ naues præsidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Augustus in opidum Foroiuliense miserat, valido cum remige. Sed præcipuum robur, Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallósque subsidium, octo legiones erant. Hispaniæ recens perdomitæ tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, domum populi Romani: cetera Africæ per duas legiones, paríque numero Aegyptus. Dehinc, initio ab Syriâ vsque ad flumen Eufratem, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quattuor legionibus coercitum: accolis Hybero, Albanóque, & aliis regibus, qui magnitudine nostrâ proteguntur aduersum externa imperia. At Thraciam Rhæmetalces & liberi Cotyis; ripámque Danubij legionum duæ in Pannoniâ, duæ in Mæsiâ attinebant. totidem apud Dalmatiam locatis, quæ positu regionis à tergo illis, & si repens auxilium Italia posceret, haud procul accirentur. Quamquam insideret vrbem proprius miles, tres vrbanæ, nouem prætoriæ cohortes. At apud idonea prouinciarum sociæ triremes, alæq. & auxilia cohortium. neque multo secus in iis virium, sed persequi incertum fuit, cùm ex vsu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, & aliquando minuerentur.* Insignis & delectabilis locus, iis quidem qui animo intueri & concipere non solùm magnitudinem vi-

resque

resque Romani imperij, sed & ordinem dispositionemque volunt. Habes igitur vigintiquinque legiones hîc in prouinciis (adnumera:) præter cohortes alasque sociales, & classes. Habes in ipsâ Italiâ legiones duas classicas Rauennatem & Misenatem, præter copias Foroiulienses: & in ipsâ vrbe duodecim cohortes, ferè millenarias, id est legionum item instar duarum. Sed de Sociis, excusat quòd non numeret, quia aliquando, inquit, hîc illicque erant; & numero maiores aut minores. Tamen certum est, haud infrà ciuiles copias fuisse, ex prisco illo & perpetuo ritu quo Socij æquabant; & ex Taciti hîc assertione, *haud multo secus in iis virium fuisse*: quod est, haud minus. Fuerunt igitur tunc ciuiles copiæ, legionum circiter triginta: quæ essent (in legionem quinque millia sumendo) *centum quinquaginta millia* hominum. Adde Socios tantundem. Is modus tunc virium, nec aliter ferè Dionis æuo, & hîc verbis. Nam numerat superfuisse nouemdecim ex Augustæis, & alias deinde nouem accenset. At, quod mireris, Agathias Scholasticus copias istas immensum auget. Nam cùm Hunnorum irruptiones, Iustiniani æuo, in Thraciam Græciamque denarrat & deplorat: culpam coniicit in copiarum paucitatem, quas Principes tunc alebant. Τὰ γὰρ (inquit libro quinto Historiæ) τῶν ῥωμαίων στρατεύματα οὐ τοσαῦτα διαμεμενηκότα, ὁπόσα τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν πάλαι βασιλέων ἐξεύρηται, ἐς ἐλαχίστην δέ τινα μοῖραν περιελθόντα, οὐκ ἔτι τῷ μεγέθει τῆς πολιτείας ἐξήρκουν. δέον γὰρ εἰς πέντε καὶ τεσσαράκοντα καὶ ἑξακοσίας χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν τὴν ὅλην ἀγείρεσθαι δύναμιν, μόλις ἐν τῷ τότε εἰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν περιειστήκει. καὶ τούτων αἱ μὲν ἐν ἰταλίᾳ ἐτετάχατο, αἱ δὲ κατὰ τὴν λιβύην, ἕτεραι δὲ ἐν σπανίᾳ, καὶ ἄλλαι περὶ τοὺς κόλχους, καὶ ἄλλαι κατὰ τὴν ἀλεξάνδρου καὶ θήβην τὴν αἰγυπτίαν. ἐκάθηντο δὲ ὀλίγοι καὶ πρὸς τὰ ἑῷα τῶν περσῶν ὅρια, οὐ γὰρ δή που ἔδει ἐκεῖσε πλειόνων, διὰ τὰς σπονδάς: *Romanorum enim copiæ non tantæ iam permanserant, quantæ sub prioribus olim Principibus fuerant, sed ad minimam quandam partem redactæ, non iam vltrà magnitudini imperij sufficiebant. Cùm enim ad sexcenta & quadragintaquinque millia virorum militarium, vniuersas copias colligere oporteret; vix tunc in centum quinquaginta millibus constabant. Atque harum aliæ in Italiâ locatæ erant, quædam in Libyâ, item in Hispaniâ; aliæque circa Colchos, & aliæ circa Alexandriam & Theben Aegyptiacam. Considebant & paucæ ad Orientales Persarum limites: quia pluribus nondum opus ibi erat, ob fædera & pacem.* En tibi & hîc breuiter statum imperij, cuiusmodi sub Iustiniano, & circà, fuit. Sed quod ait de tam immensis olim copiis: quando id fuit? non Augusti, aut Dionis etiam æuo, id est sub Alexandro Seuero: imò nec Traiani, cùm florentissima (quod ad militiam) videtur fuisse res Romana. Nam columella in Italiâ Romæ exstat in ipso Capitolio, vbi nomina & numerus tunc legionum. Sunt in vniuersum vigintinouem, sic desculptæ.

NOMINA LEG

II. AVG	II. ADIVT	IIII. SCYTH
VI. VICTR	IIII. FLAV	XVI. FLAV
XX. VICTR	VII. CLAVD	VI. FERR
VIII. AVG	I. ITALIC	X. FRETE
XXII. PRIM	V. MACED.	III. CYREN

I. MINER	XI. CLAVD	II. TRAI
XXX. VLP	XIIII. GEM	III. AVG
I. ADIVT	XII. FVLM	VII. GEM
XIII. GEM	III. GALLIC	III. ITALIC
I. PARTH	II. PARTH	III. PARTH

Sic Capitolinus cippus: cui adsimilis alter apud Maffæos, nisi quòd versu antepenultimo tres istas etiam inserit:

X. GEM XV. APOL II. ITALIC

Sed nec sic longè suprà triginta. quem numerum velut sollennem etiam Fauorinus ioco vsurpat apud Spartianum in Hadriano: *arguentibus amicis, malè eum cedere Hadriano de verbo, quod idonei auctores vsurpassent; Non rectè, inquit, suadetis amici, qui non patimini illum me doctiorem omnibus credere, qui habet triginta legiones.* Nec aliter reperio, nisi quod in lapide quodam prisco: L. SERGIVS. L. F. LEPIDVS. ÆD. TR. MIL. LEG. XXXX. Vbi *quadragesima* legio exprimitur, non sine mendi suspicione, nisi si per bella ciuilia sic fuit. Sed in Dione iam pergamus. Ait amplius: ,, *Legio secunda Augusta.*] Sic dicta quòd ipse eam legisset; siue etiam per honorem, quasi eo digna. Lego in Dione eodem, *Legionem totam Augustam vetitam hoc cognomine amplius vti*, quòd ignauiter se gessisset. Ita in rebus Augusti, libro LIIII. Sed cùm tres fuerint hoc cognomine: de quâ, ignoro. Ampliùs: * ,, *Gallica cognomento.*] Dio hîc γαλατικὸν dixit: at ipsâ Latinâ voce τὸ τρίτον στρατόπεδον γαλλικόν, in Eclogis Fuluianis. Hæ tales autem agnominatæ videntur à locis Hibernorum. ,, *Quinta Macedonica.*] Ita & in marmoribus aliquoties reperio. tametsi in Tacito est *Quarta*. Lib. III. Hist. acie Vitellianâ, *Quartam Macedonicam dextro cornu locat*: sed rescribendum fortè *Quintam*. ,, *Cognomento Victrix.*] In Græco est, *Victorum*, τῶν νικητόρων: & est in Ammiano *Legio Victorum*, sed nouella magis: atque illa vetus cognomen *Victricis*, habuit, quod lapides docent. ,, *Ferrata*] Dicta, vt videtur, ab armorum præstantiâ, & quæ tota è ferro. Fuit & FRETENSIS, freto assita, in lapidibus. ,, *Ita enim hæ duæ legiones à Claudio.*] Nec Claudiæ solùm dictæ, sed *Piæ, Felices.* quod ipse Dio in Claudio ita scribit: *Iussit duas legiones, Septimam & Vndecimam, Claudias, & Fideles, & Pias, etiam à Senatu agnominari.* Sed postremis his cognominibus video & alias gaudere. vt in lapide: SCHOLA. SPECVLATORVM. LEGIONVM. I. ET. II. ADIVTRICVM. PIARVM. FIDELIVM. SEVERIANARVM. In alio: PRIMIP. LEG. X. GEM. PIÆ. FIDELIS. Ratio collaudandi prisca, & in Liuij XXV. *Viginti millia armatorum fortia, fidelia.* ,, *Duodecima Fulminatrix.*] Itaque vetus hoc cognomen, & ab insigni fortasse scutorum sumptum. Valerius Flaccus de Bisaltis, lib. VI.

Cuncta phalanx insigne Iouis, cælatáque gestat
Tegmina, dispersos trifidis ardoribus ignes.
Nec primus radios miles Romane corusci
Fulminis, & rutilas scutis diffuderis alas.

Fortasse dixi. quia vulgò videntur fulmen sic per scuta diffudisse, quod monumenta prisca ostendunt. Magis igitur ab impetu, & quod fulminis in morem rueret, prosterneret. Nam Christiani scriptores, etsi consensu tradunt,

tradunt, dictam legionem *Fulminatricem* vel *Fulmineam*, quæ precibus suis fulmen & nimbos sub Marco Imp. impetrauerit: tamen constat diu ante cognomen hoc fuisse, sed in legione scilicet aliâ, & ob aliam caussam. Solent autem & alia quædam insignia scutis inscribere, vt elephantes in Appiano: vt leones in Claudiano, de Bello Gethico:

Neruius insequitur, meritúsque vocabula Felix,
Dictáque ab Augusto legio, noménque probantes
Inuicti, clypeóque animosi teste leones.

Atque ibi quod est de *Felice*; in Aureliano Vopisci *Tertia* sic cognominatur: *Tecum habebis legionem tertiam Felicem.* Amplius: ,, *Valens & Victrix dicta.*] Sic verti: etsi in Græco est, ὀαλέριοι καὶ νικήτορες: *Valerij & Victores.* Sed certum est ita Latinis appellatam, vel ex lapidibus. vt illo, qui Parmæ visitur: PRÆF. LEG. XX. VALEN. VICTR. Item in Faliscis: LEG. XX. V. V. interpretari sic postrema hæc oportet.

,, *Quam ipsam, vt mihi videtur.*] Hæc confusa valdè in Græco, imò & corrupta sunt. Verba nunc sonant, eandem illam Vigesimam esse cum superiore: quod falsum est. nec sic *nouemdecim* legiones Augustæas feceris, Dioni anteà assertum, sed *octodecim* tantùm. Adde, quòd hibernis diuersæ cùm fuerint, ipsas oportuit diuertisse. Græcis igitur negatio immittenda est, siquis id curat. ,, *Primam Mineruiam.*] Græcè τὸ ἀθηναῖον στρατόπεδον. Errauerat Xylander, qui *Atheniensem* fecerat: & columellæ suprà docent. Dicta est ab ipsâ illâ Deâ, quam Domitianus eximiè coluit, & nomine eius legionem honestauit. Simile antè de *Apollineâ*: quam ab Augusto, cui peculiaris ille Deus post pugnam Actiacam, probabile sic dictam. Satis de istis: quæ passim in Tacito, Spartiano, Capitolino occurrent, pleraque his consona; interdum cum dissensu. Vt in Vopisci Aureliano, *Tribunus* ille scribitur *legionis sextæ Gallicanæ, apud Maguntiacum*: quæ aut diuersa est à *Tertiâ* hîc *Gallicanâ*; aut in hanc reformanda. Talia per te, cui studium, indagaueris: ego modum seruo.

DIALOG. VII.

,, *Ea est, Ala.*] Dico cornu Sociorum *Alam* appellatam: & quamquam satis docui, tamen accedat Vegetij imitatio, qui non semel *Alam* pro *Cornu* dixit. vt lib. III. *Dextram alam tuam sinistræ illius alæ iunge:* & ibidem iterat. Pagina 97. linea 11.

,, *Nam Vegetius longè in aliam mentem.*] Cuius verba & sensum super Centurionum numero atque ordine operæ est ponere: quia & diuersa valdè à priscis, & in ipso intricata. Verba sunt hæc, libro II. cap. VIII. Pag. 125. lin. penult.

Centurio Primipili non solùm Aquilæ præerat, sed etiam quattuor centurias, hoc est quadringentos milites in prima acie gubernabat. Item primus Hastatus duas centurias ducebat in acie secundâ, quem nunc Ducenarium vocant. Princeps autem primæ cohortis centuriam semis gubernabat. Item secundus Hastatus centuriam semis, id est, centum quinquaginta homines. Triarius prior centum homines gubernabat. Sic decem centuriæ cohortis primæ à quinque Ordinariis regebantur, quibus magnæ vtilitates & magnus honor est à veteribus constitutus. Erant & centuriones, qui singulas centurias curabant, qui nunc Centena- ,,

rij vocantur. Secunda cohors habebat Centuriones quinque, similiter tertia, & quarta vsque ad Decimam cohortem. In totâ autem legione erant Centuriones quinquagintaquinque.

Iſta Vegetius. & ponit in ſingulis cohortibus Centuriones quinque: ergo *quinquaginta* in vniuerſum. At enim *quinquagintaquinque* in fine numerantur. Falsò,& induxit Modeſtus qui *decem* in primâ cohorte recenſuit, ſed præter verum & Vegetij claram mentem. Sunt igitur pauciores denis,quàm olim: hoc ideò quia non iam manipuli,vt olim: & in quoque bini: ſed centuriæ, & cohortes: & in quaque cohortium, quini centuriones Prima autem cohors plenior: ſed tamen idem numerus, ſed plures centuriæ vni. Ipſa verba iam perluſtro. Ait:

,, *Quattuor Centurias in primâ acie gubernabat.*] Planè præter morem veterem,idque dupliciter. Quòd & quattuor, cùm olim non niſi vnam; & quòd in primâ acie,cùm ille in extremâ.

,, *Primus Haſtatus duas centurias.*] Iſte Primopilo ſubiungitur, & dignior habetur Principe primo. Non aliter ex Vegetio dixeris; vel claro indicio, quòd duas centurias etiam habeat, cùm alter non niſi vnam ſemis Itaque comparatur cum Haſtato ſecundo. Omnia hæc nouitia, & ab ordine atque armis immutatis nata. Nam Haſtati iam inter firmos,& qui contis pugnabant.

,, *Triarius prior.*] Ecce hîc inter vltimos ſuæ cohortis, re & nomine dignitatis nouo.

,, *A quinque ordinariis regebantur.*] Hoc mihi nota, ſic vocatos communiter quinque illos primæ cohortis centuriones. Vegetius Capite anteriore: *Ordinarij dicuntur,qui in prœlio primos ordines ducunt.* Vopiſcum an non ſic intellegam in Bonoſo? *Militauit primùm inter ordinarios, deinde inter equites.* Et magis certè Capitolinum in Clodio Albino: *Sæpè & ordinarios Centuriones in crucem tulit.* Alio ſenſu iſta vox in Feſto, & Catonis ibi verbis: *In eâ oratione quam ſcribit de ſuis virtutibus, contra Thermum. Quid mihi fieret, ſi non ego ſtipendia in ordine omnia, ordinarius meruiſſem ſemper? Sunt quidam qui manipularem,eum qui infimi ordinis ſit, appellatum credant Ordinarium.* Non ego Feſte. & puto mentem Catonis, ſe ſe nullâ ambitione aut gratiâ in contuberniis Imperatorum, extrà ordinem & immunem, militaſſe: ſed ſemper inter alios. Frontinus ita. *Q. Metellus Conſul, quamuis nullâ lege impediretur, quia filium contubernalem haberet, maluit eum in ordine merere.*

DIALOG. XII.

Pag. 142. linea 10. ,, *Color in Imperatorio eximius, è cocco.*] Huc traho Cæſarianum illud, Commentario ſeptimo: *Accelerat Cæſar, vt prœlio interſit. eius aduentu ex colore veſtitus cognito, quo inſigni in prœliis vti conſueuerat, hoſtes committunt prœlium.* Etſi an germana illa Cæſaris, quis cui naſus eſt, non dubitet? Quid enim opus monere *inſigni colore vſum in prœliis*, cùm id fuerit vulgatiſſimi moris? Sed hoc & alia pro Celſi ingenio diffuſa aut mixta ſunt, & parùm in totis illis Commentariis meri.

ANA-

ANALECTA

LIB. III. DIAL. I.

,, *Rorarij, Accensi.*] Lubet hoc ſemel aperire, quia poſteà etiam iteramus. Eſt igitur commune nomen leuis armaturæ, *Ferentarij*. Salluſtius vſurpauit in Iugurthino: *Poſtquam eò ventum eſt, vnde à ferentariis prælium committi poſſet.* Explicat Feſtus: *Ferentarij, in bello auxiliares, à ferendo auxilio dicti; vel quia fundis & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur.* Poſterius etymon verius videtur, & eſt Varronis: *Ferentarij*, inquit, *equites dicti qui ea modò habebant arma quæ ferrentur, vt iaculum. Huiuſcemodi equites pictos vidi in Aeſculapij æde vetere, & Ferentarios adſcriptos.* Sunt igitur Varroni leuiores equites & iaculatores, etiam Ferentarij: etſi alij ad pedites ferè adſtringunt Id genus olim in Romanâ militiâ duplex, *Rorarij* & *Accenſi*. Liuius vtroſque ſic recenſet, & locis etiam ordinibuſque diſiungit in pugnâ cum Latinis. Feſtus de prioribus: *Rorarij qui è leui armatura primi prœlium committebant, quòd vt ante imbrem ferè rorare ſolet, ſic illi ante grauem armaturam prodibant.* Et ait diſertim, *prodiſſe ante graues:* quod etiam Liuius indicat, dum ait *inter Antepilanos procurriſſe, & vires addidiſſe Haſtatis Principibúſque.* Moneo ſedulò, quia idem Liuius (loco dicto, id eſt libro octauo) in fine & tergo agminis vtrumque genus collocauerat, ſed cum hoc ſenſu, vt ibi ſtarent, donec pugna cœpta, tum procurrerent, & eminus inter ordines pugnarent. Ad eum ipſum ſitum Lucillius ſpectaſſe videtur: Pag. 152. linea 11.

Ponè paludatus ſtabat rorarius velox.

Malè *veles* reponunt: & eſt diſtinctum hoc genus. Ponè igitur ſtabant, id eſt poſt Triarios. Hęc vox corrupta leuiter in Symmacho, qui amat Plautina & vetera inſpergere, epiſtola XLVII. lib. VIII. *Soles in ſcribendo eſſe prolixus, pro ingenij tui viribus. Poſtquam te honor aulicus in procinctum vocauit, tu quoque verba ſuccingis. Tanquam leuis armaturæ miles rurarius æmularis.* Scribo, *rorarios*, & explico: facis quod Rorarij olim, pauca quaſi verborum tela iacis & laceſſis, mox te ſubducis & poſt Triarios ſiſtis. De iiſdem Gloſſę: *Rorarij, ἀκροβολισαί.* Genus alterum, *Accenſi*: quos Plautus quoque à Rorariis diſcernit, in fragmento apud Varronem:

Vbi rorarij eſtis? en ſunt. vbi accenſi? ecce.

Feſtus diffuſè ſatis explicat, & nonnihil confuſè: *Adſcripticij velut quidam ſcripti dicebantur, qui ſupplendis legionibus adijciebantur. hos & Adcenſos dicebant, quòd ad legionum cenſum eſſent adſcripti. quidam Velatos, quòd veſtiti inermes ſequerentur exercitum. nonnulli Ferentarios, quòd fundis lapidibúſque prœliaturi, ea modò ferrent quæ in hoſtes iacerentur. alij Rorarios, quòd id genus hominum, priuſquam acies coirent, in modum rorantis tempeſtatis dimicarent.* Varia promit, vera aut iuxta verum. Vera, de Aſcriptiuis & Accenſis, qui iidem videntur, aut ſimiles: de Velatis & Ferentariis, conuenit etiam in alios: de Rorariis, fallit, nec ſunt iidem. Sanè de Adſcriptiuis etiam Varro: *Adſcriptiui dicti, quòd olim adſcribebantur inermes, qui ſuccederent*

derent

derent armatis militibus siqui deperissent. Simile Festus loco alio: *Adcensi, qui in locum mortuorum militum subitò subrogabantur, dicti ita quia ad censum adijciebantur.* Et Plautus: — *extra numerum es mihi.* PEN. *Idem istuc aliis adscriptiuis ad legionem fieri solet.* Itaque horum sententiâ supernumerarij sint & extraordinarij; quod tamen è Liuio minimè dixeris, qui & Ordines dat, & numero certo legionibus miscet. Vidi qui vellent eos armatos pariter vt Graues fuisse, hoc argumento: quòd in Liuio scribitur, *Manlium accensos ab nouissimâ acie ante signa procedere iussisse. Qui vbi subière, extemplo Latini, tanquam idem aduersarij fecissent, Triarios suos excitauerunt.* Quî enim, inquiunt, impositum ita Latinis, nisi armorum & aspectus paritas fuisset? At negamus ita esse, & Vegetius mecum libro III. *Quibus scuta deerant, siue lapidibus manu iactis, siue missilibus, in hoc ordine dimicabant: quos Accensos, tanquam iuniores & posteà additos vocabant.* Vides ne Scuta quidem habuisse, & fundis aut iaculis modò pugnasse. Sed & Festus suprà inermes posuit, & veste solâ velatos. Quid ipse Liuius? *minimæ fiduciæ* hanc *manum* appellat, & infra ipsos Rorarios ponit. Apage igitur de Armis. Nec ea conspecta Latinis imposuerunt à similitudine aliquâ; sed ipse motus & progressus nouæ manus, vt oculi & sensus facilè falluntur in puluere illo campestri. Adde, quòd iacula fortasse primi prætenderint, velut Triariorum hastas. Ista de vtroque genere: quod desiisse natis iam Velitibus dixi, sed posteà tamen iterùm in Funditoribus & Sagittariis quasi resurrexisse. Nam Romani, promoto iam imperio, sociis in ciuitatem acceptis, prouinciis variis subiectis, Velites è suis scribere omiserunt: eorum loco vsi funditoribus, sagittariis, iaculatoribus, quos Baleares, Cretenses, Numidæ, & id genus nationes subministrarent. Itaque posteà crebra horum iterùm mentio: qui tamen inermes fuêre plurimùm, vt illi prisci. Suidas hoc adspectu verè scripsit: Οἱ ῥωμαίων ψιλοὶ ἐφαπτίδας εἶχον, καὶ ζώσματα πρὸ τῶν μηρῶν: *Romanorum leues milites sagula habebant, & cingula super femora.* Talem ego descriptum aut desculptum potiùs Funditorem adnoto, in monumento vetere: qui sagulo aut chlamydulâ reductâ, lapides sinu præfert. Tamen & alium etiam diligentiùs paullò ornatum, cum Galea, Scutum lunatum, & Ocreæ. Raros fuisse tales credo: etsi tamen in Suidâ etiam scriptor aliquis: Οἱ ῥωμαίων ψιλοὶ, ἕκαστος αὐτῶν εἶχον ἐφαπτίδας καὶ κνημῖδά τε καὶ λογχάδιον καὶ ἀκόντιον δι᾽ ὅλου σιδήρου πεποιημένον: *Romanorum leues sagula habebant quisque, & ocream* (nota singularè *vnam) *& lanceam, & iaculum totum è ferro.* Sed id aut inferiore alio æuo fuisse debuit, aut in facinore aliquo & expeditione semel sic vsurpatum. De Sagulo quidem, etiam Lucillius suprà docuerit, vbi *paludatus rorarius* dicitur, sic ornatus.

*Sic & in alterâ figurarum hic obserues. Adde quæ de Ocreis.

Afrorum pleraque ſcuta ſic fuiſſe.] Quæ dicebant *Cetras*, aut *Citras*: vtramque enim ſcripturam inuenio. Virgilius: Pag. 157. linea 19.

Læuas cetra tegit, falcati cominus enſes.

Et in Appiani Lybico, Maſaniſſa rex geſtat ἐλεφαντιστὴν, id eſt *ſcutum è corio elephanti:* quod haud dubiè firmum, nec facile penetrari. Quid hodie Mauri? nónne vſum ſeruant, & habent lorea iſta ſcuta, ſed maiuſcula & formata ferè in cor humanum? Atque ea cælare aut pingere variè ſolent. quod etiam olim factitatum Silius indicat, libro III.

Verſicolor contrà cetra, & falcatus ab arte
Enſis Adyrmachidæ.

Verſicolorem enim appellat, à variante hac picturâ. Britannis etiam Tacitus hæc ſcuta tribuit, & pugnare eos facit *ingentibus gladiis, breuibus cetris.* Oſtendit paruas fuiſſe: cuiuſmodi & Hiſpanorum, qui vel maximè iis vſi. Strabo de Luſitanis: Ἀσπίδιον δὲ αὐτοὺς διπουν ἔχειν τὴν διάμετρον φασὶ, κοῖλον εἰς τὸ πρόσθεν, τελαμῶσιν ἐξηρτημένον: *Clypeolum eos habere dicunt bipedali diametro, cauum antrorſus, loris ſuſpenſum.* Ac vide ne Diameter & hîc ſit pro lineâ ambiente. Nam aliâs, haud ſit ſanè paruus. Atqui in Diodoro Siculo etiam paruitas expreſsè valdè ingeritur, de iiſipſis: Φοροῦσι δὲ ἐν τοῖς πολέμοις πέλτας μικρὰς παντελῶς, διαπεπλεγμένας νεύροις: *Ferunt peltas in bellis omnino paruas, neruis intertextas.* Atque has addit ſcitè eos, contra ictus aut tela incidentia, circumferre: quod idem in Velite noſtro eſt ſuſpicandum.

ſpicandum. Itaque leuitatem iiſdem Curtius iure tribuit, libro III. *Armati bipennibus leuibúſque ſcutis, cetræ maximè ſpeciem reddentibus.* Et in Suidâ legas: Ο῾ δὲ θυρεὸς τῶν ἰβήρων εὔφορος: *At ſcutum Hiſpanorum geſtatu facile.* Sed erat etiam in Diodori verbis, *è neruis eas textas*: quod hodiéque fieri didici in Hiſpaniâ, munimine ſatis firmo. Simile, quod Strabo quoſdã Luſitanorum, νευρίνοις κράνεσι, *neruinis galeis* vti ſcribit. Capimus Tacitum igitur, qui de Germanis, eorumque arma abiiciens: *Ne ſcuta quidem ferro neruóue firmata*: & oſtendit neruos ſolere intexi aut adtexi, tortos & duratos in ictum. Hiſpani itaque cetris vſi, nec tamen omnes. Cæſar quidem diſtinguit Commentario I. Ciuilium: *Prætereà ſcutati citerioris prouinciæ, & cetratæ vlterioris Hiſpaniæ cohortes.* Pro iam dictis diſtinguit, & Luſitanis finitimiſque dat cetras; aliis, qui Gallis viciniores, ſcuta. Ea ipſa facie etiam Gallicanâ, ex Liuio, libro XXII. *Gallis Hiſpaníſque ſcuta eiuſdem formæ fermè erant, diſpares gladij.* Idem Polybius, libro III. Τῶν δὲ ἰβήρων καὶ κελτῶν ὁ μὲν θυρεὸς παραπλήσιος: *Hiſpanorum & Gallorum ſcutum quidem adſimile.* Sed hoc vniuersè haud verum (quî poteſt? Gallorum ſcuta longa, Luſitanorum cetræ breues:) ſed dumtaxat de Celtiberis, & confinibus eorum. Vlteriores, inquam, cetris; citeriores magis vſi ſcutis. Dixerat clarè Cæſar, poſteà reuocat: & eodem libro ſequitur: *Hos leuis armaturæ Luſitani, peritíque earum regionum cetrati citerioris Hiſpaniæ conſectabantur.* Quid definiam? mutare, ſi auſim, & ſcribere: *cetrati vlterioris.* Niſi ſi alio adſpectu *citeriorem* ibi dicit, quod poteſt. Addo, Hiſpanos qui cetris vſi, pulſaſſe eas rythmicè & cum cantu ſaltuque hoſtem ſic inuaſiſſe. Mira & laudanda alacritas in periculo, viribuſque attollendis. Silius III.

——miſit diues Gallæcia pubem,
Barbara nunc patriis vlulantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percuſſâ verbere terrâ,
Ad numerum reſonas gaudentem plaudere cetras.

Idem X. *——ac ritu moris Iberi*
Carmina pulſatâ fundentem barbara cetrâ
Inuadit.

Diodorus pariter: Ἐν δὲ τοῖς πολέμοις πρὸς ῥυθμοὺς ἐμβαίνουσι, καὶ παιᾶνας ᾄδουσιν, ὅταν ἐπίωσι τοῖς ἀντιτεταγμένοις: *In prælis ad rythmos incedunt, & pæanas cantant, cùm inuaſuri ſunt oppoſitos.* Nónne pænè Laconum ritui reſpondet, qui ad tibiam & numeros ingreſſi & congreſſi? Et de cantu ac ſaltatione, etiam Gallos Germanoſque ſcio adhibuiſſe. Hæc de Cetrâ, quæ paullo aliter in Gloſſis optimis explicatur: Α᾽σπὶς λῃστρικὴ, *citra.* Ita enim ſcribitur. quaſi velint *Latronum* fuiſſe id ſcutum. Pro *Peltâ* paſſim etiam ſumunt, & pro eâ Latini reddunt. vt Liuius, libro XXXI. *Nocte cetratos, quos peltaſtas vocant, in inſidiis abdiderat.* Vt contrà Plutarchus, quî *cetratos* Luſitanorum, πελταστὰς Græcè conuertit. Nam vt ait idem Liuius, libro XXVIII: *Pelta cetræ haud diſſimilis eſt.* Et de communi quidem Græcorum Peltâ hoc accipio, de quâ in occaſione iſtâ dicam. Inuentum eius ab Iphicrate. vt Æmilius Probus in eius vitâ: *Cùm ante illum Imperatorem maximis clypeis, breuibúſque haſtis, minutis gladiis vterentur; ille è contrario Peltam pro Parmâ fecit, à quo poſteà Peltaſtæ pedites appellati, vt eſſent ad motus concurſúſque leuiores.* In quibus verbis notes, *Parmam* cum reddere

dere τὴν ἀσπίδα, aſpicientem ſcilicet non ad modum, ſed ad rotundam formam. Alioqui (mox dicam) ipſa *Pelta* Latinis, creberrimè *Parma*. Sed de inuentore illo etiam Diodorus libro XV. Τῶν ἑλλήνων μεγάλαις ἀσπίσι χρωμένων, καὶ διὰ τοῦτο δυσκινήτων ὄντων, συνεῖλε τὰς ἀσπίδας, καὶ κατεσκεύασε πέλτας συμμέτρους: *Græcis anteà magnis clypeis vtentibus, & ob id ad motus parùm aptis, ipſe contraxit eos, & effecit modicas Peltas.* Hoc ita Iphicrates, & ob cauſſam dictam: contrà Philopœmenes poſteà, qui grandiores clypeos reduxit, & ſpreuit Peltas. In vitâ eius apud Plutarchum leges: & hoc quoque, feciſſe eum μόνιμον καὶ βεβηκυῖαν μάχην ἀντὶ δρομικῆς καὶ πελταστικῆς: *ſtabilem & gradu progredientem, pro curſoria illâ & peltaſticâ.* Hæc Græcorum Pelta, formâ, niſi fallor, haud longè à Romanâ & velitari parmâ: etſi fortaſſe haud vſquequaque ſic rotunda. Profero dubiè. quia iam dicta hoc euincere videntur, alia abnuere & contrà ire. vt apud Suidam: πέλται, ἀσπίδια τετράγωνα: *Peltæ, clypei quadranguli.* Apud Thucydidis Scholiaſtem: Πέλτη, ἀσπὶς τετράγωνος. Itaque hæreo: etſi Plutarchus etiam rotundam facere videtur in Numâ, vbi de Ancilibus: Κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν, inquit οὐδὲ ἀποδίδωσιν, ὡς πέλτη, τὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἐκτομὴν ἔχει γραμμῆς ἑλικοειδοῦς: *Non enim circuli formâ ſunt, nec reddunt, vt pelta, circumferentiam, ſed inciſionem habent lineæ flexuoſæ.* Omnino parum claret mihi dè communi Græcanicâ Peltâ: magis de *Thraciâ*, quam reperire eſt crebrò. Imò propriè velut iſtis adtributam. vt in Heſychio: πέλτη, θράκιον ὅπλον: *Pelta, Thracia armatura.* Latini *Parmam* ferè reddunt. & eſt in Gloſſis: *Parma*, θρακικὸν ὅπλον. In Feſto: *Thraces gladiatores, à ſimilitudine Thraciarum parmularum.* Iis enim gladiatores certi Romæ armabantur. Martialis:

Hæc quæ ſæpè ſolet vinci, quæ vincere rarò
Parma, tibi ſcutum pumilionis erit.

Non ipſe parmularius, nec Thracum fautor; eoque illudit obiter iis, & ſimul oſtendit paruam fuiſſe, & velut ſcutum pumilioni. De eâ paruitate in omni Peltâ, opinor, ſenſit Statius, libro VII. cùm dixit,

Sæuáque difficiles excludere vulnera peltas.

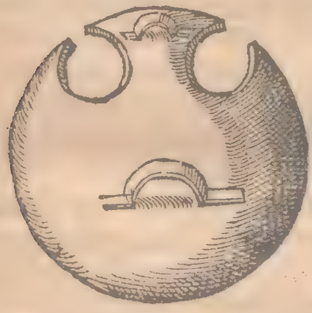
Sed quæ forma huius? quæue communis illius? minimè, nec opus fuiſſet agnominatione diſcernere. Ad ancilia acceſſit, etſi lateribus minus, niſi fallor, incuruis aut reductis. Acceſſiſſe quidem Dionyſius ſatis indicat, cùm Saliis adſignat πέλτην θρακίαν, *peltam Thraciam*: quos pro comperto eſt ancilia geſtaſſe. Pergit etiam deſcribere: ἡ δέ ἐστι ῥαβδοειδεῖ θυρεῷ, στενωτέρους ἔχοντι τοὺς λαγόνας, ἐμφερής: *Ea verò eſt virgato ſcuto, quod latera arctiora habeat, adſimilis.* Atquin Ancilia à Peltâ abiunxit ſuprà Plutarchus. Scimus, ſed à communi: nec eam vult omnino repræſentaſſe. Porrò Ancilia cuiuſmodi, adi Feſtum qui doceat: tum etiam vide hunc ab antiquitate Nummum. Sed amplius etiam aliquid in Thraciâ Peltâ noto: non fuiſſe videlicet ſic inciſas tantùm, ſed etiam leuiter ſinuatas & introrſum curuantes. Planæ, inquam, non fuerunt. Id colligas è Plinianis iſtis, libro XXXIII. de Speculis: *Multúmque refert, vtrùm concaua ſint,*

& poculi modò, an parmæ Threcidicæ. Faciunt differentiam in aspectu, inquit, specula, plana & concaua: iterumque concaua, siue vt poculum protuberantia extrorsum, siue vt parma Thracia, introrsum. Estne illa mens, an de cauitate aliâ poculi aut scyphi sentit? sed tamen dissimili à cauitate parmæ. Hæc ita posita, sed timidiùs: magis certò adfirmare habeo de Amazonicâ Peltâ. Ea enim & à prioribus distincta. Virgilius nominat:

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.

Et Seneca Tragicus: —— *lunatâ latus Protecta peltâ.* Isidorus: *Pelta, scutum breuissimum in modum lunæ mediæ.* Nota in eo paruitatem obiter: & speciem, quæ est dimidiatæ lunæ. Satin' certò? nec aliud discrimen? Imò est, nec leuiter debebat sic defungi. Poëtæ, qui *lunatas* dicunt, excusandi sunt si non magis exprimunt, nec commodè possunt. Ego faciam, & didici ex lapidibus aut monumentis priscis, bilunem fuisse hanc Peltam: id est, duplici semilunâ insignem. Hoc cùm marmor quoddam in Pontificiis hortis docet, vbi Amazonum pugna expressa, & cum eiusmodi scutis: tum clarè Marcianus Capella, libro VI. qui partem Italiæ extremam, quę Brutios habet, *læuorsum se flectere* scribit, *& duobus promuntoriis peltæ Amazonicæ formam reddere: dextro autem cornu Leucopetram tendere, læuo Lacinium.* Adi, sodes, vel Ptolomæi vel alias tabulas, videbis duplicem ibi sinum reddi, cum medio discrimine & eminentiâ, vti in formis subiectis reddo. Dicit quidem ibidem paullo antè Capella, *Italiam lunatam & quodā Semicyclo in promuntorium memoratū* (Brutiorum) *circumferri.* Sed ne imponat, semicirculi igitur simplicis formâ Peltam esse: alius enim ibi adspectus, & sinum totum respicit qui Brutios à Salentinis seiungit, siue etiam extremum Brutiorum litus. Vtrumque est tale: at nostra hæc Pelta, sic in dicto marmore expressa. Item altera suprà pariformis, sed paullò magis diffusa, in Funditore quem dedimus: denique & plusculæ in Notitiâ imperij, inter insignia quibus numeri aut cohortes vsæ. vt VESONTES, MENAPII, aliique. Nec plura nunc de Peltis, nisi quòd moneo è collo pependisse loris: quod etiam Strabo in Cetris dixerat suprà. Plutarchus in Æmilio: Τῶν μακεδόνων τὰς πέλτας ἐξ ὤμων περισπασάντων: *Macedonibus peltas ex humero detrahentibus, & demittentibus.* quod fiebat, cùm aptarent se pugnæ. Talia & Xenophon de Thracibus fugientibus, lib. VII. *reiecisse Peltas in dorsum.*

DIALOG. II.

Pag. 166. linea 16. ,, *Ansa remanserat sola.*] Vnam Ansam nominat; atqui duæ plerumque fuêre in scuto grandiore. Græci ὄχανον dicunt, à tenendo. Eustathius:

Ὄχα-

Ὄχανον, τὸ τῆς ἀσπίδος, κράτημα. Herodotus id inuentum Caribus aſſignat lib. I. Καὶ ὄχανα ἀσπίσι οὗτοί εἰσι οἱ ποιησάμενοι πρῶτοι. τέως δὲ ἄνευ ὀχάνων ἐφόρεον τὰς ἀσπίδας, τελαμῶσι σκυτίνοισι οἰηκίζοντες περὶ τοῖσι αὐχέσι τε, καὶ τοῖσι ἀριστεροῖσι ὤμοισι περικείμενοι: *Anſas ſcutorum hi ſunt qui primi fecerunt. Eouſque enim ſine anſis ferebant clypeos, vinculis è loro ſuſpendentes circà collum, & humeris ſiniſtris circumponentes.* E ferro iſtas facit Suidas: Πόρπαξ, ὁ ἀναφορεὺς τῆς ἀσπίδος. ὡς δέ τινες τὸ διῆκον μέσον τῆς ἀσπίδος σιδήρεον, ᾧ κρατεῖ τὴν ἀσπίδα ὁ στρατιώτης: *Porpax, lorum quo ſcutum ſuſtollitur. vt alij dicunt, ferrum paruum quod ſcutum medium tranſit, & quo tenet ipſum miles.*

,, *Germani habuêre.*] Quorum ſcuta grandia, vti & Gallorum. Tacitus: Pag. 167.
Immenſa ſcuta, enormes haſtæ. Sed de longitudine id maximè capiendum. linea 19.
vt de Gallis Diodorus: θυρεοῖς χρῶνται ἀνδρομήκεσι, πεποικιλμένοις ἰδιοτρόπως: *Scutis vtuntur ad hominis longitudinem, pro cuiuſque ingenio pictis.* Virgilius de hiſdem:

——ſcutis protecti corpora longis.

Et Ouidius VI. Faſtorum:

Iacta ſuper galeas ſcutáque longa ſonant.

Strabo: θυρεὸς μακρὸς, καὶ λόγχαι κατὰ λόγον: *Scuta longa, & lanceas ad proportionem.* Sed longa tamen magis, quàm lata. ex Liuio clarè, lib XXXVIII. *Scuta longa, ceterùm ad amplitudinem corporum parùm lata, & eaipſa plana, malè tegebant Gallos.* Polybius hoc ipſum libro III. Τὸν γαλατικὸν θυρεὸν οὐ δυνάμενον τὸν ἄνδρα περισκέπειν: *Scutum Gallicanum, parùm aptum hominem totum tegere.* Tacitus & alterum illud de planitie indicat, dum ſcribit Germanis fuiſſe pro Scutis, *tenues & fucatas colore tabulas.* Ita iſti: Plutarchus tamen Cimbris Theutoniſque dat θυρεοὺς πλατεῖς, *ſcuta lata.* Sunt nummi ad illam formam:

,, *Ferreus vmbo.*] Cùm de Vmbone aliiſque Pag. 170.
accuratè ita Polybius, cur ſilet de ornatu Scu- linea 27.
ti & picturâ? Solent enim Græci, Romani, Barbari varias formas aut colores ſcutis addere; ſiue ad inſigne vt cognobiles eſſent, ſiue ad decorem. Vetus ritus. & quem heroicis quoque temporibus video obtinuiſſe. Plutarchus Vlyſſem ait *Delphina in ſcuto habuiſſe*, libello De ſollertiâ animalium: Lycurgus *tridentem* adſignat Palamedi. Herodotus originem rei ad Cares refert libro I. Κᾶρές εἰσι, inquit, οἱ καταδέξαντες ἐπὶ τὰς ἀσπίδας τὰ σημεῖα ποιέεσθαι: *Cares ſunt qui oſtenderunt ſigna ſcutis imponere.* Strabo idem libro XIIII. & Ἐπίσημα ipſe appellat, *Inſignia* ſeu *Notas.* Sequenti æuo multa exempla. vt in Græcis, Plutarchus ſcribit, *eum qui Lyſandrum interfecit, inſigne clypei draconem habuiſſe: eóque oraculum monuiſſe, vt Draconem vitaret.* Idem de Spartano quodam, qui clypei inſigne Muſcam haberet, viuâ nihilo maiorem: cumque irrideretur ab aliis, quaſi ab ignauiâ & metu ita faceret, ne hoſti conſpicuus eſſet: *Imò, inquit, vt agnoſcar. Vſque eò enim accedo, vt cernere cominus poſſint ſigni mei modum.* Athenæus de Alcibiade, ,,*ſcutum ex ebore & auro confectum ha-* Lib. XII.

MM 3 *buiſſe,*

buisse, & in eo Cupidinem pro insigni, qui brachiis fulmen complecteretur. Ad poëtas si abeam, quis finis? Ij deos, homines, animantes, alia intexunt, & pænè quidquid in rerum naturâ. Sed Romanos videamus. quos vetustos Propertius negat ita cultos fuisse, libro IIII. eleg. XI.

Picta nec inducto fulgebat parma pyropo,
Præbebant cæsi baltea lenta boues.

Non vult pro temporis sui luxu pyropo scuta ornata, siue lapide ipso, siue potiùs colore rutilo & flammante. Talis enim in fulmine, quod crebrum valdè, & quasi de more, in Romanis scutis. Sed tamen antè de Tatio rege Sabino, idem poëta scripserat:

Pictáque per flauas arma leuare iubas.

Et scutum intellegit. in quo iam olim imagines etiam Iuuenalis agnoscit:

Pendentésque deos perituro ostenderet hosti;

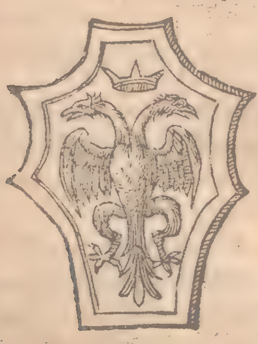
Romulum & Remum de lupâ *pendentes*: & *ostenderet*, nempe admoto scuto. Sed & maiorum facta expressa. vt de Scæuolâ quodam Silius libro VIII.

Scæuola; cui diræ cælatur laudis honorâ
Effigie clypeus. flagrant altaribus ignes,
Tyrrhenûm valli medio stat Mucius, irâ
In semet versâ.

Aut imagines eorum. vt de Scipione Africano idem libro XVII.

Terribilem ostentans clypeum, quo patris, & vnà
Cælarat patrui spirantes prælia dira
Effigies.

Sed & proprias fortasse laudes & facta cælabant: quod liber de bello Hispaniensi, etsi parùm integer, subiicit, de singulari congressu insignium duorum militum: *Cùm ad dimicandum in planitiem se contulissent, scutorúmque laudis insignibus præfulgens opus cælatum.* Quinetiam oculis intueri est, in columnâ Traiani, scuta quædã coronis variis ornata. quas equidem donaticas fuisse arbitror, & eo iudicio latas. Adnotaui & alibi (puto columnâ Antonini) duplicem aquilam, concorporatam sic vt in imperij insignibus hodie solet. Quâ causâ? nec enim tunc duplex illud imperium Orientis & Occidentis: & si fuisset, non militi priuatim congruebat. Puto indicari, è legione gemellâ fuisse: quoniam duæ velut aquilæ in vnam sic mixtæ. Hæc insignia aliis etiam gentibus nota. Silius de Saguntino quodam, libro primo:

Centum angues idem cælatum insigne gerebat
In clypeo.

Idem libro IIII. de Chrypo quodam, Gallo:

——*in titulos Capitolia capta trahebat,*
Tarpeióque iugo, demens, & vertice sacro
Pensantes aurum Celtas vmbone ferebat.

De iisdem quidem Gallis etiam Diodorus suprà scribebat, *scuta habuisse* πεποικιλμένα ἰδιοτρόπως: *variegata insigni aliquo proprio.* Benè, de proprio.

nam

nam & communia quædam gentibus, legionibus, cohortibus erant: quod in Notitiâ imperij disces. Item è Vegetio, libro II. cap. XVIII. *Ne milites in tumultu prælij à suis contubernalibus aberrarent, diuersis cohortibus diuersa in scutis signa pingebant, vt ipsi vocant,* δείγματα, *sicut etiamnunc moris est fieri.* Porrò ab illis peculiaribus nata insignia & argumenta hæc familiarum, quæ in vsu esse dicam, an abusu? Ignauissimi vsurpant. & quos meliore iure increpes, quàm suum illum Africanus Scipio. qui *cùm ornatum scutum* (verba Frontini) *elegantiùs cuiusdam vidisset; dixit non se mirari, quòd tantâ curâ ornasset, in quo plus præsidij, quàm in gladio haberet.* Ista de Insignibus: addo de Inscriptionibus. Nam & ea Romanis fuit, & soliti ferè nomina quædam in iis scribere. Primò Imperatorum, sub quibus merebant. Hirtius de bello Alexandrino: *Cn. Pompeio se prouinciam recuperare velle præ se ferebat. Id quâ mente fecerit, coniecturâ sciri non potest. Certè hoc præ se Thorius ferebat: milites adeò fatebantur, vt Cn. Pompeij nomen in scutis inscriptum haberent.* Atque ita Dio Cassius vt rem nouam scribit, Antonium adeò addictum nexumque Cleopatræ fuisse, *vt milites Romanos in satellitio haberet, omnésque in suis scutis nomen eius inscripserint.* Hoc libro L. scribit, & alibi (libro XLVIII.) eundem ritum tangit, de M. Titio. Secundò, Centurionum etiam nomina inscribebant, atque adeò & sua. Vegetius loco dicto: *Prætereà in aduerso scuto, vniuscuiusque militis, literis nomen erat adscriptum, addito ex quâ esset cohorte, quâue centuriâ.* Dio in Domitiano: Ἰουλιανὸς τ᾽ ἄλλα τέ παρεσκευάσατο εὖ, καὶ τοὺς στρατιώτας τότε ἑαυτῶν ὀνόματα καὶ τὰ τῶν ἑκατοντάρχων ἐπὶ τὰς ἀσπίδας ἐπιγράψαι ἐκέλευσεν, ἵνα ἐκφανέστεροι οἵ τι ἀγαθὸν αὐτῶν ἢ κακὸν ποιοῦντες γένωνται: *Iulianus cùm alia benè instituit, tum & milites iussit sua & Centurionum nomina scutis inscribere, vt nobiliores essent qui strenuum aut ignauum aliquid fecissent.* Talia igitur & insignia, & indicia, cùm in Scutis; non mirum ea curiosè cauteque habita, & contrà nimbos, puluerem, talesque iniurias tecta. Id Cæsar nos docet, Commentario II. *Hostiúmque tam paratus ad dimicandum animus, vt non modò ad insignia accommodanda, sed etiam ad galeas induendas, scutísque tegmenta detrahenda tempus defuerit.* Vbi *Insignia* acceperim quibus miles à Centurione, aut inter se, distinguitur, & maximè *Cristas*. Ita enim idem Cæsar Comment. VII. *Cæsar tectis insignibus suorum, occultatísque signis militaribus.* Insignia à Signis disparat, & commodè acceperis illa eminentia & conspecta. Sed ad *tegmenta* (Cæsar palàm sic appellat) vt redeam: idem Plutarchus clarissimè, in Lucullo. qui cum exiguis copiis in Tigranem iens, cùm rex ille fastu cæcus fugere eum putaret & iter ingredi; Taxiles quidam, gnarus Romanæ militiæ, Ἀλλ᾽ ὦ βασιλεῦ, ἔφη, οὔτ᾽ ἐσθῆτα λαμπρὰν οἱ ἄνδρες λαμβάνουσιν ὁδοιποροῦντες, οὔτε θυρεοῖς ἐκκεκαθαρμένοις χρῶνται, καὶ κράνεσι γυμνοῖς, ὥσπερ νῦν, τὰ σκύτινα τῶν ὅπλων σκεπάσματα περιασπάσαντες. ἀλλὰ μαχουμένων ἐστὶν ἡ λαμπρότης αὕτη, καὶ βαδιζόντων ἤδη πρὸς τοὺς πολεμίους: *At ô rex, inquit, neque vestem nitidam viri isti capiunt iter ingredientes, neque scutis splendentibus, & nudis galeis vtuntur; vti nunc, cùm coriacea detraxerint armorum tegimenta. sed reuera pugnaturientium hic splendor est, & in hostes iam euntium.* En clarè tibi totum ritum, & cuiusmodi etiam quaque materie illa tegmenta. Tangit Frontinus IIII. Stratag. cap. I. de Manio Curio: *Quattuor legiones eduxit armatas, & consistere, omnibus de-*

tectis armis, velut in acie, iussit. Ante aciem igitur, siue in viâ, siue in castris tegebant. Iosephus libro v. Excidij, cùm Romani, iussu Titi Vespasiani, lustrarentur, vt pecuniam acciperent: Οἱ δὲ, inquit, ὥσπερ ἔθος, ἀποκαλύψαντες τὰ ὅπλα θήκαις ἐσκεπασμένα τέως, κατάφρακτοι προσήεσαν: *Illi verò, vt mos est, arma sua detegentes, thecis hactenus inclusa & tecta, vndique armati prodibant.* Sed nescias, an illîc non tam viatoria hæc inuolucra, quàm Armamentarium aut similia repositoria intellegat in castris: quia nominat θήκας. In Cæsare I I. Ciuilium similis ambiguitas: *Cùm, inquit, alius discessisset, alius ex diutino labore quieti se dedisset; arma verò omnia reposita contectáque essent: portis se foras hostes erumpunt.* Et sanè in Tacito etiam lego, in castro Prætorio recondita arma, nec nisi iussu capta. De Othone, I. Historiarum: *Aperire deinde armamentarium iussit, capta statim arma, sine more & ordine militiæ, vt prætorianus aut legionarius insignibus suis distingueretur.* Nota hîc quoque de *Insignibus*, quod prædixi. Cùm autem sic reposita in vno loco arma, etsi per centurias manipulosque, opinor, digesta; non tamen frustrà militum nomina inscripta scutis, nequa fraus vel error in recipiendis. Nam potuit & hęc ritus eius esse caussa. Sed de tegminibus istis, breuiter etiam Cicero libro II. De naturâ deorum: *Scitè autem Chrysippus, vt clypei caussâ inuolucrum, vaginam autem gladij; sic, præter mundum, cetera omnia aliorum esse caussa generata.* Quod cũ è Chrysippo sumpserit, liquet Græcis fuisse quoque talẽ morem. In Curtio quidem lego, cùm in viâ milites essent, *Patronem, Græcorum ducem, præcepisse suis, vt arma quæ in sarcinis anteà ferebantur, induerent, ad omne imperium suum parati.*

DIALOG. III.

Pag. 175. linea 25.

„ *Minorem alium, quem Pugionem Latinâ voce Tacitus.*] Taciti verba XI. Annalium: *Ferunt militẽ, quia vallum non accinctus, atque alium quia pugione tantùm accinctus foderet, morte punitos.* Hunc minorem gladium ad sinistram latum video in imaginibus quibusdam, aliter ac Iosepho dictum: more scilicet toto eo, vt monui, variante. Sed en militem è columnâ Antonini, vtrimq. sic cinctũ.

Hunc

Hunc gladiolum Græci παραμήριον vocant, quia pendulus sic ad femur. Leo Imperator: *Habeant spathas Romano more ab humeris pendentes, & parameria.* In Glossis: μάχαιρα, παραμήριον; *sica.* Iunctim hoc malim, & rescribi: μάχαιρα, παραμήριος. Nam de omni machærâ, falsum sit. Ita in iisdem restrictè, παραζώνιος μάχαιρα, *sica.* Sozomenus in Ecclesiasticâ historiâ, de Gerontio quodam Romano: σπασάμενος τὸ παρὰ μηρὸν ξιφίδιον: *distringens gladiolum, qui ad femur.* Et nostri aliquot hodie pugiunculos ita ferunt. Iidem Græci παραζώνιον dicunt, qui ad zonam, & ab eâ pendet. In Martiali Lemma est, *Parazonium*, & subscriptum:

Militiæ decus hoc, & grati nomen honoris,
Arma Tribunitium cingere digna latus.

Cui non is sensus, quasi soli Tribuni gestassent (errant qui arbitrati sunt:) sed laudat illud suum parazonium, & ita fabrum cultumque vult, vt vel Tribuno sit dignum. Ornare enim auro & argento solent, quisque pro fortunâ. Herodianus de Seueri militibus: Τά τε ξιφίδια περιαιροῦσιν αὐτῶν ἃ παρῃώρηντο τῷ ἀργυρίῳ καὶ χρυσῷ κεκοσμημένα: *Et gladiolos iis* (Iuliani militibus, Prætorianis) *abstulerunt, quos suspensos gestabant auro & argento cultos.* Abstulerunt, inquam, tanquam militiâ iam exauctorarent, discingerentque. Idem παραζωστρὶς Hesychio: παραζωστρὶς, μικρὰ μάχαιρα: *Parazostris, parua machæra.* Vegetio hoc ipsum est *Semispatha. Habebant* (inquit lib. I. cap. XV.) *gladios maiores, quos Spathas vocabant, & alios minores quos Semispathas.* Nec verò Romani sic tantùm, sed veteres etiam Græci. In Homero est, de Agamemnone, Iliad. γ.

——— ἐρυσσάμενος χείρεσσι μάχαιραν,
ἥ οἱ παρ' ξίφεος μέγα κουλεὸν αἰὲν ἄωρτο:
——— *manibus strinxítque machæram,*
Quæ iuxta gladij vaginam dependebat.

Eustathius pro nostrâ re explicat, & vult intellegi Παραξιφίδα siue ἐγχειρίδιον. Herodotum aduocat: καὶ ἐγχειρίδια παρὰ τὸν δεξιὸν μηρόν: *Et pugiones ad dextrum femur.* Nam & Persæ vsi, estque eorum Acinaces. Iulius Pollux ita docet: Ἀκινάκης, περσικὸν ξιφίδιόν τι τῷ μηρῷ παρηρτημένον: *Acinaces, Persicus gladiolus quidam, femori adaptatus.* Moschopulus item, in vocibus Atticis: Ἀκινάκης, ἐγχειρίδιον βαρβαρικὸν, ὃ φασὶν οἱ ἕλληνες παραμαχαιρίδιον: *Acinaces, pugio barbaricus, quem Græci dicunt Paramacharidium.* Denique in Suidâ exponitur, μικρὸν δόρυ περσικόν: etsi malè. Non ergo magnus ille gladius, quo Turcæ atque Orientales hodie vtuntur, ex istorum quidem mente. Hispani iisdem etiam vsi, vt monet Diodorus lib. VI. ξίφη δὲ ἀμφίστομα, καὶ σιδήρῳ διαφόρῳ κεχαλκευμένα φοροῦσιν, ἔχοντες σπιθαμιαίας παραξιφίδας, αἷς χρῶνται κατὰ τὰς ἐν ταῖς μάχαις συμπλοκάς: *Gladios ferunt ancipites & vtrimque incidentes, ferro præstantissimo factos, habentes & gladiolos duodecim digitorum adiunctos, quibus vtuntur iunctâ pugnâ & in complexu.* Et an non Romani, vt maiorem gladium, sic minorem ab Hispanis? maximè cùm & modus ille Sphithamæ vtrobique sit, quem Iosephus dixit. Ab illis, an à Gallis: cùm & hi vsi. Claudium Quadrigarium sic exaudio, apud Agellium libro IX. *Gallus quidam nudus, præter scutum & gladios duos.* Nam duos tribuit, & puto alterum minorem. De Germanis

quidem (& mores plerique tunc iidem) Dio clariùs hoc asserit, pugnâ Cæsaris in Ariouistum: *Adeò autem cum impetu Romani eos inuaserunt, vt nec contis, nec gladiis illis longioribus vti possent. imò multi etiam vsu breuiorum gladiorum (τῶν βραχυτέρων ξιφῶν) priuati, manibus & dentibus depugnarent.*

Pag. 176. linea vit. „ *Ab humero, non à medio cingulo pendebant.*] Veteri & heroico ritu. Homerus:

> Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον:
> *Circum humeros iecit clauis gladium argentatis.*

Virgilius: *Tum lateri atque humeris Tegeæum accommodat ensem.*

Et quid verbis opus? monumenta passim ostendunt, & procaciores militum hodie vsurpant. Loris autem latioribus dependebant, & id *Baltei*, vel *Baltea*. Virgilius:

> *—— humero cùm apparuit alto*
> *Balteus, & notis fulserunt cingula bullis.*

Sidonius libro IIII. epist. XX. *Penduli ex humero baltei.* Silius libro X.

> *—— tergo quà balteus imo*
> *Sinuatur, coxáque sedet munimen vtraque.*

Qui versus tamen indicat cingulum etiam commune, & quo in orbem ambimur, *Balteum* item appellari. quod verum est: & de vtroque Isidorus: *Balteus dicitur non tantùm quo cingimur, sed etiam à quo arma dependent.* Ab hac similitudine zona illa cælestis, *Balteus* Manilio:

> *Sed nitet ingenti stellatus balteus orbe.*

Hunc autem singulariè milites ornabant, eoque velut militiæ præcipuo insigni superbiebant. Bullis honestari plerumque solet, ex argento, auro, interdum & gemmis. Inde Varro *Balteum* format, *quòd cingulum è corio habebant bullatum.* Virgilius de illo Pallantis. *—— notis fulserunt cingula bullis.* Calpurnius in Bucolicis:

> *Alternat vitreas lateralis cingula bullas.*

Cingulam dicit, nouo genere. vt & Glossæ: ζωστὴρ, *cingula, balteum, cingulum.* Bullæ autem istæ quid, ex Isidoro discas: *Bullæ*, inquit, *quòd similes sint rotunditate bullis, quæ in aquâ vento inflantur.* Et tales Plauto sunt: *Iussin' bullas has foribus dari in splendorem?* Item Ciceroni in Verrem. Sed illæ forium ex ære, & vt capita clauorum: hæ meliore, vt dixi, metallo. Liuius de Samnitibus: *Auratæ vaginæ, aurata baltea illis erant.* Plinius: *Capuli militum, ebore fastidito, cælantur argento, vaginæ batillis, baltei laminis crepitant.* Virgilius:

> *—— phaleras Rhamnetis, & aurea bullis*
> *Cingula.*

Ausonius in Cupidine suo: *—— auratâ fulgentia cingula bullâ.* Trebellius Pollio in Salonino: *Cùm cingula sua plerique militantium ponerent horâ conuiuij, Saloninus puer his auratos constellatósque balteos rapuisse perhibetur: atque hinc tractum, vt deinceps cum Imperatore cincti discumberent.* Constellatos ibi accipio, stellulis, aut stellarum in modum lineis decussatis sparsos. Simile autem furtum in Taciti Historiarum II. *Incuriosos milites, vernaculâ vrbanitate, quidam spoliauere, abscisis furtim balteis, An accincti forent? rogitantes* De hisdem Bullis & Flori hoc potest accipi, lib. II. cap. VI. *Opes suas Senatus libens in medium contulit, nec præter quod in bullis, singulisque annulis erat, quidquam sibi auri reliquêre.* Etsi nō abnuo ad pueriles quoque

que posse duci. Dixi & gemmis ornari. En Trebellius de Gallieno: *Gemmato balteo est vsus.* Tertullianum sic accipe, De habitu virginum: *Latent in cingulis smaragdi, & cylindros vaginæ suæ solus gladius sub sinu nouit.* Parthi maximè sic luxuriati. Claudianus, libro II. de raptu.

Parthica quæ tantis variantur cingula gemmis,
Regales vinctura sinus?

Tertullianus, De cultu fœminarũ: *Vt ex auribus grana nescio quæ penderent, quæ Parthi planè per omnia quæque sua bullarum vice inserunt.* Atque tales ornatiores baltei, ornatiorum militum. Ideò in Suidâ: Μονόζωνοι, οἱ τίμιοι τῶν στρατιωτῶν, οἱ μὴ τὸν αὐτὸν τοῖς ἄλλοις ζωστῆρα φορεῦντες: *Monozoni (singulariter cincti,) digniores militum dicuntur, qui non eundem aliis balteum gestant.*

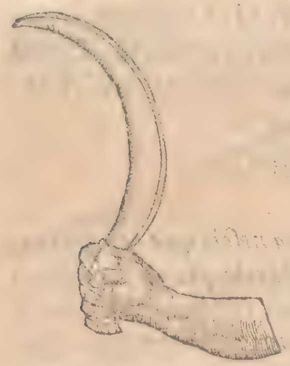
„ *Ad Orientalem aut Turcicam formam.*] Conspiciũtur ita in columnâ Antonini, atque alibi, sed omnino rariùs. Vide militem, qui indidem effictus. An non Græci hoc genus Copidas vocarũt? Dubius sum, & hæreo an non potiùs alio & inuerso fuerint flexu. Ita enim Curtius describere videtur, & cum falcibus componit, libro VIII. *Copidas vocabant gladios leuiter curuatos, falcibus similes, quîs appetebant belluarum manus.* Claudianus eos intellexit, de laudibus Stiliconis libro I. Pag. 179. linea 13.

—— non falce Gelonus,
Non arcu pepulêre Getæ.

Ij enim populi, & finitimi, talibus de more vsi. Statius poëta II. Achilleidos:

—— quo turbine cestum
Sauromates, falcémque Getes.

Ecce Getis tribuit, id est Dacis. & in columnâ Traiani non aliis gla-

diis isti pugnant. Vide & hunc typum. Quod autem in Statij versu *cestum* legitur, fateor mihi incertum esse. & aliâs *contum* supponere volui, aliâs *restim*. Cestuum profectò in acie rem esse, nondum mihi lectum. at contis eos pugnasse, indubium: & in Silio, *pondera conti Sarmatici*: etiam apud historicos, in eorum rebus. Sed de *resti*, id est laqueo, magis placeat: & peculiare hoc iis & finitimis videtur. Pausanias de Sarmatis, libro I. Καὶ σειραῖς περιβαλόντες τῶν πολεμίων ὁπόσοις καὶ τύχοιεν, τοὺς ἵππους ἀποστρέψαντες ἀνατρέπουσι τοὺς ἐνσχεθέντας ταῖς σειραῖς: *Et laqueos iniicientes in quemcumque hostium possunt, equos deinde auertentes deÿciunt detrahúntque implicitos sic & illaqueatos*. Sozomenus de Scythâ quodam, libro VII. Eccles. Hist. cap. XXV. *Parato in hoc laqueo, ad scutum alligato, sicuti solet in hostes, alteri cuidam dum loquitur, sublatâ manu dextrâ funem immissurus erat, vt ad se traheret.* De Scythis Alanis, hoc ipsum Iosephus, libro VII. Excidij. narratque Alanos istos in Mediam irrupisse. quibus obuius factus rex Teridates, pæne viuus in eorum venit potestatem. Βρόχον γὰρ, inquit, αὐτῷ τίς πόῤῥωθεν περιβαλὼν ἔμελλεν ἐπισπάσειν, εἰ μὴ τῷ ξίφει θᾶττον ἐκεῖνος τὸν τόνον κόψας, ἔφθη διαφυγεῖν: *Laqueum enim aliquis procul cùm ei iniecisset, tracturus ad se erat, nisi ille gladio celeriter abscidisset funem, & occupasset fugere.* Hegesippus de iisdem, libro V. cap. L. *Laqueos iacere, atque hostem innectere, ars Alanis bellandíque mos est.* Valerius Flaccus aliam eius oræ gentem, Anchates, facit sic bellare, libro VI:

Doctus & Anchates patulo vaga vincula gyro
Spargere, & extremas laqueis adducere turmas.

Denique & Persarum quibusdam simile adscribit Herodotus, quos *Sagartios* appellat. *Ij*, inquit libro VII. *reste vtuntur è loris confectâ, & cum hoste congredientes inÿciunt eas, in summo laqueum habentes, quibus aut equum aut ipsum implicantes, ad se trahunt.* Notus Statiano illo æuo mos fuit, & in multo sermone, ob pugnas tunc cum iis gentibus. eoque & in Amphitheatra deductus, & gladiatores dati hoc exemplo. Isidorus: *Laquearÿ, quorum pugna erat fugientes in ludo homines, iniecto laqueo impeditos consecutósque prosternere.* Adde Suidam in voce Σειραῖς.

DIALOG. IIII.

Pag. 184. linea 7. „ *Adde quòd Hastæ velitum conueniens.*] Conuenientissimum: & considera. Septem eas miles vnâ manu tulit: fuêre septem digiti. totidem nunc in duobus Pilis, si alterum quattuor digitorum facis; alterum minus, trium. Ipsa profectò res est, litiget aut contendat qui volet.

Pag. 188. linea 4. „ *Corrigenda Græca censeo, ἐκ θατέρου.*] Imò nunc vix censeo, & potest esse eadem mea sententia verbo illo, etsi ambiguo, manente. Certè Pilum non nisi parte alterâ mucrone indutum fuisse, cùm ratio tum Polybij descriptio clamat. Illud mirum, in veteribus monumentis *nusquam conspici (quod ego sciam) vetus hoc & Polybianum pilum. Sed hoc ideò, quia æuo desiisse & minus factum, verè à mè dictum. Vegetij descriptio hoc euincit. qui amplius etiam ostendit, suo æuo vix vsurpata illa ipsa leuiora.

*Suprà tamẽ vbi de Parazonio, miles expressus, cũ tribus pilis, sed leuioribus, nec tãto ferro.

uiora. Nam post descriptionem illam Pili (libro I. cap. XX.) addit: *Cuius generis rara apud nos iam sunt tela.* Nominant scriptores inferioris æui, fateor: sed videndum, ne in alium sensum. Vt in ipso Vegetio, cùm scribitur libro II. cap. XV. *Quod pilum vocabant, nunc spiculum dicitur:* satis indicat Pili vocem aliò iuisse. Item libro I. cap. XX. *Sciendum cùm missilibus agitur, sinistros pedes inantè milites habere debere: sed cùm ad pila, vt appellant, venitur, & manu ad manum gladiis pugnatur, tunc dextros.* Pila missilibus opponit, & in pugnâ statariâ vsurpat. Quid te traho? credo hastas tunc sic dictas. Vide quæ noto infrà libro IIII. Dial. I. pag. 232. & adde Panegyricum Iuliano dictum: *Iuuenes cum gladiis atque pilis, non custodiæ corporis sunt, sed quidam Imperatorius ornatus.* Illi verò custodes Cæsarei, non pila sed hastas ferebant, ex Suetonio aliisque. Moneo hodie tamen perseuerare apud nos Belgas vocem Pili, qui sagittam sic vocamus.

DIALOG. V.

,, *Argenti aliquid mixti in cristis, vel auri.*] Ita Silius de Chrypo Celtâ, libro IIII. Pag. 191. linea 17.

> *Auro virgatæ vestes, manicæq́ rigebant*
> *Ex auro, & simili rutilabat crista metallo.*

,, *Maiores nostri studiosè.*] Ita est. & galeæ istæ quæ scutis imponuntur, familiarum vtraque digmata, originem habent à multifariis istis cristis. Mira enim lasciuia. & alius *cornua* sumebat, quasi ad impetendum & terrendum: vt de Pyrrho rege in textu rettuli. Addo & de Philippo Macedone: de quo Liuius libro XXVII. *In arborem illatus impetu equi, alterum cornu galeæ ad eminentem ramum perfregit.* De cornu isto, pro insigni, capio. sicut Afri cuiusdam, in honorem Ammonis, ornatus describitur à Silio libro XV. Pag. 195. linea 24.

> *Casside cornigerâ dependens infula.*

Sed & in Virgilio est, libro XII.

> *Ensémque, clypeúmque, & rubræ cornua cristæ.*

aliâ tamen fortassis mente, & cristæ ipsæ plumeæ sectæ & diuisæ intelleguntur velut in cornua. Suidas tale: Κέρας οἱ παλαιοὶ τὴν τρίχωσιν ἐκάλουν: *Cornu, veteres capillos aut iubas vocabant.* At in nostris hodie Galeis quàm crebra cornua? aliæ animalium partes? sæpè capita? Quæ omnia olim in Gallorum & Germanorum cottidiano ritu. Diodorus de Gallis: Κράνη χαλκᾶ περιτίθενται, μεγάλας ἐξοχὰς ἐξ αὑτῶν ἔχοντα, παμμεγέθη φαντασίαν ἐπιφέροντα τοῖς θεωμένοις. τοῖς μὲν γὰρ πρόσκειται συμφυῆ κέρατα, τοῖς δὲ ὀρνέων ἢ τετραπόδων ζώων ἐκτετυπωμέναι προτομαί: *Galeas æreas capiti circumponunt, quæ magnas eminentias verticésque habent, & magnificam opinionem spectantibus obiiciunt. Aliis enim naturalia cornua apposita sunt, aliis auium aut quadrupedum animalium expressæ effigies.* Plutarchus de Germanis, in Mario: Κράνη μὲν εἰκασμένα θηρίων φοβερῶν χάσμασι καὶ προτομαῖς ἰδιομόρφοις ἔχοντες, ἃς ἐπαιρόμενοι λόφοις πτερωτοῖς εἰς ὕψος, ἐφαίνοντο μείζους: *Galeas habentes quæ assimilarent terribilium ferarum rictus, aut alias peculiares facies, eásque cristis pennatis exstruentes, maiores, quàm erant, apparebant.* Etsi hoc paullò diuersum est à Diodoro. & vult iste, vt verba sunt, galeas ipsas fuisse aut è feris, aut in eas formatas. Id enim quoque solent, detractas ita

exuuias ferinas, ipsosque hiantes rictus capiti imponere. Apud Suidam scriptor: Οἱ δὲ πάρθοι τὰς κεφαλὰς τῶν θηρίων ἁρμόσαντες τοῖς κράνεσιν, ἐχρῶντο τοῖς τῶν θηρίων χάσμασι: *Parthi capita ipsa ferarum galeis adaptantes, vtebantur earum rictibus.* Statius libro III.

—... ore ferarum
Et rictu horrificant galeas.

Pag. 196. linea 2. ,, *Cristas aliquot è monumentis vide.*] Non tamen hîc Polybianæ illæ expressæ, nec triplices. Polybij verba si quis attendit, dixerit magis pennas erectas fuisse, altas sesquipedem: cuiusmodi & Turcæ hodie gestant.

DIALOG. VI.

Pag. 203. linea 17. ,, *A Dousâ nostro emendatus, ærato.*] Nec *aurato* tamen sperno: quoniam & loricas auratas lego, & Parthia metalli eius diues.

Pag. 209. linea 4. ,, *Exstat descriptio plena in libello qui Notitiæ.*] Ne petere graue sit, en repræsento.

Pag. 210. linea 29. ,, *Librarum vtraque, an vtralibet?* Ambiguũ enim Plutarchi verbum, ἑκατέρος. Sed magis est, de vtraque accipi, vt singulæ pependerint libras vicenas. Scribitur ibidem, solum *Alcimum quemdam, valentißimum virum, centum viginti pondo armorum tulisse, cùm alij non nisi sexaginta.* Hoc ad omnia arma spectare arbitror: & nota olim eorum pondus.

DIALOG. VII.

Pag. 213. linea 10. ,, *Dextris cruribus.*] Non vana sunt hæc Vegetij, nec mea quęstio. Sanè pro eius mente funditor, quem expressi suprà (in Dial. I. lib. III.) sinistrum crus tectum palàm habet: contrà Legionarius, quem item expressi (Dialog. III. lib. III.) dextrum modò crus ferro tegit.

Pag. 222. linea 28. ,, *Sellarum equestrium fulcra.*] Tale in Panegyrico Nazarij, quem Constantino dixit, vbi de Cataphractis equitibus ab eo cæsis: *Tunc ire præcipites, labi reclines, semineces vacillare, aut moribundi sedilibus attineri.*

,, Velita-

,, *Velitares istas hastas plures donat.*] Lapis quoque antiquus est, quem exscriptum misit ad me Iohannes Viuianus, vir elegantissimi ingenij & doctrinæ, qui positus est ALBANO. VITALI. EQ. ALÆ. INDIANÆ: & in eo ipse miles expressus, dextrâ equum fræno retinens, in læuâ colligata hastilia, adiacente scuto. Raræ alioqui, quod sciam, spectiones eiusmodi aut exempla. Pag. 226. linea 21.

ANALECTA

LIB. IIII. DIAL. I.

,, *Extrema verò Triariorum.*] Nihil hoc more notius aut certius. imò seruabant & in nauali certamine, quod ex eodem Polybio dicas. Ille enim libro I. cùm pugnam Romanorum classicam in Pœnos describit, ait *exercitum diuisisse in quattuor partes.* Τὸ δὲ, inquit, μέρος ἕκαστον διττὰς εἶχε προσηγορίας. πρῶτον μὲν γὰρ ἐκαλεῖτο στρατόπεδον, καὶ πρῶτος στόλος, καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ λόγον. τὸ δὲ τέταρτον καὶ τρίτον ἐπωνυμίαν ἔτι δ' προσειλήφει. τριάριοι γὰρ ὠνομάζοντο, κατὰ τὴν ἐν τοῖς πεζικοῖς στρατοπέδοις συνήθειαν: *Quaq; autem pars duplicem agnominationem habebat. Dicebatur enim Prima legio, & Prima classis, & sic deinceps. Quarta autem & tertia pars, agnominationes non habebant: sed Triarij dicebantur, iuxta consuetudinem in pedestribus copiis.* Sciendum igitur, copias ita diuisas locatasque fuisse, vt duæ postremæ partes ad latera sibi iunctæ fuerint, eoque Triarij dicti: non autem Tertia illa in medio ponenda. Hic Polybij locus tenebras alioqui habeat. Pag. 235. linea 13.

DIALOG. II.

,, *Rorarij procurrebant inter Antepilanos.*] Simile Vegetius in suâ dispositione notat, libro III. cap. XIIII. *Sciendum ergo est, stantibus duobus primis ordinibus, tertium & quartum ordinem, ad prouocandum, cum missilibus & sagittis, primo loco semper exire. Qui si hostes in fugam vertere potuerint, ipsi cum equitibus persequuntur: sin verò ab hostibus pulsi fuerint, redeunt ad primam & secundam aciem, & inter ipsas recipiunt se ad loca sua.* Ita illo æuo vides reditum pænè fuisse ad priscum & diu desitum morem. Pag. 240. linea 26.

DIALOG. V.

,, *In nummis M. Antonij & Augusti sic apparent.*] Non vt hîc quidem sculptor expressit. Culpa eius est, & me absente alibi talia peccata. Sed quod sculptor quasi per decussatam crucem reddidit, id scito trisulcum fulmen in ipsis nummis esse. Pag. 257. linea 5.

,, *Defigi in terram solere.*] Ita olim factum, & ipsa hasta sic solo infixa. At posteà (ad custodiam, an ad delicias?) non ipsa hasta, ne macularetur aut absumeretur, sed loculi aut thecæ ferreæ in terram defixæ, & in eas immissa ima hastæ cuspis. Conspicitur ita clarè & desculpitur in lapide marmoreo, ædibus quæ Cæsiorum sunt Romæ: vbi quadrati isti loculi ferrei, in acutum desinentes, introrsum vacui, efformantur, & aquila ac cohortium Pag. 258. linea 29.

tium Prætoriarum signa imponuntur. Lapis inscriptus est M. POMPEIO. PRIMOP. LEG. III. & pluribus titulis.

Pag. 262. linea 25. ,, *Cohortium ergo omittis?*] Quod hîc lineis aliquot dico, antè posueram, & repeto ignarus. Video semel atque iterùm alibi euenisse. Caussa, quòd scripsimus hæc per interualla, imò misimus etiam per interualla. Tu lector distractioni aut valetudini nostræ facilè hoc condonabis.

DIALOG. VI.

Pag. 274. linea 21. ,, *Dextrâq. vt læuum teneat.*] Alij legunt, *Dextérque v. l. teneat, dextrúmque sinister miles*: sed consimilis est mihi sensus.

DIALOG. VIII.

Pag. 285. linea 14. ,, *Vt in genua primi subsiderent.*] Simile in Silio, effectu non modo, lib. IX.

Queis astare loco dederat fortuna secundo,
Contorum longo & proceræ cuspidis ictu,
Ceu primas agitent acies, certamina miscent.
At quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo,
Missilibus certant pugnas æquare suorum.

Quod planè est pro locatione Vegetij, de quâ dixi, cùm Hastati & Sagittarij secundo tertioque ordine consistunt. Itaque à suo æuo hoc Silius (vt solent poëtæ) ad priscum traxit.

Pag. 288. ,, *Iconismus Aciei vulgatæ.*] Non litigo cum sculptoribus, nec absentes verbero: tamen in interuallis, aliisque, haud satis mentem meam aut prototypon quod misi, expressam, loquuntur mea verba: quæ tu potiùs, lector, semper inspice quàm adumbrationes istas. Semel moneo.

Pag. 289. linea 29. ,, *Nam fuerunt in quoque cornu, detractis Ablectis, Extraordinarij 504.*] Hoc verum est, si cohortem plenam detrahis in Ablectos. Quod in castrorum ordinatione ad Polybianam metaturam aptiùs mihi visum seruari: tamen vacillo, & inclino iudicij libram ferè in alteram partem, vt fuerit in Ablectos non nisi dimidia è quoque cornu: atque ita essent duæ plenæ cohortes Extraordinariæ, in Acie vtrimque sic locandæ. Tum numerus fit 672. In vexillis hîc etiam præcipiendum animo, pro numero esse debere: quod nec hîc factum.

Pag. 291. linea 24. ,, *Acies erat Afraniana duplex.*] Correctionem nostram vides, facilem nec longinquam, si per notas (vt solet, & editur vulgò) numeros istos scribas Subit tamen nunc propius veriusque fortasse legere: *legionum* II. *&* III. id est, *duarum & trium*. Ita velit aciem duplicem fuisse, id est in duo cornua diuisam: vno stetisse duas legiones Petreij, cum ipso; altero, tres Afranij, item cum ipso. Tot enim quisque eorum legiones proprias habebat, vt ex Cæsare suprà clarum. Tum post eas, subsidia cohortium.

Pag. 294. linea 26. ,, *Nusquam isto æuo Antonianos milites reperio.*] Imò iam reperio, & non moueo loco. Orosius & Epitoma Liuij nominant C. Antonium, qui in Illyrico victus, ipsi & milites in potestatem Pompeij venerunt. Itaque locus ille intactus esto, & de Afranij tamen desideretur.

Pag. 297. linea 1. ,, *Ex ternâ acie singulas cohortes.*] Monui legendum *senas cohortes*: sed hoc amplius alij, *ex tertiâ acie volunt*. De quo dubito. Vellem sanè ad totam dispositionem

dispositionem, vtramque aciem non in frōte solùm triplicem, sed in subsidiis fuisse: at id non reperio, imò contrà in Frontino, *Cæsarem dispo'uisse triplici acie in fronte legiones:* disertim scribitur, *in fronte.* Itaque hoc sensu & positu, non rectè *ex tertiâ* legatur. Si tamen aliter; tum rectissimè, nec ego aut ratio valdè damnent. Pro locatione tamen, quæ magis ad verba Iuliana videtur, sententia sit, ex vnaquaque acie (id est, dextrâ, sinistrâ, mediâ) duas cohortes detractas, atque ita sex factas aciē, dico, extremâ, ne hostis sentisceret aut videret. Eam quartam esse aciem factam, & stetisse obliquam post Decimam legionem, ex Plutarcho. Atqui *Tertiam* tamen aciem seorsim Cæsar commemorare & ponere videtur, ac iussisse quietam esse. Sed ea videtur Dextrum cornu, siue legio Decima fuisse, in quâ Cæsar ipse stetit.

„ *In fronte quinas & quinas stetisse.*] Locus Frontini mihi obscurior est, & mens mea interpretantis, *quinas & quinas cohortes stetisse*: quæ vox malè omissa. Sentio, in quaque legione, quinque cohortes stetisse in fronte, quinque alteras in subsidiis: & cùm duæ legiones in quaque acie iunctæ essent, decem igitur ordine stetisse: atque id *Ordines* totidem à Frontino appellari. Non nego nouitium esse, & Ordines magis dici ipsas lineas simplices, & per seriem singulos viros: sed quid hîc aliter faciam? Si pro vulgato more & sensu accipis: omnes istæ legiones (vndecim fuisse, è Cæsare & Appiano colligas, etsi Orosius non nisi *octogintaocto cohortes* numeret; sed idem in equitum numero falsus) omnes, inquam, legiones in triplici non nisi triginta viros habuerint in fronte: vt Frontini verba sunt, si tamen pura & recta. Ambigere enim me fateor: & an non magis, *denos ordines in altitudinem*? Etsi ea quoque profunditas parua, pro numero copiarum. Omninò ambigo, & numerus fortasse corruptus, amplior que faciendus sit: quod rogo considerare eos, quibus Mars & ars ista militaris vsu quoque nota. Ibidem, linea 24.

DIALOG. X.

„ *In Propertiŷ versu vidi qui mutarent.*] Et scriberent scilicet, *æra* pro *ossa*. Pag. 307. linea 14.

DIALOG. XI.

„ *Quis autem clamor ille, aut in quæ verba.*] Addo, reperire me etiam gentis aut patriæ nomen acclamatum, vt nunc à quibusdam solet. Nam Hispani, Hispaniam ingeminant in concertatione aut rixâ, & cùm auxilium cient. Plutarchus in Mario, hoc scribit: *Ambrones, cùm pugnam cum Romanis incœptarent, siue quò sese cohortarentur, siue vt hostes terrerent, nomen suum identidem intonasse* AMBRONES. In eodem lego, Romanos etiam vsurpasse crebrò illud, *Feri*, in acie, & cùm sese mutuò adhortarentur. *vnde etiam*, inquit, (in Marcello) *quidam Feretriŷ Iouis nomen deriuant.* Sed hoc in ipsâ acie, non ante eam. Pag. 319. linea 20.

„ *Videntur cum cantu aut rythmo quodam fuisse.*] Idem ex Paullo Diacono dicas libro XVIII de Heraclio Imp qui tirones exercebat opere & arte militari: *Clamorem bellicum, & carmina & tubilum, & impetum in alterutrum surgendi habere hos docebat: vt reperti in bellis nil mirarentur, sed fidenter proficiscerentur in hostem.* Pag. 324. linea 8.

ANALECTA

LIB. V. DIAL. III.

Pag. 21. linea 20. ,, *Amplius, & ducentorum pedum scilicet in longo.*] Tot quidem pedum, si aream ipsam modò inspicis, sine aspectu Quintanæ suprà iunctæ. Aliâs, trecenti pedes sint: & ita posteà consideramus.

DIALOG. V.

Pag. 57. linea 28. ,, *In tentoriorum scilicet vsum, & si fortè scutorum.*] Vtrumque fuit. atque ita Cicero L. Pisoni obiicit, Proconsuli Macedoniæ: *Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris, cùm omni totius prouinciæ pecore compulso, pellium nomine, omnem quæstum illum domesticum paternúmque renouasti? Videras enim grandis iam puer, bello Italico, repleri quæstu vestram domum, cùm pater armis faciendis tuus præfuisset.*

DIALOG. VII.

Pag. 77. linea 3. ,, *Si tres sub vno Consule legiones.*] Quod Polybij quidem æuo haud crebrum; increbuit sub Principibus, atque etiam antè, cùm socij iam remoti. Tum igitur metatio latior, & Principia per vias suas magis diuisa. Tacitum sic interpretor I. Annalium, de Germanico qui cum copiis ad infelicem locum venit vbi Varus cæsus: *Prima Vari castra, lato ambitu, & dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant.* Id est, cùm principia dimensi essent, reppererunt tribus legionibus locum.

DIALOG. IX.

Pag. 107. linea 4. ,, *Fraxare, vigiliam circuire.*] Dubitabat Claudius Dausquius, vir vtriusque linguæ benè sciens, an non à Græco ductum esset, παρὰ τὸ φράξαι: quia sic muniuntur Vigiliæ. Prudentius eâ formâ ἐκ τοῦ χαράξαι, fecit *Charaxare.* Idem Claudius suprà, vbi in Græco est πληροῦσι τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν, de Velitibus, suspicabatur τηροῦσι: vti Polybius in hac ipsâ re loquitur.

Pag. 110. linea 4. ,, *Aliud est in Ausonij versu, & nisi quis explicat, muto.*] Atque iam reperi, ecce, qui explicaret, & vellet referri ad triplicem noctis sectionem, quæ apud Græcos fuisse videtur, ex Homero & Theocrito. Notauit, & me quoque in sermone monuit, vir pietate, doctrinâ, & amore in me singulari M. Antonius Delrius, ad Senecam.

Pag. 116. linea 22. ,, *De Ignibus, quos reperio crebrò.*] Et palàm ac certò in Cæsare, III. Ciuilium: *Cùm animaduertissent ex ignibus, noctè cohortes nostras ad munitiones excubare, vniuersi in multitudinem sagittas coniiciebant, & se confestim ad suos recipiebant. Quibus rebus nostri hæc reperiebant remedia, vt alio loco ignes facerent, alio excubarent.* Nota obiter, & incommodum quod oriri ex ignibus iis potest, & in facili remedium.

DIA-

DIALOG. XII.

,, *An parati ad bellum?*] Verè dixi rarum in scriptis morem, & in re tamen assiduum. An non tamen odoror in Paulo Diacono, libro XVII? *Philippicus*, inquit, *egressus è regiâ vrbe, hostili sumpto apparatu, ad ciuitatem Amidam properat. Et collectis armatis percontabatur, Si in promptu haberent properandi ad bellum?* Simile profectò est, an tamen tunc sollenniter ita factum ignoro. Pag. 142. linea 14.

DIALOG. XIII.

,, *Denique extra controuersiam.*] Hæc ita è Lucano, & Appiano: sed finem controuersiæ, quid si ita ipse Cæsar dicit & præit? Mihi apertè, cùm notat: Pompeium territum hoc cœpto Cæsaris, cùm tamen neque prohibere posset, nisi prœlio vellet decertare; nec à Dyrrhachio aut mari discedere, vbi apparatum omnem belli habebat: *relinquebatur*, inquit, *vt extremam rationem belli sequens, quamplurimos colles occuparet, Cæsarísque copias quàm maximè distineret. Idq; accidit. Castellis enim* * XXIIII. *effectis, quindecim millia passuum in circuitu amplexus, hoc spatio pabulabatur.* Obserua verò, ipsum Pompeium XV. M. passuum in spatio interiore amplexum, quanto igitur amplius, & longè amplius oportuit esse spatium atque ambitum Iulianum, quo is cingebatur? Analogia clamat, & aperta est. Sed scito, castella fuisse, non vallum ita perpetuum. Hoc autem de Pompeio, Lucanus ita ex fide narrat, vt solet: Pag. 152. linea 14.

* *Credo plura fuisse in tanto spatio.*

Ac tantum septi vallo sibi vindicat agri,
Parua Mycenææ quantum sacrata Dianæ,
Distat ab excelsâ nemoralis Aricia Româ.

Sunt ipsa *quindecim milliaria*, quæ posuit Cæsar. At virum doctum, & alia cautum, (iamnunc lêgi) hæc referre ad ipsum Cæsaris vallum, supinitas est & aberratio larga in legendo. Lucanus videatur. Quòd etiam idem Strabonem aduocat, & vult Ariciam distare Româ *viginti milliaria*: non ita est, & Strabonis scriptura falsa imposuit, nec ibi *stadia centum sexaginta* legenda, sed *centum viginti*. Nota altera immutetur in Græcis. Vult Cæsar hîc, cum Lucano compositus: vult palàm Dionysius libro sexto, qui *centum viginti stadiis*, sine vllâ notâ numerali, distare Ariciam à Româ scripsit. Idem cum eo Philostratus in vitâ Apollonij libro IIII. Idem denique in Antonini Itinerario: nisi tamen quòd illic vnitas additur, & XVI. M. P. leguntur.

DIALOG. XIIII.

,, *Palus in terram rectus & fixus.*] Quem palum more & Latinitate sui æui Diaconus *lanceam* dixit, in his verbis libri XVII. *Phocas Macrobium Scribonium iussit sagittari apud Septimium, pendentem in lanceâ, in quâ tirones exercebantur.* Pag. 162. linea 12.

,, *A Tarquinio rege structus Agger.*] Adde ad dictos auctores Strabonem libro V. in descriptione vrbis, vbi Aggerem hunc in *sex stadia* protendit. Pag. 165. linea 24.

DIALOG. XVI.

Pag. 174. linea 2. ,, *Pro donatiuo Principis.*] Ita Diaconus: *Anastasius timens rogam multam iecit in populum.* Idem etiam pro Stipendio: *Mauricius Imperator iussit Petro Prætori, vt tertiam portionem rogæ in auro Romanus acciperet, & tertiam in armis, & aliam tertiam in vestimentis diuersis.*

Pag. 178. linea 30. ,, *Tribunus & Præfectus alæ quadruplum.*] Hoc probabilius puto, quàm quod Hermolaus Barbarus, vir summus, censuit talentum esse. Induxit eum Strabonis locus, scribentis libro XII. *Tigranem regem Pompeio & militibus varia dona largitum, & Tribunis talentum.* Atqui non pro Stipendiorum modo id fuit, sed ex regiâ & liberâ benignitate. Si ad stipendia trahis: quid ergo Centurioni stipendium erit *decem minæ*, siue mille drachmæ? militi *dimidiata mina*, siue quinquaginta drachmæ? Ita enim diuisit eâdem illâ donatione Tigranes, ex Plutarcho & Appiano. Fallax aut nullum hoc argumentum est.

Pag. 188. linea 10. ,, *Aristoteles te reformet.*] Ante eum Plato, qui & hoc de Carthaginiensibus notauit, & lege complexus est, *Nequis in militiâ vinum gustet, sed aquam omni eo tempore bibat.* Vide librum II. De Legib.

FINIS.

ANALECTA noſtra habes: ERRATA *minora addimus, ſiue ego calamo, ſiue typis operæ commiſerunt. Sed ego me non pono extra culpam: & hoc certè pecco, quòd etſi correctè fortaſſe, parum bellè & expreſſè tamen ſcribo. Ignoſce vtriuis noſtrûm, qui tibi alibi vis ignoſci.*

IN LATINIS.

Pagina. 11. linea. 3. *veniant.* ſcrib. *venirent.*
27. 11. *M. Curij.* ſcrib. *M'.*, quod eſt *Manij.*
39. 10. *Ebulio.* ſcrib. *Ebutio.*
62. 21. *cum his.* ſcrib. *in his.*
104. 17. *ſi quem.* ſcrib. *ſe, quem.*
113. 20. *Naſcemius.* ſcrib. *Naſennius.*
114. 17. *iſta Liuius.* punctum inſere, *iſta. Liuius*: & ſæpiculè ſic peccatum.
120. 11. *æquè iſte.* ſcrib. *atque*
125. 6. *ternitribus.* ſcrib. *terni è tribus.*
179. 21. *aut emiſſione.* ſcrib. *demiſſ.*
182. 2. *ſic armat.* ſcrib. *ornat.*
204. 24. *ſecurum cuſpidis.* ſcrib. *ſecuram.*
Ibid. vlt. *& laureum.* ſcrib. *lauream.*
209. 16. *conſictis.* ſcrib. *confectis.*
210. 7. *cenductis tegi.* ſcrib. *cenduclis.*
219. 3. *vtile. & firmiori.* dele punctum.
224. 17. *Stauroter.* ſcrib. *Sauroter.*
227. 23. *portuſculum.* ſcrib. *portiſculum.*
249. 19. *cornui.* ſcrib. *cornu.*
262. 3. *Ergo.* ſcrib. *Ego.*
272. 7. *adſignant.* ſcrib. *adſignauit.*
309. 27. *Huic tuba.* ſcrib. *Hinc,*
314. 14. *Tympanotuba.* ſcrib. *Tympanotriba.*
316. 8. *tantùm, in ligno.* inſere, *tantùm, ſed in.*

IN GRÆCIS.

Pag. 9. *βετεράνος.* ſcrib. *βετερανὸς.*
Ibid. *εἰκοσαετίαν.* meliꝰ, *εἰκοσαέτειαν.*
63. *πενιχροτάτους.* ſcrib. *πενιχρωτ.*
81. *περώρισμος.* ſcrib. *περιορισμός.*
119. *ἕπεσθαι*, pro *ἕπεσθαι*: & aliquoties ſic in ſimili peccatum.
132. *πρῶτου* ſcrib. *πρώτου.*
152. *συνοξυσμένον.* ſcrib. *συνωξυμ.*
158. *μεχανικὴ.* ſcrib. *μηχ.*
159. *ἀιγιεὶν.* ſcrib. *ἀιγεὶν.*
160. *λινοὺς.* ſcrib. *λινοῦς.*
163. *μοχλίῳ.* ſcrib. *μοχείῳ.*
Ibid. *σιδηρὰ.* ſcrib. *σιδηρᾶ.*
165. *ἄσπις.* ſcrib. *ἀσπὶς*, & poſteà peccatum.
166. *κρέων γ'* ſcrib. *γε.*
168. *ἔξοθεν.* ſcrib. *ἔξωθεν.*
170. *τοῦ καλομένου.* ſcrib. *καλουμ.*
Ibid. *κυκλῷ.* ſcrib. *κύκλῳ.*
180. *μαχαίραι.* ſcrib. *μάχαιραι.*
181. *ἕως μέσον.* ſcrib. *μέσου.*
182. *ὑπερῶον.* ſcrib. *ὑπερῷον.*
184. *δακτυλίαν ἔχειν.* ſc. *δακτυλίαιαν.*
190. *φοινικίοις.* ſcrib. *φοινικοῖς.*
209. *μανδυὰς.* ſcrib. *μανδύας.*
210. *ἐκ κυπροῦ.* ſcrib. *κύπρου.*
215. *χρῆσαι.* ſcrib. *χρῆσθαι.*
224. *σαυρωτῆρ.* ſcrib. *σαυρωτὴρ.*
225. *παραπλευρὸν.* ſcr. *παράπλευρον.*
231. *σημείας.* ſcrib. *σημαίας.*
237. *παρ' ἄυτην.* ſcrib. *αὐτὴν.*
239. *ἀπογνώσθῃ.* ſcrib. *ἀπογνωσθῇ.*
259. *ἡγεμωνίας.* ſcrib. *ἡγεμον.*
261. *ἠργηρουμένων.* ſcrib. *ἠργυρουμένων.*
263. *φοινικὰ.* ſcrib. *φοινικᾶ.*

320.1. *ſoleat*. ſcrib. *ſolent*.
327.24 *Tubæ ſonis*. ſcrib. *ſonus*.

Libro v.

Pag. 28. lin. 2. *qui fuit*. ſcrib. *quod fuit*.
35. 8. *Pratorium*. ſcrib. *Pratorem*.
37. 3. *coniunctæ*. ſcrib. *coniunctè*.
42. 28. *oppoſitis*. ſcrib. *oppoſitus*.
58.6. *contectis*. ſcrib. *contecti*.
67. 10. *Ipſi nec*. diſtingue *Ipſi. nec*.
95.4 *teſſera ſignis*. ſcrib. *ſignum*.
101. 6. *opinionem hanc*. ſcrib. *opinionum*.
122.21. *viſio. Nunquid*. diſtingue, *viſio Nunquid*.
126 20. *menſtruo iuſſo*. ſcrib. *menſtruum*.
131. 13. *onuſti militis*. ſcrib. *milites*.
145. 29. *ad ſtationem*. ſcrib. *ſation*.
153. 22. *& ſtructione*. ſcrib. *ſtructuræ*.
171.15. *duæ Legio, duplex*. diſtingue, *duæ, Legio duplex*,
204.8. *Aureorum*. ſcrib. *Aurearum*.
237,19. *& vſu, rudem*. dele comation.
243. 21. *& ſtatuariæ*. ſcrib. *ſtatariæ*.
246. 27. *ſemper recepti*. ſcrib. *receptu*.
254 20. *ſolus hominum non*. clarius, *non ſolus hominum*.

305. παρακλετικὸν. ſcrib. παρακλητικὸν.

Libro v.

Pag. 5. σόφος ſcrib σοφὸς, & iterum.
24. πετώμενα. ſcrib. πετόμενα.
31. ἡμίσει ὡς ſcrib. ἡμίσεις.
64. κατεπῆξεν. ſcrib. κατέπηξεν.
75. παρεμβεβλυκύας. ſcrib. παρεμβεβληκ.
Ibid. παράμηκες. ſcrib. παραμῆκες.
80. φυλάκειον. ſcrib. φυλακεῖον.
84 ἐδάφισαν. ſcrib. ἠδαφ.
91 ἐξῆς. ſcrib. ἑξῆς, & alibi.
94. σοφώτατας. ſcrib. σοφωτάτας.
118. σημαντηρία. ſcrib. σημαντήρια.
129. πρώνα, ſcrib. πρίονα.
135. ὑδρεῖας. ſcrib. ὑδρείας.
137. συνήθων. ſcrib. συνηθῶν.
141. ἐφ᾽ ὑπαληγγος. ſcrib. ἀφ᾽.
Ib. πόλεμον εἰσὶ. ſcrib. πόλεμόν εἰσιν.
167. ὁρμίζουσι ſcrib. ὁρκίζ.
176. ταχὰ. ſcrib. τάχα
185. ἐκπόματα ſcrib. ἐκπώμ.
206. ἀργύρων. ſcrib. ἀργυρῶν.
Ibid. προτετίμητο. ſcrib. προετετ.
221. ἠνδιποτοῦν. ſcrib. ἠνδεπ.
223. προαγαγῶν. ſcrib. προαγαγὼν.
Ibid. λελοιπώτας ſcrib. λελοιπότας.
224. τοῦ ἐνάτου. ſcrib. ἐννάτου.

Sunt & quædam quæ me fugerunt, vt pag. 167. libro III. ῥομβειδεῖ, pro ῥομβοει. & 197. κατιζωσμένους, pro κατεζωσμένους. 220. ἔθιςο, pro εἴθιςο: & tu Lector alia vide.

APPROBATIO.

I. Lipsij, clarissimi Louaniensis Academiæ Professoris, de Romana militia libros quinque, *quos ad priscam illustrandam historiam eruditè conscripsit, probo, & prælo dignos censeo. Louanij Idibus Martius 1594.*

Henricus Cuyckius D. Petri Louanij
Decanus, & Pontificius ac Regius
librorum Censor.

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in litteris liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, vt tanquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in literis ac disciplinis operam ponunt, præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantiæ tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, concessuque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, quique iudicare de Literis possint, acceperimus, insignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura insitas à primis temporibus ætatis tuę ita literarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara florescentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisti, dum vetusta Latinæ antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitarit, peruenisse, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, vt in eo quod tam feliciter tractes scriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scribere, quæq. à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assiduè verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haud quaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animandum magis patricinioq. nostro defendendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcunque fraudem, qui lucri causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

aut

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnorumq. ac Dominiorum nostrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorúmve hæredum consensu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimum cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, eum non solùm eiusmodi libris, tibi, hæredibúsue tuis, auxilio Magistratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius semissis quidem Fisci nostri Procuratori, fraudis vindici: alter verò semissis, tibi heredibúsue tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis extiterint, presertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiámue exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces compererint, constituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuscunque modis coërceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo Nonagesimo secundo. Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum sacræ Cæsareæ M^{tis} proprium.

Io. Barûitius.

Additum sigillum Cæs. M^{tis} in cerâ rubrâ.

T*ibi* IOANNES MORETE, *pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hos libros* DE MILITIA *& ad eos* ANALECTA *typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Cæsar dixit.*

Iustus Lipsius.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

REGIÆ Maiestatis Priuilegio cautum est, Ne quis *Justi Lipsi de Militiâ Romanâ Libros quinque, vnà cum Analectis siue Obseruationibus*, citra voluntatem Ioannis Moreti Typographi Antuerpiensis, intra nouennium vllo modo imprimat, vel alibi impressos importet, distrahat, venalésue habeat per omnes eius ditionis fines; qui secùs faxit, confiscatione librorum, & graui pœnâ mulctabitur: vt latiùs patet in litteris datis Bruxellæ, XVI. Maij. M. D. XCIIII.

Signat.

I. de Buschere.

&

D'Enghien.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
APVD VIDVAM, ET IOANNEM MORETVM,
M. D. XCV.

44
58

LIPS. MIL. I. ROM.

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm